

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SURİYELİ GÖÇMENLER VE SOSYAL UYUM:
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ VE İSTANBUL
ÜNİVERSİTESİ CERRAHPAŞA ÖĞRENCİLERİ
ÖRNEĞİ**

ELİFCAN YİĞİT

**DANIŞMAN
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ FATİH KUCUR**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI ADI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAM ADI**

İSTANBUL-2021

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SURİYELİ GÖÇMENLER VE SOSYAL UYUM:
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ VE İSTANBUL
ÜNİVERSİTESİ CERRAHPAŞA ÖĞRENCİLERİ
ÖRNEĞİ**

ELİFCAN YİĞİT

**DANIŞMAN
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ FATİH KUCUR**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI ADI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAM ADI**

İSTANBUL-2021

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmayla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Elifcan YİĞİT

İTHAF

Kendi ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan insanlara ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Tez sürecim içerisinde pek çok insan gerek konuşarak beni motive etmiş gerek çeşitli yönlendirmelerde bulunmuştur. Bu açıdan çalışma; pek çok insanın emek, destek ve katkısıyla tamamlanmıştır. Tez yazım sürecimde kendilerini yanımda hissettiğim bu kişilere teşekkür etmek isterim.

Öncelikle eğitim öğretim sürecimin başından sonuna dek beni maddi ve manevi anlamda destekleyen aileme teşekkür etmek isterim. Onların ilgisi ve emeği olmadan bu süreci tamamlamam mümkün olmayacaktı. Bunun yanı sıra tez sürecimde yanımda olduğunu ve bana güç kattığını hissettiğim kardeşim Ayşegül YİĞİT'e,

Ders aşamalarımın tez sürecimin bitimine dek yanına rahatlıkla gidebildiğim, sohbet edebildiğim, fikir ayrılığına varmaktan çekinmediğim, kaygımı anlayan ve azalmasına yardımcı olan, bu süreçte ilerleyemediğim noktalarda bana yol gösteren, eğitimci olmanın yanında öğretici de olduğunu hissettiğim değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatih KUCUR'a ve katılımcı bulmam noktasında desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Osman AKGÜL'e,

Benzer bir tez yazım sürecinden geçtikleri için kendi deneyimlerini bana aktaran, çalışmamla ilgili kitap tavsiyelerinde bulunan, çocukluğumdan beri fikri açıdan gelişimime her zaman katkı sağladıklarına inandığım teyzelerim Filiz DURMAZ ve Canan DURMAZ'a,

Göç üzerine gerçekleştirilen yedi haftalık bir eğitim sırasında tanıma fırsatı bulduğum; bulgular, yorumlama ve tartışma bölümlerini yazarken fikirlerinden ve eğitimlerinden esinlendiğim, bana göç alanında yeni bakış açıları katan değerli meslektaşım Dilem İğde YUYUCU ve bu eğitim sürecine benimle birlikte katılım göstererek alanla ilgili beyin fırtınasında bulunduğum meslektaşlarıma,

Sosyal hizmet mesleğiyle ilgili her hafta çeşitli uzmanlar çağırarak eğitimler düzenleyen, bu sayede sosyal hizmet alanına olan ilgimizi devamlı aktif tutan SHUDER Eskişehir Ailesi'ne,

Teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BEYAN.....	ii
İTHAF.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1.GİRİŞ VE AMAÇ	1
1.1.Araştırmanın Önemi.....	2
1.2.Araştırmanın Yöntemi.....	3
1.3.Araştırmanın Sınırlılıkları	3
2.GENEL BİLGİLER.....	4
2.1. Göç	4
2.1.1.Göç Kavramı.....	6
2.1.2.Türkiye’de İltica ve Göç Mevzuatı.....	9
2.1.2.1.Kanun ve Sözleşmeler Kapsamında Suriyeli Göçmenler Hakkında Belirlenen Statüler	12
2.1.2.2. Yasal Çerçeve Kapsamında Suriyeli Göçmenlerin Hakları.....	14
2.1.3.Suriye’den Türkiye’ye Göç Hareketi	16
2.1.3.1.Suriye’den Yapılan Göçün Tarihsel Arka Planı	17
2.1.3.2. Suriye’den Yapılan Göç ve Türkiye’nin İzlediği Yol.....	19
2.1.4.Yerli Halk Açısından Suriyeli Göçü.....	22
2.2.Uyum.....	25
2.2.1.Uyum Türleri	27
2.2.2.Uyum Süreci: Kültürleşme	30
2.2.3. Uyum Sürecini Etkileyen Faktörler	38
2.2.3.1. Göçmenin Özellikleri.....	38
2.2.3.2.Yerli Halkın Göçmenlere Tutumu	43

2.2.3.3.Göç Edilen Ülke Politikacılarının Tutumu	44
2.2.4.Uyuma Yönelik Bir Kuram: Bronfenbrenner’ın Ekolojik Sistem Kuramı.....	45
2.2.4.1.Çevresi İçinde Birey	49
2.2.4.2. Ekolojik Yaklaşım ve Sosyal Hizmet İlişkisi	52
2.2.5. Uyuma Yönelik Geliştirilen Politikalar	54
2.2.5.1. Asimilasyon	55
2.2.5.2.Çokkültürcülük	57
2.2.5.3. Entegrasyon.....	64
3.GEREÇ VE YÖNTEM.....	70
3.1.Araştırma Modeli	70
3.2.Katılımcılar.....	71
3.3.Veritoplama Araçları	73
3.4.Veritoplama Süreci	74
3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması	76
4.BULGULAR VE YORUM.....	77
4.1.Türkiye’ye Geliş Süreçleri	78
4.1.1.İlk İrtibat	78
4.2.Çevreleri ile Olan Etkileşimleri ve Toplumsal Hayat	79
4.2.1.Resmi Kurumlarda Ortaya Çıkan Problemler ve İnsan İlişkileri	80
4.2.1.1.Çalışma Hayatı.....	81
4.2.1.1.1.İş Arkadaşları	81
4.2.1.1.1.Çalışma Şartları	82
4.2.1.2.Okul Hayatı.....	84
4.2.1.2.1.Akademik Zorluklar	85
4.2.1.2.2.Öğrenciler ile Etkileşim	87
4.2.1.2.3.Öğretmenler ile Etkileşim	91
4.2.1.3.Kamu Kurumları	93
4.2.1.3.1.İl Göç İdaresi	94
4.2.1.3.2.Hastanelerdeki Problemler	96
4.2.1.3.3.Diğer Resmi Kurumlar	99
4.2.1.4.Dernekler.....	101
4.2.2.Sosyal Hayat	103

4.2.2.1.Mahalle Çevresi	103
4.2.2.2.Toplu Taşımalar	108
4.2.2.3.Çocukların Okul Çevresi.....	110
4.2.2.4.Esnafla Olan Etkileşim	112
4.2.3.Kendi Aralarındaki Etkileşimleri.....	113
4.3.Psikolojik Süreçler	115
4.3.1.Duyumlar/Söylentiler	115
4.3.2.Hissedilen Kültürel Yakınlık Durumu.....	120
4.3.3.Benlik Algıları/İnançlar	123
4.4.Gelecek Vizyonları.....	126
5. TARTIŞMA	130
KAYNAKÇA	142
EKLER.....	148
ÖZGEÇMİŞ.....	152

TABLÖLÄR LİSTESİ

3-1: Katılımcıları Tanımlayıcı Bilgiler

KISALTMALAR LİSTESİ

ASHB: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

GKY: Geçici Koruma Yönetmeliği

UN: United Nations

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

WHO: World Health Organization

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Bu çalışma, Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye yapılan kitlesel göç sorununa yönelik gerçekleştirilmiştir. Göç sonrasında ev sahibi toplum ve Suriyeli göçmenlerin karşılaşması sonucu, kültürel değişim ve toplumun uyum dengesini yeniden kurma çabası başlamıştır. Uyum dengesinin yeniden kurulması amacıyla uyum problemlerinin anlaşılmasının amaçlandığı bu çalışmada, Bronfenbrenner tarafından ortaya atılan ekolojik sistem kuramından yararlanılmıştır. Yaklaşımın sunduğu "çevresi içinde birey" anlayışından yararlanılarak mikro ve makro düzey sistemler ile Suriyeli göçmen katılımcılar arasında meydana gelen etkileşimsel problemler anlaşılmaya çalışılmıştır. İstanbul Üniversitesi veya İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa'da öğrenim görmekte olan Suriyeli üniversite öğrencileri içerisinde 16 kişi ile görüşme formu kullanılarak bilgiler toplanmıştır. Görüşmelerden çıkan yazılı metinler arasındaki bağlantılar kurularak temalar oluşturulmuş ve veriler analiz edilmiştir. Veri analizi sonucunda, bireyi çevreleyen sistemler ile kurulan etkileşimin uyum süreci üzerinde belirleyici olduğu ve bu sürece bütüncül bir şekilde bakılması gerektiği bulgularına rastlanmıştır. Çalışmanın, uyum sürecinin anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: göç, uyum, ekolojik sistem yaklaşımı, sosyal hizmet

ABSTRACT

This study was carried out for the problem of mass migration to Turkey after the Syrian civil war. As a result of the encounter between the host society and the Syrian immigrants, the effort to reestablish the balance of cultural change and harmony of the society has begun. In this study, which focuses on adaptation problems in order to re-establish the harmony balance, the ecological system theory put forward by Bronfenbrenner was used. The interactional problems between micro and macro level systems and the Syrian migrant participants were tried to be understood by making use of the “individual in the environment”. Data was collected with 16 Syrian university students studying at Istanbul University or Istanbul University-Cerrahpaşa. Themes were created and the data were analyzed by establishing connections between the written texts from the interviews. The research has found that the interaction with the systems surrounding the individual is decisive in the adaptation process and this process should be looked at holistically. This study will contribute to the understanding of the adaptation process.

Keywords: migration, adaptation, ecological system approach, social work

1.GİRİŞ VE AMAÇ

Bugün resmi kaynaklara göre sayıları 3 milyonu aşan Suriyeli göçmenler (UNHCR, 2020, s. 1), geldikleri ülkeye beraberlerinde geçmiş yaşantı ve kültürlerini de taşımıştır. Bir yer değiştirme hareketi olarak başlayan göç hareketi, zamanla insanların iletişim içerisine girmesiyle bireysel ve toplumsal anlamda değişim ve dönüşümün başlamasına sebep olmuştur. Farklı kültürlerin bir araya geldiği kesişim noktalarında, karşılıklı uyum süreci başlamıştır. Uyum süreci, birey ile onu çevreleyen sistemler arasında kültürel farklılıkların olduğu durumlarda probleme dönüşebilmekte ve bireyi dezavantajlı konuma getirebilmektedir. Sosyal adaleti temel alan sosyal hizmet mesleği ise oluşan problemleri ortaya çıkararak bu uyumsuzluklara çeşitli çözüm önerileri geliştirmeye çalışmaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın amacı “İnsan, çevresindeki sistemlerle birlikte bir bütün olarak anlaşılmalı çalışmalıdır.” felsefesini benimseyen Bronfenbrenner’in ekolojik sistem kuramı¹ çerçevesinde, birey ile çevresindeki sistemler arasında meydana gelen etkileşim sonucu yaşanan uyum problemlerini ortaya çıkarmaktır. Bu kuramsal çerçevede Suriyeli göçmenler, çevresindeki sistemler ile devamlı iletişim halinde olan aktif bireyler olarak algılanmalıdır. İletişim süreci ise, bireyin çevreye olan uyumu üzerinde etkilidir. Ekolojik sistem kuramının sunduğu mikrosistem ve makrosistem çerçevesinde, bireyin uyumunu etkileyen çevresel etmenlerin neler olduğunun anlaşılması amaçlanmıştır.

Ekolojik kuram, mikro, mezo, ekzo ve makrosistemden oluşmaktadır. Ancak bu çalışmada birey ve çevresindeki mikrosistemlerle olan iletişim ağı anlaşılmaya çalışılmıştır. Mikrosistem ağının bireyin düşünce ve inançlarına olan yansımaları da makro düzey olarak ele alınmıştır. Bunun yanında Suriyeli göçmenlerin çevresindeki olay ve durumları algılayış şekli, ev sahibi topluma kültürel yakınlığı ve kültürleşme stratejisi de makro düzey olarak düşünülmüştür. Çalışma kapsamında bireyin arkadaş veya aile çevresi ile iletişime geçilmediğinden mezo ve ekzo sistemler ağı ortaya konmamıştır.

¹ Kuram ve yaklaşım kavramlarının neye göre kullanıldığını açıklamak önemlidir. Yaklaşım, gerçeğe en yakın sayılılar bütünü olarak ele alınmışken kuramlar, bu yaklaşımların savunucularının ortaya attığı metodolojik bütün olarak değerlendirilmiştir(Çelebi, 1993). Bu çalışmada sistem, bir yaklaşım olarak ele alınmıştır. Sistem yaklaşımı içerisinde pek çok kuram bulunmaktadır. Bronfenbrenner’in sınırlarını çizdiği ekolojik sistem ise kuram olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışmada Bronfenbrenner’in ekolojik sistem kuramı, sistem yaklaşımının içerisindeki bir kuram olarak ele alınmıştır.

Çalışma kapsamında mikrosistemler ile bireyi çevreleyen ve bireyin aktif olarak etkileşim içerisinde olduğu tüm ağlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Benzer şekilde sosyal hizmet mesleği de insana bütüncül bir şekilde yaklaşma anlayışına sahiptir. Bu bütüncül anlayış insanı, biyolojik bir organizma olmanın ötesinde psiko-sosyal boyutlarıyla da birlikte değerlendirir. Bu çerçeve kullanılarak araştırmada; katılımcıların kendilerine yönelik Suriyeli algıları hakkında bilgi toplamak, yaşam deneyimlerini öğrenmek, yaşam deneyimleri ile algıları arasındaki ilişkiyi çözümlenmek ve bunların topluma uyumlarını ne derece etkilediğini araştırmak hedeflenmiştir. İnsanlar arası iletişimsel problemleri mikro ve makro düzeyde inceleyen başka bir çalışmaya alan taraması sırasında rastlanmaması yönüyle, bu araştırma diğer araştırmalardan ayrılmaktadır.

1.1.Araştırmanın Önemi

Cinsiyet, cinsel yönelim, etnisite gibi farklılıklar sebebiyle insanlar toplum içerisinde marjinalleşebilmekte, dışlanma ve ayrıma maruz kaldığında devletin sunduğu hizmetlerden istenen düzeyde yararlanmayabilmektedirler. Farklılıkların insanın kendini gerçekleştirmesinin önünde engel oluşturduğu durumlarda, sosyal hizmet mesleği bu engelleri ortadan kaldırmak için çabalamaktadır. Günümüzde Suriyeli göçmenlerin etnisite farklılığı sebebiyle çevresel anlamda çeşitli uyum problemleri yaşıyor olabilecekleri düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle, bireyin çevresi ile uyumunun incelenerek problemlerin nereden kaynaklandığının tespit ve analiz edilmesi önemlidir.

Araştırma, Suriyeli göçmenlerin uyum problemlerinin ekolojik sistem kuramı bağlamında daha önce incelenmemiş olması ve sosyal uyum problemine yönelik bütüncül bir bakış açısı getirecek olması yönleriyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Ayrıca bireyin mikro düzeyde etkileşim içerisinde olduğu ağlar bütünü görme ve bu ağlar ile yaşanan problemleri anlamlandırma yönüyle farklıdır. Çevresel faktörlerin insan yaşantı ve düşüncelerine yansımalarının görülmesiyle bireye psiko-sosyal yönden bakabilmek de mümkün olmaktadır. Bahsedilen amaçlar doğrultusunda elde edilecek çıktılar literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın yöntemi, nitel araştırma desenlerinden olgubilime dayanmaktadır. Olgubilim, farkında olduğumuz ancak hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız konular hakkında derin bir kavrayışa sahip olmamızı sağlar. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yabancı olma deneyimleri ve çevreleriyle kurdukları iletişimlerinin derinlemesine anlaşılabilmesi için bu yöntem tercih edilmiştir.

Araştırma kapsamında İstanbul Üniversitesi veya İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa’da öğrenim gören 16 Suriyeli üniversite öğrencisi ile yarı yapılandırılmış soru formu aracılığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcının onayı dâhilinde ses kaydına alınan görüşmeler yazıya dökülmüştür. Elde edilen yazılı doküman devamlı okunarak görüşmeler arasındaki benzer temaların altı çizilmiştir. Veriler arasındaki bağlantıların ve temaların oluşturulması ile görüşmeler analiz edilmiştir.

1.3.Araştırmanın Sınırlılıkları

Uyum, yerel halk ve göçmenler arasındaki karşılıklı etkileşimler sonucunda kendini göstermektedir. Ancak bu araştırma, yalnız göçmenlerin perspektifinden elde edilen deneyimlerden oluşmaktadır. Suriyeli göçmenlerin etkileşime girdiği çevresel sistemlerin araştırılmasını konu alan bu çalışmada uyum sürecinin tek taraflı olarak işlenmesi araştırmanın sınırlılıklarındandır.

Bu çalışmada Suriyeli göçmenlerin, sosyal ve toplumsal hayatın her alanına dair deneyimlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Eğitim hayatına katılan Suriyeli göçmenlerin sosyal ve toplumsal hayatın da ister istemez içine girdiği düşünüldüğünden çalışma, üniversite öğrencileri ile sınırlı tutulmuştur.

2.GENEL BİLGİLER

2.1. Göç

Göç olgusunu daha iyi anlayabilmek adına, bu olgunun önemli düşünce akımlarıyla birlikte gelen değişimine bakmakta fayda vardır. Avrupa'da 13 ve 14. yüzyılda kendini gösteren Aydınlanma Çağı, yeni bir toplum düzeni kurmak adına mevcut düzeni değiştiren; süreç içerisinde toplumsal, kültürel ve ekonomik anlamda çeşitli kırılmaların yaşandığı bir dönemdir. Bu değişimler genel olarak Fransız İhtilali ile devlet yapısında, halk hareketlerinde; Sanayi Devrimi ile üretim araçlarında kendini göstermiştir (Omay, 2011, s. 41; Küçük, 2013, s. 432).

Fransız İhtilali ile başlayan değişim süreci sosyal ilişkileri ve devlet algısını da etkilemiştir. Bireyciliğe ve toplum sözleşmesine dayalı yeni bir anlayış ortaya koymuştur (Omay, 2011, s. 41). Sanayi Devrimi'nin beraberinde getirdiği kapitalist üretim anlayışı ise işçi sınıfının yaşadığı zorluklara ve sonucunda işçi ayaklanmalarına sebep olmuştur. Bu durum ise sosyal hak taleplerine dönüşmüştür (Aydın ve Çakmak, 2017, s. 1; Sağlam, 2011, s. 13).

Modern devlet yapısı ve vatandaşlık anlayışı da bu kırılmaların bir sonucu olarak kendini göstermiştir. Vatandaşlık kavramı, devlet ile insan arasındaki temel ilişki biçimi olarak düşünülmüştür (Şit, 2008, s. 64). Ortaya çıkan bu modern devlet anlayışı, 20. yüzyıl ile birlikte kendisini sosyal devlet olarak göstermeye başlamıştır (Omay, 2011, s.52). Sosyal devlet veya refah devleti, vatandaşı ile siyasi bir ilişki içindedir. İnsan onuruna yaraşır bir yaşam idealinden bahseden bu devlet anlayışı, toplumun üzerinde ortaklaşa anlaştığı bir sigorta gibi, vatandaşı olunan ülke halkının çeşitli tehditlerden korunmasını ve insana nezih bir yaşam sunulmasını amaçlar (Bauman, 1999, s.68). Devletin bu hizmeti sunabilmesi için bireyin o ülkenin vatandaşı olarak kabul edilmesi veya devletçe bireye bir statü verilmesi gereklidir.

Verilen bu vatandaşlık hakkı, beraberinde sorumluluklar da getirmektedir. Peki, konu göçmenler olduğunda ulus devlet nasıl bir yol izlemeli ve ulus içerisinde göçmenleri nasıl konumlandırılmalıdır? Bu konumlandırmayı etkileyen unsurlar nelerdir? Bu sorulara cevap

bulabilmek adına değişen zaman içerisinde ülkelerin göçmenlere olan bakış açısına bakmakta fayda vardır.

Sanayileşme ve küreselleşme arasındaki zaman diliminde göçmenler, gelinen ülkenin emek piyasasına olumlu katkılarda bulunan bir grubu oluşturmuştur (Köşk ve Özbek, 2017, s. 247). Bu dönemde özellikle gelişmiş ülkelerin işçi ihtiyacını karşılamaya yönelik göçmen alım politikaları geliştirilmiştir. Göçmenlerin gelir elde etme amacıyla gelişmiş bir ülkeye geleceği ancak sonrasında anayurtlarına döneceği düşünülmüştür. Göçmenlerin kendi ülkelerine döndüklerinde yaşayacakları ekonomik kaygılar ve geldikleri yeni yerde daha iyi bir standartta yaşamaları, göç ettikleri ülkede kalmalarını beraberinde getirmiştir. Yeni nesillerin de göç edilen ülkede doğması ile göçmenler, yeni ülkede “yerli” hale gelmeye başlamıştır (Omay, 2011).

Yeni gelenlerin ülkeye yerleşmesi ve göç olgusunun devam etmesi, özellikle küreselleşme ile coğrafi sınırların kalktığı günümüzde (Canbey-Özgüler, 2018, s. 2), göç olgusunu bir krize çevirmiş ve göç, gelinen ülkeler tarafından bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Göçmenlerin sayılarının devamlı artması ve onlara yapılan yatırımlar da düşünülünce bu grup zamanla devletin yükü olarak algılanmaya başlanmıştır (Köşk ve Özbek, 2017, s. 247).

Küreselleşmeyle göç olgusunun bir krize dönmeye başladığını istatistiksel açıdan görmek mümkündür. Bugün dünya genelinde göçe zorlanan insanların yaklaşık 20 milyonu mülteci statüsünde iken 3 milyon kişi mülteci statüsü talebinde bulunmuştur. 39 milyon kişinin ise yerinden edildiği verilerle gösterilmiştir (Kılınç, 2019, s. 27). Göçün, genellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru yapıldığı düşünüldüğünde 20. yüzyıla neden, “Göç çağı,” dendiğini, göç eden insan sayılarına bakıldığında ise durumun neden “kriz” olarak nitelendirildiğini anlamak mümkündür.

Kitlesel göçlerin özellikle gelişmiş veya gelişmekte olan pek çok ülkeye doğru yönelmesi, göç olgusuna ulusal değil uluslararası bir perspektiften bakılması sonucunu doğurmuştur. Süreç içerisinde pek çok insan özellikle gelişmiş ülkelere gitmeye çalışmakta ve insan sayısının fazlalığı sebebiyle ülkeler göçmen kabul etmekte zorlanmaktadır. Bu sebeple belirlenecek ortak standartlar doğrultusunda göç olgusuna yaklaşılmaya

başlanmıştır. Yine aynı sebeple göç üzerine kullanılan kavramlar da uluslararası standartlarda oluşturulmuştur.

2.1.1. Göç Kavramı

Göç, insanlık tarihindeki en eski olgulardan biridir. En genel anlamıyla göç; insanların, çeşitli sebepler doğrultusunda coğrafi yer değişimidir (Adıgüzel Y. , 2016b, s. 1; Ekici ve Tuncel, 2015, s. 9). Türk Dil Kurumu'na göre ise ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret anlamlarına gelmektedir. Karşımıza çıkacak her tanımda göç; “yoğun bir nüfus hareketi” olarak nitelendirilmektedir. İnsan ve mekân ilişkilerinde yeniden düzenleme gerektiren, pek çok boyutu bulunan sosyal bir olgudur (Adıgüzel Y. , 2016a, s. 173).

Birleşmiş Milletler 'in göç tanımında, geçici yer değiştirmeler göç olarak nitelendirilmemektedir. Ancak ülke içerisinde gerçekleştirilen göçler iç göç, ülkeler arası gerçekleşen göçler dış göç kapsamında ele alınmaktadır (Adıgüzel Y. , 2016b, s. 3; Orhan ve Yılmaz Genç, 2018, s. 254). İş seyahati veya turistik seyahatler göç kapsamında ele alınmamaktadır. Göç Terimleri Sözlüğünde dış göç kavramı yerine uluslararası göç² kavramına rastlanmıştır. Bu kavram, “insanların vatandaşları oldukları ülkeden ayrılarak, yeni bir ülkeye geçici veya temelli olarak gitmesi” şeklinde tanımlanır (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 88). Başka bir ülkeye gitmek adına bir ülkeden çıkma durumu ise transit göçtür (Adıgüzel Y. , 2016b, s. 3). Göç kavramının kapsamı içerisinde bugün yaklaşık 300 milyon kişinin olduğu söylenmektedir (Kılınç, 2019, s. 27).

Göçmen ise genellikle gönüllü sebeplerle bulunduğu yerden ayrılan insanlar için kullanılmaktadır. Ancak Birleşmiş Milletler göçmeni; “Gönüllü veya zorunlu, düzenli veya düzensiz olmasına, ayrıca yapılış sebebine bakılmaksızın farklı bir ülkede bir yıldan uzun süre ikamet eden kişi” olarak tanımlar. Bu kapsamda, zorla yerinden edilmiş kişiler de hayat kalitesini artırmak amacıyla başka bir ülkeye göç eden kişiler de göçmen kapsamı içerisinde

² Uluslararası göç kavramının köküne yani ulus kavramına baktığımızda milleti farklı veya bir milletin karakteristiğine ait olarak algılanan ve davranışları farklı olan bir gruptan diğerine doğru bir yer değiştirme hareketi olduğu görülmektedir. Burada “farklı” olan kavramı, dışarıdan gelenin dikkat çekmesi ve kendisini “yabancı” olarak algılaması ile ilişkilidir (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 14).

kabul edilir (Eminoğlu, 2020). Gmen kavramı hukuki anlamda herhangi bir statü belirlememektedir. Ancak g literatüründe yapılış sebebine bakılmaksızın ülkeler arası yer değişim hareketini esas aldığından çatı bir kavram olarak değerlendirilebilir (Eminoğlu, 2020, s. 32; Dedeoğlu ve Ekiz Gkmen, 2011, s. 60-61).

Gcn yapılış sebebi de bu alandaki bir diğer önemli konudur (Eminoğlu, 2020, s. 31). G, insanların tercihleri doğrultusunda gönüllü Şekilde gerekleēebileceđi gibi çeşitli dış sebepler sonucu bir zorunluluk³ olarak da ortaya çıkabilir (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 14). Savaş, siyaset veya doğal afet gibi sebeplerle gerekleēen yer değiştirme hareketine “zorunlu göç”, daha iyi ekonomik olanaklara kavuşmak amacıyla gerekleēen bu harekete ise, “Gönüllü g,” denir (Volkan, 2019, s. 30).

Zorunlu göç, kişinin yaşamına olan tehdit veya iyilik haline yönelik baskı sonucu gerekleētiđinden çatışma ve Şiddet içeren durumları veya ekonomik zorlukları bünyesinde barındırır (Bartram, Poros ve Monforte, 2017). Kişinin atışma veya doğal afet gibi zorunlu sebepler yüzünden yaşadığı yerden zorla çıkarılması yerinden edilme olarak tanımlanırken buna maruz kalan kişiye, “Yerinden edilmiş kişi,” denir (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 100).

Zorunlu sebeplerle yerinden edilmiş kişiler geçici süreliğine başka bir ülkeye gelirse “mülteci” veya “sığınmacı” olarak tanımlanır (Dedeoğlu ve Ekiz Gkmen, 2011, s. 60-61). Birleşmiş Milletlerin g sözlüğüne göre mülteci kavramı “ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaş olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 65). Gmen kavramından farklı olarak mülteci kavramı, kişiye bir statü ve belirli haklar vermektedir. Mülteci kavramının hukuksal bir statü belirliyor olması, 1 Ocak

³ Literatürdeki gönüllü ve zorunlu göç ayırımına çeşitli eleştiriler de getirilmiştir. Gcn çeşitli sosyo-yapısal sebepler sonucunda gerekleētiđi, bu sebeple gönüllü ve zorunlu olarak ayırmak yerine çok yönlü analizlerin yapılması gerektiği söylenmektedir. Bu düşüncenin temelinde ise bireyin g etmesinin kişisel ve toplumsal çeşitli değişkenlere bağlı olarak ortaya çıktığı fikri mevcuttur (Gezici Yalçın, 2017, s. 21). Bu değişkenler itici ve çekici faktörler olarak gruplanabilir. Burada itici sebepler ile kastedilen; insanların iş hayatına katılamaması, ırk, din veya dil temelli gerekçeler olarak sıralanabilir. ekici faktörler ise daha iyi bir hayat standardına kavuşma Şeklinde genellenebilir (Orhan ve Yılmaz Genç, 2018, s. 254).

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve Türkiye’de yürürlükte olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile sağlanmıştır⁴ (Eminoğlu, 2020, s. 32).

Mülteci, geldiği ülkede koruma talebinde bulunan kişidir. Sığınma (iltica) da benzer şekilde, göç alanında bir “Koruma türü” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu koruma; bilhassa ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten korkan kişiye tanınır. Mülteci olabilmek adına başvuruda bulunup başvurunun sonucunu bekleyen kişiye, “Sığınmacı” denir. Başvuru sonucunun olumsuz olması durumunda bu kişilerin ülkede düzensiz göçmen olarak kaldığı kabul edilir ve geri gönderme işlemi başlatılabilir (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 73-74; Kara ve Korkut, 2010, s. 155; Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 229).

Mülteci, geldiği ülkede koruma talebinde bulunan kişidir. Sığınma (iltica) da benzer şekilde, göç alanında bir “koruma türü” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu koruma; bilhassa ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi görüşü nedeniyle zulüm görmekten korkan kişiye tanınır. Mülteci olabilmek adına başvuruda bulunup başvurunun sonucunu bekleyen kişiye sığınmacı denir. Başvuru sonucunun olumsuz olması durumunda bu kişilerin ülkede düzensiz göçmen olarak kaldığı kabul edilir ve geri gönderme işlemi başlatılabilir (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 73-74; Kara ve Korkut, 2010, s. 155; Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 229).

Düzensiz göçmen, göçmenin ülkeye hangi yolla girdiği ile ilgilidir. Yasal bir yolla ülkeye girilmesi düzenli göçü, yasal olmayan yollarla ülkeye girilmesi ise düzensiz göçü⁵ tanımlamaktadır. Pasaportsuz veya gerekli belgeleri bulundurmada ülkeye giriş yapılması da düzensiz göç kapsamındadır. Ülkeye yasal yollarla girip ülkede kalış süresini doldurmasına rağmen buradan ayrılmayan kişi de bu kapsamda ele alınır ve kişiye herhangi bir hukuki hak tanınmaz. Düzensiz göçmen yerine kayıt dışı göçmen tabiri de kullanılabilir (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 26-27).

⁴ Cenevre Sözleşmesi ve YUKK ‘un içeriğine çalışmanın “İltica ve Göç Mevzuatı” bölümünde yer verilmiştir.

⁵ Düzensiz göç kavramı yerine yasadışı göç kavramı da kullanılabilir. Yasa dışı göç kavramının insan ticareti ve kaçakçılığı ile ilişkili şekilde kullanıma eğilimi mevcuttur. Cezai bir anlam taşımaması ve göçmenlerin insanlığını göz ardı etmesi bakımından ‘yasadışı’ ifadesinden ziyade ‘düzensiz’ ifadesi tercih edilmektedir (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 26, 27).

Türkiye göç mevzuatında önemli bir yere sahip olan 6458 sayılı YUKK düzenli ve düzensiz göç ayırımıyla bahsetmiştir. Burada göç; bir göçmenin ülkeye yasal yollara gelişi, kalışı ve ayrılışını ifade eden düzenli göç, aynı unsurların yasal olmayan yollara yapılmasını ifade eden düzensiz göç şeklinde ikiye ayrılarak tanımlanmaktadır. Düzensiz göçmen, ülkede yasal açıdan görünmez kabul edilmektedir (Dedeoğlu ve Ekiz Gökmen, 2011, s. 59).

Savaş gibi sebeplerle ülkesinden ayrılmak durumunda kalan insan sayısı milyonları bulabilir. Bu durumda bireysel ve kitlesel göç ayırımı oluşmaktadır⁶. Özellikle ekonomik sebepler veya güvenlik sebepleriyle gerçekleşen göçler, insanların buldukları mekândan kitlesel olarak ayrılmalarına sebep olmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 10-14). Savaş ve baskıcı rejimler sonucu gelişen kitlesel göçlerde kaybeden taraf için ülkeyi terk etmek bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Canbey Özgüler, 2018, s. 8). Bu açıdan kitlesel göçler ile zorunlu göç arasında bir bağlantının olduğunu söylemek mümkündür.

Göç kavramlarına hâkim olmak, gelinen yerin göç mevzuatını kavrayabilmek açısından önemlidir. Göçün yapılış sebebi, şekli ve hangi yolla gerçekleştiği, gelinen ülkede kişiye hukuki mevzuat kapsamında verilen statüyü etkilemektedir. Kişi, bu statünün beraberinde getirdiği haklardan yararlanır.

2.1.2. Türkiye’de İltica ve Göç Mevzuatı

Türkiye’de mülteci ve sığınmacılarla ilgili yasal düzenlemelere bakıldığında karşımıza ilk olarak 1934 tarihli 2150 sayılı İskân Kanunu çıkmaktadır. Ardından 1950 yılında 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun göze çarpmaktadır. Mülteci ve sığınmacılarla ilgili ilk yasal düzenleme ise 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmedir (Çiçeksoğüt, 2017, s. 8).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1950 tarihinde kabul edilen ve 1951 yılında Cenevre’de imzalanan bu sözleşme 1954 senesinde yürürlüğe girmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’ne uygun olarak hazırlanan bu sözleşme ile bütün devletlerin mülteciler konusunda sorumluluk alması konusunda bir anlaşmaya varılması amaçlanmıştır.

⁶ Göçün bireysel ve kitlesel olarak gerçekleşmesi, kişiye tanınan statünün değişmesi, hakların farklılaşmasını da beraberinde getirmektedir. Uluslararası Koruma Sahibi kişi ile Geçici Koruma statüsüne sahip kişi arasındaki temel fark da bu noktada başlamaktadır.

Bu kapsamda mülteci, zulüm göreceğinden korktuğu için başka bir ülkeye göç eden kişiler mülteci olarak isimlendirmiştir (Ünsal, 2020, s. 34). Türkiye tarafından bu sözleşmedeki mülteci kavramına coğrafi sınırlama konusunda çekince konulmuştur (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, s. 19). Coğrafi sınırlama ile kast edilen, yalnız Avrupa ülkelerinden gelen insanların mülteci olarak kabul edileceği, diğer ülke vatandaşlarının geçici sığınmacı olarak değerlendirileceğidir. Bu kişilere yönelik işlemler BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile birlikte ele alınmaktadır (Ünsal, 2020, s.34; Kara ve Korkut, 2010, s. 155, 161).

Sözleşme; gelir getirici işte çalışma, mülkiyet edinme, eğitim ve sosyal yardımlardan yararlanma konularında ülke vatandaşı ile mültecilerin eşit muameleye uğramaları konularını içermektedir. Ayrıca, mültecilerin hukuk sistemine ve haklara erişimlerinin sağlanması, güvenlik tehdidi dışında mültecinin sınır dışı edilemeyeceği hükümlerini de kapsamaktadır. Bunun yanı sıra mültecilerin de devletin koyduğu yasa, yönetmelik ve toplum düzenine uyma yükümlülükleri bulunmaktadır.

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi esas alınarak 1994 tarihli “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” oluşturulmuştur. Yönetmelik kapsamında sınırlarımıza gelen yabancılara ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir. 11 Nisan 2013 tarihinde çıkarılan ve halen kullanılmakta olan 6458 sayılı YUKK öncesinde, bu yönetmelik göçmenlerin hukuki durumunu belirlemekteydi (Kılınç, 2019, s. 33)

YUKK, yabancıların ülkeye geliş, ülkede kalış ve ülkeden ayrılışlarını içeren yasal bir düzenlemedir (Adıgüzel Y. , 2016b, s. 14). Kanunun “Uyum⁷” başlıklı 96. Maddesi önemlidir. Bu madde; üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, kamu kurum ve kuruluşlarının da desteği alınarak başvuru sahibi veya uluslararası koruma sahibi kişilerin, kendi başlarına

⁷ Genel itibarıyla bir ülkeye yabancı birinin girmesinin ardından izlenebilecek iki yol vardır. Bunlardan biri, kişinin ülkeye entere edilmesi iken diğeri kişinin üçüncü bir ülkeye gönderilmesidir. Türkiye’de ise, mültecilerin ülkeye entegre edilmesinden ziyade mültecilerin ana vatanlarına veya üçüncü bir ülkeye gönderilmesi söz konusudur. Bu durumda mültecilerin ülkeye uyumları konusunda uzun dönemli planlamaların nasıl yapılabileceği konusunda soru işaretleri mevcuttur(Kara ve Korkut, 2010, s. 156). YUKK kapsamında uyum faaliyetlerine bakıldığında göçmenlerin ülkeye entegre edilmesinden ziyade göçmenlerin ülkede kaldıkları süre boyunca hayatlarını idame ettirmelerini sağlayacak uygulamaların yapılmasının amaçlandığı görülmektedir.

hareket edebilmelerini sağlayan bilgi ve becerileri edinmelerinin sağlanması ve uyum faaliyetlerinin planlanmasını içermektedir. Bu kapsamında, kaldıkları ÷lkeyi tanımları, ÷lkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, k÷ltürü ve tarihi ile hak ve yüküml÷lükleri konularını içeren çeşitli kurslara katılmaları planlanabilir. Ayrıca kamusal ve özel alanda yararlanabilecekleri imkânlarla ulaşmaları, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere ve ekonomik hayata erişimlerinin sağlanması konularını kapsamaktadır.

YUKK'un maddelerine bakıldığında yabancı uyrukluların Türkiye dışında üçüncü bir ÷lkeye gitseler dahi kendilerine yetebilecek düzeyde yaşamlarını sürdürebilecek düzeye ulaşmaları hedeflenmektedir. Ülkenin siyasi yapısı, dil, hukuk sistemi, ÷lke tarihi ve k÷ltürü, sosyal haklar ve yüküml÷lükler, kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere ve temel sağlık hizmetlerine erişim hedeflenmiştir (Taştan, 2017, s. 27-29).

Kanun kapsamında İl Göç İdaresi, yabancıların göç alanına ilişkin tüm iş ve işlemlerinin⁸ gerçekleştirilmesi, iltica ve göç alanlarındaki politika ve stratejilerin belirlenmesi ve uygulanması, kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlanması görevi üzerine kurulmuş (Adıgüzel Y. , 2016b, s. 14; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). Ayrıca uyum faaliyetlerinin düzenlenmesi konusunda sorumlu tutulmuştur (Uğur Göksel, 2019, s. 189).

YUKK, çeşitli kanallar aracılığı ile uyum faaliyetlerinin planlanmasını içermektedir. Bu kanallardan biri de belediyelerdir. 03/07/2005 tarih ve 5393 sayılı Belediyeler Kanunu'nda bu konuda önemli yere sahiptir. Kanun, herkesi ikamet ettiği beldenin hemşerisi olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda belediyeler, hemşeriler arası sosyo-k÷ltürel bağların güçlendirilmesi konusunda çalışmalar yürütür. Aynı kanun kapsamında hemşeriler, belediyenin kararlarına uymakla yükümlüdür (Kaya, 2020a, s. 31-34; Kaya, 2020b, s. 20-24). Bu maddeye bakıldığında, bir şehre yerleşen mültecinin de bu kapsamda hemşeri olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

6458 sayılı YUKK, yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı da kapsamaktadır. Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde geçici koruma işlemlerinin usul ve

⁸ Bu iş ve işlemler; yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgilidir.

esaslarını belirlemeye yönelik olarak 22/10/2014 tarih ve 29153 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe konmuştur. Bu yönetmelik, ülkesinden göç etmek zorunda bırakılmış ve ülkesine geri dönemeyen ve kitlesel biçimde yeni ülke sınırlarına bir şekilde giren kişileri kapsamaktadır (Bozkurt, 2016, s. 393). Kanun kapsamında belirtilen nitelikleri taşıyan yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Literatürde ise bu geçici koruma (temporary protection) kavramı, savaş ortamından kitlesel şekilde kaçmak zorunda kalmış kişilere bireysel koruma verilmeksizin devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud ve Redpath, 2004, s. 33). YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında belirlenen statüleri almaya hak kazananlar, bu statünün kendilerini sağladıkları haklardan yararlanabilirler.

2.1.2.1.Kanun ve Sözleşmeler Kapsamında Suriyeli Göçmenler Hakkında Belirlenen Statüler

YUKK kapsamında; mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma kavramlarına yer verilmiştir. Bu kapsamda YUKK'un 61. maddesine göre mülteci kavramı, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye verilen statüdür.

Mülteci kavramının Avrupa'dan gelenlerle sınırlı tutulması göçmenlere verilen statüyü önemli ölçüde etkilemektedir. 1951 Cenevre Protokolü, zulüm göreceğinden korktuğu için başka bir ülkeye göç eden kişileri mülteci olarak isimlendirmiştir (Ünsal, 2020, s. 34). Ancak Türkiye tarafından bu sözleşmedeki mülteci kavramına coğrafi sınırlama konusunda çekince konulmuştur (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, s. 19). Coğrafi sınırlama ile kast edilen, yalnız Avrupa ülkelerinden gelen insanların mülteci olarak kabul edileceği, diğer ülke vatandaşlarının geçici sığınmacı olarak değerlendirileceğidir. Bu kişilere yönelik

işlemler BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile birlikte ele alınmaktadır (Ünsal, 2020, s. 34; Kara ve Korkut, 2010, s. 155, 161).

Ülkemize gelen Suriyeli yabancıların durumuna Cenevre Sözleşmesi kapsamında bakıldığında, Suriyeli göçmenlerin geliş sebepleri itibariyle mülteci statüsüne uygun olduğu ancak Türkiye'nin koyduğu coğrafi sınırlama sebebiyle sözleşmenin tanıdığı haklardan yararlanamamaktadırlar. Türkiye'nin aldığı bu karar siyasi niteliktedir. Ülkelerindeki savaştan kaçarak başka bir ülkeye geldikleri düşünüldüğünde yani sosyolojik açıdan bakıldığında ise Suriyeli göçmenler mülteci olarak nitelendirilebilir (Eminoğlu, 2020, s. 33).

YUKK'un 62. maddesi şartlı mülteci kavramını "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü" şeklinde açıklamıştır. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

İkincil koruma ise "mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen koruma statüsünü tanımlar.

Son olarak geçici koruma “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancıları kapsamaktadır. Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

Geçici koruma statüsü sahipleri; sağlık, eğitim, aile birleşimi ve işgücü piyasasına sınırlı şekilde erişim hakkına sahiptirler. Türk vatandaşlarıyla benzer sosyo-ekonomik haklardan faydalanabilirler. Verilen statüde bulunan “geçici” ibaresi, uzun vadeli planların yapılmasını engellemektedir. Bu statünün sürekli ikamet ve vatandaşlık haklarını da getirip getirmeyeceği henüz belli değildir (Uğur Göksel, 2019, s. 186, 206).

Türk hukuk sistemi içerisinde Suriyeli göçmenlerin durumuyla ilgili mevzuat anlamında çeşitli kavram karışıklıkları mevcuttur (Bozkurt, 2018, s. 66). 2011 yılında ise Suriye’den gelen göçmenlerin misafir olarak nitelendirildiği, 2012 yılında Başbakanlık tarafından çıkarılan genelge ile “geçici koruma” kapsamında ele alındığı görülmektedir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, s. 19). Suriyeli göçmenler, hukuki açıdan geçici koruma kapsamında yer almaktadır. Şartlı mülteci olmak adına başvuru yapmaya hakları bulunmamaktadır (Bozkurt, 2018, s. 66). Suriyeli göçmenlerin “şartlı mülteci” kapsamına alınmamaalarının sebebi, Suriyeli göçünün kitlesel şekilde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu sebeple geçici koruma statüsünün çoğunlukla Suriyeli göçmenler için kullanıldığı görülmektedir. Diğer uyruklara mensup olan insanlar ise “uluslararası koruma” kapsamında değerlendirilmektedir (Taşçı ve Kara, 2019, s. 262).

2.1.2.2. Yasal Çerçeve Kapsamında Suriyeli Göçmenlerin Hakları

Verilen statü sayesinde göçmenlere belirli hak ve sorumluluklar yüklenir. Göçmenlerin hakları ile ilgili Türkiye’de mevcut yasal düzenlemelere bakıldığında YUKK ve bu kanun kapsamında geliştirilen Geçici Koruma Yönetmeliği karşımıza çıkmaktadır. En geniş anlamıyla Suriyeli göçmenler, sağlık, eğitim, tercümanlık, iş piyasasına erişim ve sosyal hizmetlerden yararlanabilmektedir. Yine aynı yönetmelik kapsamında, bahsedilen

hizmetler dışında, kamu kurum ve kuruluşlarının kendi imkânları ölçüsünde geçici koruma kapsamındaki kişilere hizmet verebileceği geçmektedir (Kılınç, 2019, s. 52). Bahsedilen haklardan yararlanabilmek için göçmenin yabancının İl Göç İdaresi'ne kaydının olması gerekmektedir.

Bahsedilen hizmetlere detaylı olarak bakmakta ve kanun maddelerini belirtmekte fayda vardır. Yönetmeliğin 27. maddesine göre sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı tarafından verilir. Sınır illerde acil durumlarda henüz statü sahibi olmayan kişilerin sağlık işlemleri de bu çerçevede gerçekleştirilir. Sağlık Bakanlığı, sağlık merkezleri kurabilme, bu merkezlerde ambulans ve gerekli personel bulundurabilme yetkisine sahiptir. Geçici barınma merkezlerinin sağlık koşullarına uygun olmasından da bakanlık sorumludur. Üreme sağlığıyla ilgili bilgilendirme çalışmalarında bulunur. Madde bağımlıları, psikolojik veya psikiyatrik problemleri bulunan insanların takip ve yönlendirme işlemlerinden de aynı bakanlık sorumludur. Ayrıca çocuklara yapılacak aşılardan sorumludur.

Aynı yönetmeliğin 28. maddesine göre geçici barınma merkezlerinin içindeki veya dışındaki eğitim faaliyetlerinden ise Milli Eğitim Bakanlığı sorumlu tutulmuştur. Bu kapsamda okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetleri verilir. Suriyeli göçmenler de ücretsiz bir şekilde ilk ve ortaöğretimde devlet okullarından faydalanabilirler. Geçici Eğitim Merkezlerinde veya devlet okullarında okuyabilme hakları vardır. Geçici eğitim merkezlerinde Suriyeli öğretmen, Arapça müfredatlı ders verir. Eğitim Bakanlığı 2016 yılından itibaren kademeli olarak Geçici Eğitim Merkezlerini kapatma ve tüm Suriyeli öğrencilere devlet okullarında eğitim verme kararı almıştır. Devlet okulundan mezun olanlar ise başka bir denklik işlemine gerek kalmaksızın mezun olur ve diploma alırlar (Taştan, 2017, s. 44). Ayrıca yine aynı yönetmeliğin 28. maddesi kapsamında yaygın eğitime yönelik faaliyetler düzenlenebilir. Ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim konusunda ise Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı sorumlu tutulmuştur.

Türkiye'deki koruma statüsü sahibi veya başvuru sahibi yabancıların iş ve emek piyasalarına entegrasyonunda yaygın eğitimin, yani meslekî ve teknik eğitim programlarının önemi büyüktür. Yabancıların, toplumun ihtiyaçlarına göre meslekî ve teknik eğitim alması, hem onların iş bulma ve çalışma konularındaki ihtiyaçlarını karşılamaları için, hem de ev

sahibi toplumun ihtiyaclarına uygun işgücünün yetişmesi açısından hayati öneme sahiptir. Emek piyasalarında arz talep buluşması, başarılı ve sağlıklı entegrasyon politikaları açısından büyük öneme sahiptir. Bu bakış açısıyla hazırlanan projelerin ve uygulamaların son derece verimli sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Bu sayede göçmenler, uluslararası standartlarda bir mesleki iş kolunda beceri sahibi olabilecektir (Taştan, 2017, s. 36-37).

Yönetmeliğin 29. maddesi ise istihdam ile ilgilidir. Bu konuda Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) sorumlu tutulmuştur. Geçici koruma statü sahipleri çalışma izni için bu bakanlığa başvuruda bulunur. Geçici korumanın bitmesi ile birlikte çalışma izni de sona erer. Geçici Koruma Yönetmeliğinin 30. maddesine göre AÇSHB, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışındaki insanlara verilecek psiko-sosyal destek hizmetlerinden de sorumludur. Refakatiz çocukların barındırılması, psiko-sosyal destek ihtiyaçlarının karşılanması, gerekli hallerde hane ziyaretlerinin yapılması da yine aynı bakanlık çatısı altında gerçekleştirilir. Ayrıca aynı madde, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde Geçici Koruma sahiplerinin sosyal yardımlardan yararlanabileceğini belirtmiştir.

Göçmelerin topluma uyumu da bir diğer önemli meseledir. Entegrasyona engel olan başlıca durumlar dil ve kültürel farklılıklar olarak sayılabilir. Yerel halkın önyargıları ve yabancı düşmanlığı (zenofobi), göçmenlerin de kendi içlerine kapanması durumu entegrasyonu etkilemektedir. Bu önyargılar sebebiyle de göçmen topluluk kendi içine çekilebilmektedir (Taştan, 2017, s. 27-29). Bu konuda YUKK'un uyum başlıklı 96. maddesi⁹ önemli ve kapsayıcıdır. Uyum konusunda önemli olan bir mesele de dildir. Dil engelinin aşılması konusunda ise Geçici Koruma Yönetmeliğinin 31. Maddesine bakmakta fayda vardır. Madde kapsamında iletişim kopukluklarının yaşandığı durumlarda tercüman hizmetinin sağlanacağı belirtilmiştir

2.1.3.Suriye'den Türkiye'ye Göç Hareketi

Göçmen geldiği yere, geçmiş yaşantıları, travmatik anıları, içinde bulunduğu olumsuz durumları da getirir. Göçmenin göç öncesi geçirdiği süreci, onu göç yapmaya iten veya çeken

⁹ Maddenin içerik ve açıklamasına, çalışmanın "Suriye'den yapılan göç ve Türkiye'nin izlediği yol" bölümünde yer verilmiştir.

sebepleri incelemek, onları göç etmeye yönelten arka plana bakmak, içinde buldukları durumu bütüncül bir şekilde anlayabilmek açısından önemlidir. Bu sebeple çalışmanın bu bölümünde, Suriyeli göçmenlerin göç öncesi siyasal anlamda nasıl bir süreçten geçtiklerine, bu sürecin insanlara ne şekilde yansıdığına ve Türkiye'ye ilk geldiklerinde nelerle karşılaştıklarına bakılmıştır.

2.1.3.1.Suriye'den Yapılan Göçün Tarihsel Arka Planı

Ortadoğu ülkeleri stratejik konumları sebebiyle her zaman çeşitli karışıklıkların yaşandığı ülkeler olmuştur (Bozkurt, 2018, s. 57). Bu karışıklıklar; baskıcı rejimler, temel hak ve özgürlüklerin yetersizliği, siyasi yozlaşmalar, kötü yaşam koşulları, işsizlik ve enflasyondaki artış sebepleriyle yaşanmıştır. 2011 yılında Tunus'ta başlayan ve kısa sürede Ortadoğu'ya yayılarak sonraları kendisini Arap Baharı olarak gösteren süreç de bahsedilen sebepler sonucunda ortaya çıkmıştır (Bozkurt, 2016, s. 389). Arap Baharı ile bazı ülkelerde hükümet değişiklikleri yaşanırken bazılarında uzun süren protestolar ve silahlı çatışmalar yaşanmıştır (Yılmaz H. , 2013, s. 2).

Bu durumun etkileri Mart 2011'de Suriye'de görülmeye başlanmıştır (Altundeğer ve Yılmaz, 2016, s. 290). Suriye bu süreci diğer ülkelere kıyasla daha şiddetli geçirmiştir (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 10). Tunus'ta başlayan gösterilerin en büyük etkisinin neden Suriye üzerinde görüldüğünü daha iyi anlayabilmek adına Suriye'deki geçmiş hükümetlerin izlediği yola bakmakta fayda vardır. Suriye'de 1949, 1954, 1961 yıllarında gerçekleştirilen darbeler, ülkede istikrarın olmadığını göstergesidir.

Ancak bugün yaşanan iç savaşın temelleri Baas Partisi'nin iktidara gelmesi ile başlamıştır. 1947 yılında Alevi ve Sünniler tarafından ortaklaşa kurulan Baas Partisi'nin başına 1970 yılında darbe ile Alevi kökenli Hafız Esad'ın geçmesiyle ülkede çeşitli değişimler yaşanmıştır (Özdemir, 2016, s. 83). Hafız Esad rejiminde, özellikle 1963 sonrasında pek çok hak (toplanma ve hareket özgürlüğü gibi) insanların elinden alınmaya başlanmış ve ülkede otoriter bir rejim hâkimiyet sürmüştür (Altundeğer ve Yılmaz, 2016, s. 290).

Hafız Esad'ın ardından iktidara gelen Beşer Esad ise benzer şekilde baskıcı yapıyı korumuştur. Beşer Esad, başlarda dış dünyaya açık bir yol izlese de belirli bir zaman sonra

babasından daha baskıcı bir tutum izlemeye başlamıştır (Altundeğer ve Yılmaz, 2016, s. 290). Ekonomik bunalımın da başlaması ile halk, çeşitli gösteriler yapmaya başlamıştır. 2011 yılında Dera'da başlayan başkaldırı ise ülke geneline yayılmış, gösteriler şiddetle önlenmeye çalışılmıştır (Özdemir, 2016, s. 83-84).

Meşru hak talepleri ile başlayan gösteriler rejim tarafından silahla bastırılmıştır (Yılmaz H. , 2013, s. 2). Halk ayaklanması ile başlayan süreç zamanla bir iç savaşa dönüşmüştür(Ünsal, 2020, s. 38). 2017 yılının ortalarına kadar bir çözüm bulunamadığından bu kriz zamanla karmaşık ve çok yönlü¹⁰ bir vekil savaşına (Proxy war¹¹) dönüşmüştür (Gök, 2019, s. 90; Yanar ve Erkut, 2020, s. 191).

2011 yılında başlayan bu iç karışıklığın zamanla büyüyerek insanların hayatlarını kaybetmesine sebep olması (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, s. 10), şiddet, savaş ve siyasi baskılara maruz kalmak, sürece pek çok aktörün dâhil olmasının beraberinde getirdiği tedirginlik ve belirsizlik durumu insanların göç etmesini beraberinde getirmektedir (Bozkurt, 2016, s. 392). Milyonlarca insanın ülkeden ayrılmasına sebep olan bu göç (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 10), insanların var olan düzenlerini terk etmeleri demektir (Adıgüzel, 2016a, s. 173).

Çatışma ortamında insanlar, temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde bile yaşayabilmekte zorlanmakta ayrıca savaşın psikolojik etkileri sebebiyle de insanların hayatları zorlaşmaktadır. Zaten zorlu bir süreçten geçmiş olan bu insanlar, göç ettikleri ülkede de olumsuz yaşam koşullarıyla karşılaşabilmektedir (Akgöz Çevik, 2016, s. 80; Bozkurt, 2018, s.57). Göçmenlerin özellikle aidiyet duyguları bu durumdan etkilenmektedir. Yalnız göçmen kökenli olmak bile gelinen ülkede yabancılaşma, yalnızlık, eksiklik ve melankolik duygulara sebebiyet vermektedir (Adıgüzel, 2016, s. 173).

Suriye'den yapılan göç, bir çatışma sebebiyle ve zorunlu göç olarak değerlendirildiğinden insan psikolojisini etkilemektedir. Alışılan çevreden uzaklaşmak

¹⁰Savaşın karmaşık ve çok yönlü olmasının bir nedeni içerisinde birden fazla aktörün rol oynamasıdır. Bu aktörlerden; Batılı devletler, Türkiye, Amerika ve AB rejim değişikliği talebinde iken Rusya ve Çin rejimin olduğu gibi kalmasını desteklemiştir. Her bir aktörün tutumunun çeşitli siyasi ve ideolojik sebepleri vardır(Tepeciklioğlu ve Tepeciklioğlu, 2015, s. 177; Gök, 2019, s. 77).

¹¹Vekil savaşı(proxy war), ana aktörler tarafından kışkırtılan ancak bu aktörlerin içerisinde doğrudan bulunmadığı savaş olarak tanımlanır(Oxford Languages Dictionary).

zorunda kalmak; psikolojik travmalar, stres ve depresyonu beraberinde getirmektedir. Yine gönüllü göçlerden farklı olarak zorunlu göçler sırasında ve sonrasında onları nelerin beklediğine dair belirsizlik mevcuttur. Zorunlu sebeplerle ülkesinden ayrılan Suriyeli göçmenlere yeni geldikleri ülkede uygulanacak politikaları belirlerken Suriyeli göçmenlerin geçmiş yaşantılarını göz ardı etmemek ve Suriyeli göçmenlerin kendi durumlarına uygun uygulamalar geliştirmek önemlidir.

2.1.3.2. Suriye'den Yapılan Göç ve Türkiye'nin İzlediği Yol

Arap baharının etkisiyle başlayan karışıklıklar Suriye'yi derinden etkilemiştir. Kriz sonrasında aynı coğrafyada bulunan çoğu ülke bu durumdan etkilenmiş, sorun bir Ortadoğu sorunu olmaktan çıkıp diğer ülkeleri de etkilemiştir. Kriz sebebiyle ülke halkı pek çok çevre ülkeye göç etmeye başlamıştır (Ünsal, 2020, s. 39). Göç etmek zorunda bırakılan insanların coğrafi yakınlık sebebiyle geldikleri ülkelere biri de Türkiye olmuştur (Kara ve Korkut, 2010, s. 157).

Kriz sonrasında Türkiye de sürece doğrudan müdahale etmiştir. Bu durum, iki ülke arasında ekonomik, politik ve sosyal anlamdaki ilişkileri etkilemiştir (Altundeğer ve Yılmaz, 2016, s. 289). Suriye ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilere tarihi perspektiften bakıldığında ise 2000'li yılların başlarına kadar bir takım problemler (PKK sorunu, Hatay sorunu) olmakla birlikte 2000 sonrasında ülkeler arası ilişkiler Arap Baharına kadar pek çok alanda gelişim göstermiştir. Mart 2011 itibari ile Suriye'de başlayan kriz ise, ülke içerisinde bir çatışma ortamının doğmasına sebep olmuştur (Gök, 2019, s. 77). Kriz sonrası yaşanan göç, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük göç dalgasıdır (Ünsal, 2020, s. 38).

Türkiye, bu göçe hazırlıksız bir şekilde yakalanmış, gelen Suriyeli göçmenlere açık kapı politikası uygulamıştır (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, s. 10; Canbey Özgüler, 2018, s. 9). İlk etapta göç eden grupların sınır kapılarında birikmesi sebebiyle Suriye ile sınırda olan illere kamplar kurulmuş ve göçmenlerin temel ihtiyaçları karşılanmıştır. Bu kamplarda sağlık ve eğitim ihtiyaçları da karşılanmıştır. Bunun yanında kamp dışında kalan göçmenler de vardır ve bu grup, kamplarda kalanlardan daha fazladır. Kamp dışında yaşayanlar ise genellikle sosyal yardımlar sayesinde geçimlerini sağlamaya çalışmışlardır. Genellikle olumsuz koşullar altında hayatlarını sürdürmeye çalışmışlardır. İş piyasasında da düşük

ücretli çalıştıklarından yaşamlarını idame ettirmekte güçlük yaşamışlardır. Kamp dışındaki göçmenler, hizmetlere erişim noktasında kampta kalanlardan daha dezavantajlıdır(Ünsal, 2020, s. 19-20, 39). İç savaştan kaçan Suriyeli göçmenlerin bir kısmı planlı bir şekilde geçici barınma merkezlerine alınırken, daha büyük bir çoğunluğu ise ülke içerisine kaçak yollarla girerek dağılmıştır (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 18).

Açık kapı politikası uygulanmış ama göçmenlerin ülkeye gelmesinin ardından etkin politikalar üretilmemiştir. 2010'lu yıllarla birlikte Türkiye'de bu alanda yeni politika, kurum ve kanunlar çıkarılmaya başlanmıştır (Taşçı ve Kara, 2019, s. 262). 2013 yılında Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarılmıştır. 2014 yılında ise Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik ile Suriyeli göçmenler, geçici koruma altına alınan yabancılar olarak ele alınmıştır. Suriyeli göçmenlere yönelik geliştirilen politikaların da bu çerçevede oluşturulduğu söylenebilir (Yanar ve Erkut, 2020, s. 192).

2013 yılında çıkarılan YUKK ile Suriyeli göçmenlerin ülkeye giriş, çıkış ve ülkede kalışları düzenlenmiştir. 2014'te ise Geçici Koruma Yönetmeliği kabul edilmiştir. Bu yönetmelikle ise Suriye'den göç edenler, vatansızlar ve mülteciler geçici korumaya tabi tutulmuştur. Bu sayede mülteciler, sağlık hizmetlerinden yararlandırılmaya başlanmıştır (Ünsal, 2020, s. 20).

Türkiye'de yabancıların çalışma durumları ile ilgili olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde Uluslararası İş Gücü Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Bu müdürlüğe bağlı Yabancıların Çalışma İzinleri Daire Başkanlığı", yabancıların çalışma durumlarının izlenmesi ve yabancıların çalışma durumlarıyla ilgili genel prosedürlerin belirlenmesi konularında önemlidir (Taştan, 2017, s. 45).

Türkiye'deki yasal mevzuat çerçevesinde mülteciler; eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişime sahiptir (UNHCR, 2019). Hukuk sitemine erişim ise bu çerçeve dışında kalmaktadır. Göçmenlerin hukuki haklarına erişimleri konusunda bir takım problemler mevcuttur. Bu problemler, göçmenlerin kendi hakları konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olamamasından ve avukatların göçmen hukuku konusunda yeterli deneyime sahip olmamasından kaynaklanabilmektedir. Göçmenlerin hukuki haklarından istedikleri düzeyde yararlanabilmeleri adına İsveç Uluslararası Kalkınma İş Birliği ajansı tarafından finanse

edilen ve BM Kalkınma Programı tarafından uygulanan SILA projesi mevcuttur. Bu proje, Türkiye’de adalete erişim adına adli yardım uygulamalarının geliştirilmesine yöneliktir. Türkiye Barolar Birliği ve Adalet Bakanlığı, projenin yararlanıcılarındandır (Taştan, 2017).

UNHCR’de süreç içerisinde Türkiye’ye teknik, operasyonel ve kapasite geliştirme anlamında destek sunmuştur. Süreç içerisinde UN; sivil toplum kuruluşları, yerel düzeyde belediyeler ve çeşitli örgütler ile birlikte çalışmıştır (UNHCR, 2019). Birleşmiş Milletler tarafından fon sağlanan Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı ve 2015 yılında Avrupa Birliği ile birlikte geliştirilen Göç Eylem Planı da, Suriyeli göçü üzerinde öneme sahiptir. Göç Eylem Planı aracılığı ile “Mülteciler için Mali Yardım Programı” hazırlanmış ve programın sağladığı fonlar sayesinde mülteciler eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal yardımlardan yararlanmıştır (Yanar ve Erkut, 2020, s. 196).

Türkiye’de 2019 yılına gelindiğinde uyum konusu konuşulmaya başlanmış ve 2019 yılı uyum yılı ilan edilmiştir. Bu uyumun entegrasyon ve asimilasyon olmayıp harmonizasyon olduğu söylenmiştir. Türkiye’nin uygulayacağı uyum politikalarının da bu doğrultuda kendine has olacağı söylenebilir (Taşçı ve Kara, 2019, s. 260). Türkiye’de geliştirilen Kalkınma Planlarına göç ve uyum özelinde bakıldığında ise “insan haklarına uyumlu, insan onuruna yakışır, güvenli, düzenli, veriye dayalı ve kontrol edilebilir dış göç yönetimi” ifadesine rastlanmaktadır. Plan kapsamında, geçici koruma statüsüne sahip göçmenler de dâhil olmak üzere, göçmenlerin sosyal hayata uyumunu sağlamaya yönelik politikalara yer verilmiştir (Yanar ve Erkut, 2020, s. 196).

2017 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlı “Şehirleşme, Göç ve Uyum” komisyonu tarafından geliştirilen politika önerilerinde belediyelere bağlı “Göç ve Uyum” birimleri kurulması ve göçmenlere yönelik barınma alanlarının oluşturulması konuşulmuştur. Bazı belediyeler (Zeytinburnu, Sultanbeyli, Avcılar vb.), bu çerçevede çeşitli sivil toplum kuruluşları ile de ortaklaşa çalışarak göç ve uyum ile ilgili birimler kurmuştur (Yanar ve Erkut, 2020, s. 203).

Başlarda “Geçici”¹² süre ile “misafir” olarak (Canbey Özgüler, 2018, s. 10) geldiği düşünülen Suriyeli göçmenlerin zamanla Türkiye’de bir düzen kurması, ayrıca Suriye’deki karışıklıkların ne zaman biteceğinin belli olmaması, Suriyeli göçmenlerin anavatanlarına dönüşleri konusunu belirsizlikte bırakmaktadır. Bu durumda Suriyeli göçmenlere yönelik uzun dönemli entegrasyon politikaları geliştirmek yerine, eğitim, sağlık ve barınma sorunlarına geçici çözümler bulunmaktadır (Taşçı ve Kara, 2019, s. 262, 267; Taştan, 2017, s. 27-29).

Suriyeli göçmenlerin uzun dönemde Türkiye’de yaşamaya devam etmelerinin ve Türkiye’nin süreç içerisinde uzun dönemli uyum politikaları oluşturmamasının etkileri, yerel halk üzerinde de görülmektedir. Geçmişte de pek çok göçmen gruba ev sahipliği yapmış olan Türkiye’ye Suriyeli göçmenlerin gelişi de toplumsal uyum anlamında yeni bir dengenin kurulmasını gerekli kılmaktadır. Uyumun karşılıklı işleyen bir süreç olduğu düşünüldüğünde yerel halkın Suriyeli göçmenlere bakışını incelemekte fayda vardır.

2.1.4.Yerli Halk Açısından Suriyeli Göçü

1979’da İran’daki 1.5 milyon insanın yer değiştirme hareketinin ardından Suriyeli göçü, Türkiye’nin karşıladığı en büyük göçtür (Kara ve Korkut, 2010, s. 157). Bu göç, Türkiye tarihindeki en büyük nüfus hareketi sayılmaktadır. 2015 yılından bu yana ise Türkiye, en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumundadır (Canbey Özgüler, 2018, s. 9; Gezici Yalçın, 2017, s. 15). Ayrıca en çok Suriyeli göçmen barındıran ülke de Türkiye’dir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; Yanar ve Erkut, 2020, s. 190).

Göçmenlerin büyük bir bölümünün kamplar dışında yaşamaya başlaması veya ülkeye kaçak yollarla girmesi sebepleriyle gelinen yerde ekonomik, politik, toplumsal, kültürel ve demografik anlamda pek çok yeni durum ortaya çıkmakta ve değişim meydana gelmektedir (Akkoyunlu Ertan ve Ertan, 2017, s. 7; Kaya, 2020c). Tüm bu değişim, ülkenin sosyal, siyasal ve kültürel yapısını etkilemekte (Volkan, 2019, s. 24), gelinen yerde çeşitli avantaj ve dezavantajlar doğurmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015).

¹²Suriyeli göçmenler için “misafir” kavramının kullanılmasının sonuçlarına, çalışmanın “Yerli Halk Açısından Suriyeli Göçü” bölümünde de yer verilmiştir.

Örneğin kira fiyatlarında artış yaşanması, ev sahipleri açısından gelir artışını beraberinde getirirken kiracılar açısından mali yük demektir (Ünsal, 2020, s. 22). Benzer şekilde göçmenler, vasıfsız iş kollarında düşük ücretli ve sigortasız olarak çalıştırıldığında (Gezici Yalçın, 2017, s. 15) işçi ücretlerinde azalış görülmekte, işverenler ise daha fazla kar etmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 17). Bu sebeple yerel halk, kendi iş imkânlarının Suriyeli göçmenler sebebiyle ellerinden alındığına inanmaktadır (Altundeğer ve Yılmaz, 2016, s. 290). Ancak gerçekleşen duruma bakıldığında Suriyeli göçmenlerin genellikle yerel halkın çalışmak istemeyeceği iş kollarında istihdam edildiği görülmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015).

İşçi ücretlerindeki düşüş, işletmeler arası rekabeti de arttırmaktadır. Yoğun göçmen nüfusun olduğu yerlerde enflasyonda da artış gözlenmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015). Öte taraftan nüfustaki artış, yerel esnaf açısından alışverişe olan ilgiyi de arttırmıştır. Suriye’de ticaretle uğraşan bazı insanların Türkiye’ye gelişlerinin ardından Türkiye’de şirket kurmaları ise, göçmenlerin ekonomik hayata kattığı olumlu durumlardan biridir (Ünsal, 2020, s. 22). Küçük işletmeler kurarak Türk ekonomisine katkı sağlamaktadırlar. Belediye, eğitim ve sağlık hizmetlerine talebin artması ise ülke ekonomisine olumsuz yansımalar arasında sayılabilir. Özellikle sınır bölgelerdeki hastanelerde insan sayısının artması sebebiyle hastanelerde kapasite problemleri oluşmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 20).

Kaynakların paylaşılması sorunu ise göçmenlere karşı ayrımcı ve dışlayıcı tutumların gelişmesine neden olmaktadır (Canbey Özgüler, 2018, s. 3). Vasıfsız iş kollarında düşük ücretle çalışan, aynı zamanda dışlayıcı tutumlara maruz kalan göçmenler belirli bölgelerde ikamet etmeye başlamaktadır. Ekonomik problemler sebebiyle kirası düşük yerlerde yaşamaya başlayan Suriyeli göçmenlerin mahalle çevresi, erkeklerin uyuşturucu kullanımına, kadınların fuhuşa sürüklenmesine, suça karışma eğiliminin ve çocuk işçiliğinin artmasına (Orhan ve Gündoğar, 2015, s. 17), ülkede yeni bir alt sınıf doğma riskinin oluşmasına sebep olabilmektedir (Ünsal, 2020, s. 28).

Göçmenler ülkeyi yalnız iş piyasasında değil toplumsal anlamda da etkilemektedir (Altundeğer ve Yılmaz, 2016, s. 293). Örneğin sınır şehirlerindeki göçmen sayısının artması ile bu illerde boşanma oranları artmakta ve Türk erkekleri genç Suriyeli göçmenlerle evlenmektedir. Bu durum yerel halkta Suriyeli göçmenlerin boşanmalara ve eşler arası

çatışmalara sebep olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Yine sınır bölgelerde göçmen sayısının artması ile yerli halk azınlık durumuna düşmekten korkmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015). Ayrıca dil problemi sebebiyle Suriyeli göçmenler Türk halkı ile kaynaşma noktasında bir takım sıkıntılar yaşamaktadır (Altundeğer ve Yılmaz, 2016, s. 290). Bahsedilen faktörler, göçmen karşıtı söylem tutum ve önyargıları arttırmakta (Gezici Yalçın, 2017, s. 15) ve sosyo-kültürel uyumu etkilemektedir.

Medyanın Suriyeli göçmenlerle ilgili olan söylemi yerli halkın tutumunu etkileyen bir diğer faktördür. Suriyeli göçü medyada “mülteci krizi” olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Her ne kadar sayıları bugün milyonları bulan kitlesel bir göç olayına Türkiye şahitlik etmiş olsa da kullanılan terimler halkın düşünce yapısını ve mültecilere olan tutumunu etkilemektedir. Bu yönden bakıldığında kriz kelimesi insanlarda panik yaratabilmekte, mülteci kavramı ile birlikte kullanılması ise mültecilere yönelik öfkeyi arttırabilmektedir. Öfkenin belirginleşmesi sonucunda göçmenler de kendilerini tehdit altında hissedebilmektedir. Hâlbuki göçmenlerin göç eyleminin suçluları değil mağdurları olduğu görülmektedir (Eminoğlu, 2020, s. 36-37; Kaya, 2020b, s. 15).

Siyasi söylem açısından bakıldığında ise Suriyeli göçmenler için “misafir” kavramının kullanılması göze çarpmaktadır. Bu kavramın kullanılmasına rağmen uzun dönemde Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kalmaya devam etmesi de yerel halkın bakış açısını etkilemektedir. Türk toplumu halen, Suriyeli mültecilerin Türkiye’de kalacağını kabul etmeye hazır değildir. Tend Vakfı tarafından yapılan nicel bir araştırmaya göre; Türkiyelilerin yüzde altmışı, Suriyeli göçmenlerin geçici olarak Türkiye’de kaldıklarına ve savaş bittikten sonra kendi topraklarına dönmeleri gerektiğine inanmaktadır (Uğur Göksel, 2019, s. 185).

Yerli halkı tedirgin hissettiren bir diğer mesele güvenlidir. Bugüne bakılacak olursa sınır illerdeki yerli halkın Suriye’deki iç karışıklıklar sebebiyle tehdit altında hissettiğini söylemek mümkündür (Orhan ve Gündoğar, 2015). Krizin ardından Türkiye’ye yönelik Suriye kaynaklı terör örgütleri tarafından pek çok saldırı (Reyhanlı ve Cilvegözü’ndeki saldırılar) yaşanmıştır. Bu saldırılarda pek çok insan hayatını kaybetmiş, ülkede maddi ve manevi kayıplar yaşanmıştır (Gök, 2019, s. 91).

İç güvenlik meselesi de ayrımcı tavırları etkileyen bir diğer etmendir. Yerel halkta Suriyeli göçmenlerin Türkiye suç oranlarını arttırdığı ve ülkeye bir tehdit olduklarına dair algıları mevcuttur. Göçmenlerin ülkeye gelişi, suç türlerindeki ve suç oranlarındaki artış üzerinde etkilidir (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 17), ancak suç oranlarına bakıldığında Suriyeli göçmenlerin bu orana etkisi oldukça düşüktür. Suriyeli göçmenlerin bugün kendi mahalle çevrelerini oluşturması ise ileriye dönük toplumla bütünleşme problemlerinin doğmasına ve suç oranlarındaki fark edilebilir yükselişe zemin hazırlayabilir. Bu da gelecekte yerli halk ve göçmenler arasında oluşabilecek çatışmalara zemin teşkil edebilir (Orhan ve Gündoğar, 2015). Ayrıca işsizliğe, sosyal hizmet harcamalarına, kayıt dışı çalışmaya, işçi ücretlerinin ucuzlamasına, gayrimenkullerdeki fiyat artışına sebebiyet vermektedir (Ekici ve Tuncel, 2015, s. 17).

Bahsedilenler göstermektedir ki göçmenlere yönelik geliştirilen politika ve uygulamalar, yerel halkın bakış açısını ve tutumunu doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple uyum konusu tek yönlü değil çift yönlü ve çok boyutludur. Göçmenlere verilen statü ve haklar, göçmenlerin geçmiş yaşam deneyimleri, yeni ülkeye gelme sebepleri ve geldikleri ülke politikacılarının ve insanının tutumu, uyum konusunun çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Sayılanlar, göç başlığında ele alınan ve uyum meselesini doğrudan etkileyen konulardır. Bu sebeple göç başlığının bölümleri, uyum meselesinin daha bütüncül şekilde anlaşılması yönünde derlenmiştir.

2.2.Uyum

İnsanların bir arada huzur içinde yaşaması adına toplumsal bütünleşme önemlidir (Simmel, 2003, s. 62). Toplumsal bütünleşmenin oluşturulabilmesi, bireyin kendini toplum içerisinde güvende hissetmesi, topluma eşit katılım sağlaması ve kendini gerçekleştirebilecek ortama sahip olması ile mümkündür (Erdem, 2003, s. 53). Toplumsal bütünleşme, insanların kendi aralarında kabul ettikleri ortak bir düzenin kurulması ile sağlanabilir. Hayatını belirli bir düzen ile idame ettirebilmek için ise insan, toplum ile uyuma ihtiyaç duyar (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 293). Uyumun sağlanabilmesi, toplumun her üyesinin bütüne dâhil olduğunu hissetmesi ile mümkündür (Simmel, 2009).

Ancak bazen, etnisite, ırk, din, mezhep gibi farklılıklar sebebiyle insanlar arası ayrışmalar yaşanabilmekte, bu ayrışmalar toplum bütünlüğünü zedeleyebilmektedir (Duyan, 2013, s. 4). Gruplar arası ayrışmaların artması ise küçük olan grubun dışarıya kendini kapatmasını ve dışarıdan gelen kişinin grup içerisine dâhil edilmemesini beraberinde getirmektedir (Simmel, 2009, s. 237). Bu gibi durumlar uyum eksikliğini, dağılma veya bozulmayı beraberinde getirmektedir (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 293).

Farklı bir mekândan geldikleri düşünülecek olursa göçmenler de toplumsal dışlanmaya maruz kalabilecek gruplardan biridir (Karasu, 2017, s. 634). Bu sebeple göçmenler, yeni ülkeye dezavantajlı bir konumda gelmiş sayılmaktadır. Göçmenlerin toplum içinde dezavantajlı konumda olmaları etnik kimlikleriyle değil göçmen kimlikleriyle ilgili bir durumdur. Göçmen kimliği, ırk, din veya etnisiteye özel değildir. Göçmenlik, bir durumu belirtmek için kullanılmaktadır. Önemli olan, göçmenlerin göçmen kimliği sebebiyle toplumda zarar görmemesi, örselenmemesi, aşağı kültür olarak görülmemesi ve adaletsizliğe maruz kalmamasıdır (Uğur Göksel, 2019, s. 119).

Sosyal adaleti temel alan sosyal hizmet mesleği ise göçmen gruplar gibi farklılıkları sebebiyle topluma eşit derecede katılamayabilecek durumda olan gruplar ile çalışmaktadır (Duyan, 2013, s. 4). Uzmanlar, göçmenler gibi geldikleri ülkede yeni bir hayat düzeni kurmaya ve toplum içerisinde bir yer edinmeye çalıştığından dezavantajlı olarak kabul edilen kesimlerin topluma katılımını engelleyen etmeleri tespit etmeye çalışarak uyumu sağlamaya yönelik çalışmalar geliştirmektedir. Sosyal hizmetin temel uygulamaları olan sosyal vaka çalışmaları ve sosyal hizmet müdahalelerinin özünde de birey ile kurumlar, gruplar ve toplum arasındaki uyumu engelleyen etmenlerin ortaya koyulması, etkileşim ve iletişimin geliştirilmesi, bireyin uyum kapasitesinin artırılması yatmaktadır (Zastow, 2015, s. 9; Duyan, 2013, s. 4; Ekici ve Tuncel, 2015, s. 15). Göçmenlerin ekonomik, toplumsal ve sosyal hayata katılımının sağlanması ile toplumsal huzurun korunması da sağlanacaktır (Karasu, 2017, s. 634).

Peki, göçmenlerin ekonomik, sosyal ve toplumsal hayata katılımı nasıl sağlanacaktır? Göçmenler, maddi manevi pek çok şeyi geride bırakarak umutla geldikleri ülkede, yeni bir hayat düzeni kurmaya çalıştıkları düşünülürse zor bir süreçten geçmektedirler. Evlerini,

okullarını, mahallelerini, alışık oldukları oyun parklarını da geride bırakarak gelmişlerdir (Volkan, 2019, s. 32; Ekici ve Tuncel, 2015, s. 15). Göç sonrasında, kültürel farklılıkları bulunan göçmenler ile yerel halkın karşılaşması ise, girilen etkileşimler sonucunda yeni bir düzenin oluşturulmasını ve yeni bir uyum noktası bulunmasını gerekli kılmaktadır (Borlat, 2019, s. 22). Uyum noktasının bulunması bir süreç içerisinde kendiliğinden gelişmektedir. Sürecin belirleyicilerinden biri, göçmenin kendi ülkesindeki geçmiş yaşantısıdır. Çünkü göçmen, geldiği yere bu yaşantı, kimlik ve kültürünü de getirmiştir (Şeker, 2015, s. 10).

Geçmiş mirası ekseninde göçmen, kültürel farklılıkları bulunan bu yeni toplumu gözlemlemeye ve tanımaya çalışılır. Zamanla birey, toplum içerisinde kendisine bir yer edinir. Sürecin diğer önemli belirleyicileri ise gelen ülke insanının göçmenlere olan tutumu ve ülke politikacılarının göç konusunda izlediği yoldur. Bahsedilen süreç, kültürleşme olarak adlandırılır. Süreç sonucunda, yeni gelenlerin geldikleri toplumun bir parçası olması ise uyum olarak isimlendirilir (Akıncı Nergiz ve Gedik, 2015).

Literatürdeki tanımlara bakılacak olursa Saygın ve Hasta (2018, s. 306) tarafından uyum, göçmenlerin geldikleri ülkede tatmin edici bir hayat kurma ve yaşamlarını yeniden düzenleme çabaları olarak tek taraflı bir şekilde tanımlanmıştır. Gezici Yalçın (2017, s. 74) ise kavramı, gündelik hayatta karşılaşılan problemlere etkili bir şekilde çözüm üretme becerisi olarak değerlendirmiştir. Yeni kültürü araştırma, anlama, dil öğrenme, sosyal hayata katılma ile sağlanabilir bir durum olarak açıklamıştır. Kavramın tanımına bakıldığında uyumun hem psikolojik hem de sosyo-kültürel yönleri olduğu söylenebilir. Çalışmada uyum türleri ile uyumun bu yönlerinin anlaşılabilmesi amaçlanmıştır.

2.2.1.Uyum Türleri

Uyum kavramı, çeşitli araştırmacılarca farklı şekillerde sınıflanmıştır. Bazıları uyumu psikolojik ve sosyo-kültürel olmak üzere iki aşamada incelerken (Gezici Yalçın, 2017, s. 74), bazıları ekonomik uyum (Saygın ve Hasta, 2018, s. 321) kavramına da değinmiştir. Yine bazı araştırmalarda (Gezici Yalçın, 2017, s. 74; Şeker, 2015, s. 16-17), sosyo-kültürel uyum birlikte ele alınırken bazılarında (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 285; Canbey Özgüler, 2018), sosyal uyuma ayrı şekilde yer verilmiştir. Bu sınıflandırmalar,

insanın çok yönlü bir varlık olmasından kaynaklanmaktadır. Uyum türleri incelenirken de, çevresel değişimin insanın bu çok yönlü (psikolojik, sosyo-kültürel) yapısına olan etkisi incelenecektir. Psikolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel uyum kavramları incelenirken, çevresel değişimin insanın bu yönlerine ne şekilde etki ettiği irdelenecektir.

Tanım olarak bakıldığında psikolojik uyum, kişinin olumsuz bir yaşam durumuna verdiği zihinsel tepkilerdir. Çevresel değişim açısından psikolojik uyuma bakıldığında ise bu değişim göçmen üzerinde strese, gerilime veya psikolojik travmaya sebep olmaktadır. Bu süreçte birey, hem kimlik açısından hem de içsel anlamda bir değişim yaşamaktadır (Şeker, 2015, s. 16; Akıncı Nergiz ve Gedik, 2015; Ekici ve Tuncel, 2015, s. 19). Değişim, bireyin yeni geldiği topluma aidiyet hissetmesi şeklinde gerçekleşirse bu duygu, uyumun sağlanmasını kolaylaştırmaktadır (Arslan ve Tanhan, 2019, s. 320; Altınsoy ve Özyer, 2018).

Aidiyet kavramı dışında psikolojik uyum; sorumluluk duygusunun gelişimi, kimlik gelişimi, kaygı durumu, fiziksel görünüm memnuniyeti, sahip olunan değerler, öfke ve panik durumlarında verilen tepkiler, kendini kontrol edebilme becerisi kavramlarıyla da ilişkilidir (Gezici Yalçın, 2017, s. 74). Sağlıklı bir uyum sürecinin gerçekleşmesinin sonucunda, zamanla bireydeki stres seviyesinin azalması ve göçmenin psikolojik olarak yeni yerde yaşamaya alışması beklenmektedir.

Psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum, birbiriyle ilişki içerisindeki kavramlardır. Birindeki değişim, diğerkindeki benzer yönlü değişimi de beraberinde getirmektedir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 322). Bireyin dışa dönük bir yapıya sahip olması, sosyal ağlara erişim potansiyelini arttırmakta, bu sayede birey topluma daha hızlı bir şekilde aidiyet hissedebilmektedir. Burada aidiyet hissi psikolojik uyum ile ilişkililiken sosyal ağlar, uyum kavramının sosyal boyutu ile bağlantılıdır.

Sosyal uyum, sosyal sermaye ve sosyal ağlar ile ilgilidir. Sosyal sermaye, gruplara olan üyelik ve bu üyelik sayesinde elde edilebilecek kaynaklara olan erişim ile ilgiliyken sosyal ağlar, gruplar ile gerçekleştirilen ilişkiler bütünüdür (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, 2017, s. 285). Bu ağlar; arkadaşlık ilişkileri, akran gruplarıyla iletişim kurma, yeni bir gruba dâhil olabilme ve ilişki kurabilme, insanlar arasında yaşanan çatışma durumu, güven

problemi gibi bireyler arası tutum, davranış ve hislerle birlikte ele alınır (https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/07230645_GOYRUYSYME_KAYIT_YOYNERGESIY).

Sosyo-kültürel uyum, birlikte ele alındığında bu kavramın davranış, tutum ve değerlerin bütünü ile ilgili olduğu görülür. Gelenen ülkeye coğrafi yakınlık, kalma süresi, gelenen ülkede yaşanan zorluklar ve dil bilme durumu sosyo-kültürel uyum sürecinde etkilidir. Özellikle dil bilme durumu gelenen ülkede kültürel ve sosyal hayata katılım açısından önemlidir (Şeker, 2015, s. 16-17; Canbey-Özgüler, 2018).

Sosyo-kültürel uyumun olmayışı ise suç oranlarındaki artış, güvensizlik, “ötekine” yönelik öfke, şiddet eylemleri ve ayrımcılıktaki artış gibi sosyal ve ekonomik kaynaklı sorunlara sebep olur (Vertovec, 1999’dan akt. Uğur Göksel, 2019, s. 30-31). Bahsedilen sorunların çözülmesi adına hükümetin de dâhil olacağı şekilde çalışılması, ortak kimlikler, paylaşılan ortak değerler ve ortak kültür oluşturulması şarttır (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 293). Peki, bahsedilenler, hangi yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebilir?

Bu konuda literatürde üç ana tema belirlenmiştir. İlk tema, yeni gelenlerin yerlilerle tıpatıp aynı davranış ve düşünce örüntülerine sahip olması olarak özetlenebilecek bir kavram olan asimilasyondur. Yerlilerle yeni gelenlerin kendi kültürel kimliklerini hiç değiştirmeden toplum içerisinde var olması ise çokkültürcülük olarak adlandırılır. Yeni gelenlerle yerlilerin iletişim içerisine girerek kültürel ve sosyal anlamda bir takım değişimler yaşaması ve yeni gelenlerin toplumun her alanına dâhil olabileceği bir hayat sürdürmesi entegrasyon olarak adlandırılır. Bu yönüyle uyum, asimilasyon, çokkültürcülük veya entegrasyon yöntemleriyle elde edilebilir bir kavramdır.

Uyumun asimilasyon yöntemiyle de elde edilebilir olması uyumun tanımı konusunda bazı çelişkileri doğurmuştur. Canbey-Özgüler (2018, s. 3)’in sosyal uyum tanımına bakıldığında göçmenin kendi kimliğinden vazgeçmemesinden bahsedilmiştir. Ancak toplumun bir arada uyum içerisinde yaşaması adına bazı ortak değerlere sahip olması önemlidir. Bu ortak değerler oluşturulurken göçmenin kültürünün süreç içerisinde göz ardı edileceği, baskın kültürel değerlerin ortak değerler olarak kabul göreceği eleştirileri yapılmıştır (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 294-296). Bu eleştirilerle, paylaşılan ortak

değerler¹³ kavramının asimilasyona sebep olacağı yorumu yapılmıştır. Uyum, asimilasyon yöntemiyle de elde edilebilecek bir kavram olduğundan bazı yazarlar (Giddens, 2012, s. 544; Şeker, 2015, s. 10) uyum sürecinin “sağlıklı” bir şekilde işlemesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Uyum sürecinin “sağlıklı” bir şekilde işlemesi gerektiği, uyumun asimilasyona dönmemesi gerektiği ile ilişkilidir.

İnsanın aidiyet hissi ve sosyal ağları kadar, gelir getirici bir işte çalışması da uyum konusunda önemlidir. Bireyin yaşadığı yerde tatmin edici bir işe sahip olma ekonomik uyum ile ilgilidir. Göçmenlerin gelinen ülke vatandaşları tarafından iş piyasasında nasıl görüldüğü (ucuz iş gücü olarak görülmeleri), iş ortamı içinde göçmene verilen değer, çalışma arkadaşları tarafından algılanma şekli, göçmene yönelik tutum ve davranışlar gibi parametreler de dâhil olmak üzere göçmenin çalışma hayatından memnuniyet duyma düzeyi ekonomik uyum içerisinde ele alınmaktadır (Saygın ve Hasta, 2018, s. 321). Ekonomik uyum, iş ortamına aidiyet durumu açısından bakılırsa psikolojik uyumla birlikte ele alınabilmektedir. Bahsedilen türlerin hepsi birbiri ile ilişki içerisinde olup bireyin uyumunu etkilemektedir (Gezici Yalçın, 2017, s. 74).

2.2.2.Uyum Süreci: Kültürleşme

Her toplum geçmiş yaşantıları ve coğrafya tarafından belirlenen kendine özgü bazı davranış, fikir, değer, düşünce ve inanç yönelimleri sistemi geliştirir. Bu sistem kültür olarak tanımlanır (Kartari, 2016, s. 29; Bourse ve Yücel, 2017, s. 129-135). Kelime kökenine bakıldığında ise kültür, Latince “colere” kökünden gelmekte ve yetiştirmek, işlemek, eğitmek gibi anlamlarda daha çok toprak ve işlenmesi gibi konularda kullanılmıştır. Tarihsel süreçte ise kelime ilk kez Cicero tarafından insan nefsinin terbiye edilmesi anlamında bireyi nitelendirmek için kullanılmıştır. Bugün “tekil kültür” kavramına karşılık gelen bu anlayış, 18.yüzyıla kadar devam etmiştir. 18. yüzyılda aydınlanma felsefesi ile birlikte kültür kavramı tekil anlamından çıkarak bir gruba ait karakteristiği ifade etmek için de kullanılmaya

¹³Sosyo-kültürel uyum açısından bakıldığında önemli olan, kültürleşme süreci sonrasında toplumun paylaşılan ortak değerle birlikte belirli bir düzene sahip olması ve bu düzenin işler vaziyette bulunmasıdır. Bu sebeple paylaşılan ortak değerler kavramı üzerine getirilen eleştirilere entegrasyon ve çokkültürcülük başlıklarında yer verilmiştir. Uyum kavramının ise hangi yöntemle elde edildiğinin bir önemi olmadığı görülmektedir

başlanmıştır. Bu dönemde kültür kavramı; bir grubun, ulusun, çeşitli insan topluluklarının ortak değer, duyuş ve düşünüş biçimlerini meydana getiren her tür üretim olarak tanımlanmıştır. Bu sayede “çoğul kültür” kavramı karşımıza çıkmıştır (Özlem, 2015, s. 158-160). Bu araştırmada ise kültür kavramı, çoğul kültür tanımı ile ele alınmıştır.

Tarihsel perspektiften bakıldığında ise kültüre dair iki perspektif mevcuttur. Bunlardan ilki; kültürün bir kalıt olduğunu ve bu kalıtın insanlara birer kimlik verdiğini savunan düşüncedir. Bu perspektif kültürü, kolektif kimliğin nedeni olarak görür. Aynı zamanda değiştirilemez kapalı bir sistem olarak ele alır (Bourse ve Yücel, 2017, s. 129-130). Ancak içerisinde bulunduğumuz hızlı değışim çağında kültürü tek tip varsaymak zordur. Bu durumda insanlar, kendilerini diğerklerinden ayırarak değıl, değış tokuş yöntemi ile geliştirebilirler (Habermas, 2005, s. 130). İşte bu noktaya, kültüre dair ikinci perspektif açıklık getirmektedir.

İkinci perspektif, kültürü devamlı değışen ve yenilenen bir yapıda ele alır. Bu görüş, kültürün toplumsal bir yapı olduğunu ve kolektif kimliğin bir sonucu olduğunu savunur. Zaman ve durumlar farklılaştıkça kültür, kendini yeni durumlara adapte etmenin yollarını arar. Değışir ve kendini yeniler (Bourse ve Yücel, 2017, s. 129-130). Bu farklılaşmalarla birlikte toplum içerisindeki değışim, her topluluğun kendi iyisine ulaşmak için gösterdiği faaliyetler ve bu faaliyetlerden elde edilen maddi veya manevi sonuçlar doğrultusunda ilerler (Özlem, 2015, s. 162).

Göç eylemi, zaman içerisinde farklılaşan durumlardan birine örnektir. İnsanlar, daha önce bulunmadıkları bir ülkeye göç ettiklerinde kendilerinden farklı âdet, davranış, düşünce sistemleri ile karşılaşır. Bu yeni ülkeyi keşfetmeye başlayan göçmenin bir çocuktan farkı yoktur çünkü yeni geldiği ülkedeki toplumsal ve sosyal tüm yapı onun için yenidir (Adıgüzel, 2016, s. 174). Kendi kültürüne ait değıer yargıları bulunan göçmen, geldiği ülkede yeni davranışsal ve sözel anlamlar sistemini çözmeye çalışır (Bourse ve Yücel, 2017, s. 129-130). Bu yönüyle göçmenin içinde bulunduğu durum benzersizdir. Yeni geldiği ülkede hem kendisini, hem de ailesini yeniden yaratma fırsatına sahiptir (Uğur Göksel, 2019, s. 120-121).

Göç sonrasında, yeni gelenlerle birlikte yeni davranış ve düşünce sistemleri gelişmeye başlar (Doytcheva, 2005, s. 135). Bu, bireyin hem ait olduğu grup kültüründen etkilenmesi hem de dış kültürel kaynakları yeniden yorumlaması şeklinde gelişen bir süreçtir (Bourse ve Yücel, 2017, s. 129-130). Farklı kültürler birbirleri ile karşılaşarak iletişime girerler. Karşılıklı iletişim sonucunda her iki tarafta da yeni davranış ve düşünce biçimleri oluşmaya başlar. Göçmen ve yerel halkın birbirlerinin davranış ve tutumlarını gözleme, çözümlenme ve taklit etme, yani beraber yaşamayı öğrenme süreci kültürleşme olarak tanımlanabilir (Gezici Yalçın, 2017, s. 74; Canbey Özgüler, 2018, s. 5).

Bir başka tanımda ise kültürleşme; iki kültürün karşı karşıya gelerek etkileşimde bulunması sonucu zamanla bu iki kültüre özgü davranış, değer ve gündelik yaşam etkinliklerinin değişime uğraması ve ilk iki kültürden farklı, birey ve grup düzeyinde yeni bir kültürün ortaya çıkması olarak tanımlanmıştır (Çağlar ve Onay, 2015, s. 38; Sirkeci ve ark. 2015, s. 4; Şeker, 2015, s. 11; Bilge Zafer, 2016, s. 78).

Kültürlerarası gerçekleşen iletişim, ister istemez iki kültürün de değişmesi ile sonuçlanır Kültürleşme tanımlarına bakıldığında da benzer şekilde göçmen ve yerel halk arasındaki çift yönlü süreçler dikkat çekmektedir (Kartari, 2016, s. 34). Süreci çift yönlü olarak ele alan stratejilerden biri de Berry (2003)'nin kültürleşme stratejisidir (acculturation strategies). Berry (2003)¹⁴ tarafından baskın kültür ve göçmen grup kültürüne yönelik asimilasyon, ayrılma, ayırma ve bütünleşme olmak üzere 4 ayaklı "kültürleşme stratejisi" geliştirilmiştir (Berry, 2003, s. 23). Bu stratejiler yaşamın beş alanı ile ilgilidir. Bu alanlar; gelenekler, dil, evlilik, sosyal aktivite ve arkadaşlardan oluşur (Berry ve ark. 2006, s. 309). Göçmen grup ve yerel halkın kendi kültürünü sürdürme isteği, birbirini tanımaya ne derece açık olduğu ve grup sınırlarının geçirgenliği doğrultusunda bu stratejiler geliştirilmiştir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 315).

Her iki kültürün de bir arada yaşama inancına sahip olduğu, göçmen bireyin hem kendi kültürünü devam ettirmek isteyip hem de hâkim kültürle iletişime açık olduğu ayrıca

¹⁴Berry(2003) çalışmasında, baskın grup(dominant) ve baskın olmayan grup(nondominant) terimlerini kullanmıştır. Bu çalışmada baskın grup ile geline ülkede bir süredir yaşamakta olan insanlardan, baskın olmayan grup terimiyle ise göçmenlerden bahsedilmiştir.

sosyal faaliyetlerde bulunduğu ve her iki kültürü de eşit derecede benimsediği durum bütünleşme(integration) olarak adlandırılır (Çağlar ve Onay, 2015, s. 38-39-40; Şeker, 2015, s. 12; Saygın ve Hasta, 2018, s. 329; Gezici Yalçın, 2017, s. 76).

Göçmenler ve yerli halk ile kurulan olumlu etkileşimler bütünleşme ile sonuçlanmaktadır (Bilge Zafer, 2016, s. 90). En genel anlamda bütünleşme, göçmenin hem kendi etnik grubuna hem de geldiği ulusun kültürüne ait sosyal aktivitelere katılmayı istemesidir (Berry ve ark. 2006, s. 309). Bireyin sosyo-kültürel uyumun en iyi şekilde sağlanabilmesi adına bütünleşme tipi bugün en çok desteklenen strateji olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağlar ve Onay, 2015; Saygın ve Hasta, 2018, s. 321).

Dışarıdan bakıldığında bütünleşme tipi ideal bir durumu temsil etmektedir. Ancak belirli özel durumlara yönelik nasıl düşünülmesi gerektiği ile ilgili kapsamlı bilgi sunmamaktadır. Örnek verecek olursak; çokeşliliğe, ötenaziye, LGBTİQ+ haklarına, kürtaj veya idam cezasına nasıl bakılmalıdır? Devletin bu konular hakkında hiçbir söz söylemeyip kararı halka bırakması çatışmaya yol açıp devletin bu olayları görmediği yorumunu beraberinde getirecektir. Bu konularla ilgili alacağı herhangi bir karar ise onun ahlaki yargılarının olduğunu gösterecektir (Parekh, 2002, s. 255-263).

Bir diğer eleştiri ise bütünleşmenin asimilasyona benzediği yönündedir. Genellikle evrensel kültür¹⁵, diğer kültürlerle doğru yayılcı bir özelliği bünyesinde taşıdığından, baskın olmayan kültürden baskın kültüre doğru bir yönelim olacağı belirtilmiştir. Bu durumda karşılıklı uyum sürecinde göçmen kültürün ana akım kültür kadar kültürleşme sürecinde etkin olacağı fikri hatalı olabilir (Özlem, 2015, s. 162).

Bütünleşme stratejisinin bir diğer eleştirisi, dışarıdan gelenlerin, hâlihazırda bütünlük içinde olan topluma sonradan dâhil olarak ortak bir kültür oluşturmaya çalıştığı konusundadır. İdeolojik, siyasi veya dini farklılıklar sebebiyle kültürel gruplaşmalar çoğu ülkede bulunmaktadır. Peki, yeni gelenler, hangi kültürel grup ile bütünleşecektir? Var olan toplumsal yapı bir bütünlük içinde midir ki yeni gelenlerin bütünlüğünden bahsedilmektedir (Bartram, Poros, ve Monforte, 2017, s. 184)? Eğer bir bütünlükten bahsediliyorsa yeni

¹⁵ Bugün için Batı kültürü.

gelenler toplum içindeki hangi kültürel grup ile bütünleşecektir? Bu durumda ülke sınırları içinde yaşayan bireylerin ortak değerler ve kültürel davranışlar etrafında bütünleşmesi mümkün müdür¹⁶ (Uğur Göksel, 2019, s. 30; Gezici Yalçın, 2017, s. 76)? Bütünleşme mümkün müdür ve nasıl gerçekleştirilir soruları, Berry(2003)'nin kültürleşme stratejisinde açıklığa kavuşturulmamıştır. Bu kültürleşme stratejileri, bahsedilen soruları cevaplayamaması yönüyle eleştirilmiştir. Bu stratejiler, genellikle nicel çalışmalarda kullanıldığından bahsedilen sorular gibi kültürleşmeye derinlemesine bir bakış açısı getirebilecek açıklamaları bünyesinde bulundurmamaktadır. Ancak bu çalışmada, grupların kültürel açıdan birbirine olan yönelimini daha iyi görebilme ve kategorize edebilme adına tercih edilmiştir.

Bir diğer strateji olan asimilasyon (asimilation), göçmenin kendi kültürünü devam ettirme eğiliminde olmayıp kendi kültürel kimliğinden vazgeçmesi (Berry, 2003, s. 24), yerleştiği ülkenin kültürel değer ve davranışlarını benimsemesi ve yalnız bu grup ile sosyal faaliyetlere katılması anlamına gelmektedir. Bireyin hâkim kültürün davranışlarını bire bir almak zorunda hissederek kendi kültüründen kopması durumunda asimilasyon yolu ile gerçekleşen uyum yaşanmaktadır (Çağlar ve Onay, 2015, s. 38-39-40; Şeker, 2015, s. 12-16; Gezici Yalçın, 2017, s. 76).

Göçmen grup, kendi kültürel kimliğini koruma eğilimine girdiğinde ise ortaya ayrılma (seperation) stratejisi çıkmaktadır (Berry, 2003, s. 24). Bu sonucu doğuran çeşitli sebepler bulunmaktadır. Bunlardan ilki yerel halkın göçmenleri dışlayıcı tavrıdır. Bu tavır; medyanın göçmenlere yönelik olumsuz haberleri, geçmiş yaşamda göçmenlerle girilen diyalog sonucu yerel halkın zihninde o göçmen gruba yönelik oluşan genellemeler, geçmişten gelen kalıp yargılar ve önyargılar tarafından etkilenmektedir (Duyan, 2013, s. 4; Kartari, 2016, s. 244). “Suriyeli göçmenler suç makinesi gibi!” şeklinde atılan manşetler, önyargının toplumda paylaşılmasına, genelleştirmeler yapılarak etiketlenmeye sebep verir. Bu gibi genel kabuller göçmenlerin toplumdaki dışlanması ile sonuçlanır (Taştan, 2017, s. 22).

¹⁶Bahsedilen sorulara yönelik tartışmalara çalışmanın “Uyuma Yönelik Geliştirilen Politikalar” bölümünde daha kapsamlı şekilde yer verilmiştir.

Önyargılar, halk arasında paylaşılarak grup önyargısı halini alabilir. Önyargıların fazla olduğu toplumlarda gruplar arası sınırlar geçirgen değil katıdır. Bu tip önyargılar yerel halkın göçmenleri “öteki” olarak bir tehdit gibi algılamasına sebep olur. Yerel halkta öteki tarafından değiştirilme korkusu oluşur. Kültürel değişim ve farklılıklar, “zarar verici eylem” olarak kodlanır. Bu tip toplumlarda kültürleşme, yerel halkın göçmenleri ayırması ile sonuçlanır. Göçmen ise kaygı duyarak kendini savunmaya çekerse sonuç ayrılma olarak karşımıza çıkar (Volkan, 2019, s. 20, 113, 119; Parekh, 2002, s. 436).

Göçmenin ötekileştirilmesine, Hindistan’daki kast sistemi örneğinden de bakabiliriz. Kastın baskın olarak yaşandığı yerlere bir Avrupalının gitmesi durumunda Avrupalı, yerel halka yaklaşmamaktadır. Kast ayrımının daha az yaygın olduğu yerlerde ise Avrupalı, halk ile iletişim kurma konusunda bu derece zorlanmamıştır (Simmel, 2009, s. 237). Bu durum göstermektedir ki halkın tek tipçi bir bakış açısına sahip olması, kültürlerin birbiri ile iletişim kurulmasını zorlaştırmaktadır.

Peki, yerli halktan insanlar neden geldikleri ülkede pek çok kayba uğramış göçmenlere yönelik önyargı duyarlar? Bunun sebebi toplumsal ve ekonomik değişimin verdiği korku ve kaygıdır. Toplumsal açıdan bakarsak yukarıda da açıklandığı üzere yerel kültür değişme tehdidi veya kültürün bozulması korkusu ile karşı karşıyadır. Tanıma ve birbirini anlama süreci, kaygıyı azaltarak bireyi rahatlatır ve sonraki süreçte daha sağlıklı bir iletişim gelişmiş olur. Tersisi durumda ise kutuplaşmalar artar (Volkan, 2019, s. 138; Kartari, 2016, s. 228; Adıgüzel, 2016a, s. 172).

Ekonomik açıdan ise kısıtlı imkânların daha büyük bir gruba paylaşılması fikri öfkeye, ekonomik durumun kötüye gideceği fikri ise gelecek kaygısına sebep olur. Özellikle genç nüfusun fazla olduğu ülkelerde iş piyasasına dışarıdan insanların gelmesi rekabeti artıracığından, göçmenlere önyargı ile yaklaşılabilir (Uğur Göksel, 2019, s. 31). İş piyasasında görülen bu durum eğitim hayatında da görülebilir. Göçmen, kendini topluma kabullendirebilmek için iyi bir eğitim alma yoluna gidebilir. Göçmenin bu tutumu yerel halk tarafından rekabetin artışı şeklinde yorumlanıyorsa ayrılma veya marjinalleşme stratejileri karşımıza çıkmaktadır. İş piyasasına veya eğitime katılmadığı durumda da göçmen, devletin yükü olarak algılanır. Öte yandan göçmenlerin iyi bir statüye sahip olması halk tarafından

olumlu karşılanıyor ve diğer göçmenler tarafından da takdir görüyorsa ortaya bütünleşme stratejisi çıkar (Simmel, 2009, s. 233; Gezici Yalçın, 2017, s. 176).

Devletin iş piyasası ve eğitim alanında gerçekleştireceği politika ve uygulamalar da halkın yöneleceği stratejiyi etkiler. Devletin göçmenlere yönelik pozitif ayrımcılığa dayalı politikaları halk arasında “eşitsizlik” olarak algılanabilir. Okulların göçmenler için ayrı kontenjan açması, göçmenlerin sağlık imkânlarından faydalanabilmeleri veya nakdi açıdan desteklenmeleri yerel halk tarafından eleştirilebilmekte ve göçmenlere öfke duyulmasına sebep olabilmektedir. Öfke, karşılıklı şiddet eylemlerinin gerçekleşmesine ve gruplar arası iletişimin tamamen kesilmesine sebep olabilir (Parekh, 2002, s. 255-263; Türker ve Yıldız, 2015, s. 26; Karasu, 2017, s. 634).

Gruplar arası iletişimin olduğu durumlarda ise etkileşimsel sorunlar sebebiyle ayrılma yaşanabilir. Dünyayı kültürel kodlarımız çerçevesinde algıladığımızı düşünürsek, göçmen bireyin kültürüne ait bir davranış, yerli halk tarafından istenildiği şekilde anlaşılabilir. Anlaşılamama veya yanlış anlaşılma durumlarında ise kaygı artar ve grupların kendi içlerine çekilmesine sebep olur (Kartari, 2016, s. 228).

Yanlış anlama durumu göçmen tarafından da gerçekleşebilir. Gündelik hayatın akışında ortaya çıkan bir çatışma durumunu göçmen, etnisitesine yönelik bir dışlama olarak algılayabilir. Göçmenin işyerindeki başarısızlığına arkadaşlarının tepki göstermesi örneğini düşünelim. Bu tepki, göçmen tarafından etnisite kaynaklı bir dışlama olarak algılanabilir. Göçmen, hiçbir zaman tepkilerin kaynağının etnisite olup olmadığını ayırdına varamayabilir ve her zaman bu konuda kuşku duyabilir. Göçmen kimliğinden dolayı her zaman “yabancı” olarak kalacağını düşünebilir. Uzun vadede bu durum, göçmenin kendisini “yabancı” olarak algılamasına ve bu durumu hiçbir şekilde değiştiremeyeceğini düşünmesine sebep olur (Gezici Yalçın, 2017, s. 180). Uğur Göksel (2019, s. 121) ise göçmenin yerel halktan biriyle eşit olmadığını farkında olduğunu ancak bunun devlet veya toplum tarafından dayatılmadığını ifade etmiştir.

Baskın kültürden dışlanma, göçmen tarafından ayrılma ile sonuçlanabileceği gibi marjinalleşme ile de sonuçlanabilir. Bu strateji, diğer gruplarla ilişki kurmak için çok az bir

istek duymak ile ilgilidir (Berry, 2003, s. 24). Ayrılma stratejisinde göçmen, kendi kültürel kimliğini benimsemiş ve aidiyet geliştirmiştir. Marjinalleşen birey ise ayrılan bireyden farklı olarak kendi kültürünü de benimsemez. Her iki kültürle de iletişime geçme isteği düşüktür ve her iki kültürden de uzaklaşır (Çağlar ve Onay, 2015, s. 38-39-40; Şeker, 2015, s. 12-16-17; Gezici Yalçın, 2017, s. 76).

Bahsedilen durumlar, göçmenin marjinalleşmeye yönelmesinden ziyade baskın grubun tutumundan da kaynaklanıyor olabilir. Asimilasyon stratejisinin başarısız olması göçmenleri marjinalleşmeye götürebilir. Ayrılma stratejisi de grupları marjinalleştirebilir. Baskın grup tarafından uygulanan ayrımcı davranışlar buna örnek olarak verilebilir. Göçmenlerin topluma olan katılım girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması da bir diğer sebeptir (Berry, 2003, s. 24).

Yerel halk, kendinden olmayanı dışlayabileceği gibi, onu tamamen kendisi gibi olmaya da zorlayabilir. Tek tip kültürün oluşturulmaya çalışıldığı ülkelerde göçmen birey; asimilasyon stratejisi ile kendi kültürünü terk etmek veya marjinalleşerek hem kendi kültürünü hem hâkim kültürü reddetmek zorunda bırakılır. Bu sebeple, belirtilen stratejilerin kişilerin hür iradeleri ile belirlenebileceğini söylemek zordur. Sıralanan durumlar, göçmen ve yerel halkın yöneleceği stratejilerin karşılıklı etkileşim sırasında belirlendiğini göstermektedir (Giddens, 2012, s. 541; Parekh, 2002, s. 436; Gezici-Yalçın, 2017, s. 86).

Şahin (2010, s. 124-126)'in Almanya'da yaşayan 1. 2. 3. ve 4. kuşak toplam 250 Türk kökenli birey ile gerçekleştirdiği çalışmada, 3. ve 4. kuşak bireylerin ne kendilerini tam olarak Türk ne de Alman olarak hissettikleri ortaya çıkmıştır. Bu kuşaklar, aileleri ile genellikle çatışma halinde olup aynı zamanda politikalara yönelik de öfkelidirler. Bu durumda da ortaya marjinalleşme eğilimindeki Türk gençleri çıkmaktadır.

Göçmenin hangi stratejiye yöneleceği, bahsedilen etkileşimsel durumlar dışında geçmiş yaşantı ile de bağlantılıdır. Volkan (2019, s. 32)'in olgubilimsel çalışmalarına göre göçmenin yas sürecini ne şekilde geçirdiği kültürleşme sürecinde etkilidir. Geride bıraktığı ülke tarafından kabul edildiğini hisseden insan, yas sürecini sağlıklı bir şekilde atlatarak yeni kültürü tanımaya açık olacaktır. Geldiği ülke kültürüyle de sağlıklı bağlar kurabilirse içerisinde iki kültürü de barındıran “bütünleşme” durumunu yaşayacaktır. Bu durumda kişi

kendini marjinalleşme ve asimilasyondan korumuş olacaktır. Göçmen, terk ettikleri/geride bıraktıkları uğruna derin bir yas sürecine girer ve süreci başarılı bir şekilde geçiremezse bu kişi geldiği ülkedeki kültüre tam anlamıyla teslim olmaz. İki kültürün toplamı da sayılmayan yeni bir kimlik oluşturur.

Yukarıda belirtilen durumlar, göçmen ve yerel halkın hangi stratejiye yöneleceğinin önceden belirlenemeyeceğini göstermektedir. Bu yönelim; göçmenin ve yerel halkın geçmiş yaşantısı, kalıp yargıları ve karşılıklı diyalog sonucunda belirginleşmektedir. Karşılıklı etkileşim sonucunda ortaya çıkan yeni kültürel zemin, zaman içinde kendiliğinden gelişecektir.

2.2.3. Uyum Sürecini Etkileyen Faktörler

Her insanın uyum süreci birbirinden farklıdır. Ancak nicel çalışmalardan elde edilen veriler, bazı değişkenlerin süreci olumlu veya olumsuz anlamda etkilediğini göstermektedir. Bu sürece etki eden faktörler göçmenin özellikleri, yerli halkın tutumu ve göç edilen ülke politikacılarının tutumu olarak gruplanmıştır. Çalışmada, göçmene ait değişkenlerin süreci ne şekilde etkileyeceğini yerli halkın tutumundan bağımsız olarak görebilmek, göçmen ülkeye geldiğinde yerli halkın vereceği tepki doğrultusunda iletişimin ne yöne doğru kayacağını fark edebilmek ardından ülke siyasetçilerinin geliştirdiği politikalardan yerli halkın ve göçmenlerin nasıl etkilendiğini anlayabilmek mümkündür. Bu gruplama da bahsedilen açıklamaya göre geliştirilmiştir. Bu yönüyle süreci etkileyen faktörlerin çift yönlü olarak da ele alındığı söylenebilir.

2.2.3.1. Göçmenin Özellikleri

Bu kısımda en temel olarak göçmenin geçmiş yaşantısı ve demografik özelliklerinin yarattığı fark incelenmiştir. Cinsiyet, cinsel yönelim, medeni durum, din, dil, yaş, ülkede kalış süresi, eğitim ve ekonomik durum gibi demografik özellikler sürece etkendir. Ayrıca dış görünüş, kişisel kontrol, kişinin topluma olan faydası ve etkinliği gibi özellikler uyum üzerinde etkilidir (Şeker, 2015, s. 17-18; Karasu, 2017, s. 633; Canbey-Özgüler, 2018, s. 8; Bilge Zafer, 2016, s. 90). Belirtilenler arasında yaş, hangi kuşak göçmen olduğu, dil, cinsiyet,

eğitim, kültürel yakınlık durumu ve göçmenin geçmiş yaşam deneyimleri değişkenlerine detaylı olarak bakılabilir.

Konuşulan dil: Bahsedilen etkenler içerisinde dilin uyuma olan etkisinin büyük olduğu söylenebilir. Göçmen ve yerli halkın birbirini anlama ve anlaşma süreci dil sayesinde başlamış olur. Göçmenin yerel halk ile temasının başlayabilmesi, iletişim ve etkileşimin sürekliliği, sosyal medya ve televizyon gibi yayın organlarından yararlanılabilmesi adına göçmenin dil bilmesi şarttır. Ayrıca dil bilmek göçmene duygusal açıdan destek de sağlamaktadır (Saygın ve Hasta, 2018, s. 330; Bilge Zafer, 2016, s. 90; Canbey-zgler, 2018, s. 8).

Dil değişkenine yaş faktörü ile baktığımızda yeni gelenlerin ana dili kullanım düzeyinin yaş değişkeninden etkilendiği görülmektedir. Çocuklar yeni dili zihinlerine yerleştirmede yetişkinlerden daha başarılıdır. Ayrıca dili yerel halkın konuştuğu aksan ile konuşmada da yetişkinlerden daha başarılıdırlar. Kelimelerin telaffuz edilişi ve dilin kullanımının yerel halk ile benzer oluşu uyumu etkilemektedir. Yetişkinler ise hiçbir zaman tam olarak yerliler kadar iyi bir ritme sahip olamayabilir. Bu durum ileriye dönük dil konusunda savunma mekanizmalarının geliştirilmesine sebep olabilir (Volkan, 2019, s. 34). Aksan, göçmen ve yerel halk arasında ayırt edici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Uğur Göksel, 2019, s. 119). Lindberg (2011, s. 84)'in çalışmasında da benzer Şekilde zayıf veya kötü düzey İsvete konuşmanın etiketlenmeye sebep olduğu sonucu çıkmaktadır.

Göçmenin yaşı: Göçmenin yaşının küçük oluşu okula gitmesini bu sayede dilini geliştirmesini ve arkadaş çevresi edinmesini beraberinde getirmektedir. Ayrıca ikinci kuřak¹⁷(ailelerinin göç ettiği ülkede doğan göçmen çocukları) göçmenlerin ilk kuşağa göre kültürleşme sürecini daha başarılı bir Şekilde geçirdikleri bilinmektedir. Genel olarak küçük yaşta göç edenlerin ve ülkede daha uzun süre kalanların uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmiş, yerli halk ile daha fazla vakit geçirilmesi ise bunun sebebi olarak gösterilmiştir (Canbey-zgler, 2018, s. 8; Saygın ve Hasta, 2018, s. 330).

¹⁷İkinci kuşak kavramının toplum içerisinde ayrışma ve ötekileştirmeyi arttıran bir kavram olduğuna dair Bkz. Bartram, Poros, ve Monforte (2017), s. 270.

Volkan (2019, s. 29), aidiyet hissinin de yaş değişkenine bağlı olarak değişebildiğini olgubilimsel bir çalışmada göstermiştir. Göçmenin henüz mekân ile aidiyet kuramayacak kadar küçük oluşu, onun bir kopuş yaşamamasını ve gittiği yere daha kolay uyum sağlamasını beraberinde getirmiştir.

Göçmenin eğitimi: Göçmenin eğitim alması uyum sürecini hızlandıran en önemli etkenlerden biridir. Bir beceriye sahip olunması veya eğitim yoluyla bir uzmanlık alanı elde edilmesi toplum içerisinde saygınlığı arttırmaktadır. Bu sayede içerisinde bulunan grupların sayısı yani temasta bulunan insan sayısı artmakta ve kişi başarılı bir kültürleşme süreci geçirmektedir. Ev sahibi toplum ise göçmenin toplumdaki yerini daha kolay kabul etmektedir. Bu yolla uyum desteklenmektedir. Ayrıca eğitimin maddi olanakları yükselterek farklılıkları azalttığı düşünülecek olursa toplumsal eşitliği sağlamada önemli bir yere sahiptir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 325-330; Simmel, 2009, s. 260; Canbey-zgler, 2018, s. 8).

Eğitimin süreci etkileyen bir diğer yönü de eğitim alan kişinin çevresini de etkileyebilmesidir. Çocuklar, okulda öğrendiklerini ev içerisinde paylaşabilecektir. Bu yönüyle eğitilmiş çocukların topluma katılma ve ailelerini topluma katma durumu da gelişecektir (nsal, 2020, s. 29).

Kaçıncı kuşak göçmen olunduğu: Göçmenin kaçıncı kuşak göçmen olduğu da süreci etkileyen bir diğer değişkendir. Göç edilen ülkede doğan çocuklar uyum sürecinde yerel halk gibi davranmaya ve konuşmaya, sonradan göç eden kişilere göre daha yatkındır (Volkan, 2019, s. 21). İlk kuşak göçmenler, yeni bir ülkeye gelerek kendi ülkelerinden kopuşa tanık olmuştur. Gittikleri ülkedeki anlamlar sistemini çözme ve uyum sağlama sürecini tecrübe etmektedir. Bu sebeple ilk kuşak göçmenlerin diğer kuşaklara göre topluma uyumunun süreci gerektirdiği belirtilmiştir.

Yine aynı sebeple ikinci nesil göçmenlerin, ilk nesinden daha hızlı kültürlenme yaşadığı ve yeni topluma daha iyi entegre olduğu söylenmektedir (Gezici-Yalçın, 2017, s. 79; Adıgüzel, 2016a, s. 184). Literatürde ise ikinci kuşak göçmen çocukların uyum süreci iki şekilde ele alınmıştır. İlki, bu neslin eğitim ve iş piyasası gibi pek çok sistemin içerisinde ister istemez bulunarak yerel halk ile daha fazla vakit geçireceğinden topluma daha iyi entegre olacakları ynindedir. Diğer görüş ise ikinci kuşak nesil her ne kadar yerel halk ile

daha fazla vakit geçirecek olsa da ebeveynlerine olan bağıllık sebebiyle başka bir kültüre ait olan bu çocukların hiçbir zaman topluma tam anlamıyla entegre¹⁸ olamayacakları yönündedir (Bartram, Poros, ve Monforte, 2017, s. 269).

Şahin (2010, s. 124-126)'in Almanya'da yaşayan bir, iki, üç ve dördüncü kuşak toplam 250 Türk kökenli birey ile gerçekleştirdiği çalışmada Türk kültürünü benimseme durumunun birinci kuşaktan üçüncü kuşağa gidildikçe azaldığı, Alman kültürünü benimseme durumunun ise iki ve üçüncü kuşaklar arasında benzerlik gösterdiği ve birinci kuşağa göre daha fazla olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Üçüncü kuşaktan itibaren Türk kültürünü benimsemeye düşüş yaşanmaktadır (Şahin, 2010, s. 124-126). Bu bulgular, kuşak değişkeninin uyum ve kültürleşme süreci üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Göçmenin cinsiyeti: Toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle erkek göçmenlerin ekonomik hayata girmek zorunda kaldığı olması, onların sosyal çevreyle mecburi bir şekilde iletişim kumasını beraberinde getirir. İş hayatındaki göçmen, ister istemez Türkçe duyar, temel kelimeleri öğrenir ve kullanmaya başlar. Kadınların ise yine toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle evde oluşları, dil bilmemelerini ve sosyal çevreleri ile hiçbir iletişim kurmamalarını beraberinde getirmektedir. Genellikle evde olan ve çevresiyle iletişim kurmayan kadınların ise toplumdan uzaklaşmaları ve depresyona düşme durumları bulunmaktadır. Bu sebeple cinsiyetin de uyum konusunda etkili olduğu söylenebilir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 317; Canbey-Özgüler, 2018, s. 8).

Göçmenin psikolojik durumu ve geçmiş yaşam deneyimleri: Göçmenin psikolojik yapısı, içe-dışa dönüklük durumu gibi kişilik özellikleri, yaşam doyumu, benlik değeri ve sosyal desteği, süreci etkileyen diğer parametrelerdendir (Volkan, 2019, s. 29; Canbey Özgüler, 2018, s. 4). Suriyeli göçmenler açısından bakıldığında, kişiler göç sonucunda ailesini ve yakınlarını geride bıraktığından suçluluk hissedebilir. Zorunlu göç eden bireyde gönüllü göç eden bireye kıyasla bu duygu daha yoğun yaşanır çünkü kişinin geride bıraktığı insanlar savaş gibi olumsuz durumlar içerisindedir. Göçmen, daha “şanslı” olarak göç edip

¹⁸Entegrasyon, kültürel entegrasyonu da kapsamaktadır. Göçmen, iş hayatı içerisinde bir yer edinin iş arkadaşları ile olumlu ilişkiler geliştirebilir. Eğitim hayatı için de aynısı söylenebilir. Ancak kültürel entegrasyon, değer yargılarının, düşünce ve inanç yapısının değişimini beraberinde getirmektedir. Çoğunlukla aileden alınan bu değerlerin ana akıma doğru kökten değişiminin zor oluşu, göçmenin bütünüyle topluma entegre olmasını engellemektedir.

ülkesindeki olumsuzluklardan kaçtıysa geride bıraktıklarından dolayı suçluluk hisseder. Kitlesele göçe sebebiyet verebilecek durumlar yaşayan birey, bu olayların travmatize ettiği kendililik imgeleriyle kalır (Volkan, 2019).

Ayrıca göçmenin savaş gibi travmaya sebep olacak durumlarla karşılaşması, göçün gönüllü veya can riskinin mevcudiyeti gibi sebeplerle zorunlu olarak gerçekteşmesi de uyum motivasyonunu etkilemektedir (Bilge Zafer, 2016, s. 87; Saygın ve Hasta, 2018, s. 330; Canbey Özgüler, 2018, s. 8). Yeni ülkeye bu gibi travmalara maruz kalarak gelen göçmenler, fiziksel tehditle karşılaşma tehlikesi sebebiyle, duygusal sorunlardan da mustarıptir (Uğur Göksel, 2019, s. 119). Bu sebeple geldikleri ülkeye de sıfırdan gelmiş olmamakta, geçmişleri ile birlikte gelmektedirler. Var olan psikolojik durumları ise, yeni geldikleri yeri anlamlandırma ve uyum sağlama süreçlerini etkilemektedir.

Göçmenin psikolojik durumuyla ilgili bir diğer faktör, bağ kurulan nesnelere ilgilidir. Göçmenler, geldikleri ülkeden geriye kalan çeşitli nesnelere ile bağ kurarak, geçmişlerini bir nesne yardımıyla hatırlar ve kendi ülkeleriyle olan bağı bu nesne vasıtasıyla devam ettirirler. Bu nesne bir eşya olabileceği gibi bir şahıs da olabilir. Vatan özlemi bağlantı kurucu bir nesne ile ortaya çıkmakta veya duygunun kendisi bir bağlantı kurucu nesne olabilmektedir. Nesneye bağlı olarak ortaya çıkan vatan özlemi mültecinin uyumunu kolaylaştırma üzerinde etkilidir. Bu uyum ile mülteciideki vatan özlemi duygusu yavaş yavaş kaybolur ama tamamen yok olmaz. Vatan özleminin hiç gelişmediği durumlarda ise genellikle geçmiş yaşamda travmatize edici bir olay (savaş sırasında aile ferdinin kaybedilmesi, zorla sürgün edilme) yaşanmıştır. Olay sonrası kişide öfke, çaresizlik, hınç, kıskançlık ve geride bıraktıklarından dolayı kendini suçlama duyguları oluşabilir. Vatan özlemi, bu gibi sebeplerden dolayı hiç oluşmadığı zaman, kişinin geldiği yeni ülkeye adapte olamamasını beraberinde getirir. Geçmiş, bugün ve gelecek arasında bir devamlılık bağı kurulamaz. Bu durumda vatan özlemi uyumu olumsuz yönde etkileyen sonuçlar doğuracak bir his olarak karşımıza çıkar(Volkan, 2019, s. 63).

Göçmen, geçmişten gelen imgelemi/nesneyi bugüne uyarlayabilirse yaşadığı topluma daha iyi uyum sağlar ve yas sürecini geçirmiş olur. Geçmiş ve bugün arasındaki dengeyi kurmuş olur. Geçmişten kalan imgeye takılırsa ve değiştiremezse yas süreci de o imgeyle/nesneyle birlikte devam eder (Volkan, 2019, s. 108).

Göçmenin yeni ülkeye gelmeden önceki sosyo-ekonomik durumu bir diğer geçmiş yaşam deneyimi olarak sunulabilir. Lindberg (2011, s. 83), çocukların göç etmeden önce yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip oldukları durumlarda başarı oranlarının daha yüksek olduğunu söylemektedir. Sosyo-ekonomik statü ile aile içerisindeki bireylerin eğitim seviyesi, iş statüsü ve ebeveynlerin medeni durumu kast edilmektedir.

Göçmenin sosyo-ekonomik durumu, geldiği ülkedeki yaşam standartları ile de ilişkilidir. Göç edilen ülkenin genel şartlarının gelinen ülkeden daha kötü durumda olması göç motivasyonunu olumsuz etkilemektedir. Tersine şekilde gelinen ülkede imkânların daha iyi olması uyumu kolaylaştırmaktadır (Bilge Zafer, 2016, s. 87; Saygın ve Hasta, 2018, s. 330; Canbey-Özgüler, 2018, s. 8).

Kültürel yakınlık durumu: Bütünleşecek gruplar arasındaki kültürel farkların az oluşu, süreç üzerinde belirleyici bir etkidir (Dedeoğlu, 2015, s. 257-258). Göçmenlerin yerel halk ile düşünsel ve davranışsal açıdan benzerliklere sahip olduğu durumlarda uyumun daha kolay olduğu belirtilmiştir. Her iki kültürün de aynı dile sahip olmasının uyumu olumlu yönde etkilediği bilinmektedir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 330; Bilge Zafer, 2016, s. 90; Canbey-Özgüler, 2018, s. 8).

Ayrıca din, benimsenen ideoloji veya inançlardaki benzerlikler buna örnek olarak gösterilebilir. Göçmenin geldiği ülkeye yönelik beklenti ve hayalleri de süreci etkilemektedir. Büyük hayallerle ve daha iyi hayat koşullarına sahip olmak için göç eden bireyler geldikleri ülkede beklediklerini bulamazlarsa karamsarlığa düşebilmekte, bu ise uyum sürecini olumsuz etkilemektedir (Bilge Zafer, 2016, s. 88-89).

2.2.3.2. Yerli Halkın Göçmenlere Tutumu

Uyum, karşılıklı işleyen bir süreçtir ve göçmenin özellikleri kadar, yerel halkın da uyum sürecini hızlandırıcı veya yavaşlatıcı etkisi vardır. Hoşgörü ve misafirperverlik anlayışı gibi değerlerin yüceltiildiği bir toplumsal yapı, farklılıklara yönelik tutum, ülkedeki siyasi ve ekonomik durum, göçmenlere yönelik belirlenen politikalar sürecin belirleyicilerindedir. Baskın kültür ve göçmen grubun karşılıklı olarak birbirine olan tutumu süreci etkileyen bir diğer değişkendir. Bu tutum, iki kültürün ayrı ayrı geçmiş yaşam öyküleri, kültürel benzerlik

ve farklılıkları, siyasi ve dünya görüşlerinden etkilenmektedir (Şeker, 2015, s. 17-18; Karasu, 2017, s. 633; Canbey Özgüler, 2018, s. 8; Bilge Zafer, 2016, s. 90).

Burada Suriyeli göçünü ayrı olarak ele almakta fayda vardır. Bu göç, yapılan diğer göçlerden farklı olarak beklenmeyen bir şekilde gerçekleşmiştir. Ülke yöneticilerinin ve halkının bu duruma hazırlıklı olmaması, göçmenlerin uyum sürecini etkileyen faktörlerin çok çeşitli olmasına sebep olmuştur (Uğur Göksel, 2019, s. 184). Suriyeli göçmenlerin önceleri “misafir” olarak yansıtılması, ancak zaman geçtikçe Türkiye’ye yerleşerek bir hayat kurmaları yerli halkın Suriyeli göçmenlere bakışını ve tutumunu etkilemiştir.

Bu bakış ve tutum üzerinde medyanın da etkisi vardır. Medyanın tutumu veya politik söylentiler, yerel halkın bakışını etkileyerek göçmenler hakkında basit şemalar üretilmesine sebep olacak güce sahiptir (Gezici Yalçın, 2017, s. 197). Türk medyasında Suriyeli kültürüne yönelik olumsuz nitelikteki haberler, Suriyeli göçmenlerin ülke suç oranına etkisi, medyanın Suriyeli göçmenleri günlük yaşamdan kaynaklanan problemler sebebiyle suçlaması, yapılan ayrımcılıklar ve algıya dayalı fikirler bu şemaları besleyecektir (Günlü, 2014, s. 280).

Suç olaylarında genellikle göçmenlik kimliğinin ön plana çıkarılması ve basında bu doğrultuda haberlerin yapılması, önyargıları güçlendirmekte, göçmenlerin içinde yaşadıkları toplumla olan entegrasyonunu engelleyen başlıca olumsuzluklar arasında görülmektedir. Göçmenlerin ekonomiye maliyetleri ile ilgili yapılan araştırmalardan elde edilen verilerin kamuoyu ile paylaşılması da aynı sonucu doğurmaktadır. Oysa göçmenler yük olmaktan ziyade buldukları ülkeye katkıları olan bir kesimi oluşturmaktadır. Dolayısıyla göçmenlerin ülke ekonomisine katkılarını da dile getirmek ve bu durumu gösteren istatistik verileri de kamuoyu ile paylaşmak gerekmektedir. Böyle bir yaklaşım hem göçmenlerin yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini teşvik edecek hem de yerli halk arasında yabancı düşmanlığının artmasını önleyecektir (Anık, 2012, s. 267).

2.2.3.3. Göç Edilen Ülke Politikacılarının Tutumu

Ülke siyasetçilerinin göçmenlere yönelik tutumu da yerli halkın bakışını etkilemektedir. Göçmenlerin politikacılar tarafından ülkede ne derece desteklendiği süreç üzerinde etkilidir (Gezici Yalçın, 2017, s. 76). Devlet ideolojisi, göçmenin ülkeye kabul

ediliş şekli, verilen yardımlar, göçmenlerin ülkedeki statüsü ve hakları, göçmenlere yönelik sağlık, eğitim, barınma gibi temel ihtiyaçların karşılanması adına sağlanan destekler de sürecin belirleyicilerindedir. Devlet dışı organizasyonların sağladığı psiko-sosyal veya ekonomik destekler de kurulacak bağ açısından önemlidir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 316; Bilge Zafer, 2016, s. 88). Bu açıdan sosyalleşme araçlarının (eğitim kurumları, akran ve aile desteği, medyanın olayları yansıtış şekli) birbirini pekiştirir nitelikte olmasını destekleyen politikalar geliştirilmesi, uyum sürecinin daha yumuşak bir şekilde geçmesi adına önemlidir (Adıgüzel Y. 2016a, s.191).

Bunun dışında gelinen ülkenin var olan durumu da ülke politikacılarının tutumunu etkilemektedir. Gelineen ülkenin iş gücü açığının bulunması sebebi ile ülkeye davet edilen göçmenler ile savaş mağduru olup başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalan göçmenlerin göç süreçleri farklı yaşanacaktır (Canbey Özgüler, 2018, s. 2). Ülke politikacılarının tutumu da bu doğrultuda değişecektir. Sürece Suriyeli göçmenler özelinde bakacak olursak açık kapı politikası sebebiyle ülkedeki göçmen sayısının hızlı bir şekilde artması ve dönem içerisinde uzun vadeli bir plan geliştirilmemiş olması da uyumu zorlaştırmıştır (Bilge Zafer, 2016, s. 87).

Belirtilen politikaları halkın nasıl algılayacağı önemlidir. Ekonomik problemleri bulunan ve iş imkânları kısıtlı olan ülkelerde göçmenlerin ülkeye gelişi, yerel halk tarafından iş kollarının yabancılar tarafından işgal edilmesi şeklinde algılanabilir. Bu da ayrışmayı derinleştirebilir (Anık, 2012, s. 266; Adıgüzel, 2016, s. 186; Taylor, 2005, s. 42).

2.2.4.Uyuma Yönelik Bir Kuram: Bronfenbrenner’ın Ekolojik Sistem Kuramı

Toplum, bireylerden meydana gelen niceliksel bir sayıdan fazlasıdır. İçerisinde bulunan her bireyin diğerleriyle kurduğu iletişim süreçleri ve sosyal sistemler ağıyla kendini gösteren bir bütündür. Bu sistemler birbiriyle etkileşim içerisindedir ve bir parçada meydana gelen farklılaşma, diğer parçaları da etkilemektedir (Çelik, 2007, s. 59). Bahsedilen perspektif, sistem yaklaşımının zeminini oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik, politik, kurumsal, beşeri, biyofiziksel bileşenleri bir arada ele alarak sayılanlar arasındaki etkileşime odaklanan sistem yaklaşımı, bu etkileşim sırasında ortaya çıkan problemleri saptamaya ve

sistemin sürdürülebilirliği adına çözümler bulmaya yaramaktadır (Kozaman ve Şengezer, 2013, s. 180).

Sistem yaklaşımı, Ludwing Von Bertalanffy'nin genel sistem kuramı (Artan, 2010, s. 30) ve Psikolog Urie Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik sistem teorisi (Ettetal ve Mahoney, 2017) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu yönüyle ekolojik sistem kuramı, genel sistem kuramının bir alt kategorisi olarak değerlendirilir (Zastow, 2015, s. 16). İki kuram arasında bir takım benzerlik ve farklılıklar vardır. İki kuram da sistemlere atıfta bulunması açısından benzerdir. Ancak genel sistem kuramında önemli olan sistem ve alt sistemlerken, ekolojik perspektifte önemli olan sistemler arası transaksiyonlardır. Bunun dışında sistem kuramı canlı ve cansız varlıklarla ilgilenirken ekolojik sistem kuramı aktif etkileşimlerle ilgilenir. Ayrıca sistem kuramı sistemler arası denge üzerine vurgu yaparken ekolojik perspektif etkileşimler üzerine kuruludur. Kuramlar arasında farklılıklar bulunmakla birlikte ikisinin birbiriyle bağlantısı olmadığını söylemek de mümkün değildir (Acar ve Acar, 2002, s. 30-34).

Ekolojik yaklaşım, 1873 yılında botanik alanında, canlı organizmaların çevreleriyle kurdukları ilişkiler konusunda A.G. Tansley tarafından kullanılmıştır (Artan, 2010, s. 29). Ekoloji, biyoloji alanında, yaşayan canlıların çevrelerine olan bağımlılığı ile ilgilidir. Latince Oikos (ev, çevre) ve logos (bilgi) köklerinden gelmektedir (Härkönen, 2007, s. 2). Başlarda doğa bilimleri alanında kullanılan bu kuram (Acar ve Acar, 2002, s. 30), canlı ile çevre arasındaki ilişkiden bahsetmek için kullanılmıştır (Duyan, 2013, s. 2).

Yine aynı perspektiften yola çıkılarak zamanla bu kuram, sosyal bilimler alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle 1960'lı yıllarla birlikte davranış bilimleri alanında kullanılmaya başlanan kuram (Artan, 2010, s. 29), bireyin hayatını sürdürebilmek için kendisini toplum ile ilişkilendirmesi gerektiği temeline kuruludur (Simmel, 2003, s. 58-59). Bu kuram, bahsedilen ilişkilendirme sırasında meydana gelen etkileşimsel problemlere odaklanmakta, yani davranış oluşumunda bireyi çevreleyen sistemleri de hesaba katmaktadır. Bu noktadan hareketle, bireyde meydana gelen problemlerin yine bireyden kaynaklandığı fikri yerine çevresel etkenlerin çeşitli problemlere yol açtığı düşüncesi gelişmeye başlamıştır

(Acar ve Acar, 2002, s. 29). Bu yönüyle kuram, insan gelişiminin farklı çevresel sistem türlerinden nasıl etkilendiğini açıklamaktadır (Ettekal ve Mahoney, 2017).

Kuramın 3 odak noktası bulunmaktadır. Bunlardan ilki birey, ikincisi birey ve onu çevreleyen sistemler arasındaki ilişki ve üçüncü olarak sistemlerdir (Zastrow, 2015, s. 17). Birey açısından bakıldığında; etnik köken, soy, sınıf, cinsel yönelim, fiziksel görünüm, kültür ve inanç sistemi gibi farklılıklar, bireyin davranış oluşumu üzerinde etkilidir. Ayrıca bireyin yaşadığı küçük, orta veya büyük düzeydeki genel yaşam olayları da davranış oluşumunda bir diğer etkidir (Danış, 2006, s. 51). Bu kuram, bir yaşam aşamasından diğerine geçilmesi sırasında bireyde meydana gelen biyolojik, psikolojik ve sosyal farklı yaşanan değişimin anlaşılması ve ortaya çıkan problemlerin tanımlanması konusunda da etkilidir. Bu değişiklikler normal yaşamın beraberinde getirdiği ergenlik dönemi değişimi, evlenme, çocuk dünyaya getirme, ebeveyn olma şeklinde sıralanabilir (Zastrow, s. 2015, s. 17). Oluşan yeni durumlara bireyin adapte olması yani kendini yeniden düzenlemesi gerekir. Bireyin yeni durumlara adapte olamadığı zamanlarda ise uyumsuzluk ortaya çıkar (Artan, 2010, s. 32). Uyumsuzluğun ortaya konularak bir çözüme gidilmesi ise ekosistemde yeniden bir dengenin kurulmasını sağlar (Davashgil, 1997, s. 69).

Davranışın oluşumunda kişisel faktörler kadar çevresel faktörler de etkilidir. Çevresel faktörlerin önemini vurgulayan ekolojik sistem yaklaşımı, bireyi çevresindeki sistemler ile devamlı iletişim halinde olan canlı bir yapı olarak ele alır (Danış, 2006, s. 45). Birey ve onu çevreleyen sistemler arasındaki ilişkiye odaklanır. İnsanı çevresiyle dinamik bir ilişki içerisinde, değişen ve gelişen bir varlık olarak düşünür (Zastrow, 2015, s. 16-17). Dinamik bir ilişki ile kast edilen, bireyin sürece pasif bir alıcı olarak değil aktif bir özne olarak katılmasıdır (Duyan, 2013, s. 6).

Ekolojik kuram, bireyi çevresi ile bir bütün olarak görmeyi sağladığından (Yılmaz, 2017, s. 87), birey ve çevresi arasındaki uyum dengesinin sağlanması konusunda kapsayıcı bir bakışa sahiptir (Zastrow, 2015, s. 16). Burada çevre ile kast edilenler kabaca aile, arkadaşlar, çalışma hayatı, sosyal hizmetler, sosyal politikalar, inanç sistemi, ekonomi ve eğitim olarak sıralanabilir (Danış, 2006, s. 45). İlişki süreçleri ile kast edilen ise, birey ile aile, çeşitli gruplar, toplum arasındaki ilişkiler veya bahsedilenlerin birbiri ile kurduğu

ilişkilerdir. Bu ilişki süreçleri arasındaki kopukluklar bulunmaya çalışılır (Duyan, 2013, s. 10). Bir diğer ifade ile insan ile çevresi arasındaki etkin olmayan iletişimin iyileştirilmesini hedefler (Zastrow, 2015, s. 16). Bu yönüyle ekolojik modelin, iletişimin fonksiyonel olmadığı durumlara odaklandığı söylenebilir (Danış, 2006, s. 45). Birey ve çevresi arasındaki problemleri uyum ekseninde ve mantıksal düzlemde değerlendirir. Bu yaklaşımın öngördüğü müdahale de birey ve onu çevreleyen sistemler arasındaki kesişim ile ilgilidir (Duyan, 2013, s. 6).

Bu kesişim noktalarına, çocuk ve aile sistemi arasındaki ilişki bir örnek olarak gösterilebilir. Kronik hastalık yaşayan bir çocuğun sahip olduğu bu durum yalnız çocuğa değil ailesine de yansımakta hatta ailede travma tepkileri gözlenebilmektedir (Gökler, 2008, s. 206). Gökler (2008, s. 197)'in araştırma sonuçları, kronik hastalığı olan çocuklar ve anne-babalarında depresyon ve travma sonrası stres belirtilerinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmadan yola çıkılarak ekolojik sistem yaklaşımı perspektifinde, ebeveynlerin çocuğun kronik hastalığına verdikleri tepkinin çocuğun davranışlarında değişim yaşanmasını da beraberinde getireceği söylenebilir.

Ekolojik sistem kuramına göre psikolojik problemleri bulunan bir çocuğun davranışları, sorunun bir kısmıdır. Burada asıl mesele, çocuğu çevreleyen sistemler arasındaki etkileşim, yani çocuğun sistemidir. Çocuk ve çevresindeki sistemler bir uyum içinde çalıştığında çocuk işlevsel kılınır. Bu çocuğun çevresindeki sistemleri değiştirmek zordur ancak bunun zor oluşu, çevrenin değiştirilmesinin gerekli olduğu noktasının es geçilmesi gerektiği anlamına gelmez (Davaslıgil, 1997, s. 69-74).

Sosyal çevre ile olan etkileşimin önemine vurgu yapan Ettekal ve Mahoney (2017)'in çalışmasında ise, herhangi bir faaliyete katılan gençler, katılmayan emsallerine göre daha olumlu sosyal, duygusal, psikolojik ve fiziksel sonuçlar göstermektedir. Ters durumda yani bireyin çevresi ile ilişkisinin zayıflaması veya uyumsuzluk (misfit) durumu ise bireyde baskıya sebep olur (Artan, 2010, s. 30).

Bahsedilen bulgular göstermektedir ki bireyin çevresindeki sistemler ile ilişkisinin anlaşılması, bireyin davranışlarını anlama, iletişimsel problemleri çözme ve bireyin işlevselliğini artırma konularında önemlidir. Her bir sistemin detaylı olarak incelenerek

birey çevre arasındaki etkileşimsel problemlerin ortaya koyulması ve bu sayede bireyi çevreleyen sistemlerde değişiklik yapılması, bireydeki davranışın düzelmesini de beraberinde getirecektir (Yılmaz, 2017, s. 87; Duyan, 2013, s. 4). Duruma yalnız sistemler odağında bakıldığında ise, gerekli olması halinde sistemlerde değişim yaratılması, sorunun giderilmesini de beraberinde getirecektir (Duyan, 2013, s. 6).

Ekolojik sistem kuramına bir bütün olarak bakıldığında bireyi çok yönlü bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Bireyin çevresi ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi veya var olan problemlerin ortaya koyulup çözülmesi ile bireyin işlevselliği geliştirilmiş olur. Bahsedilenler literatürde “çevresi içinde birey” anlayışı ile özetlenebilir.

2.2.4.1.Çevresi İçinde Birey

“Çevresi içinde birey” anlayışı ile bireyi çevreleyen sistemlere atıfta bulunmaktadır. Bireyi çevreleyen tüm sosyal yapıların daha anlaşılır bir şekilde görülmesi adına bu sistemler, mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olarak sıralanmıştır. Bu yönüyle ekolojik çevre, her biri bir sonraki içinde tıpkı bir dizi Rus bebeği gibi iç içe geçmiş yapılar olarak düşünülmüştür (Bronfenbrenner, 1977, s. 514; Bronfenbrenner, 1979, s. 3). Bu yapının merkezinde yer alan birey; mikro, mezo, makro ve ekzosistem içerisindeki uyumunu denge durumunun varlığı ile sağlar. Bu yapının denge durumunu sağlayamaması halinde bireyin iyilik hali ve sosyal işlevselliği olumsuz olarak etkilenir (Artan, 2010, s. 30-31). Bahsedilen sistemlerin her birine detaylı olarak bakmakta fayda vardır.

Mikrosistem: Gelişmekte olan bireyin ev, okul, çatışma yeri vb. gibi yakın çevresinde kendisi ile içinde bulunduğu ortam arasındaki ilişkiler bileşimidir (Davashgil, 1997, s. 72). Ortam(setting) ise, katılımcının belirli rollerde(öğretmen, çalışan, ebeveyn gibi) belirli aktiviteler gerçekleştirmesidir. Yer, zaman, fiziksel özellikler, aktivite, katılımcı ve rol faktörleri bir ortamın unsurlarını oluşturur. Bu açıdan mikrosistem, bireyin doğrudan içerisinde bulunduğu ortamları kapsar (Bronfenbrenner, 1977, s. 514). Yer, zaman, fiziki özellikler, etkinlik, iştirakçiler ve roller ortamın elemanlarını oluşturur (Davashgil, 1997, s. 72). Bu ortamlar aile, okul, akranlar, akrabalar, komşular ve çocuk bakım ortamları

olabileceği gibi (Duyan, 2013, s. 13; Artan, 2010, s. 30), Aile mikrosistemi içinde yer alan ebeveynler, kardeşler ve yakın akrabalar (büyükanne/büyükbaba) ile okul mikrosistemi içinde yer alan öğretmenler ve arkadaşlar ergenin günlük hayatta kişisel ve sosyal iletişimde bulunduğu kişiler mikrosistemin içerisinde (Doğan, 2010, s. 154).

Mikrosistemde çocuk aile ilişkisine daha detaylı bakmakta fayda vardır. Sosyolojik anlamda aile, çocuğun benlik ve antitez geliştirdiği ilk birim olarak görülür. Bireyin hayat ufkunu oluşturan bir güce sahiptir. Bu açıdan aile, daha geniş olan çevreler ile (diğer tüm sistemler ile) bireyin arasına giren bir ara çevre olarak algılanabilir (Simmel, 2009, s. 242). Bu durum göstermektedir ki bireyin, etkileşime girdiği diğer tüm çevrelerle olan ilişkisinde, aile mikrosisteminde elde ettiği ilişki kalıplarının etkisi vardır.

Mezosistem: Mezosistemde kilit nokta, bir mikrosistemde olanların başka bir mikrosistemde olanları etkilemesidir (Ettekal ve Mahoney, 2017, s. 4). Bir başka ifade ile gelişmekte olan kişinin aktif bir katılımcı olduğu iki veya daha fazla ortam arasındaki bir dizi karşılıklı ilişkidir (Bronfenbrenner, 1979, s. 209). Bu ilişki türünde aile ve okul birer mikrosistemken, aile okul ilişkisi mezosistemi oluşturur (Duyan, 2013, s. 13).

Okul çağındaki bir çocuğu düşünelim. Bu çocuğun okul etkinliklerine katılımına ailenin destek olup olmama durumu, gençlerin gelişim ortamlarını etkilemektedir. Okul etkinliklerine ailenin olumlu bakışı, çocuğun güçlendirilmesini ve cesaretlendirilmesini beraberinde getirecektir (Ettekal ve Mahoney, 2017, s. 4). Bu açıdan mezosistem, birey aktif bir katılımcı olarak sistemin içerisinde yer almasa bile bireyin gelişimini doğrudan veya dolaylı olarak etkileme gücüne sahiptir (Artan, 2010, s. 30).

Bu durumda, yakın çevre arasındaki bağlantıların mezosistemi oluşturduğu söylenebilir (Duyan, 2013, s. 13). Aile ve akranlar, aile ve okul yönetimi ve aile ve öğretmenler arasındaki etkileşim de bu çerçevede değerlendirilebilir (Doğan, 2010). Ebeveynlerin okul aile birliği toplantısına katılması, öğretmenin öğrencisinin evini ziyaret etmesi, çocuğun okul arkadaşını eve getirmesi de örnek olarak verilebilir (Bronfenbrenner, 1979, s. 209).

Ekzosistem: Çocuğun doğrudan içerisinde bulunmadığı ancak çocuğu etkileme gücüne sahip sistemler ile ilgilidir. Ebeveynin işyerinde yaşadığı olayların çocuğa yansması

olarak düşünülebilir (Duyan, 2013, s. 13). Burada yine çocuk, sistem ile doğrudan bir ilişki içerisinde değildir (Artan, 2010, s. 30) ancak aile-işyeri arasında meydana gelen ilişkisel olaylar, örneğin ailenin yoğun bir iş temposuna sahip olması, çocuğa olan tutumu etkilemektedir (Doğan, 2010, s. 156).

Bronfenbrenner (2017, s. 239)'in bir hipotezine göre; engelli çocuğu bulunan bir ailenin engellilerle ilgili derneklere üye olması, ailenin çocuğun engeli ile uzlaşmasını sağlayacaktır. Bu gibi gruplara veya derneklere katılım göstermeyen ailelerde ise çevre ilişkilerden uzaklaşma (withdraw) eğilimi görülmektedir. Bu aileler; komşu, iş arkadaşları ve diğer arkadaşlarıyla olan ortamlara daha az katılım göstermektedir. Bu durumda çocuğa olan etki, ailenin içerisine bile girmediği ortamlardan kaynaklanabilir

Ekzosisteme bir diğer örnek ise yine çocuk merkezli olarak verilebilir. Ailelerin, çocuklarını kendilerinin alışık olduğu aktivitelere yönlendirmesi veya ailenin çalışma durumunun çocuğun aktivitelere katılımına olan etkisi buna örnektir. Ailenin iş hayatı yani sosyo-ekonomik durumu, oturlan mahalleyi ve çocukların etkinliklere katılım oranını aynı şekilde etkilemektedir. Benzer şekilde ebeveynlerin iş hayatında bulunma durumu, çocuğun aktivitelere katılım oranını etkilemektedir (Ettekal ve Mahoney, s. 2017, s. 5).

Makrosistem: Belirli bir kültür veya eş kültür¹⁹ içinde, onu oluşturan mikro, mezo ve dış sistemlerin biçiminde ve içeriğinde gözlemlenen tutarlılığın yanı sıra, bu tür tutarlılıkların altında yatan herhangi bir inanç sistemi veya ideolojiyi ifade eder. Ekolojik çevrenin üç önceki düzeyine göre belirli bir kültürün veya eş kültürün analiziyle ortaya çıkan biçim ve içerik sürekliliğinde kendini gösterir (Bronfenbrenner, 2017, s. 258). Bu açıdan kültürel bağlam (doğu kültürü, batı kültürü, ulusal ekonomik ve siyasal kültür, alt kültür gibi), sosyal ve ekonomik yapıyı belirleyen üst politik kararlar, toplumun kültürel, dini ve sosyo-ekonomik organizasyonunda yansıtıldığı gibi kapsayıcı inançlar, değerler ve normlar kümesi makrosistem olarak değerlendirilebilir (Duyan, 2013, s. 13; Artan, 2010, s. 30).

Makrosistem, tüm diğer sistemler içinde ve arasında gelişimi etkiler ve bireyin gelecekteki deneyimlerini yorumladığı bir filtre veya merceğe görevi görür. Makrosistem

¹⁹ Burada altkültür kavramı yerine eşkültür kavramı kullanılmıştır. Çünkü altkültür kavramının ana kültürden daha aşağıda kabul edilen kültür olarak düşünülebileceği göz önünde bulundurulmuştur (Kartari, 2016, s. 40).

üzerine yapılan araştırma, aynı olay üzerine yaşanan farklı deneyimlere sahip insanların uyum aktiviteleriyle ilgili sorunlara ilişkin içgörü sağlar (Ettekal ve Mahoney, 2017, s. 5). Makrosistemin yapıtaşları ergenlerin gelişiminde doğrudan bir etkide bulunmamakla birlikte ergenin içinde yaşadığı toplumsal ve ekonomik çevreyi belirlemekte ve ergende bundan dolayı olarak etkilenmektedir (Doğan, 2010, s. 157).

Makro düzeye göç özelinde bakılacak olursa göçmenlere yönelik var olan inançlar (tutum ve kalıp yargılar) kültürel iklime katkıda bulunur (Gezici Yalçın, 2017, s. 26). Bu inançların ve kalıp yargıların belirlenmesi, göçmen ve yerli halk arasındaki etkileşimsel problemlerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Göçmenin kültürel farklılıklarına uygulama odağında bakacak olursak, kişinin kültürel geçmişine uygun etkinlikler düzenlemek göçmenin olumlu deneyimler yaşamasını sağlayacaktır (Ettekal ve Mahoney, 2017, s. 5).

2.2.4.2. Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet İlişkisi

Bireyin sosyal çevresinde bulunan sistemler ile olan ilişkisinin, ihtiyaç duyulan kaynak ve hizmetlere erişiminin araştırılması sonucunda (Duyan, 2013, s. 2), kişilerarası engellerin belirlenerek uygun müdahale stratejilerinin geliştirilmesi kolaylaşacaktır (Zastrow, 2015, s. 17). Çevre, bireyin kapasitesini arttıran ve ona çeşitli fırsatlar sunan bir yapıya sahip olabileceği gibi çevreye erişimin olmaması da bireyin işlevselliğinin düşüşüne sebep olabilir (Duyan, 2013, s. 2).

Sosyal hizmet, bireyin işlevselliğinin ve iyilik halinin artırılması adına çalışır. Bunu ekolojik perspektif temelinde yapacak olan uzmanlar, iletişimsel sorunlara odaklanarak birey grup ve toplum bazında etkileşimsel problemlerin ortadan kaldırılması adına müdahalede bulunur. Bunu yaparken içinde yaşanan toplumun özellikleri, soruna yönelik geliştirilen politika ve uygulamalar da dikkate alınır.

Bu yaklaşım sonucunda, birey bazında benlik saygısında ve uyum kapasitesinde artış olması ve bireyin kullandığı savunma mekanizmalarının ortadan kalkması beklenir. Bunları gerçekleştiren sosyal hizmet uzmanı; rehberlik, modellik etme, bilgilendirme, ödüllendirme, açıklama ve destekleme gibi teknikler ile savunuculuk, organizatörlük ve arabuluculuk rollerini kullanmış olur (Artan, 2010, s. 35; Duyan, 2013, s. 7).

Sistem yaklaşımı, müracaatçıların sorunlarının bütüncül bir şekilde anlaşılmasını mümkün kılar ve çok yönlü çözüm önerileri sunar (Acar ve Acar, 2002, s. 30). Uyum sürecine karşılıklı bir bakış getirdiğinden insan ihtiyaçları ile çevrenin (sosyal hizmetler, aile, akran grupları, mahalle vs.) verdikleri arasında daha iyi bir uyumun nasıl sağlanacağına görülmesini mümkün kılar (Zastrow, 2015, s. 16). Bu yaklaşıma göre müracaatçı kaynak, sosyal hizmet uzmanı kolaylaştırıcı olarak görülür (Duyan, 2013, s. 6). Sosyal hizmet uzmanı ise, değişen yeni durumlara insanın adapte olmasını destekleyici bir rol üstlenir (Artan, 2010, s. 32).

Kavramı sosyal hizmet alanında kullanan ilk isim ise Carl Germain'dir. 1979 yılında Carl Germain, kavramı "uyum dengesi" (goodness of fit) olarak ele almış ve bireyin çevre ile olan uyumunun önemine değinmiştir (Artan, 2010, s. 30). Bu dönemde ekolojik sistem kuramı, sosyal hizmet alanında önemli bir yere sahip olmaya başladı (Acar ve Acar, 2002, s. 34). Bu kuram, literatürde çoğunlukla okul çağındaki çocuklar üzerinde kullanılmış olmakla birlikte (Härkönen, 2007, s. 16; Gökler, 2008; Bronfenbrenner, 1979), insanı bütüncül olarak ele alması sebebiyle göç alanında da tercih edilmiştir. Çünkü kuram yalnız çocuğu değil, kişiler arası çelişkileri, güç mücadelelerini, ikilemleri, iletişim kurmadaki çarpıtmaları başkalarının suçunu üstlenmeyi ve ayırım yapmayı da içermektedir (Zastrow, 2015, s. 17). Bu açıdan kuramın kapsamı, bireyler arası mücadelelerden ayrımcılık olgusuna veya uyum sorunlarına kadar genişletilebilir (Duyan, 2013, s. 10).

Kişinin davranışları algılayış şekli ve bireysel deneyimleri ile toplumsal süreçlerin birlikte ele alınması, göçün daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır (Gezici Yalçın, 2017, s. 198). Ayrıca göçmen açısından düşünüldüğünde birey, kültürünü tanımadığı yeni bir yere gelmiştir. Geline yer açısından ise yerli halk, tanımadığı ve bilmediği bir kültürle karşı karşıyadır. Ekolojik sistem kuramı perspektifinden bakılırsa bu değişim, gruplar arasında yeni bir uyum dengesi bulunmasını gerekli kılmaktadır. Bu uyum dengesi, devletin bu alanda çeşitli politika ve uygulamalar gerçekleştirmesiyle sağlanabilir.

2.2.5. Uyuma Yönelik Geliştirilen Politikalar

Literatür incelenirken uyum kavramı ile yakın ilişki içerisinde olup sık kullanılan bazı kavramlar belirlenmiştir. Bu kavramlar entegrasyon, çokkültürcülük ve asimilasyon olarak sıralanabilir. Bahsedilen kavramlar arasındaki ilişki çeşitli araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır.

Adıgüzel (2016, s. 172) tarafından entegrasyon, asimilasyon ve çokkültürcülük kavramları, temel kültürleşme modelleri olarak düşünülmüştür. Asimilasyon ve çokkültürcülük, ülkelerin politika geliştirme adına kullandığı iki kutup olarak ele alınmıştır. Uğur Göksel (2019, s. 77) ise entegrasyonu, asimilasyon ve çokkültürcülük ekseninde kalmış, teorik ve pratik anlamda kendi içinde çeşitli çelişkiler bulunan bir kavram olarak nitelendirmiştir. Çokkültürcülük ve asimilasyon kavramlarını iki ana politik strateji olarak nitelendirmiş, entegrasyon kavramının ise tarihsel süreçte bu iki kutup arasında gidip gelerek bugünkü anlamına kavuştuğunu savunmuştur. Bu açıdan çokkültürcülük teorisini de, başarılı bir entegrasyon süreci için kullanılacak bir yöntem olarak ele almış ve çokkültürcülüğün, göçmen entegrasyonunun sağlamanın iyi bir yolu olarak görmüştür (Uğur Göksel, 2019, s. 18-21).

Bartram ve arkadaşları (2017, s. 181-182) ise benzer şekilde entegrasyonun, asimilasyon veya çokkültürcülük yöntemleriyle gerçekleştirilebileceğini öne sürmüştür. Ayrıca entegrasyon ile asimilasyon kavramları arasındaki farkı pratik açıdan ayırt etmenin zor olduğundan bahsetmiştir. Kavramları teorik açıdan ele aldığı anda ise asimilasyondan farklı olarak entegrasyonu, karşılıklı bir değişim ve genişleme sürecini ifade etmek için kullanmıştır. Entegrasyonu pratikte ayırt etmenin zor olduğu görüşü, Uğur Göksel (2019)'in entegrasyonun tanımı konusunda çeşitli çelişkilerin bulunduğunu belirttiği sav ile tutarlıdır. Canbey Özgüler (2018, s. 2) ise diğer yazarlardan farklı olarak, uyum sürecinin entegrasyon kavramına karşılık geldiğini belirtmiştir.

Bu çalışmada uyum süreci, kültürleşme başlığı ile ele alınmış olup Berry (2003)'nin kültürleşme stratejilerinden yararlanılmıştır. Kültürleşme stratejileri ile kültürleri farklı iki grup arasındaki kültürel değişimin yönü gösterilmek istenmiştir. Asimilasyon, çokkültürcülük ve entegrasyon kavramları ise, göçmen uyumunu sağlamaya yönelik bakış

açıları olarak ele alınmıştır. Kültürleşme başlığından farklı olarak bu kısımda, belirtilen bakış açıları doğrultusunda geliştirilen politika ve uygulamalardan bahsedilmektedir. Yazarların da belirttiği gibi bu kavramları birbirinden ayırt etmenin zor olduğu bazı teorik ve pratik durumlar bulunmaktadır. Her bir başlık içerisinde bu zorluklar tartışılmıştır. Ayrıca bu çalışmada; asimilasyon, çokkültürcülük ve entegrasyon şeklinde bir sıralamaya gidilmesinin sebebi göçmenlerin uyumuna yönelik geliştirilen politika ve uygulamaların tarihsel perspektifte belirtilen sıralama ile gelişmiş olmasıdır.

2.2.5.1. Asimilasyon

Yeni gelenlerin ülke içerisinde nasıl konumlandırılacağı, göç sonrasında devletler özelinde sorun doğurmaktadır. Geçmiş yaşantı, kültür, deneyim, gelenek ve görenek farklılıkları sebebiyle yerli halk ile göç edenler arasında ilişki problemler, devletin göçmeni ülke içerisinde nasıl konumlandıracağı ile ilgili politik ve hukuksal problemler baş göstermektedir. Bu konuda devletler kendilerine uygun yöntemlerle bu sorunları ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bu süreçte başta demokratik ülkeler asimilasyon stratejisini geliştirmiş, totaliter ülkeler ise sindirmeci bir yaklaşım benimsemiştir (Balı, 2001, s. 199).

Özellikle 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında kültürel çeşitliliğin görmezden gelinmesi, çoğunluğun veya en “asil” kültürün korunmaya ve devam ettirilmeye çalışılması, dönemin sosyal bilimcileri tarafından “asimilasyon” olarak kavramsallaştırılmıştır. Asimilasyon stratejisi, göç özelinde düşünüldüğünde, yeni gelenlerin hali hazırda var olan düzene ayak uydurması yoluyla topluma uyumunu temel alır. Yerel halk ile göçmenler arasında bir çatışma durumunda göçmenlerin fedakârlık yapması ve yerel halka uyum sağlaması savunulur (Doytcheva, 2005, s. 27; Anık, 2012, s. 89). Göçmen açısından bakacak olursak, çeşitli sebeplerle kendi ülkesinde yaşayamayıp başka bir ülkeye göçen birey, kendisini kabul eden ülkeye minnet duymakta, bunun sonucunda geldiği ülkeyle benzeşme yoluna girmektedir (Volkan, 2019, s. 30).

Asimilasyon, her tür farklılığa kapalıdır. Tek kültürün üstünlüğü fikrini savunur. Kültürel farklılıklar bir değer olarak kabul edilmez ve farklılıklara yönelik tolerans yoktur. Çeşitliliği göz ardı ederek göçmenlerin yerel halk ile aynı kalıp davranışlara, düşünce ve inanç sistemine yönelmesini destekler (Parekh, 2002, s. 255-258). Kişi geçmiş yaşamını,

kültürünü veya inançlarını göç ettiği yere getirmemeli, yalnızca var olan düzene uyum sağlamalıdır yani yeni gelenler, var olan içerisinde asimile olmalıdır (Çağlar ve Onay, 2015, s. 38-39; Şeker, 2015, s. 12; Sirkeci ve ark. 2015, s. 4; Gezici-Yalçın, 2017, s. 76; Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 181-182).

Parekh (2002, s. 255-258)'de asimilasyoncu ve sivil asimilasyoncu stratejilerden bahsetmiştir. Asimilasyoncu strateji, diğer çalışmalardaki tanımlara benzer şekilde açıklanmıştır. Sivil asimilasyoncu stratejiye göre ise kişi, kendi yaşamını kendi belirlediği şekilde yaşayabilir ancak toplumsal yaşam tek tipliliği temsil etmelidir. Çünkü halkın bütünleşmesi adına ortak değerlere sahip olması gereklidir.

Devlet ise bunun sağlanması adına politikalar geliştirir. Bu stratejiye göre uyumlu olmanın yolu ulusal bir kültür ve eğitim anlayışına sahip olmaktan geçmektedir. Devletin görevi “muhafazakâr” biçimde var olanı korumaktır. Toplumsal istikrar ancak bu yolla sağlanabilir. Devlet, kendi belirlediği doğrulara göre politikalarını geliştirir ve çoğu konuda müdahale hakkına sahiptir (Parekh, 2002, s. 252-258).

Bu konuda Şahin (2010) tarafından yapılan nicel çalışma asimilasyon politikasına örnek olarak gösterilebilir. Şahin (2010, s. 124-126)'in Almanya'da yaşayan bir, iki, üç ve dördüncü kuşak toplam 250 Türk kökenli birey ile gerçekleştirdiği çalışmada üçüncü kuşaktan itibaren Türkler arasında Türk kültürünü benimsemeye düşüş yaşandığı bulgusuna rastlanmıştır. Bunun bir sebebinin de Almanya'nın bu konuda uyguladığı politikalar olduğu sonucu çıkarılmıştır. Almanya'nın Türkçeyi ders olarak okullardan kaldırması, okullarda ve işyerlerinde Türkçe konuşmanın yasaklanması, çifte vatandaşlık hakkının birey 18 yaşını aştıktan sonra elinden alınması ve Türk pasaportuna sahip olamama bu konuda uygulanan politikalarındandır. Belirtilen politikaların asimilasyon stratejisine yakın olduğu görülmektedir.

Asimilasyoncu ve sivil asimilasyoncu stratejilerin izlenmesi yoluyla elde edilen çıktılar göstermektedir ki sorunlar bu yöntemlerle çözülememiş, yalnızca topluma bir miktar zaman kazandırmıştır (Balı, 2001, s. 199). Teorik açıdan ise asimilasyoncu modelin çeşitliliği göz ardı ettiği, sivil asimilasyoncu modelin ise özel durumları (LGBTİQ+ hakları, ötenazi,

kürtaj vs.) açıklamada yetersiz kaldığı ve duruma özel çözümlerin geliştirilmesi gerektiği noktalarda sorunlara yönelik çatı işlevi göremediği fark edilmiştir (Parekh, 2002, s. 255-258).

Bir diğer fark ise yeni gelenlerle birlikte yerel halkta da bir takım değişimlerin yaşandığı gerçeğidir. Sürecin göçmenden yerel halka doğru tek yönlü değil de çift yönlü olduğu, özellikle göç çağı olarak kabul edilen 20. yüzyıldan sonra fark edilmiştir. Yerel halk, yeni gelenlerin zamanla toplum içerisine karışarak kendileri gibi yaşayacağını düşünürken sürecin bu doğrultuda işlemediği zamanla fark edilmiştir (Uğur Göksel, 2019, s. 16). Küreselleşme ve kitle iletişim araçlarının da yaygınlaşması ile asimilasyoncu yaklaşım eleştirilmeye başlanmış, farklı uyum stratejilerine ve politikalarına olan ihtiyaç artmıştır (Sirkeci ve ark. 2015, s. 2).

2.2.5.2.Çokkültürcülük

Ulus devlet anlayışının sorgulanmaya başlandığı 1960'lı yıllar ve sonrasında pek çok ülke çokkültürlü hale gelmiştir. 1970'li yıllarda başlayıp 90'lı yıllarda önemli hale gelen küreselleşme ideolojisi de etnik çeşitliliğe sahip insanların hakları ve bu hakların korunması gibi konuları gündeme getirmiştir. Göç çağı olarak adlandırılan bu yüzyılda farklılıkların değer kazanması ile birlikte asimilasyon stratejisi eleştirilmiş ve kültürel çoğulculuğun desteklenmesi gerektiği fikri önem kazanmıştır (Doytcheva, 2005, s. 27-36; Anık, 2012, s. 75; Bartram ve ark. 2017, s. 41; Uğur Göksel, 2019, s. 16).

Yine aynı dönemlerde, çokkültürcülük politikalarının istenen başarıyı elde edemediği de söylenmiştir. Bu dönemde bazı yazarlar, çokkültürcülük anlayışının geri tepmeye başladığını, geliştirilen politikaların son derece sembolik bir düzlemde seyrettiğini ve uygulama aşamasında ortaya çıkan sorunları örtbas ettiğini belirtilmiştir (Doytcheva, 2005, s. 136; Adıgüzel, 2016, s. 186). Bu fikirler doğrultusunda çokkültürlü toplumların kültürel farklılıklarıyla birlikte bir arada yaşama fikri olarak akademide çokkültürcülük tartışmaları başlamıştır.

Tanım olarak bakıldığında çokkültürcülük; farklı kültür, davranış ve düşünce yapılarına sahip insanların toplum içerisinde birbirini tanıması, saygı duyması ve birbirini desteklemesi, gerektiğini savunan bir düşünce sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Kartari,

2016, s. 38-39). Göçmenlerin veya küçük grupların, kendi kültürleriyle kabulünü temel almaktadır. Kültürel tanınmanın, insanları daha iyi bir yaşama kavuşturacağını savunmaktadır (Taylor, 2005). Anık (2012, s. 76-77) ise çokkültürcülüğü bir çeşit kimlik siyaseti olarak tanımlamıştır. Bartram ve arkadaşları (2017, s. 41) ise asimilasyon stratejisinin insanları tek tipleştirme yerine çeşitliliğin kutsandığı bir toplum düzeni olarak ele almıştır.

Çokkültürcülük, çokkültürlülük ile sıklıkla karıştırılan bir kavramlardır. Anlam karışıklığının giderilmesi adına bu kavramlara çerçeve çizilmesinde fayda vardır. Neredeyse her ülkede, kökenleri ve kültürleri farklı pek çok insan yaşamaktadır. Bir toplumu tanımlarken çokkültürlü tabirinin kullanılabilmesi için farklı kültürlerin bir arada yaşıyor oluşu yeterlidir. Bu açıdan çokkültürlülük, tasvir edici bir kavramdır. Çokkültürcülük ise çokkültürlü bir toplumun uyum içinde yaşayabilmesi adına devlet tarafından belirlenen çeşitli politika ve uygulamalarla desteklenen bir uyum stratejisidir. Farklı kültürlerle bir arada nasıl yaşanabilir sorusuna çözüm arayışı içerisindedir. Bu açıdan tanımlayıcı değil normatif bir kavramdır (Carlson ve Rabo, 2011, s. 1; Anık, 2012, s. 76, 82; Taylor ve ark. 2005, s. 9; Balı, 2001, s. 194).

Çokkültürcülük araştırılırken iki ana tema dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki, çokkültürcülüğün insanlar arası ilişkiler konusunda öngördüğü fikirlerden oluşurken diğeri yöneticilerin çokkültürcülük konusunda izlemesi gerektiği savunulan yol ile ilgilidir. Bu sebeple çokkültürcülük, iki ana kategoride incelenmiştir. Bunlardan ilki çokkültürcü anlayışın toplumda nasıl yerleşeceği sorudur. Bu kategori kültürlerarası iletişim başlığıyla irdelenebilir. Diğeri ise çokkültürcülük konusunda devletin nerede durması ve nasıl hareket etmesi ile ilgilidir. Bu kısım ise çokkültürcü devlet başlığıyla ele alınmıştır. Bu kısımda eşitlik ve adalet konusundaki tartışmalara ayrıca çokkültürcülüğün eleştirisine de yer verilmiştir.

Kültürlerarası İletişim: Davranışsal ve düşünsel farklılıkları bulunan gruplar nasıl bir arada yaşar? Parekh (2002, s. 432), bu durumu diyalog kavramı ile açıklamıştır. Ona göre insanların birbirini dinlemesi, tanınması ve anlaması, karşılıklı diyalog ile gerçekleştirilebilir. Kültürlerden birini tartışmasız olarak kabul etmek yerine, toplum içerisindeki farklı grupların diyaloga girmesi gerektiğini öne sürmüştür. İdeal toplumun diyalog ile oluşturulmasını, bu

diyaloğun devam etmesi için gerekli şartların sağlanmasını, toplumdaki kalıp yargılardan uzaklaşılmasını ve böylelikle herkes tarafından kabul edilebilir kurallar geliştirilmesini savunmuştur.

Kartari (2016, s. 38-39) ise diyalog kavramına benzer şekilde “kültürlerarası iletişim” kavramı üzerinde durmuştur. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerden insanlar arasındaki anlam aktarımı süreçlerini konu alır. İnsanların birbirini tanımaya yöneldiği bu öğrenme sürecinde, insanlardaki kaygı ve belirsizlik durumunun azalacağını düşünmektedir.

Bu iletişimin bir diğer etkisini de bireyin kimliği üzerinde görmekteyiz. Kimliğimizi, başkalarının algıları üzerinden tanımladığımızı dair görüş, yanlış tanınmanın insana zarar vereceği düşüncesini doğurmaktadır. Bireyin kimliği, karşılıklı etkileşimler sonucunda oluşmaktadır ve tek başına, yalıtılmış bir ortamda şekillenmemektedir (Taylor, 2005, s. 42-49). Öte yandan göçmenlerin toplum içerisindeki konumlarını algılayış şekilleri de önemlidir (Gezici Yalçın, 2017, s. 176). Bu algılar, karşılıklı etkileşimler sonucunda şekillenmekte ve karşılıklı ilişkileri etkilemektedir. Dolayısıyla bu etkileşim, bireyin kimliği, davranışları düşünceleri, değerleri ve önyargıları konularında etkilidir.

Kültürlerarası iletişimi geliştirmek, çeşitli yollarla mümkün kılınabilir. İnsanın karakter gelişimi bu yollardan biridir. İç görü sahibi ve kişisel farkındalık düzeyi yüksek bireyler, farklı kültürleri tanımaya açık hale gelmektedir. Bu özelliklerin sağlanması ile insanların etkileşime ve öğrenmeye açık olduğu söylenebilir. Kültürlerarası farklılıklar anlamlandırılmaya çalışılır. İnsanların birbirlerinin hareketlerini anlamlandırma süreci iletişimin gelişimini etkiler. Kültüre özgü sık yapılan bir davranış, yüz hareketi, jest ve mimik kullanımı diğer bir kültür için farklı bir anlam ifade edebilir. Farkındalık düzeyi yüksek olan birey, davranışı doğru şekilde anlamaya çalışarak göçmenle olan iletişimini geliştirmeye çalışır. Diyalog kavramından farklı ve daha geniş bir anlamı içerisinde barındıran kültürlerarası iletişim, sıfır noktasından başlamaz. Geçmiş yaşantılarımız doğrultusunda, yeni gelenlerle henüz tanışmadan, çeşitli önyargılara sahip oluruz (Kartari, 2016, s. 63, 244, 252).

Bu önyargılar, toplumda yayılarak ve yabancı düşmanlığını genelleştirerek zamanla paylaşılan bir önyargı halini alabilir (Volkan, 2019, s. 138). Kültürlerarası iletişimin aktif tutulması ile önyargıların ve genellemelerin sorgulanmasını sağlanacaktır. Böylece insanlar, kültüre dayalı oluşacak sorunlarla yaşayabilme becerisi geliştirecektir. Çokkültürlü yapı bu sayede korunmuş olacak ve farklılıklar, toplumun değerli öğeleri haline gelecektir (Parekh, 2002, s. 286).

Çokkültürcülüğün karşılıklı diyalog yoluyla geliştirilmesi gerektiğini savunan araştırmacılar (Kartari, 2016; Parekh, 2002) olduğu gibi, bahsedilen diyalogun gerçekleştirilmesinin pratikte çok zor olduğunu düşünen ve uygulama aşamasında pek çok sorunla karşılaşıldığını savunan yazarlar (Bartram, Poros ve Monforte, 2017; Özlem, 2005)' da bulunmaktadır. Kültürel farklılığı bulunan gruplar bir araya geldiklerinde kültürün değişim yönünün genellikle ana akıma doğru olduğu görüşü yaygındır (Özlem, 2015, s. 163). Bu bakış açısı, ana akımdan dışlanan göçmenin iş piyasasında, eğitim hayatı veya sosyal hayatında zorluk yaşaması ile destekleneceğinden, göçmen ana akım değerleri benimsemeye yönelecektir (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 296).

Kültürün değişim yönünün ana akıma doğru olması çokkültürcü yazarlar arasında tartışmalı bir konudur. Genellikle ana akım kültürün değerlerinin paylaşılması sebebiyle çokkültürcülüğün asimilasyona benzediğini ileri sürülmüştür (Bartram, Poros ve Monforte, 2017). Ancak paylaşılan ortak değerler kavramı, etnik köken veya kimlikten ileri gelmeyen ortak bir aidiyet duygusu olarak da görülebilir. Bu aidiyetin yalnız politik yapıda bulunması gerektiği belirtilmiştir. Aynı toplum içerisinde yaşayan insanlar arasında bireysel bazı sorunlar yaşansa bile birbirlerine karşı bağlılık ve sadakat hissetmeleri gerektiği düşüncesi savunulur (Parekh, 2002, s. 345, 434). Bu tip bir “paylaşılan değer” anlayışının çokkültürcülük felsefesi ile çelişmeyeceği ileri sürülür.

Peki, her kültürel davranış özel ve eşsiz olarak kabul edilerek paylaşılacak mıdır? Bourse ve Yücel (2017, s. 137), kültürün benzersiz bir yapıda kabul edilmesinin çağdaş toplumlarda mümkün olmayacağını düşünmektedir. Kültür, somut bir varlık değildir. Birey bu süreçte etken değil edilgendir. Her kültürde gerilimler, yorumlar, yeni durumlara göre kendini yeniden düzenlemeler mevcuttur. Benzer şekilde Habermas(2005, s. 130), kültüre

korunması gereken eşsiz bir “tür” olarak bakmanın hatalı bir görüş olduğunu ileri sürmüştür. Kültür, kendini yeniden üretebilir.

Kültürlerarası iletişimin bir diğer eleştirisi ise bahsedilen diyalogun istenen şekilde gerçekleşmesinin uygulama aşamasında zor olacağına dairdir. Uygulama aşamasında ortaya çıkan problemlere yönelik tartışmaları Doytcheva (2005, s. 125-132) üç kategoride sunmuştur. Bunlardan ilki, devletin etnisite bazında sosyal yardım dağıtmasının o gruba yönelik etiketlenmeleri artıracığına dairdir. Bu durumda birey, halk tarafından etiketlenmeye maruz kalabilir. Bu durum, insanlık onurunu zedeleyici davranış ve düşüncelere sebep olur. Geliştirilen ikinci eleştiri bu tip yardımların veya yalnız göçmenlere özel olarak tanınan hakların, insanlar arası dayanışmayı zedeleyeceği yönündedir. İnsanlar arası eşitlikçi olmayan bir tutum sergilenmiş olur²⁰. Hangi gruba ne ölçüde pozitif ayrımcılık yapılması gerektiği sorusu doğmaktadır. Üçüncü eleştiri ise etnisiteye yönelik gerçekleştirilecek politikaların bir sonunun olmayacağı yönündedir. Gelen her yeni grup, kendi kültürüne dair çeşitli ayrıcalıklar isteme yoluna giderse bu durum, toplum içerisinde belirgin bölünmelere sebebiyet verir.

Çokkültürcü Devlet: Çokkültürcülüğün bir ayağını diyalog ve kültürlerarası iletişim gibi kişiler arası etkileşimin neden önemli olduğu ve nasıl geliştirilebileceği soruları oluştururken diğer ayağını ise bunu mümkün kılacak devlet politika ve uygulamaları nasıl olmalıdır sorusu oluşturmaktadır (Taylor, 2005).

Bu soru, en temelde eşitlik ve adalet konusundaki tartışmaları doğurmaktadır. Eşitlik ve adalet konularında çokkültürcülüğü savunan yazarların çeşitli görüşleri mevcuttur. Örneğin Balı (2001, s. 202) eşitlik kavramı yerine sosyal adalet kavramını çokkültürcü anlayışa uygun bulmuştur. Ona göre sosyal adalet, toplumu oluşturan fertlerin her birinin benimsediği ahlaki ilkeler görmezden gelinmeksizin tüm sosyal değerlerin adil olarak dağılımını öngören bir idealdir.

²⁰ Üniversiteye alım konusunda göçmenlere özel ayrı bir kontenjan açılmasını toplum, maddi yetersizlik yaşayan diğer dezavantajlı kesimlerinin adaletsizliğe maruz kaldığı şeklinde yorumlayabilir. Öte yandan yeni gelenler bu kotalar konmadan başarıya ulaşamayacaktır.

Peki, bu adaletin ölçüleri nelerdir? Aynı kültüre mensup bireylerin kendi içlerinde gerçekleştirdikleri kültürel baskı durumuna müdahale mi edilmelidir yoksa saygı mı duyulmalıdır (Anık, 2012, s. 110)? Diğerlerine düşman gibi davranan bir kültüre de saygı duyulmalı mı? Peki, ırkçı bir kültürü olduğu gibi kabul edersek bu, her insanın eşit kabul edilmesi ile çelişki doğurmaz mı (Gutmann , 2005, s. 25)?

Toplum içerisinde her bireyi eşit kabul eden bir devlet, aslında insanların etnik veya göçmen kimliklerini göz ardı etmiş olur. Devletin her bireyi eşit olarak değerlendirmesi ve kimliklerin göz ardı edilmesi ise kişide bir tür baskıya sebep olur çünkü toplum içerisindeki dezavantajlı kesim görmezden gelinmiş olunur. Her bireyin eşit olarak ele alınmasının zamanla asimilasyona sebep olacağı düşünülmektedir. Öte yandan insanların bu kimlikleri ile birlikte ele alınması, eşitliğe ters düşer (Taylor, 2005, s. 55).

Habermas (2005, s. 131) ise eşitlik kavramını haklar perspektifinden incelemiştir. Ona göre çokkültürlü toplumlarda eşit haklarla birlikte yaşamak, ailenin çocuğunu kendi kültürel miras dünyası içerisinde büyütmesi ve bu sebeple ayrıma maruz kalmaması anlamına gelir. Ayrıca Habermas (2005, s. 115) bu konuda eşit saygı ilkesinden bahsetmektedir İnsanların eşit vatandaşlar olarak kabul edilmesine, eşit yaşam koşullarına sahip olma açısından değil de ayrımcılığa maruz kalmama açısından bakıldığında eşit saygı ilkesi, çokkültürcülük ile çelişmemektedir. Bu eşitlik, ayrımcılığa maruz kalan bireylerin geleneklerinin ve yaşam biçimlerinin korunabilmesi ile ilgilidir. Taylor (2005, s. 71)' a göre burada önemli olan, göçmenlerin marjinalleşme duygularıyla başa çıkabilmesini ve toplumdan uzaklaşmamasını sağlamaktır.

Parekh (2002, s. 339), ise konuya “Zararsızlık İlkesi” ile açıklık getirmektedir. Kültürün insana uyguladıkları sonucunda bireyin zararı oluşuyorsa devlet bunu engellemek adına adımlar atmalıdır. Peki, zararın ne olduğu neye göre belirlenecektir? Dünyada değerlerin evrensel olarak kabul edilmediğini düşünecek olursak zarar kavramı toplum ve kültüre göre değişecektir. Bireyin zararı mı grubun mu yoksa toplumun zararı mı diğerine tercih edilecek? Ona göre bu konularda fikir birliğine varabilmek, her kültürün entelektüel fikir insanlarıyla bir araya gelerek ve tartışarak bir sonuca varılması ile ancak mümkün

olabilir mi? Bu tartışma sonucunda ortak kabul edilecek değerlerin oluşabileceği fikrini savunmuştur.

Her iki tarafın da birbirini dinlemeye açık olduğu bir ortamda karmaşık sorunlar en açık haliyle ortaya konularak bir denge noktası yakalanabilir. Çokkültürcülüğü benimseyen devletler, kültürel etkileşimin doğmasını sağlayan ortamı çeşitli etkinlikler yoluyla oluşturmak adına girişimlerde bulunur. Çokkültürcü politikalar hukuksal düzenlemeler, kültürel özgüllüğün siyasal anlamda tanınması ve kimlik sebebiyle dışlanmaya maruz kalmama, kamu kurum ve kuruluşlarında kültürel farklılıkların kabul edilmesi, her insanın temel insan haklarına erişiminin sağlanması ve insanca bir yaşama kavuşabilmesi adına devlet, kurumlarını göçmenlerin de yararlanabileceği şekilde yeniden düzenlenmesi, eğitim, siyasal katılım ve sosyal politika alanlarının hepsi ile ilişkilidir (Anık, 2012, s. 77; Gutmann, 2005, s. 25; Doytcheva, 2005, s. 117).

Sanat sergileri, edebi, müzikal ve diğer etkinlikler, film festivalleri gibi ortak zevk kaynaklarının oluşturulması, geliştirilebilecek uygulamalara örnek olarak verilebilir. Bu eserlerde göçmen kültürüne yer verilmesi veya göçmenlerin kendi eserlerini sergileyebilecekleri etkinliklerin düzenlenmesi çokkültürcü ortamın oluşum zeminini destekler (Parekh, 2002, s. 284). Ayrıca çokkültürcülük kapsamında devlet, iş bulma ve istihdam hayatına göçmenleri katma gibi pek çok uygulama geliştirebilir (Uğur Göksel, 2019, s. 153). Bahsedilen politikadaki temel hedef, etnik köken, din tercihi, cinsel yönelim ve kültür gibi kimlik farklılıkları sebebiyle insanların ayrımcılığa maruz kalmamalarına sebep olmaktadır (Anık, 2012, s. 76-77).

Verilen hakların göçmenlerin mevcut durumunu ne derece iyileştireceği önemli bir konu iken yerel halkın bu hakları görüş şekli de diğer bir önemli konudur. Göçmene verilen hakkın yerliler tarafından “ayrımcılık” olarak algılanması toplumsal yapıya zarar verebilir veya yerli halk haksızlığa uğradığını düşünebilir. Bu sebeple göçmen grup, yerel halk tarafından tehdit olarak algılanabilir. Yerel halkın göçmenleri görüş şekli, göçmenin kimliği üzerinde de etkilidir (Anık, 2012, s. 266; Adıgüzel, 2016, s. 186). Bu sebeple toplumda tehdit olarak algılanmak, aşağılanmak veya sevilmemek, insanın kendini algılayış şekli konusunda ve toplumun o gruba yönelik genel kanısında çarpıtılmış düşüncelere sahip olmasına sebep

olabilir (Taylor, 2005, s. 42). Verilen hakka yerel halkın olumlu bakışı ise toplumsal yapıyı güçlendirecektir (Adıgüzel, 2016, s.186).

Bu sebeple çokkültürlü toplumlar için geliştirilecek politikalar hem yerel halk, hem de yeni gelenlerin kendi aralarında uzlaşabileceği cinsten olmalıdır. Her kültür, kendine has geçmişe sahip olduğundan, politikalar da yerel halk ile yeni gelenlerin taleplerinin uzlaştırılması yoluyla geliştirilebilir (Parekh, 2002, s. 264). Aksi durumda bu politikalar halk tarafından nefretle karşılanabilir. Yerel halk, geliştirilen politika ve uygulamaları yanlış anlayabilir ve öfke duyabilir (Doytcheva, 2005, s. 117).

Yerel halkın ve göçmenlerin karşılıklı tutumu ülkeden ülkeye değişeceğinden, çokkültürcülük anlayışını benimseyen her ülkenin geliştirdiği politika ve uygulamalar da birbirinden farklılık gösterir. Bazı ülkeler ekonomik politikalarında çokkültürcülüğe yer vermişken bazıları bunu sosyal alanda gerçekleştirebilir. Geliştirilen her politika da istenen sonucu vermeyebilir ve uygulama aşamasında çeşitli problemler oluşabilir (Anık, 2012, s. 77). Bu sebeple her ülke, kendi toplumsal yapısına ve gelen göçmen kitlenin niteliğine göre çokkültürcü politikalarını geliştirmektedir.

Çokkültürcülük; fikri temeli, geliştirilen politikalar ve uygulamalar açısından pek çok kez bahsi geçen tartışmalara konu olmuştur. Bu sebeple sosyal ve toplumsal uyum konusunda yeni stratejilerin geliştirilmesi gerektiği fikri doğmuştur.

2.2.5.3. Entegrasyon

1960'lı yıllarla birlikte, yeni gelenleri var olan düzene uydurma, yani onları buldukları topluma asimile etme fikri geride kalmaya başlamıştır. 1990'larda ise çokkültürcülük politikalarının istenen düzeyde başarı gösteremediği anlaşılmıştır. Bahsedilenler, yeni bir arayışa girilmesini beraberinde getirmiş ve yeni gelenlerin kendi kültürlerini de koruyarak en az yerli halk kadar buldukları toplumun bir parçası olabilmelerini amaçlayan entegrasyon fikri ön plana çıkmıştır (Canbey Özgüler, 2018, s. 2; Doğan, 2019, s. 41; Adıgüzel, 2016, s. 184). Göç bağlamında entegrasyon, göçmenlerin gelinen ülkede kamusal ve toplumsal yapılara katılım kabiliyetinin geliştirilmesini amaçlayan bir uyum yöntemidir (Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 181). Taştan (2017,

s. 21) ise entegrasyonu, kalıcı olarak göç eden bireylerin yeni yere madden ve zihnen uyum sağlaması olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal yapıya katılım, göçmenin çevresindeki sosyal ve kültürel anlam sistemlerini çözümüyle ilgili. Göçmen, yaşı kaç olursa olsun, bir çeşit yeniden toplumsallaşma sürecinin içine girer (Adıgüzel, 2016, s. 174, 191). Bu süreçte göçmen, pek çok farklı sosyal yapının içerisine girer. Çalışma hayatı, eğitim kurumları ve kamusal diğer alanlar da bahsedilen sistemlerdendir. Göçmenin; ekonomik, sosyal ve kültürel grupların içerisine girerek sosyal adalet gereği bu gruplar içerisinden dışlanmadan kabul edilmesi ve tanınması durumu entegrasyondur (Uğur Göksel, 2019, s. 112).

Entegrasyon, göçmenin kurumsal anlamda her tür imkândan yurttaş kadar faydalanabilmesini sağlama temeline kuruludur. Sistemli bir değişim sürecini ifade etmektedir (Türker ve Yıldız, 2015). Kavrama haklar çerçevesinde bakan Bartram ve arkadaşları (2017, s. 183)'na göre ise göçmen bireylerin yerli bireylerle eşit derecede haklarını kullanabilmeleri ve artan sosyal üyelik durumu, entegrasyon olarak tanımlanmıştır. Buradaki temel amaç, yeni gelenler ile yerel halkın eşit fırsatlara sahip olmalarıdır.

Entegrasyon fikri, çokkültürcülük ile benzer şekilde, kültürel çoğulculuğun desteklenmesi gerektiği fikrine de yakındır. Yine çokkültürcülük fikriyle de bağlantılı şekilde, farklı grupların farklılıklarıyla birlikte toplum içerisinde bir arada yaşayabileceğini savunur (Borlat, 2019, s. 21). Çeşitliliğe rağmen insanların bir arada yaşayabileceklerini ve bu çeşitliliğin göçmen entegrasyonunu kolaylaştıracağını varsayar (Uğur Göksel, 2019, s. 77).

Kelime anlamına bakılacak olursa entegrasyon, Fransızca kökenli bir kelime olup Türkçeye bütünleşme, uyum olarak çevrilmiştir (Doğan, 2019, s. 41). Türk Dil Kurumuna göre ise uyum kavramı “toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama, intibak, entegrasyon” olarak tanımlanmıştır. Dedeoğlu (2015, s. 183) ise entegrasyonun köken olarak Latince “integratio” kavramından geldiğini, Türkçeye bütünleşme olarak çevrildiğini, anlam olarak ise kavramın yenileme, gelişme ve dönüşme şeklinde kullanıldığını belirtmiştir. 1620 de ise “integration” olarak sözlüğe ilk girdiğinde farklı parçaların bir bütünü oluşturması anlamıyla kullanılmıştır.

Tanımlarında küçük farklılıklar bulunmakla birlikte, entegrasyonun doğrusal ve tek yönlü değil, çift yönlü ve çok boyutlu bir süreç olduğu bugün genel kabul gören bir düşüncedir (Taştan, 2017, s. 21; Bartram, Poros ve Monforte, 2017, s. 185). Çift yönlü bir süreç olması ile kast edilen, göçmenlerin ve yerli halkın karşılıklı etkileşim yoluyla sürece dâhil olmasıdır. Uğur Göksel (2019, s. 84)'de benzer bir temaya değinerek entegrasyon sürecine yerel halk ve göçmenlerin birlikte katılması gerektiğini ayrıca sürecin tepeden inme şekilde ilerlememesi gerektiğini savunmuştur. Tepeden inme bir entegrasyonun demokratik olmadığını savunmuştur.

Çok boyutluluk ise entegrasyonun, ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal katılım boyutlarıyla²¹ incelenebileceğini göstermektedir. Entegrasyonun başında gelen en önemli iki etmen ise eğitim ve iş hayatı olarak gösterilebilir (Ünsal, 2020, s. 29). Bahsedilen etmenler, entegrasyonun ekonomik boyutuyla ilişkilidir. Ekonomik entegrasyon ise en genel manada iş piyasasına katılım ile ilgilidir. Kişilerin farklılıklarına (etnisite, ırk, inanç gibi) bakılmaksızın, piyasanın mecbur kıldığı karşılıklı bağımlılığın bir dayanışmaya dönüşmesi durumu ekonomik entegrasyondur. İş piyasasında farklılıkların bölünmeye sebep olmaması amacı güdülür. Politikaya eşit derecede katılım ise siyasi entegrasyon ile ilgilidir (Bartram Poros ve Monforte, 2017, s. 183; Dedeoğlu, 2015, s. 255).

Entegrasyon denildiğinde genelde ilk olarak akla, yukarıda bahsedilen boyutlar, yani iş gücü piyasası veya eğitim gibi kurumsal yapılar gelmektedir. Ancak entegrasyon, kimlik ve aidiyet duyguları ile de ilgilidir. Önemli olan, göçmenlerin kendini dışlanmış ve bir “yabancı” gibi hissetmemesi, toplumun da göçmenleri bu anlamda tanıması ve kabul etmesidir. Bu açıdan entegrasyon kavramı, bünyesinde sosyal ve kültürel entegrasyonu da barındırır (Bartram Poros ve Monforte, 2017, s. 183-184; Uğur Göksel, 2019, s. 112).

Sosyal ve kültürel boyut, entegrasyon kavramının öne çıkan en önemli iki boyutudur (Akıncı Nergiz ve Gedik, 2015, s. 70). Ayrıca bu boyutların tanımlarının yapılması da zordur (Türker ve Yıldız, 2015, s. 25). Kavramları açıklamak gerekirse; kültürel entegrasyonda

²¹Bazı kaynaklarda bu boyutlar sosyal, ekonomik ve siyasi olarak ele alınmıştır (Uğur Göksel, 2019, s. 78) Bazılarında ise sosyo-kültürel boyut olarak birlikte ele alınmıştır (Türker ve Yıldız, 2015, s. 25). Canbey-Özgüler(2018, s. 1)'in çalışmasında ise bu boyutlar; eğitim, sağlık ve iş piyasası olarak geçmektedir. Bu çalışmada ise kültürel boyut ve sosyal boyut aralarında birkaç küçük farklılığın bulunması sebebiyle ayrı ayrı ele alınmıştır. Göçmenin sosyal ilişkiler ağı ve kendine has kültürel yapısından aynı anda bahsedilmek istendiğinde sosyo-kültürel entegrasyon tabiri kullanılmıştır.

göçmenler, yerel halkın davranış ve değer sistemlerini çözümlenmeye ve bunlara uymaya çalışırken yerel halk da göçmenleri tanımaya çalışır.

Kültürel entegrasyon “biz” olma ile ilgilidir. Anne-çocuk ilişkisinin çok erken dönemlerinde bile çocuğa bizlik duygusu aktarılır Bir büyük grup kimliğine ait olmaya dair öznel deneyim ve derin entelektüel bilgi gelişir (Volkan, 2019, s. 121). Yeni geldiği ülkeye entegrasyonu sürecinde göçmendeki aidiyet hissinde değişim olması beklenir. Göçmen, kendi kültürel topluluğuna aidiyet hissederken aynı zamanda yeni geldiği ülkedeki daha geniş olan toplumsal yapıya yönelik de aidiyet duygusu geliştirerek iki katmanlı bir “biz” duygusuna sahip olur (Aslan, 2019, s. 78-79). Kültürel entegrasyonun başarılı bir şekilde işlemesi sonucunda göçmen, içinde bulunduğu toplumda nasıl yaşaması gerektiğini belirleyen normlara sahip olur ve bu sağduyu ile yaşamına devam eder (Adıgüzel, 2016, s. 174).

Göçmenlerin yerel halk ile benzer kültürel yapıya sahip olması durumunda ise entegrasyonun daha kolay olabileceği savunulmaktadır (Uğur Göksel, 2019, s. 21). Gruplar arasında kültürel farklılıkların bulunması durumunda ise göçmenlerin kültürel değerlerine saygı duyulması, onların toplum tarafından kabul edilmiş hissetmelerini ve bu yolla toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Ancak bu yolla ülke istikrarının korunacağı, aksi halde göçmenlerin ülkeyi kargaşaya sürükleyebileceği söylenmektedir (Anık, 2012, s. 270).

Sosyal entegrasyon ise kültürel topluluğa aidiyetten ziyade ilişkiler ile ilgilidir. Göçmen grupların, sosyal hayatın her alanında yer alan çeşitli gruplara dâhil olabilmeleri ile ilgilidir (Bartram Poros ve Monforte, 2017, s. 182; Türker ve Yıldız, 2015). Haysiyet ve hakların eşitliği temelinde tüm insanların sosyal, ekonomik ve siyasal hayata katılımını sağlayan ilişkiler, değerler ve kurumları teşvik etme süreci olarak tanımlanır. Barışçı toplumsal ilişkileri sağlamak ve sürdürmek için katılımın sağlandığı dinamik bir süreçtir (Ferguson, 2008, s. 6). Bu süreç içerisinde sistem entegrasyonunun sağlanması kısa sürerken sosyal ve kültürel entegrasyon, daha uzun bir zaman diliminde oluşmaktadır (Adıgüzel, 2016, s. 191-192).

Sosyo-kültürel entegrasyonda, zamanla, toplum tarafından ortak kabul edilen değer ve normların oluşması ve bunlara uyulması beklenir (Aslan, 2019, s. 77-78). Çokkültürcülük başlığında da bahsedildiği gibi entegrasyon kavramında da kültürel ve sosyal entegrasyon kısmı bir takım soru işaretleri barındırmaktadır. Kabul edilecek olan ortak değerlerin göçmen kültüründen ziyade yerli halk kültürüne yakın olacağı gerekçesiyle kültürel entegrasyonun asimilasyona benzeyebileceği söylenmiştir (Bartram Poros ve Monforte, 2017, s. 181-182). Politik bağlamda da bazen entegrasyon politikalarından uzaklaşılarak asimilasyonu gerçekleştirici politikalar geliştirilebilmektedir (Şahin, 2010, s. 124). Gerçekleşmesi planlanan entegrasyon sürecinin iyi bir şekilde işlememesi durumunda da asimilasyon gerçekleşebilmektedir (Borlat, 2019, s. 25).

Entegrasyonun istenen şekilde gelişmesi adına ülke yöneticilerine, göçmenlere ve yerli halka düşen bazı sorumluluklar vardır. Göçmenlerin, geldikleri ülkenin yasalarına ve yerli halkın kültürüne saygılı olması, yerel halkın göçmenleri dışlayıcı bir tutum içerisine girmemesi ve göçmen kimliğini tanıması, yöneticilerin ise göçmen entegrasyonunu destekleyici ve adalete dayalı politika ve uygulamalar geliştirmesi beklenir (Adıgüzel, 2016a, s. 192).

Taştan (2017, s. 26)'da entegrasyon sürecinde adaletin önemli olduğunu ve sürecin belirli ilkeler doğrultusunda yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu ilkeler; yerel halka ve göçmenlere eşit muamele edilmesi ve birinin diğerinden üstün tutulmaması olarak tanımlanan sosyal eşitlik ilkesi, yerel halkın ve göçmenlerin karşılıklı olarak birbirini kabul etmesi gerektiğini tanımlayan toplumsal mütekabiliyet ilkesi, göçmenlerin ve yerel halkın birbirlerine yönelik hak ve sorumluluklarının olduğunu belirten hukukun üstünlüğü ilkesi ve yerel halk ile göçmenlerin birbirlerine saygı duyması gerektiğini vurgulayan ayrımcılık karşıtlığı ilkesi olarak sıralanabilir.

Uğur Göksel (2019, s. 78)'de benzer şekilde, entegrasyona demokratik bir adalet sorunu olarak yaklaşılması gerektiğini ve entegrasyonun sağlanabilmesi adına geçmişte kalmış uyuma engel teşkil eden uygulamaların kaldırılmasını savunmuştur. Entegrasyon için; adalet, dâhil etme ve eşitlik temellerine dayalı siyasi kurum ve toplumsal değerlerin oluşturulması gerektiğinden bahsetmiştir.

Kurumların göçmen için hazır bulunuşu tek başına yeterli değildir. Göçmenlerin sunulan hizmetlere ulaşma kabiliyetinin geliştirilmesi, kamusal ve toplumsal kurumlara erişim yeterliliği kazandırılması önemlidir (Bartram Poros ve Monforte, 2017, s. 182-183). Toplumun siyasal ve sosyo-kültürel yapısını bilmeyen, kamusal hizmetlerin neler olduğunun ve bunlara nasıl ulaşacağını farkında olmayan, iş piyasası veya eğitim hayatına nasıl katılacağını, yeni bir beceriyi hangi yollar vasıtasıyla edinebileceğini bilmeyen, bu konudaki kaynaklara erişim becerilerinden yoksun kalan göçmenler yeni toplum ile sağlıklı bağlar geliştiremez (Taştan, 2017, s. 21). Göçmenin sosyal işlevselliğinin artırılması ile sosyal adalet temin edilmiş olacaktır (Duyan, 2013, s. 4).

Göçmenlerin ülkeye istenen şekilde entegre olamamaları veya farklılıklarının bastırılması yoluna gidilmesi, gelinen ülkede daha büyük sorunlara yol açabilmektedir (Borlat, 2019, s. 21). Ülkede yeni bir alt sınıf doğması veya göçmenlerin ucuz işçi olarak sömürülmesi riskleri bu sorunlardan bazılarıdır. Bu problemler yalnız göçmenleri etkiliyor gibi düşünülmemelidir. Bahsedilen problemler hem yerel halk hem de göçmenleri etkilemektedir (Ünsal, 2020, s. 28).

Bunun dışında entegrasyonun gerçekleşmemesi; göçmenin toplumdan izole olarak marjinalleşmesine, gettolaşmaya, toplumsal düzenin tehlikeye girmesine, sosyal gerçekliğin dışında kalmaya veya bırakılmaya, çeşitli radikal grupların doğmasına²² sebebiyet verebilir (Taştan, 2017, s. 21). Ancak entegrasyon ile birlikte göçmen, yabancı olduğu toplumun bir parçası haline gelir (Adıgüzel, 2016, s. 191-192). Bu ise göçmenleri toplumun üyesi kılar (Bartram ve ark., 2017, s. 181). Bahsedilen sebepler, entegrasyonun, toplumsal huzur ve bütünlük, sosyal uyum, ülke istikrarı ve güvenliği için şart olduğunu göstermektedir (Uğur Göksel, 2019, s. 77).

²²Bu olumsuzluklar, yalnız göçmenlerin deneyimlediği durumlar olarak düşünülmemelidir. Yerliler de aynı derece dışlanma ve dezavantaj durumu ile karşılaşabilir. Bazen ise göçmenler, eğitim ve iş piyasasındaki yeri ile topluma çoktan entegre olmuş olabilir (Bartram ve Poros, 2017, s. 184).

3.GEREÇ VE YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada Suriyeli göçmen üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki yaşam deneyimlerinin ve ülkeye uyum süreçlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Sosyal hizmetin insana bütüncül bir şekilde yaklaşması ve ekolojik sistem kuramının insanı çevresi içinde değerlendirmesi perspektiflerinden yararlanılarak, Suriyeli göçmenlerin çevrelerindeki sosyal ağlarla kurdukları etkileşim, bireysel deneyimler ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Suriyeli göçmenlerin İstanbul'daki yaşam deneyimleri gibi sosyal olgulara fiziki olgular gibi yaklaşmak bazı hatalara sebep olabileceğinden (Aslan, 2019, s. 80), insanların yaşam deneyimlerini anlamlandırma süreçlerini en iyi şekilde ortaya koyan nitel araştırma bu çalışmada tercih edilmiştir.

Nitel araştırma, derinlemesine inceleme gerektiren detaylı konularda kesin ve genellenebilir doğrular ortaya koymak yerine insanlar arası etkileşimlerin biricikliğini göz ardı etmeden bireyin yaşamının çok yönlülüğünü ve karmaşıklığını ortaya koymayı amaçlar (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 80-81; Creswell, 2013, s. 48). Nitel araştırmanın felsefi temeli; gerçeği bütünüyle anlamının mümkün olmadığı ancak onu görmenin pek çok yolu olduğu ve bu yollardan birinin de kendine has insan deneyimlerinde ve gözlemlerde²³ saklı olduğu üzerine kuruludur (Heppner, Wampold, ve Kivlighan, 2008, s. 284-288).

Araştırma, insan davranışını şeyler, insanlar, olaylar ve durumlar içerisinde inceleyen nitel araştırma modellerinden olgubilime (fenomenoloji) dayanmaktadır. Olgubilim (fenomenoloji) deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine bir bilgiye sahip olmadığımız durumların (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78), katılımcıların deneyimleri yardımıyla anlaşılmasını sağlamak adına kullanılır. Bu araştırmada fenomenler, “Suriyeli göçmenlerin uyum süreçleri nasıldır?”, “Çevresel bağlamda Suriyelilerin Türkiye’de göçmen olma deneyimleri nasıldır?” ve “Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki sosyal çevreleriyle olan etkileşimleri nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

²³Emik ve idiografik bakış açıları ile ilgili detaylı bilgi, Heppner, Wampold, ve Kivlighan(2008, s. 288) kaynağında mevcuttur.

Fenomenolojik çalışmalarda araştırmaya katılanlar, araştırılan konu hakkında deneyime sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78-81). Benzer şekilde araştırmacı da olguyu bizzat yaşamalı ya da yaşayan insanlarla iletişim içinde olmalıdır (Karabaş, 2018, s. 69). Araştırmacı, çocukluk çağında iç göç yaşamış, farklı bir ülkede kısa süreli yaşama deneyimi edinmiştir. Ayrıca mahallesindeki Suriyeli göçmenler ile komşuluk ilişkileri kurarak onların göç deneyimleri ve göç sonrası süreçleri hakkında bilgilere de sahiptir.

3.2.Katılımcılar

Olgubilim araştırmalarında çalışmanın amacına en uygun deneyimlere sahip kişilere ulaşılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78-81). Bu sebeple katılımcı sayısından ziyade derinlemesine bilgiye ulaşmak hedeflenir. Bu araştırmada ise 16 üniversite öğrencisine ulaşılmaya hedeflenmiştir. Bu öğrenciler içerisinde eşit sayıda kadın ve erkeğe ulaşılarak cinsiyete bağlı farklılaşan deneyimlerin daha iyi görülebilmesi amaçlanmıştır.

Suriyeli göçmenlerin çevresiyle kurduğu etkileşimsel deneyimlerin anlaşılmasına çalışıldığı araştırmada, en geniş sosyal ağa sahip Suriyeli bireylerin seçilmesi hedeflenmiştir. Bu sosyal ağın kurulabilmesi için, Türkçe dilini iyi düzeyde kullanan bir kitleye ulaşılma ihtiyacı duyulmuştur. Üniversitede okumakta olan öğrencilerin bölüm derslerinin Türkçe olduğu düşünülerek, üniversite öğrencileri arasından katılımcıların seçilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin iş hayatına katılma ihtimallerinin de olabileceği düşünülerek daha geniş bir sosyal çevreye sahip olabilecekleri öngörüsünde bulunulmuştur.

Katılımcılara ulaşma notasında Suriyeli göçmenler ile ilgili projeler yürüten pek çok dernek çalışanı ile görüşmeler yapılmıştır. Bu derneklerden birinin olumlu dönüşü ile bir Suriyeli katılımcıya ulaşılmıştır. Ardından İstanbul Üniversitesi'nde okuyan Suriyeli öğrencilerin dâhil oldukları sosyal ağlarla irtibat kurulmuştur. Geri dönüşler doğrultusunda bazı katılımcılara ulaşılmış ve bu katılımcıların çevresinde bulunan benzer deneyimlere sahip kişilere ulaşılması hedeflenmiştir. Bahsedilen örneklem seçme tekniği, kartopu veya zincirleme örneklem olarak isimlendirilir (Creswell, 2013, s. 158). Ulaşılan Suriyeli üniversite öğrencilerine ait tanımlayıcı genel bilgilere aşağıda yer verilmiştir (Tablo 3-1).

Tablo 3-1: Katılımcıları Tanımlayıcı Bilgiler

Kod	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim	Türkiye'ye geliş tarihi	Çalışma Durumu	Suriye'nin Neresinde Geldiği	Çocuk sayısı	Kimlerle Yaşıyor
K1	21	Erkek	Bekâr	Hemşirelik 2.sınıf	2014	Çalışıyor	Halep	Yok Şişli	Ailesiyle
K2	21	Kadın	Bekâr	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler 2.sınıf	2015	Çalışmıyor	Şam	Yok	Anne baba ve 3 kardeşi
K3	28	Erkek	Bekâr	İletişim Fakültesi Radyo televizyon sinema 2.sınıf	2018	Çalışıyor	Şam	Yok	Arkadaşıyla
K4	24	Erkek	Bekâr	Kimya 2.sınıf	2015	Çalışıyor	Şam	Yok	Arkadaşıyla
K5	21	Kadın	Bekâr	Radyo, televizyon sinema 2.sınıf	2015	Çalışmıyor	Der Azor	Yok	Ailesiyle
K6	30	Erkek	Evli	Kimya 2.sınıf	2015	Çalışıyor	Şam	Yok	Eşiyle
K7	29	Kadın	Evli	Psikoloji 4.sınıf	2014	Çalışıyor	Şam	3	Eşi ve üç çocuğu ile
K8	28	Erkek	Bekâr	Makina Mühendisliği 3.sınıf	2018	Çalışıyor	Şam	Yok	Arkadaşıyla
K9	35	Kadın	Evli	Türk Dili ve Edebiyatı 4.sınıf	2014	Çalışıyor	Halep	Yok	Eşiyle
K10	31	Kadın	Evli	PDR 4.sınıf	2013	Çalışıyor	Şam	2	Eşi ve iki çocuğu
K11	28	Kadın	Evli	Biyoloji 3.sınıf	2014 Temmuz	Çalışmıyor(Hamile)	Şam	2	Eşi ve 2 çocuğu ile birlikte
K12	19	Kadın	Bekâr	Ebelik 1.sınıf	2014	Evden Çalışma	Halep	Yok	Anne baba ve 4 kardeş
K13	26	Erkek	Bekâr	Sınıf Öğretmenliği 4.sınıf	2016	Çalışıyor	Halep	Yok	Türk ve Suriyeli iki arkadaş

K14	24	Erkek	Bekâr	Gerontoji 2.sınıf	2014 Mayıs	Çalışıyor	Şam	Yok	Anne baba ve 3 kardeş
K15	22	Kadın	Bekâr	Okul Öncesi öğretmenliği 2.sınıf	2017	Çalışıyor	Halep	Yok	5 kız 1 erkek kardeş anne ve babası
K16	28	Erkek	Bekâr	Okul Öncesi Öğretmenliği 2.sınıf	2015 Eylül	Çalışıyor	İdlip	Yok	2 erkek kardeş

Tablo 3-1’de de görüleceği gibi katılımcılar 21-35 yaşları arasındadır. 8 kadın ve 8 erkekten oluşmaktadırlar. 2013-2018 yılları arasında Türkiye’ye gelmişlerdir. Katılımcıların üçü herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bunların biri hamile olması sebebiyle çalışmaya ara vermiştir. Diğer iki katılımcının ise kadın olduğu görülmektedir. Katılımcıların üçü arkadaşlarıyla birlikte diğerleri aileleri ile birlikte yaşamaktadır. Suriye’den geldikleri yer ise ağırlıklı olarak Şam olup bunu Halep takip etmektedir. İdlip ve Der Azor bölgelerinden birer katılımcı bulunmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama, araştırma problemlerine cevap bulabilmek için gerçekleştirilen bir dizi faaliyete verilen isimdir (Creswell, 2013, s. 146). Mülakat, gözlem, doküman analizi, odak grup görüşmesi, görsel işitsel materyaller en bilinen veri toplama araçlarıdır. Bunların yanında e-posta, mesajlaşma ve sesler de yeni nesil veri toplama araçlarıdır. Burada araştırmacının temel hedefi, ulaşmayı amaçladığı araştırma sorularına cevap verebilecek etkili yöntemi kullanmaktır (Creswell, 2013, s. 47, 51; Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 96).

Fenomenoloji araştırmalarında ise veri toplama araçlarından genellikle gözlem ve soru formu aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmelere yer verilir (Aslan, 2019, s. 80). Bu çalışmada görüşme türlerinden²⁴ yarı yapılandırılmış görüşmeye ve buna ait soru formuna yer verilmiştir. Bunun sebebi; hem katılımcıya daha geniş bir cevaplama fırsatı sunmak, hem de araştırmacının yanıtları daha kolay kategorize etmesini sağlamaktır. Görüşme formundaki

²⁴Görüşme türleri; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme ve grup görüşmeleri olmak üzere 4 kategoride toplanmıştır (Heppner, Wampold, ve Kivlighan, 2008, s. 318).

soru türleri; geçmiş yaşama ilişkin, davranışsal, deneyimsel, görüş ve inanca dayalı (Heppner, Wampold, ve Kivlighan, 2008, s. 319) sorulardan oluşturulmuştur.

Soru formu katılımcının; yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, medeni durumu, Suriye'den göç ettiği şehir, çalışma durumu, ailesinin eğitim ve dil bilme durumu, çocuk sayısı, İstanbul'da kimlerle yaşadığı gibi genel soruları içermektedir. Bunlar dışında oluşturulan soruların kapsamı, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de geçirdiği zaman içerisinde Türkler ve yabancılar ile girdiği iletişimsel durumları içermektedir. Suriyeli göçmenlerin çevrelerindeki insanlarla kurdukları ilişkinin düzeyi, yaşadıkları problemler, yaşam deneyimlerini yorumlama şekilleri, bu konudaki hisleri ve düşünceleri üzerinde durulmuştur.

Bu kapsamda sorular, ekolojik sistem kuramının sunduğu mikro çerçeveden (insanların birebir iletişim içinde olduğu iş ortamı, okul ortamı, mahalle ortamı, sivil toplum kuruluşları, resmi kurum ve kuruluşlar vs.) makro düzeydeki inanç sistemine değin uzanmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de geçirdikleri süreçte kültürel anlamda en çok hangi konuda tepki aldıkları ve Türkiye ile Suriye arasındaki kültürel benzerlik ve farklılıkların anlaşılması da araştırma kapsamında ele alınmıştır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci, araştırma problemlerinin ve modelinin seçiminin ardından yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlığıyla devam etmiştir. Görüşme formundaki sorular belirlenmeden önce literatür taraması yapılmıştır. Ekolojik sistem kuramının “çevresi içinde birey” anlayışından ve literatür taramasından yola çıkılarak soru havuzu oluşturulmuş ve uzman görüşüne başvurulmuştur. Oluşturulan sorular arasından uygun olanlar uzman görüşü ile birlikte belirlenmiştir. Eş zamanlı olarak, hedeflenen özelliklere sahip katılımcılara ulaşmak adına çeşitli kanallara başvurulmuştur. Bu kanallardan gelen geri dönüşler sayesinde kartopu örnekleme yöntemi ile katılımcılara ulaşılmaya başlanmıştır.

Görüşme öncesinde katılımcılarla iletişim kurularak, görüşmenin ana hatları ve ne kadar süreceği hakkında ön bilgilendirmede bulunulmuştur. Ardından görüşme gün ve saati katılımcı ve araştırmacıya uygun olacak şekilde belirlenmiştir. Görüşmelerin ilk ikisi pandemi sürecinin başlamasından önce yüz yüze ve İstanbul Üniversitesi'nin uygun bir görüşme odasında gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde katılımcılara gönüllü onam formu

imzalatılmıştır. Pandemi sürecinde ise teması ve riski en aza indirebilmek adına Zoom programından yararlanılmıştır.

Gerçekleştirilen ilk görüşme, sonraki görüşmelerin ne şekilde ilerlemesi gerektiğinin anlaşılması adına önemlidir. İlk görüşme sonrasında, sosyal medyanın da bireyi çevreleyen sistemlerden biri olduğu fark edilmiş, katılımcının sosyal medyayı ne düzeyde kullandığı ve sosyal medya hakkında ne düşündüğü de görüşmede bahsedilen konular içerisinde yerini almıştır. Yine bu görüşme sonrasında, katılımcının çevresindeki Suriyeli göçmenlerin zor durumunu gözlemlediği ve bu durumun kişi üzerinde etkilerinin olduğu fark edilmiştir. Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik sistem kuramında bireyin doğrudan dâhil olmadığı ancak dolaylı olarak içerisinde bulunduğu sistemlerin bireyi etkilediği görüşünden yola çıkılarak, katılımcıların çevrelerindeki Suriyeli göçmenler hakkında duydukları olumsuz deneyimlere de araştırma kapsamında yer verilmiştir. İlk görüşme sonrasında, görüşmeler sırasında bahsedilecek olan konuların genel şablonunu içeren yarı yapılandırılmış soru formu, uzman görüşü de alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Görüşmelere, katılımcının kendisini tanıtmaya ile başlanmış, demografik sorulara görüşmenin en sonunda yer verilmiştir. Görüşmelerin başında katılımcılar gönüllü onam formu hakkında bilgilendirilmiştir. 15 katılımcı ile birebir mülakat şeklinde görüşmeler gerçekleşmiş, bir katılımcı ses ve görüntü kaydının alınmasını istemediği için verilere mesajlaşma²⁵ yöntemiyle ulaşılmıştır. Diğer görüşmeler yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular aracılığı ile gerçekleştirilmiş ve izin dâhilinde bu görüşmeler ses kaydına alınmıştır.

Fenomenoloji çalışmalarında yaşam deneyimleri anlaşılmaya çalışıldığından, katılımcı ve araştırmacı arasında yoğun bir diyalog mevcuttur. Bu sebeple görüşmeler genelde uzundur (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78-81). Bu çalışmada da görüşmeler 45 dakika ile bir saat arasında sürmüştür. Üniversite öğrencilerinin dersleri Türkçe olduğundan dil bilme durumlarının iyi olduğu düşünülmüş ve Arapça tercüman ile iletişime geçilmemiştir.

²⁵ Çalışma verilerini e-posta şeklinde çevrimiçi toplamak, araştırmacının gözlem yapmasını engellemekle birlikte, katılımcının sorulara içtenlikle cevap vermesini de beraberinde getirmektedir. Çevrimiçi veri toplama araçları sayesinde katılımcıya zaman tanınmakta ve cevaplar düşünülülerek verilmektedir(Nicholas ve arkadaşları(2010)'dan aktaran Creswell, 2013, s.159). Bu sebeple mesajlar da son dönem veri araçları içerisinde sayılmaktadır.

Görüşmeler esnasında da, araştırmacı ve katılımcılar arasında karşılıklı anlaşma noktasında herhangi bir sorun oluşmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bireysel deneyimlerin ve bu deneyimlere ait yorumların veri olarak kullanıldığı bu olgubilimsel çalışmada ses kaydına alınan görüşmeler yazıya dökülmüştür. Yapılan görüşmeler sırasında elde edilen gözlemlere ilişkin bilgilere parantez içlerinde yer verilmiştir. Elde edilen yazılı transkript devamlı okunarak görüşmelerle ilgili genel bir bakış açısı kazanılmıştır. Ardından araştırma amacı ile doğrudan ilişkili olan deneyimlerin altı çizilmiştir.

Görüşmelerin belirtilen şekilde süzülmesi sonucu araştırılan olgu ile bağlantılı kategoriler ve temalar ortaya çıkmaktadır (Creswell, 2013, s. 49). Temalar, görüşmelerin tekrar tekrar okunması sonucu benzer örüntülerin bulunmasıyla oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78-81). Araştırma kapsamında göçmenlerin yeni topluma uyum problemleri bilinen bir olgudur. Bireyin uyumu ve çevresiyle olan etkileşimi ile bağlantılı meselelerin temalar oluşturularak ortaya konulması, derinlemesine görüşmeler sırasında ortaya çıkmaktadır. Olguyu daha iyi kavramamıza yarayacak deneyimler ve açıklamalar, kurulan temalar ve ilişkiler ile yorumlanmıştır.

4.BULGULAR VE YORUM

Suriyeli göçmenlerin çevreleriyle olan uyumlarının incelenmesini temel alan bu çalışmada “ilişki” kavramı, çalışmanın odağı olarak belirlenmiştir. Uyum kavramı, insanın çevresi ile girdiği etkileşim sırasında yaşadığı olumlu ve olumsuz durumlar temelinde incelenmiştir. Bu etkileşim sırasında ortaya çıkan problemlerin katılımcıların deneyimleri yoluyla öğrenilmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların yaşantısal durumları ve psikolojik süreçleri, Bronfenbrenner’ın ekolojik sistem kuramı perspektifinden yorumlanmıştır. Araştırmada nitel veri analiz yöntemi kullanılmış olup katılımcılar çevresi bağlamında ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler, Suriyeli göçmen katılımcıların Türkiye’ye geliş süreçleri, Türkiye’deki çevreleriyle olan iletişimleri ve bu iletişimin kendilerini algılayış şekillerine yansımaları ve gelecek vizyonlarından oluşacak şekilde dört temel kategoride toplanmıştır. Bazı kategoriler alt başlıklar ile birlikte ele alınmıştır.

Katılımcıların Türkiye’ye geliş süreçleri araştırmanın ilk kategorisini oluşturmaktadır. Bu kategoride, yeni bir ülkeye gelen katılımcıların yaşadıkları ilk problemler ve etkileşime girdikleri ilk mikrosistemler anlaşılmaya çalışılmıştır. İkinci kategori ise daha fazla sayıda mikrosistemi ve etkileşimi içermektedir. Bu kategoride, ev sahibi toplum ile girilen etkileşim sonucu hayatın çoğu alanı içerisinde karşılaşılan problemler detaylı bir şekilde anlaşılmaya çalışılmıştır.

Üçüncü kategori ile inanç ve kültür sistemini içerisinde barındıran makrosistemin katılımcıların deneyimlerinden yola çıkılarak anlaşılması amaçlanmıştır. Bu kategoride, mikrosistemlerle girilen etkileşimin, yani araştırmanın birinci ve ikinci kategorilerinin, makrosisteme olan etkisi irdelenmiştir. Ayrıca görüşmeler sonrası elde edilen bulgular, kültürleşme stratejileri bağlamında ele alınmıştır. Dördüncü kategori ise, etkileşimsel durumların, inanç ve değerlerin katılımcıların gelecek vizyonlarına yansımalarını ele almaktadır. Bu açıdan bakıldığında, sistem yaklaşımının sunduğu bütüncül perspektif gibi, tüm kategorilerin birbiri ilişki içerisinde olduğu, birbirini etkilediği ve birbirinden etkilendiği söylenebilir.

4.1.Türkiye'ye Geliş Süreçleri

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye hangi motivasyonla geldikleri ve geliş sürecinde irtibata girdikleri insanların anlaşılması, kişiye bütüncül bir şekilde bakılmasını beraberinde getirmektedir. Görüşmeler sırasında katılımcılar Türkiye'ye genellikle savaş sebebiyle geldiklerini, yine aynı sebeple kendilerini ülkelerinde güvende hissetmediklerini, çocuklarının geleceğini düşündüklerini, Suriye'de çalışma imkânlarının sınırlı olup eğitimin durduğunu veya aksadığını, toplumsal ve sosyal hayat faaliyetlerinin sekteye uğradığını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar ise üniversite hayatlarını tamamlayabilmek için Türkiye'ye geldiklerini belirtmişlerdir. Aşağıdaki ifadeler, bu söylenenleri destekler niteliktedir.

“Türkiye ye gelme sebepim savaştı... Eğitim okul ve üniversiteler durdu, iş hayatı da bitti. Orada boş durmanın bir faydası olmayacağını düşündük öyle geldik.”(K1)

“Türkiye'ye gelmek istiyordum eğitimimi devam ettiremiyordum.”(K2)

Benzer şekilde K1, K2 ve K7'de savaş öncesinde iyi bir hayat yaşamakta olduklarını ancak savaş sonrasında Suriye'de devamlı bir belirsizliğin olduğunu, gelecekleri konusunda endişeli olduklarını ve gitmeleri gerektiğini hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda katılımcıların kaygı ve korku hissiyle yeni bir ülkeye geldikleri söylenebilir.

Göçmenlerin Türkiye'ye geliş sürecinde iletişime girdiği insanların, çevreleriyle olan bağlarının anlaşılmasının ilk adımı olduğudur. Kurulan ilk iletişim ağı ve bu süreçte yaşanan deneyimler, kişinin ileriki dönemleri açısından belirleyicidir. Göçmen; barınma, para kazanabilmek adına iş bulma ve çevresiyle iletişim kurabilmek adına dil öğrenme ihtiyacına girmekte ve bu zorunluluklar dâhilinde, yeni geldiği ülkedeki ilk sosyal çevresini yani ilk irtibatı oluşturmaya başlamaktadır.

4.1.1.İlk İrtibat

Göçmenler, alışık oldukları düzeni bırakarak yeni bir mekâna gelmektedirler. Katılımcıların çoğu, bu kararı savaştan kaçmak gibi zorunlu bir sebeple vermiştir. Göçün zorunlu bir şekilde yapıyor oluşu, göçmenlerin geldikleri ülkede ne ile karşılaşacaklarını bilememelerine sebep olmaktadır. Kendi ülkelerini zorunlu bir şekilde terk edişin beraberinde getirdiği zorluğun yanında göçmenler, yeni geldikleri ülkeye tutunma ihtiyacı

içinde olmaktadır. Bu sebeple yeni gelinen ülkede etkileşime geçebilecekleri tüm çevresel destek mekanizmaları ile irtibat kurulması gereklidir. Böylece yeni gelinen yere uyum süreci, daha az zorlukla karşılaşılarak gerçekleşmektedir. Bu araştırmada, katılımcıların çoğu, göç etmeden önce Türkiye'deki tanıdıklarıyla kurdukları bağlantının ülkeye uyum süreçlerini kolaylaştırdığını belirtmiştir. Aşağıdakiler, anlatılanları destekler niteliktedir.

“Geldiğimizde kaynım burada. Onlar bizden 2-3 ay önce geldiler. Onlar çok zorlanmışlar. Bizim gelmemiz daha kolay oldu çünkü bir ev var, hemen oraya geçtik. Bir ev olması gerçekten çok değerli...”(K10)

Benzer şekilde 8 katılımcı da, arkadaş veya akrabalarıyla bağlantı kurarak iş bulma ve dil öğrenme sürecinde barınma ihtiyaçlarını karşıladıklarını dile getirmiştir. Bunu yanında bazı katılımcıların İstanbul'da hiçbir tanıdıkları yoktur. Bu kişilerin dil bilmeden önce İstanbul'da hayata tutunmaya çalışma deneyimleri daha zordur. Bu durumda çalışma hayatına katılma, kalınacak yer bulma ve insanlarla iletişim kurma anlamında çeşitli zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu durumu bir katılımcı aşağıdaki şekilde dile getirmiştir.

“İlk geldim çok zor kimse yoktu. Ben ve eşim geldim. Türkçe çok az biliyordum. Türkler de hızlı konuşuyorlar. Çok anlamıyordum. Kültürü nedir, çok bilmiyordum.”(K9)

Benzer şekilde K3'de Türkiye'de herhangi bir tanıdığının olmadığını belirtmiştir. İlk irtibat sırasında herhangi bir çevresel destek mekanizmasının olmaması, katılımcıların çevreleri ile olan etkileşimlerini ve toplumsal hayata katılımlarını etkilemektedir. İlk irtibatın kurulması ve dil öğrenme sürecinin başlaması ile katılımcılar toplumsal hayata ve sosyal çevreye katılmaya ve yerel halk ile etkileşim içine girmeye başlamaktadır.

4.2.Çevreleri İle Olan Etkileşimleri ve Toplumsal Hayat

Katılımcılar, yeni ülkeye ilk geldiklerinde ana dillerinde konuşan insanlardan destek almaktadırlar. Ancak toplumsal hayatın içine girebilmek için yerel halkın konuştuğu dili bilmek elzemdir. Bu sebeple dil, problem çözme ve gelinen yere uyum sağlama adına önemlidir. Dil bilmeme durumunda, toplumsal hayatın neredeyse her alanında çeşitli problemlerle karşılaşılabilir. Katılımcılar, yeni ülkeye ilk geldiklerinde ana dillerinde konuşan insanlardan destek almaktadırlar. Ancak toplumsal hayatın içine girebilmek için yerel halkın konuştuğu dili bilmek elzemdir. Bu sebeple dil, problem çözme ve gelinen yere uyum sağlama adına önemlidir. Dil bilmeme durumunda, toplumsal hayatın neredeyse her alanında çeşitli problemlerle karşılaşılabilir.

Bunun yanı sıra konuşulan dili anlayamamak, katılımcıların söylenenler ile ilgili tahmin yürütmesini de beraberinde getirmektedir. Bu durumda kişi, karşısındaki insanın ne demek istediğini anlamamakta, çevresinde gelişen olaylara tedirginlik ve kaygı ile yaklaşmaktadır. Anlatılanlarla ilgili K16, dil bilmediği süreçte birinin kendisinden yardım istediğini, ona yardım etmeye çalıştığını ancak konuşulanları anlayamadığı için zarar görmekten korktuğunu ve oradan ayrıldığını belirtmiştir. Aşağıdaki ifadeler K16'ya aittir.

“Ben hemen korktum. Koştum. O bağıryordu konuşuyordu. Ne dedi, ne oldu, amacı neydi bilmiyorum. Dil bilmediğim için bu olayı yaşadım. Türkçe öğrenseydim öyle yaşamazdım.”(K16)

K13 ve K2'de benzer şekilde dil sebebiyle yaşadıkları problemleri aktarmışlardır. Katılımcılar, dil bilmeme durumunda çevreleriyle iletişim kurmaktan çekindiklerini ve korktuklarını, ayrıca yeni geldikleri ülkede yalnız hissettiklerini dile getirmişlerdir. Dil öğrenme sürecinin başlamasıyla güven duygusu da oluşmaktadır.

Bahsedilenlere bakıldığında dilin anahtar bir rolde olduğu görülmektedir. Dil engeliyle ilgili durumlar, katılımcıların çevrelerindeki sistemlerle girdikleri her etkileşim sırasında ortaya çıkabilmektedir. Bu sebeple çalışmamızda dil engeli ayrı bir başlık altında incelenmeyip, toplumsal ve sosyal hayatın içerisinde, katılımcıların yaşadıkları durumlara özgü şekilde ele alınmıştır.

4.2.1.Resmi Kurumlarda Ortaya Çıkan Problemler ve İnsan İlişkileri

Resmi kurumlar, insanların problem yaşadıkları bir durum karşısında çözüme ulaşmak veya talep ettikleri bir hizmete erişmek için gitmek durumunda kaldıkları yerlerdir. Bu sebeple kişiler çoğunlukla, bir mecburiyetten dolayı burada bulunmaktadırlar. Resmi kurumlar içerisindeki statü, insanlar arası ilişkileri etkilemektedir. Kurumlardaki hiyerarşik insan ilişkileri de buraları sosyal hayattan ayıran bir diğer noktadır.

Bu kategori içerisinde pek çok alt başlığa yer verilmiş olmakla birlikte temelde bu kurumlarda ortaya çıkan problemlerin benzerlik gösterdiği fark edilmiştir. Bu kurumlarda katılımcıların; kendilerini anlatma, karşısındakini anlama ve “göçmen olma” temelli

problemler yaşadıkları fark edilmiştir. Bu problemleri genellikle çalışma hayatı, okul hayatı, kamu kurumları içerisinde yaşadıkları anlaşılmış, alt başlıklar bu doğrultuda oluşturulmuştur.

4.2.1.1.Çalışma Hayatı

Göç eden insanların en büyük problemlerinden biri temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına çalışmaktır. Özellikle Türkiye'ye gelmeden önce bir tanıdıkları ile herhangi bir irtibat kuramayan katılımcılar için çalışmak, dil öğrenmek veya eğitime başlamaktan çok daha öncelikli bir hale gelmektedir. Aşağıdaki ifadeler, bu söylenenleri destekler niteliktedir.

“Nasıl iş bulacağım, nasıl hayat kuracağım? Bu ilk amacım oldu. İş buldum, sonra dil öğrenmeye yavaş yavaş başladım. Sonra da bir kursa gittim orada tamamladım dil öğrenmeyi.”(K5)

Bu sebeple çalışma hayatı, genellikle eğitim ve dil öğrenme sürecinden de önce başlamaktadır. Çalışma kapsamında göçmenlerin Türklerle kurdukları ilk irtibatın genellikle iş hayatı ile başladığı fark edilmiştir. İş hayatı içerisinde ortaya çıkan problemler genellikle çalışma şartları ile ilgilidir. Bunun yanında iş arkadaşlarıyla olan etkileşim de uyum süreci üzerinde etkili olduğundan bu kısımda bahsedilmiştir.

4.2.1.1.1.2.İş Arkadaşları

Katılımcıların çoğunun Türkiye'ye ilk geldiklerinde Türkçe bilmemeleri sebebiyle bazı problemler yaşadıklarından bahsedilmiştir. Katılımcıların kendilerine ne söylendiğini anlayamamaları ile başlayan bu problemler iş hayatında da devam etmiştir. Genellikle girilen ilk iş kolunda katılımcılar ile çalışma arkadaşları arasında herhangi bir diyalogun gelişmediği fark edilmiştir. Konuşulanlar anlaşılamadığından mimik ve ses tonu aracılığı ile çeşitli çıkarımlarda bulunma yoluna gidilmiştir. Zamanla bazı kelimelerin öğrenilmesi ile katılımcılar karşısındakini anladıklarını ancak konuşmakta zorlandıklarını aktarmışlardır. Aşağıdaki ifadeler bahsedilenleri doğrular niteliktedir.

“Türkçe bilmemem temel problemdi bence. Ben Türkçe biliyor olsam onlara cevap verirdim ve daha iyi bir iş bulurdum.”(K4)

Dil öğrendikten sonraki süreçte ise katılımcıların çoğu, arkadaşlık ilişkileri anlamında iş yeriyile ilgili bir problem yaşamadığını belirtmiştir. Yalnız K4, insan ilişkileri sebebiyle ilk çalıştığı iş yerinden ayrılmak istediğini ancak yeni bir iş bulmanın zorluğu sebebiyle o dönemde işten ayrılmaya cesaret edemediğini dile getirmiştir. Özellikle Türkçe diline tam anlamıyla hâkim olamadığı için tüm iş kollarına başvuruda bulunamadığını söylemiştir. Zamanla Türkçesinin ilerlemesi ile yeni bir işe girdiğini anlatmıştır. Yeni iş yerindeki arkadaşlık ilişkileriyle ilgili aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir.

“Şu an çok iyi bence. Biz kardeş gibi çalışıyoruz çünkü.”(K4)

İş yerindeki arkadaşlık ilişkileriyle ilgili olumlu deneyimlere sahip başka katılımcılar da vardır. K14, çalışmayı sevdiğini ve bu sayede çevresindekiler tarafından da sevildiğini dile getirmiştir. K6 ise Türklerin yoğunlukta olduğu bir reklam firmasında çalıştığını anlatarak iş arkadaşlarının kendisine güvendiğini, halen bazıları ile görüşmekte olduğunu, samimi ilişkiler kurabildiklerini belirtmiştir. Görüşmeler sırasında, iş yerinde ayrımcı tutumlara maruz kalmayan katılımcıların uyum sürecinin daha sağlıklı bir şekilde ilerlediği fark edilmiştir.

4.2.1.1.1.Çalışma Şartları

Bu çalışmada iş yerindeki arkadaşlık ilişkilerine yönelik ayrımcı tutumlara nadiren rastlanmış olmakla birlikte, çalışma hayatına katılan neredeyse her katılımcının çalışma şartları ile ilgili problem yaşadığı anlaşılmıştır. Çalışma hayatına dil öğrenme sürecinden önce giren göçmenler, burada da dil temelli problemler yaşamakta ve iş bulma konusunda zorluk çekmektedirler. Genellikle ilk irtibat kurdukları Suriyeli arkadaşları aracılığı ile iş bulmaktadırlar. Bu yerlerde karşılaştıkları en büyük zorluklar; yeterli düzeyde dil bilmemeleri ve çalışma şartlarının ağırlığıdır. Çalışma şartlarının ağırlığı da dil bilmeme durumlarıyla bağlantılıdır çünkü her iş koluna dâhil olamamaktadırlar. K16'nın ifadeleri, belirtilenleri desteklemektedir.

“Türkçe bilmediğim için konfeksiyonlarda, tekstillerde Suriyeli göçmenlerin yanında (çalıştım). Suriye'de üniversite okumama rağmen burada tekstilde çalışıyorum.”(K16)

Yukarıda da belirtildiği üzere geldikleri ülkede üniversite okumuş veya üniversiteyi yarım bırakmış olsalar bile, düşük ücretli ve vasıfsız iş kollarında sigortasız işçi olarak çalışmaktadırlar. K9'da pek çok benzer probleme dikkat çekmiştir. Aşağıdaki ifadeler, belirtilen durumları özetler niteliktedir.

“İş uzun saatlerde, maaşlar az. Bizi çok kullandılar. Zor iş, maaş az, ne sigorta ne iş izni...” (K13)

K8, pek çok firmaya iş başvurusunda bulunduğunu ancak bir tanesinin kendisine olumlu dönüş yaptığını, günde on saat çalıştığını ve şu an için başka çaresinin olmadığını belirtmiştir. Öğrenci olduğu için geceleri çalışmak durumunda kaldığını anlatmıştır. K7 ise, Türkiye’de genellikle on iki saat ile on altı saat arası çalışıldığını, eşinin de çalışma hayatında pek çok problemle karşılaştığını dile getirmiş, göçmen olma sebebiyle yerel halka kıyasla içinde bulunduğu dezavantajlı konumun farkında olduğunu aşağıdaki şekilde belirtmiştir.

“Türkler için (çalışmak) zaten zor, hem biz yabancıyız daha zor.”(K7)

Henüz dil öğrenme süreci dahi başlamadan ağır iş kollarında uzun süre çalışmaya başlayan katılımcılar, yeni geldikleri ülkenin kendilerine sunduğu hakları bilmemekte, yaşadıkları haksızlıklara karşı ne yapmaları gerektiğinden ve hukuki sürecin nasıl başlayacağından habersiz olmakta ve bu durumlar karşısında hukuki bir girişimde bulunmaya çekinmektedirler. Çalışmamızda da katılımcıların bazılarının devletçe verilen statünün sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi olmadığı, işverenleri ile etkileşimsel problemler yaşadıklarında hukuki destek almak adına müracaatta bulunmadıkları anlaşılmıştır. Yaptığı iş karşılığında işvereni ile anlaştığı ücretin altında para alan bir katılımcı yaşadığı olayı anlatarak aşağıda belirtilenleri ifade etmiştir.

“Herhangi biri bana destekle olmayacak. Ben mülteciyim. (İşverenim) Benimle sözleşme yaptı. İşi beğenmedim (mesela). Kime şikâyet edeceğim ki?” (K13)

Sosyal hizmet mesleği gibi, hak savunuculuğu ve öğreticilik rolleri bulunan bir meslek grubu açısından bu tip problemlerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi adına girişimlerde bulunulması önemlidir. Ayrıca bu durum, göçmenin kendisine, çevresine ve hukuk sistemine güven duymadığını da göstermektedir.

Bazı katılımcılar ise, “göçmen” olma kaynaklı herhangi bir ayrımcı tutuma maruz kalmadıklarını, Suriyeli göçmenlerin yoğunlukta olduğu iş kollarında çalışmalarının bunun en büyük sebeplerinden biri olduğunu belirtmişlerdir. Kendi alanlarıyla ilgili iş kollarında çalışan katılımcılar da (Arapça öğretmenliği veya gazetecilik gibi) iş yerindeki çalışma koşullarıyla ilgili problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bahsedilen durumla ilgili K3, iş hayatında göçmen olmaya dayalı zorlu deneyimlere sahip olmadığını belirterek yazılanları destekler nitelikte konuşmuştur. Ancak gazeteci olmasının da etkisiyle çevresinde genellikle ağır işlerde çalışan ve pek çok zorluk yaşayan göçmen arkadaşlarının bulunduğunu belirtmiştir. Bu arkadaşlarının kendilerini geçindirecek parayı toplayamadığını, okul hayatına katılmadıklarını ve kendisine gıpta ettiklerini aktarmıştır. Çevresindeki bu insanların çeşitli haksızlıklara uğradığını gördüğünü söylemiştir.

Bahsedilenlerden de anlaşılacağı üzere çalışma hayatına girmenin ve birikim yapmanın “yabancı olma” temelli zorlukları sebebiyle bazı katılımcılar eğitime ara vermek durumunda kalmaktadırlar. Genellikle sigortasız ve ağır iş kollarında uzun süreli çalıştıklarından işten çıkarılma durumları bulunmaktadır. Eğitim hayatına zaman ayırabilme ve derslere istikrarlı bir şekilde katılabilme adına birikimde bulunmaları gerekmektedir. Aşağıdaki ifade, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Birisi mesela eğitimi almak istiyorsa gidip çalışıp eğitime devam alması gerekiyor. Destek bir şey yok, tek başına kalıyor ya da ailesinin Suriye'den para göndermesi gerekiyor. Ben 2 yıl çalıştım, parayı biriktirdim ancak öyle eğitimimi alıyorum.”(K13)

17 yaşındayken Türkiye'ye geldiğini ve çalışmak zorunda olduğu için eğitim hayatına ara verdiğini aktaran K14 ise, tekrar eğitime başlama noktasında zorluk yaşadığını belirtmiştir. Katılımcılardan elde edilen veriler doğrultusunda, vasıfsız iş kollarında uzun süreli çalışanların sosyal hayata ve okul hayatına daha az zaman ayırabildiği ve buralarla kurdukları iletişim ağının da sınırlı olduğu anlaşılmıştır.

4.2.1.2.Okul Hayatı

İnsanı çevreleyen sistemlerden bir diğeri de okul hayatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul, yalnız akademik eğitimin verildiği bir kurum olarak değil, içindeki

aktörlerle girilen diyalogun olduğu aktif bir etkileşim ve okul kültürünü öğrenme süreci olarak değerlendirilmelidir. Bu etkileşimin düzeyi, uyum sürecinin önemli belirleyicilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul yönetimi, öğretmen ve öğrenciler iletişime girilen aktörler olarak sıralanabilir. Bu çalışmada ise bahsedilen aktörler, öğretmen ve öğrenciler ile sınırlı tutulmuştur çünkü katılımcıların okul yönetimiyle ilgili yorumlarına rastlanmamıştır.

Katılımcıların genel olarak karşılaştığı bir diğer problem akademik zorluklardır. Bu zorluklar, öğretmen ve öğrencilerden bağımsız olarak, kişilerin bölümleriyle ilgili Türkçe terimleri anlamada zorlanmaları ve yeterli Türkçe pratik yapmamaları ile ilişkilidir. Bu sebeple akademik zorluklar ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Dil engeli sebebiyle okulda arkadaş ortamı içerisine dâhil edilememe gibi etkileşimsel problemlere, çalışmanın “öğrenciler ile etkileşim” bölümünde yer verilmiştir.

4.2.1.2.1.Akademik Zorluklar

Eğitim hayatına girildiğinde kullanılan terimsel dil, yaşamı idame ettirebilmek için kurmak zorunda kalınan günlük konuşma dilinden farklıdır. Katılımcılar genellikle akademik hayata girdiklerinde dili anlamakta, konuşmakta ve okumakta zorlanmaktadırlar. Görüşme esnasında K1, akademideki dilin günlük konuşma dilinden farklı olduğunu ve bu noktada çok zorluk yaşadığını belirtmiştir.

Bunun en temel sebebi, Suriye’de Arapça eğitim almaları ve bölümleriyle ilgili terimlere Arapça dili kadar hâkim olmalarıdır. Katılımcılar Türkçe veya İngilizce işlenen dersleri gerek anlama gerek sınavları geçme ve ödevleri başarılı bir şekilde tamamlama noktalarında zorluk çekmektedirler. K8, hem İngilizce ’nin hem Türkçe’nin kendisi için yabancı diller olduğunu dile getirmiştir. K5’de benzer şekilde dil engeli sebebiyle derslerden tam anlamıyla verim alamadığını dile getirmiştir. K12 konuyla ilgili aşağıdaki yorumlarda bulunmuştur.

“Biz bambaşka biri dil okuyoruz. Hem Türkçe hem Latince çok okuyoruz. Çok bize zor gelir, sizin gibi değil. Bir soru gelir, Türkler 1 saniye okurlar ve çözerler, benim 2 dakika sürer.”(K12)

K6’da benzer şekilde, Türk arkadaşlarının dil sebebiyle derslerde ve sınavlarda daha başarılı olduğunu, kendisinin ise derslere zaman ayırsa bile aynı başarıyı yakalayamadığını dile getirmiştir. Bölümüyle ilgili bilmesi gerekenlere hâkim olsa bile, sınav esnasında zaman problemi sebebiyle bildiklerini yazıya geçirmede zorlandığını aktarmıştır.

K16 ve K9’da dil sebebiyle dersi anlamakta ve öğretmenleri takip etmekte zorlandığını dile getirmiştir. Bu problem yüzünden K14 ise, dersleri daha iyi anlayabilmek ve sınavlardan geçebilmek adına derste ses kaydı aldığını, ardından evde birkaç kez dinleyerek dersi anladığını belirtmiştir. K15’de benzer bir problemle karşılaşmış ve öğretmeninden çevrimiçi derslerin ders kayıtlarını talep etmiştir.

Katılımcıların karşılaştıkları bir diğer problem dil bilgisi kurallarıdır. K7, dil bilgisi kurallarına tam olarak hâkim olamadığını, ders geçme noktasında zorlandığını ve bu sebeple dönem uzattığını belirtmiştir. K10 ise öğretmenlerinin imla hatalarını görmezden geldiğini ve bu durumun onun için çok rahatlatıcı olduğunu dile getirmiştir. Aynı öğrenci ders geçme ve dönem uzatma noktasında sıkıntı da yaşamadığını belirterek öğretmenleriyle ilgili aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir.

“Önemli olan (sınavlarda) istedikleri bilgiyi almak. İmla hataları olabilir onların hepsini görmezden geliyorlar. Çok rahatlatıcı insanlar.” (K10)

K10, imla konusunda öğretmenlerinin desteğini aldığını söylerken K7’de bu konuda arkadaşlarından yardım almaktadır. Ödevlerini bitirdikten sonra arkadaşlarından imla hatalarını bulmasını istemektedir. Bu durum göstermektedir ki akademik zorluklar karşısında öğretmen veya arkadaş desteği, katılımcıların okul hayatlarını kolaylaştırır niteliktedir.

Okuma, anlama ve yazmanın yanında dil konusunda karşılaşılan bir diğer problem konuşmadır. Her ne kadar dil sınavından başarı ile geçerek üniversiteye girmiş olsalar da, dili kullanma konusunda çekingenlik ve tedirginlik yaşamakta, kendilerini derslerde iyi ifade edemeyeceklerine inanmaktadırlar. Bu inanç sebebiyle derslere katılım göstermekten kaçınılmaktadırlar. Bahsedilenlerle ilgili K14’ün ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Soruların olacak, hocalar önünde soru sormak çekiniyorsun. Ben çekiniyorum. Türkçem yetmeyebilir diye susuyorum. Susmayı tercih ediyorum.”(K14)

K15 ve K10'da benzer şekilde derslerde konuşmaktan utandıklarını, sözlü sınavlar sırasında tedirgin hissettiklerini, açıklamak istedikleri konuyu dil engeli sebebiyle tam olarak ifade edemeyeceklerine inandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca grup ödevleri yapma noktasında da belirtilen problemler görünür olmaktadır. K13, üniversiteye ilk geldiğinde dili etkili kullanamaması sebebiyle grup ödevleri için arkadaş bulmakta zorlandığını belirtmiştir.

Bahsedilen problemlere yakın deneyimler yaşayan K8, okulu bırakmayı düşündüğünü dile getirmiştir. Bu konuda desteğe ihtiyacı olduğunu ancak çevresinden destek göremediğini belirterek Türkçe'yi yalnız kurslardan öğrendiğini, pratik yapabilecek ortama sahip olmadığını anlatmıştır. Katılımcıların 11'i okulda dil sebebiyle problem yaşadıklarını dile getirmişken bunların yalnız biri bu sebeple okulu bırakmayı düşündüğünü aktarmıştır. Yapılan görüşme sırasında K8'in dil engeli sebebiyle değil, arkadaşlarıyla istediği düzeyde bir ilişkisinin olmaması ve öğretmenlerinden beklediği motivasyonu alamaması sonucunda bu çelişkiyi yaşadığı anlaşılmıştır. Bahsedilenlere genel olarak bakıldığında, okul hayatı içerisindeki alt birbiri ile bağlantılı şekilde birey üzerinde etkili olduğu fark edilmiştir. Bu sebeple öğrenci ve öğretmenlerle girilen etkileşimin, dil engelini aşma ve okula uyum noktasında katılımcılar üzerinde etkiye sahip olduğu düşünülmüştür.

4.2.1.2.2. Öğrenciler ile Etkileşim

Yaşanan çeşitli akademik sorunların yanında dil, kurulan sosyal ilişkiler üzerinde de etkilidir. Dile tam anlamıyla hâkim olmak, hatasız ve anadile yakın düzeyde konuşmak, sosyal ortamlara daha kolay girilmesini sağlamaktadır. Çalışmanın akademik zorluklar kısmında da bahsedildiği gibi katılımcıların çoğu, dili kullanma noktasında çeşitli çekincelere sahiptir. Genellikle derslerde veya grup ödevi yapma gibi zorunda oldukları durumlarla karşılaştıklarında arkadaşları ile ilk irtibatı kurmaktadır. K14'ün ifadeleri, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“İlk başta kimseyle tanışmadım. Sadece derslere katılıyordum. Zaman ilerledikçe tabii ki çok zor, yapamıyorsun kendi başıma (ödevleri). Hem başka dil olduğu için. Arkadaşlara sormam gerekiyor, arkadaş yok. Ben hiçbir şey öğrenmeyecek miyim arkadaşlarım olmazsa? O yüzden arkadaşlarla tanışmayı tercih ettim.”(K14)

K15’de benzer şekilde, kendisi herhangi bir girişimde bulunmadığı müddetçe Türk arkadaşlarının onunla irtibat kurmadığını, bu sebeple onlardan çekindiğini, ancak derslerden düşük puan aldığı ve arkadaşına ihtiyacı olduğunu fark ettiğinde insanlarla tanışmak için girişimde bulunduğunu dile getirmiştir.²⁶ Yanına gideceği insanı seçme konusunda ise K15, kendisine benzer özelliklere sahip insanlara yönelmiştir. Bu noktada kendisi kapalı bir kadın olduğundan, kapalı ve kadın arkadaşlar edinmeyi tercih etmiştir. Onlarla iletişim kurarken daha az tedirgin ve utangaç hissettiğini dile getirmiştir.

Çeşitli ortak noktalara sahip olmak, katılımcıları iletişim kurma noktasında cesaretlendirmektedir. Dış görünüş itibariyle benzer olmak, bu ortaklıklardan biridir. Bulunabilecek bir diğer ortak nokta, benzer ilgi alanlarına sahip olmaktır. K9, Arapça bildiği için Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden insanlarla kolaylıkla iletişim kurduğunu anlatmıştır. Aşağıdaki ifadeler bahsedilenleri özetler niteliktedir.

“Ben Arapça yardım ediyorum, siz de Türkçe yardım edin. Aynı şekilde arkadaş buldum İlahiyat (Fakültesinden). İngilizce (bölümünde de) aynı şeyi yaptık. Farsça Edebiyatı mesela, bir arkadaşım var. Ben Arapça yardım ediyorum, o Farsça yardım ediyor. Çok çaba yaptım. Ama Türk Edebiyatı, yani benim bölümüm yardım etmiyor. 4 yılda kendi bölümümden sadece bir tek arkadaşım çıktı.”(K9)

Anlaşılabileceği üzere dil, öğrenciler arasında ayırım yaratıcı bir etki yaratabilmekle birlikte, birleştirici bir güce de sahiptir. Karşılıklı katkının olduğu durumda insanlar birbirleri ile iletişime girme noktasında daha girişken olmaktadır. Ayrıca alıntılanan metinden de anlaşılacağı üzere, farklı diller öğrenme ve kendi dilini çevredeki insanlara öğretme isteği, Türk arkadaş edinme ve çeşitli gruplara dâhil olma konusunda kapı açmaktadır.

Yapılan görüşmeler sırasında, arkadaşlık ilişkileri gelişmiş olan katılımcıların daha fazla Türkçe pratik yaptığı ve bu sebeple dil kullanım düzeylerinin daha iyi olduğu fark edilmiştir. Bunun aksine dili iyi düzeyde kullanamama sebebiyle çevre ile iletişime girilememesi, pratik yapılamamasını ve dil kullanım düzeyinin ilerleyememesini beraberinde getirmektedir. Bu durumda bir kısır döngü ortaya çıkmakta ve bazen uzun süre okulda bulunmuş olmaya rağmen dil pratiği konusunda herhangi bir gelişme kaydedilememektedir. Dilin iyi düzeyde kullanılamaması yakın arkadaşlık ilişkileri kurulamamasına, dışlanmışlık

²⁶Zorunlu sebeplerle insanlarla ilk irtibatı kurma durumu “mahalle çevresi” başlığında da bulunmaktadır.

ve yalnızlık hissine sebep olmaktadır. Bir katılımcı bahsedilenlerle ilgili aşağıdakileri ifade etmiştir.

“Gerçekten yalnız hissediyoruz. 5 yıldır üniversitede okuyorum ama hiç Türkler gibi konuşmuyorum. Çünkü kimse benimle konuşmuyor. Çok az, bir ya da iki kişi... Sadece ihtiyaç varsa bana yardım ediyorlar ama konuşmuyorlar benimle.”(K11)

K16 ve K10’da benzer bir sebeple, Türkçe dilini konuşma anlamında geliştiremediklerini aktarmışlardır. Ayrıca K10, istediği şeyi ifade edemeyeceğine inandığı için çoğu zaman susmayı tercih ettiğini eklemiştir. K13’de dili etkili kullanamamanın diğer öğrenciler arasında istenmeyen bir durum olduğunu, bu sebeple arkadaş ortamına dâhil olmakta zorluk yaşadığını belirtmiştir. Zamanla dil kullanım düzeyinde ilerleme olduğunda ise bunun Türk arkadaşları tarafından fark edildiğini, ödev gruplarına dâhil olma noktasında da herhangi bir problem çekmemeye başladığını aktarmıştır. Aşağıda K13’ün konuyla ilgili ifadelerine yer verilmiştir.

“Türkçemi geliştirdiğim zaman baktılar ben başarılı birisiyim. O gelsin bize (demeye başladılar). Herkes beni istiyor. Şu anda son sınıftayım. Tüm öğrencilerle aramız çok iyi. Konuşuyoruz. Onlar bana yardımcı oluyor, ben de onlara yardımcı oluyorum.” (K13)

K7 ise bir grup ödevi için Türk ve Azeri arkadaşlarıyla birlikte çalışmak istemiş ancak Türk arkadaşının duruma olumlu bakarken Azeri arkadaşı tarafından ayrımcı tutuma maruz kalarak gruba alınmadığını belirtmiştir. Bu durum göstermektedir ki grup ödevi faaliyeti, öğrenciler arası ilişkileri geliştirici bir unsur olabiliyorken, insanlar arası ayrımcılığı görünür hale de getirebilmektedir.

Bahsedilenler dışında ödevler konusunda Türk arkadaşlarından yardım isteyen katılımcıların da bazı benzer olaylar yaşadığı görüşmeler sırasında anlaşılmıştır. K9, bir ödevi konusunda arkadaşlarından yardım istediğini ancak arkadaşlarının çeşitli bahaneler öne sürerek kendisine yardımcı olmadığına inandığını belirtmiştir. Buradaki temel problemin öğrencilerin kendisi ile iletişim kurmak istememesi olduğunu dile getirmiştir. K12’de benzer bir problemle karşılaştığında arkadaşlarından destek görmediğini anlatmıştır.

K7 ise anlatılanların aksine, özellikle dil bilgisi kuralları konusunda arkadaşlarından destek gördüğünü aktarmıştır. Ancak bu sebeple arkadaşlarına karşı mahcup hissettiğini dile getirmiştir. Benzer şekilde K2’de dersler konusunda arkadaşlarından yardım gördüğünü ve onlarla iyi bir iletişiminin olduğunu belirtmiştir. Okul arkadaşlarının çoğunun Türk olduğunu aktarmıştır. Okul çevresi tarafından hiçbir ayrımcı tutumla karşılaşmadığını söylemiştir. Gördüğü olumlu tutumlar sonucunda K2’nin çevresini tanımaya daha açık olduğu, okul içi etkinliklere de katılım gösterdiği fark edilmiştir. K5’de benzer şekilde dil engelinin arkadaş ortamına katılma konusunda bir zorluk olarak karşısına çıkmadığını, arkadaşlarının sabırla kendisini dinlediğini belirtmiştir.

Öğrenciler ile olan iletişimi etkileyen bir diğer husus ders başarısıdır. Katılımcılar genellikle ders notlarının Türklere kıyasla daha düşük geldiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra bir katılımcı, derslerde Türklere daha yüksek not alabildiğini aktarmıştır. Bu durum ise katılımcının arkadaş çevresinde çeşitli tutum, davranış veya söylemleri beraberinde getirmektedir. Bu gibi durumlarda “Suriyeli olmak” arkadaş çevresi içerisinde daha görünür bir hal alabilmektedir. Katılımcının bahsedilenleri destekler nitelikteki ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Derslerden yüksek aldığımızda, Suriyeli veya İranlı bizden yüksek alıyor, diyorlar. İki gün önce hocamla araştırmaya başlayacağız, bunu da kıskanacaklar. Bu Suriyeli ise benden üstün olamaz... Arkadaşlarımdan biri bir keresinde, bir Suriyeli bile benden yüksek almış, demesi beni kırmıştı.”(K1)

K4’de benzer şekilde okul içerisinde Suriyeli veya yabancı öğrenci olmanın görünür bir durum olduğunu, arkadaş ortamındaki gruplaşmaların da bu doğrultuda oluştuğunu, yabancıların genellikle Türk arkadaş grupları içerisinde bulunmadığını ve bunun temel sebebinin “yabancı öğrenci olma” kaynaklı olduğunu dile getirmiştir. Yabancı öğrenci olmanın yanı sıra Suriye’den gelmenin, bazen alaya alınmayı beraberinde getirdiğini eklemiştir. K4’ün aşağıda geçen ifadeleri, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Su var mı Suriye’de? Hayat var mı? Böyle sorular soruyorlar. O sorular hiç hoşlanmadım yani... Sanki biz başka bir hayat yaşadık. Su var mı diye soruyorlar ben dedim su yok biz kola (ile) yaşıyoruz(güldü)” (K4)

Arkadaş ortamının eleştirel tutumları dışında, bazı demografik özellikler de arkadaşlık ilişkileri üzerinde etkilidir. Örneğin K6, yaş farkı sebebiyle Türk öğrencilerle herhangi bir arkadaş grubuna dâhil olmadığını, kendisinin yaşının büyük olduğunu ve diğer öğrencilerle konuşabileceği ortak konuların olmadığını düşündüğünü dile getirmiştir. K3’de benzer şekilde yaş farkı sebebiyle konuşulacak ortak meselelerin bulunamayacağını düşündüğünü, buna ek olarak okulun ardından işe gitmek durumunda olduğu için öğrencilerle iletişime girebileceği zamanının bulunmadığını belirtmiştir. Bu durumlar göstermektedir ki öğrenciler ile iletişim, insanların tutumlarından bağımsız olarak çeşitli demografik veya dışsal faktörlerden etkilenebilmektedir.

4.2.1.2.3.Öğretmenler ile Etkileşim

Öğretmenler, öğrencilerin okula uyumu noktasında bir diğer belirleyicidir. Bu konuda öğretmenin, yabancı öğrencilere ve Türk öğrencilere tutumu, öğrenciler arası ilişkileri etkilemektedir. K2 konuyla ilgili, öğretmenlerin yabancı öğrencilerin sınıftaki varlığını belirttiği ve yabancı olmanın zorluğu hakkında konuştuğu durumlarda yabancı öğrencilere olan farkındalığın arttığını belirtmiştir. Bu durumun iyi arkadaşlık ilişkilerine olan katkısını dile getirmiştir.

Öğretmenlerin okul içi arkadaşlık ilişkilerine bir diğer etkisi de grup ödevleri vermeleridir. Bu noktada öğretmen, öğrenciler arası iletişimin başlaması noktasında öneme sahiptir. K13, Türk öğrenciler ile grup ödevleri sırasında bağ kurduğunu aktarmıştır. Öğretmenin kendisini bir Türk gruba dâhil ettiğini, başka türlü Türk öğrencilerin kendisini gruplarına dâhil etmeye çekinceceklerini belirtmiştir. Bu noktada, arkadaş grubuna dâhil olabilmek adına öğretmenin bir itici güç olduğu söylenebilir.

Öğretmenleri tarafından desteklendiğini hisseden ve olumlu tutumlarla karşılaşan katılımcıların arkadaşlık ilişkileri kadar akademik başarısı da olumlu anlamda etkilenmektedir. Okula olan ilgi ve bağ da bu sayede artmaktadır. Bahsedilenlerle ilgili bir katılımcı, öğretmeninden takdir gördüğünü ve bunun kendisini son derece etkilediğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

“Çok destekledi beni. Eğer istiyorsan benim ofisime gelebilirsin, e-mail atabilirsin. Hangi soru anlamadın, ben açıklayabilirim... Seni çok takdir ediyorum,

Beylikdüzü’nde oturuyorsun, gidip geliyorsun, çalışıyorsun. O hoca bana çok duygu kattı.”(K9)

Benzer şekilde K1 ise öğretmeninin kitabını kendisine hediye ettiğini ve bunun onu duygulandırdığını aktarmıştır. Öğretmenlerle olan en ufak olumlu etkileşim, katılımcı için büyük anlam ifade etmekte, onun okula olan motivasyon ve ilgisini arttırmaktadır. K13’de derslerde konuşma ve sunum yapma konularında öğretmeni tarafından desteklendiğini ve bu sayede okul ortamına alıştığını dile getirmiştir.

K8’de yabancı öğrenci olmasının öğretmeni tarafından fark edildiğini ve bu sayede okul ortamı içinde kabul edilmiş hissettiğini belirtmiştir. K5 ve K3’de benzer şekilde yabancı öğrenci olduğunu öğretmenlerine belirttiğinde, kendileriyle daha yavaş konuştuklarını söylemiştir. Bahsedilenler göstermektedir ki yabancı olma kaynaklı yaşanan problemlerin öğretmenler tarafından anlaşılması ve öğretmenlerin katılımcıları derslerle ilgili motive etmesi okula uyumu kolaylaştırıcı etkenlerdendir. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Merak etmeyin (koluna dokundu), ben yardım ederim. Ama sadece bu kelimesi çok sevindim.” (K7)

K7, bu deneyimini yabancı uyruklu bir öğretmen ile yaşamıştır. K6 ise benzer şekilde, yabancı uyruklu öğretmenlerin kendileriyle daha iyi iletişim kurduğunu aktarmıştır. Bunun temel sebeplerinden biri, bu öğretmenler ile İngilizce iletişim kurabilmeleridir. Türk öğrencilerin yabancı öğretmenlere yönelik ilgisinin az olduğunu, bu sebeple de derslerde kendilerinin daha aktif rol aldığını ve bu dersleri sevdiklerini aktarmıştır. Katılımcıların hiçbiri, yabancı uyruklu bir öğretmen ile herhangi bir olumsuz deneyim aktarmamıştır. Yabancı uyruklu öğretmen olmanın, katılımcıların okul ortamında karşılaştıkları zorlukları anlama noktasında yardımcı bir etken olduğu düşünülmüştür.

Yukarıda da bahsedildiği gibi katılımcılar, yabancı uyruklu olduklarını öğretmenlerine aktardıklarında genellikle olumlu tutumlarla karşılaşmışlardır. Ancak bu konuda farklı tutumlarla karşılaşan katılımcılar da vardır. K15, K16, K14 ve K9, bazı dersleri öğretmen hızlı konuştuğu için anlamakta zorlandıklarını, yazı yazmaya yetişemediklerini bu durumu öğretmenleriyle paylaştıklarında destek görmediklerini belirtmişlerdir. Yabancı

olduğunun diğer öğretmenler tarafından fark edilmemesi veya öğretmenlerin yabancı öğrenciler ile Türk öğrencilere aynı muamelede bulunması katılımcıları ders geçme noktasında zorlamaktadır. Bahsedilenleri destekler nitelikte aşağıdaki ifadelere bakmakta fayda vardır.

“Ben anlamıyorum (diyorum hocaya). Ben ne yapabilirim, git kendin bak (diyor). Bütün yabancılara öyle davranıyor. Bu hoca mesela ırkçı, dikkat ediyoruz. Seçmeli ders almıyoruz.”(K9)

Bu durumu yaşayan öğrenciler, derse ve öğretmene yönelik önyargı geliştirmektedir. K15, öğretmen tutumlarının bu konuda değişiklik gösterdiğini aktarmıştır. Okul öğretmenlerinin göçmenlere olan tutumu, katılımcıların arkadaşlık ilişkileri, ders motivasyonları ve başarıları üzerinde etkilidir. Bahsedilenler göstermektedir ki öğretmenlerin tutumu, sınıf iklimini ve öğrencilerin okula uyum sürecini etkileyen önemli belirleyicilerden biridir.

4.2.1.3.Kamu Kurumları

Kamu kurumları, bir hizmete erişim adına müracaatta bulunulan yerlerdir. Bu noktada ya bir ihtiyaç ya da bir zaruret doğrultusunda katılımcılar bu yerlerde bulunmaktadır. Yapılan görüşmeler sırasında katılımcıların içlerinde muhakkak buldukları yerler ve bu yerlerdeki ortak problemler göze çarpmıştır. Ortak olarak bulunulan yerler hastaneler ve İl Göç İdareleri olarak belirlenmiştir. Bunun dışındaki resmi kurumlar ise bir alt başlıkta toplanmıştır.

Ortak problemlerin ise temelde dil engeli ile oluştuğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların bazıları dil bilmemeleri sebebiyle azarlanacaklarına veya haklarını alamayacaklarına inanmaktadırlar. Bu sebeple resmi kurumlara gitmekten çekinen katılımcılar vardır. Bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadelere bakmakta fayda vardır.

“Ben dil bilmediğim zaman hiçbirine gitmedim. Hastane, karakol hiçbirine gitmedim.”(K4)

Bunun yanı sıra İl Göç İdaresi, göçmenlerin devletçe tanınan bir statü alabilmek adına içinde bulunmak zorunda olduğu bir kurumdur. Katılımcıların hepsi üniversite öğrencisi olduğundan bu kurumda muhakkak bulunmuştur. Her birinin bu kurumla ilgili deneyimleri

vardır. Bunun dışında ise yalnız hastane, çoğu katılımcının içinde bulunduğu bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumlarda yaşanan deneyimlerden uyumlu bağlantılı olanlara, alt başlıklar içerisinde yer verilmiştir.

4.2.1.3.1. İl Göç İdaresi

İl Göç İdaresi, göçmenin Türkiye'ye geldikten sonra geçici koruma başvurusu yapabilmek adına zorunlu olarak gelmesi gereken bir kurumdur. Tüm katılımcılar bu resmi kurumu ziyaret etmişlerdir. Katılımcılar bu kurumda teknik problemler ve insan davranışlarından kaynaklanan problemler yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu teknik problemler, başvuru sırası alma ve internet üzerinden sisteme giriş yapma konusunda zorluk çekme olarak sıralanabilir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye beklenenin üzerinde bir sayıda gelmesi sebebiyle kurumlardaki personel sayısının taleplere yetişmekte zorlandığı ve bu problemlerin ortaya çıktığı düşünülmektedir. Aşağıdaki ifadeler bahsedilen problemlerden birine ışık tutmaktadır.

“İl Göç İdaresi bir randevu almamız için internet üzerinden bir link açıyorlar. Bin kişi, belki yüz bin kişi aynı anda randevu almaya çalışıyoruz. Alamıyoruz. Torpille para verip alıyorlar. Nasıl oluyor? Biz bilmiyoruz ama zorundayız”(K13)

K4, K1 ve K6 randevu alma sürecinde yaşadıkları benzer zorlukları anlatmışlardır. K6, 9 ay boyunca çeşitli teknik sebeplerle kimliğini alamadığını, bu süreçte okul müdürü olabilmek için bir kuruma başvuru yaptığını ancak kimliği olmadığı için işe giremediğini belirtmiştir. İl Göç İdaresinden kaynaklanan teknik problemler, bu gibi kayıplara sebep olabilmektedir.

Sıranın alınmasının ardından bazı katılımcılar kurum düzeniyle ilgili de çeşitli problemlerle karşılaşmışlardır. Bu problemler, katılımcıların Türkiye'ye geliş zamanına göre farklılaşmaktadır. K12, Türkiye'ye ilk geldiği dönemde sıra alma sistemi henüz oturmadığı için gün boyu kurumun önünde beklediğini, buna rağmen sıranın kendisine gelmediğini ve ertesi gün aynı şekilde sabahtan akşama kadar beklemek durumunda kaldığını ifade etmiştir. K2 ise bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir.

“İnsanları bir yere sıkıştırıp bekletiyorlar. Sabah 9 dan akşam 6 ya kadar. Önceden ayakta bekliyorduk. Şimdi (5yıl) sonra sandalye koymuşlar.”(K2)

İl Göç İdaresi, randevu sistemiyle çalışmakta olduğundan, kapıda beklemekte olan görevliler randevusu olmayan kişileri içeri almayarak insan kalabalığını önlemeye çalışmaktadır. İçeri alınan katılımcılar, başvuru yapmak istedikleri statüye göre ilgili meslek elemanının yanına gitmektedirler. Bu süreçte pek çok katılımcının güvenlik görevlileri ile problemler yaşadığı fark edilmiştir. Çoğu katılımcı, içeriye girmeye çalışırken aşağılanmaya maruz kaldığını veya bu durumla karşılaşan insanlara şahit olduğunu aktarmıştır. Bu kurum hakkında bir katılımcı “katliam” kelimesini kullanmıştır. Aşağıdaki ifadeler aynı katılımcıya aittir.

“Polis annemi dövdü. Orası çok kalabalık. Polislerin önünden geçerken ve polis uzak durun uzak durun diyorlar ve annemi arkadan dövüyorlar(eliyle annesini ittiklerini göstermekte). Ondan sonra annem polis önünden geçti ve böyle dövdü annemi(eliyle göstermekte). Çok kızdım ben ona. Ama ne yapayım?”(K12)

K7, K2 ve K5’de benzer şekilde güvenlik görevlilerinin, kötü muamelede veya emredici üslupla çeşitli söylentilerde bulduklarını dile getirmiştir. Kötü muameleye maruz kalan hiçbir katılımcının, güvenlik görevlileri ile tartışmaya girmediği fark edilmiştir. Katılımcılar, haklarını nasıl savunacağını bilemediklerini ve konuyla ilgili ellerinden herhangi bir şey gelmediğini dile getirmiştir. Bu durum katılımcılarda çaresizlik hissine, resmi kurumlara karşı güvensizliğe ve özgüvende azalmaya sebep olmaktadır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur, K12’nin rahatsız olduğu bir durumu kime veya hangi kuruma bildirmesi gerektiğini bilememesi ve şikâyette bulunmaktan çekinmesidir. Bazı katılımcılar ise süreç boyunca davranışsal anlamda herhangi bir problemle karşılaşmadıklarını dile getirmişlerdir.

Güvenliğin ardından kurumun içine girildiğinde karşılaşılan memur tutumlarıyla ilgili de bazı problemler göze çarpmıştır. K8, bazı memurların kendisine iyi muamelede bulunup problemini çözdüğünü ancak aynı durumu başka bir memura aktardığında problemini çözmediğini ve azarlandığını dile getirmiştir. Benzer deneyimlere sahip bir katılımcının konuyla ilgili gözlemlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Bazı insanlar Türkçe bilmedikleri için onları azarlıyorlar. Sen bir iki üç tane çocuk yaptın ama Türkçeyi öğrenemedin diye.”(K2)

K2, İl Göç İdaresi’nde yaşadığı çeşitli problemleri aktarmış, ardından öğrenim gördüğü lisedeki Türk okul müdüründen bu konuda destek istediğini belirtmiştir. Okul müdürünün herkesin kimlik kartının çıkarılmasıyla ilgilendiğini, gerektiğinde İl Göç İdaresine bizzat giderek sorun yaratan durumu çözdüğünü aktarmıştır. Kendi kimlik kartını bu şekilde aldığını anlatarak müdürüne yönelik minnet duyduğunu dile getirmiştir. K1’ de benzer bir sürece sahiptir. Bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir.

“Okuldaki müdürle gittik biz. Bir saat bile beklemeden kimliklerimizi alıp çıktık. İnsanları azarladıkları oluyor. Şahsıma yönelik azarlama olmadı ama insanları görüyordum. Bir yaşlı insana neden bağırsın ki? Adam saatlerce sırada duruyor. Anlamıyor musun diye bağıyor ona mesela.”(K1)

Alıntılanan metinden de anlaşılacağı üzere İl Göç İdaresi’ne bir Türk ile gidilmesi, dil engeli de ortadan kalktığı için kimlik alma noktasında kolaylaştırıcı bir unsurdur. Yukarıdaki ifadelere istinaden yapılan bir diğer çıkarım, okul müdürünün okuldaki tüm yabancı öğrencilerin kimliklerini tek seferde çıkarmasıdır. Bu durum, hem İl Göç İdaresi’nin iç işleyişini kolaylaştırmakta, hem de katılımcıların hizmete hızlı bir şekilde erişmesini sağlamaktadır.

4.2.1.3.2.Hastahanelerdeki Problemler

Hastane, insanların güç bir durumla karşılaştıklarında sağlıklarına yeniden kavuşabilmek için zorunlu olarak gittikleri bir yerdir. Burada karşılaşılan olumsuz tutum, doktor ve hastane çalışanlarına olan güvenin azalmasına, hastaneye gitme konusunda çekince duymaya ve gitmemeyi tercih etmeye sebep olmaktadır. K10, bir akrabasının hamile olduğunu, doğuma yakın bir zamanda birlikte hastaneye gittiklerini, bir doktor tarafından azarlandıklarını dile getirmiştir. Aşağıda alıntılanan metin, bahsedilen durumun ciddiyetinin anlaşılması adına önemlidir.

“Doktor orada çok kızdı. Tüm insanların içinde bağırması çok kötü bir şey. O günden sonra elim 3 düşük yaptı ve evde yaptı, çıkmadı evden. Artık onun için bir travma hastaneye gitmek.”(K10)

Bir ihtiyaç sebebiyle hastaneye giden katılımcıların, hastane personeli tarafından azarlanma korkusu ve kaygısı, çok zor durumda kalsalar bile hastaneye gitmek istememelerine sebep olmaktadır. Bu durumda temel insan haklarından biri olan sağlık hakkına ulaşım, etkileşimsel problemler sebebiyle mümkün olmamakta ve insanlar ciddi kayıplar yaşamaktadır. Yine aynı katılımcı, başka bir anısıyla ilgili aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur.

“Bağırıyordu yaşlıya gözlerini aç diye. Gözlerimize doğru bir ışık geldiği zaman açamıyoruz iyi bir şekilde gözlerimizi. Bizim sıramız geldiğinde girdik yine aynı şekilde bağırıyor tüm insanların önünde. Türkçe biliyorum ama daha yeterli değil kendimi iyi bir şekilde savunmak için. Bir şey söylemiyorum, sadece ağlıyorum ama doktorun hiç umurunda değil. Hastanenin yanından geçtiğim zaman bile kendimi kötü hissediyorum(K10).

Yukarıdaki ifadeler göstermektedir ki etkileşimsel problemler sebebiyle katılımcı, ihtiyaç halinde dahi hastaneye gitmekten çekinmektedir. Burada dikkat çeken bir diğer nokta katılımcının, yaşadıklarıyla ilgili nereye şikâyetinde bulunacağını bilememesidir. K10’da benzer hastanede yaşadığı benzer bir deneyimini aktararak “problemlili insan olmama” düşüncesi ile kötü muameleye maruz kalsa bile susmayı tercih ettiğini belirtmiştir.

Bunların yanı sıra tersi şekilde kendini iyi bir şekilde ifade edebileceğine ve hakkını savunabileceğine inanan K1, ırkçı söylentiler ile karşılaştığını hissettiğinde, hastane personeli ile kavga ettiğini aktarmıştır. K15 ise benzer bir durumla karşılaşmış ve polise başvurmayı tercih etmiştir. Polise başvuruda bulunan katılımcı sonraki süreçte hakkını aldığını belirterek ülke polisine daha fazla güven duyduğunu da dile getirmiştir.

Bahsedilenlere bakıldığında bazı katılımcılar ırkçı bir tutuma maruz kaldığında sustuğunu veya ağladığını belirtirken bazıları tartıştığını veya polise şikâyetinde bulunduğunu

dile getirmiştir. İlk grup katılımcılar, problemle karşılaştıklarında kendilerini yeterli düzeyde Türkçe ifade edemeyeceklerine inanmaktadırlar. Görüşmeler sırasında, her katılımcının kendini ifade edebilecek yeterlilikte Türkçe konuşabildiği ancak bazılarının bu konuda kendilerine güvenlerinin eksik olduğu, bu sebeple de problemlere verdikleri tepkilerin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu güven eksikliği, katılımcıların özellikle Türkçe bilmedikleri dönemde karşılaştıkları olaylarla tetiklenmektedir. K3, Türkçeyi pratik anlamda çok iyi kullanamadığı zamanlarda bazı memurların kendisine sinirlendiğini, hastaneden randevu almakta zorlandığını dile getirmiştir. Aşağıdaki ifadeler de bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Sen Türkçe bilmiyorsun git Türkçe bilen biri gelsin demiş sekreter. Aslında Türkçe biliyor, konuşması sadece biraz (yavaş).”(K1)

Bahsedilenler dışında bir diğer mesele de hastane personelinin katılımcıları tercüman desteğine yönlendirmemesidir. Hastanelerde tercüman bulunduğunu bilmeyen veya tercümana yönlendirmesi yapılmayan katılımcılar, problemlerini anlatırken veya nereye gitmeleri gerektiğini çevrelerindeki insanlara sorarken sıkıntı yaşamaktadırlar. Bununla ilgili bir katılımcının aşağıdaki ifadelerine bakmakta fayda vardır.

“Babam için hastaneye gittiğim zaman çok sıkıntı yaşıyorum. Böyle mi gideyim, böyle mi gideyim, bazı zamanda soruyorum. Bana kızıyorlar. Ben sana dedim niye anlamıyorsun, diyorlar. Ben anlayamıyorum ne yapmam gerek.”(K12)

Hastanelerde tercümana başvurulmaması durumunda doktorların kullandıkları dilin anlaşılması da katılımcılar açısından zor olmaktadır. Bu durumda katılımcılar, hastalıklarının ne olduğunu ve ne yapması gerektiğini tam olarak anlayamamakta, önceden yaşadığı olumsuz bir olay varsa azarlanma korkusu sebebiyle anlayamadığı kelimeleri sormamaya çalışmaktadır. Bu gibi durumlarda, temel haklardan biri olan sağlık hizmetinin, olması gereken şekilde verilemediği söylenebilir.

Bahsedilen problemlerle karşılaşmamak adına katılımcılar Türkçe dillerini geliştirmek adına çalışmaktadırlar. Hastanelerde daha az problem çekmek adına K16, gittiği

Türkçe kursunda hastanelerde karşılaşılabileceği terimleri de öğrenmeye çalıştığını dile getirmiştir. Aşağıdaki ifadeler de bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Kendimi kurtarmak ve bu sıkıntıları çekmemek için hemen Türkçeyi öğrendim zaten ki her şeyi anlayayım.”(K2)

Katılımcıların çoğu, K2’ye benzer şekilde Türkçeyi hızlı bir şekilde öğrenmek için çabaladıklarını aktarmışlardır. Anlatılanlar göstermektedir ki dil engeli, hastanelerde tercüman hizmeti verilmesine rağmen karşılaşılan bir problemdir. Bu sebeple tercüman hizmetinin bulunmadığı diğer resmi kurumlardaki problemlere ayrıca bakmak gereklidir.

4.2.1.3.3.Diğer Resmi Kurumlar

Bahsedilen kurumlar dışında tercüman hizmetinin verilemediği diğer resmi kurumlarda da özellikle dil temelli problemler oluşmaktadır. Tercüman hizmetinin bulunmadığı Nüfus Müdürlükleri, PTT, Elektrik İdaresi gibi kurumlara gidilmesi gerektiğinde katılımcılar, yanlarında Türkçe ve Arapça bilen bir yakını götürmek durumundadır. Bu durum, hem katılımcıların problem çözme kapasitesinin gelişmemesine, hem de hayatını tek başına idame ettirmesinin mümkün olmamasına sebep olmaktadır.

Bahsedilen duruma YUKK çerçevesinde bakmakta fayda vardır. YUKK’un uyum başlıklı 96.maddesiyle, mültecilerin kendi kendilerine yetecek düzeyde yaşayabilmeleri amaçlanmıştır²⁷. Ancak tercüman hizmetinin verilemediği kurumlarda, katılımcıların Türkçe bilmeyen yakınlarının, uyum noktasında amaçlanan noktaya gelemediği görülmektedir. Bu durumun yanı sıra bazı katılımcılar, Türkçe bilseler dahi görevlilerin kendilerini dinlemediğini dile getirmiştir. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Derdini anlatmaya çalışıyorsun ya da bir şey istiyorsun. Bir şey bilmediğin zaman dinlemiyor. Sen Türkçe anlatmaya çalışsan bile dinlemiyor. Sen bilmiyorsun. Sen git buradan (diyorlar).”(K14)

Yapılan görüşmeler sırasında fark edilen bir diğer husus, kurum personelleri tarafından gösterilen tutumların, kurum ikliminden ziyade bireylerden kaynaklandığıdır.

²⁷ YUKK’un uyum ile ilgili maddelerine, çalışmanın “Türkiye’de İltica ve Göç Mevzuatı” başlığında yer verilmiştir.

Çünkü aynı kurum içerisinde çalışan farklı personeller aynı probleme farklı tutum ve davranış gösterebilmektedir. Bahsedilenlerle ilgili K7, nüfus müdürlüğüne gittiğinde önce çevresindeki personellere baktığını, anlayışlı davranacağını düşündüğü personelin yanına giderek derdini anlattığını dile getirmiştir. Aşağıdaki ifadeler anlatılanları desteklemektedir.

“Başka bir kadın daha merhametli gözüküyor, ona gittim. Her memur başka kural onda var.” (K7)

K7, benzer durumları çeşitli resmi kurumlarda yaşadığını anlatmıştır. K8’de bahsedilenlere yakın durumlarla karşılaştığını aktarmıştır. Sayılan nedenler doğrultusunda katılımcıların bazıları Türkçe konuşabiliyor olsalar dahi, yanlarında bir Türk veya kendilerinden daha iyi Türkçe bilen bir yabancı ile resmi kurumlara gitmektedirler. Elektrik faturası ile ilgili yaşadığı bir problem sonrasında derdini çözebilmek için Elektrik İdaresi’ne giden K9, çalışanların kendisini dinlemediğini ve problemini çözmediklerini anlatmıştır. Ardından Türk bir arkadaşı ile aynı kuruma gittiğini ve probleminin çözüldüğünü aktarmıştır. Aşağıda, K9’un konuyla ilgili ifadelerine yer verilmiştir.

“Bir defa da Türk arkadaşım ile gittim. Beyaz kâğıt verdi. Hadi tamam hadi dilekçe yazın, dediler. Hiçbir sıkıntı çıkmadı... Ama ben sonra anladım. Yabancı olduğum için fatura yüksek geliyor.”(K9)

Katılımcı, bu kuruma tek başına gittiğinde herhangi bir işlem yapılmadığını, bir Türk ile birlikte gittiğinde dilekçesinin alındığını ve probleminin çözüldüğünü belirtmiştir. Tüm bunları yabancı olma durumu ile ilişkilendirmiştir. Bu gibi durumların tekrar etmesinin, uzun vadede katılımcıların Türkler üzerinde önyargılarının oluşmasına sebebiyet verebileceği düşünülmüştür.

Önyargının oluşmasını tetikleyen durumlardan bir diğeri, katılımcıların resmi kurumlarda haklarını alamadıklarına inanmalarıdır. Bazı katılımcıların ise resmi kurumların verdiği kararlara olan güvenleri tam değildir. Bunun bir sebebi, kurum personelleri tarafından yanlış şekilde yönlendirilebileceklerini düşünmeleridir. Bahsedilenleri destekler nitelikteki birkaç olaya bakmak, durumun anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

K3, ev sahibi ile kira sözleşmesi yaparak evin ilk aylık kira bedelini ödediğini ancak ev sahibinin evin anahtarlarını kendisine vermediğini ve ödediği parayı da geri alamadığını

anlatmıştır. Ardından bu sorunu mahkemeye taşıdığını dile getirmiştir. Çeşitli maddi zorluklar sebebiyle avukat tutamamıştır. Davanın kendisi adına olumsuz olarak sonuçlanmasının ardından karara itiraz etmek istemiştir. Karara itiraz hakkına sahip olduğunu bildiğini, ancak görevli personel tarafından karara itiraz edemeyeceğinin söylendiğini aktarmıştır. Avukat hizmetinden ücretsiz şekilde yararlanamadığı için de davanın takibini yapamamış ve kararın neden kendisi aleyhine verildiğini anlayamamıştır.

Bu olayda K3, hakkını koruyabilmek adına Türk bir arkadaşından yardım istemiştir. Adalet sistemine güven duyduğunu ancak neden hakkını alamadığını anlayamadığını belirtmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere K3, hakkını kendi başına alamayacağına ve resmi bir kuruma bir Türk ile birlikte gitmesi gerektiğine inanmaya başlamaktadır. Ayrıca personelin kendisini yanlış şekilde yönlendirdiğine dair inancı bulunmaktadır. Avukatı olmaması sebebiyle davanın neden düştüğünü de anlayamamıştır. Bu durumda resmi makamlara olan güven de azalmaktadır. Bahsedilenler göstermektedir ki hizmet ile müracaatçı arasında iletişimsel anlamda bir kopukluk bulunmaktadır.

Bir katılımcı da polislerle ilgili benzer bir yorumda bulunmuştur. Suriyeli bir çocuğun Türkiye’de öldürülmesi sonrası polisin detaylı bir araştırma yapmadığını haberlerde okuduğunu dile getirmiştir. Benzer şekilde bir akrabasının bıçaklanması sonrasında olayın ardından bir yıl geçmesine rağmen failin bulunamadığını belirtmiştir. Aynı katılımcı bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadede bulunmuştur.

“Polisler bizi korumazlar.”(K12)

K12 bunu söylerken adalet sistemine güven duymadığını ifade etmek istemiştir. Zor bir duruma düşmesi durumunda polisler tarafından korunamayacağına inanmaktadır. Bu inanç, kişinin yaşadığı bir problem sonrasında yetkili bir yere şikâyette bulunmayacağı anlamına gelmektedir. Çevreye olan güvensizlik, kendine olan güvensizliği de beraberinde getirebilmekte, problemler karşısında kişide kaçınma davranışının oluşmasına sebep olabilmektedir.

4.2.1.4.Dernekler

Dernekler, katılımcıların bir talep adına gittikleri kurumlar olabilecekleri gibi, keyfi amaçlı bulunabilecekleri yerler de olabilmektedir. Bu çalışmada dernekler hakkında

konusurken, katılımcıların derneklerden ne derece haberdar oldukları ve buralara ne derece katılım gösterdikleri de anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların 13'ü herhangi bir dernek ile irtibat kurmayıp 3'ü dernek etkinliklerinde bulunmuştur.

Görüşmeler sırasında dikkat çeken bir diğer nokta, katılımcıların dernek veya sivil toplum kuruluşu terimlerini bilmiyor oluşudur. Herhangi bir dernekle irtibat kurmamış 12 katılımcı, görüşme esnasında dernek ve sivil toplum kuruluşu kelimelerinin Arapça çevirisine bakma ihtiyacı duymuş, bu kelimeleri daha öne duymadıklarını dile getirmişlerdir. Diğer 4 katılımcı, Kızılay ve Asam gibi sivil toplum kuruluşlarından haberdardır. Bu kurumlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin katılımcıları memnun ettiği ve buralara gitmekten keyif aldıkları anlaşılmıştır. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri desteklemektedir.

“Hafta sonu gidiyorduk, biraz rahatlıyoruz. Türklerle iletişim kuruyoruz. Nasıl yaşadıklarını görüyoruz. Bir de yaşadıklarımızı anlatıyoruz. Kültürlerimizi görüyoruz.”(K16)

K12’de, gittiği İngilizce kursunda benzer deneyimler edindiğini, kursa katılan insanlar ile samimi ilişkiler kurduğunu belirtmiştir. K2 ise Kızılay’a üye olduğunu ancak derslerindeki yoğunluk sebebiyle faaliyetlerine katılmadığını dile getirmiştir. Avcılar Şubesi Kızılay başkanını tanıdığını ve muhabbetleri olduğunu belirtmiştir. K7 ise üye olduğu bir dernek sayesinde dil öğrendiğini ve pek çok faaliyete katıldığını dile getirmiştir.

Aynı amaç doğrultusunda bir araya gelen insanların keyifli vakit geçirerek birbirini tanıdığı bir ortamın yaratılması uyum açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında etkinliklerin yalnız bir beceri edinme faaliyeti olarak değil, insan ve kültür tanıma odağında bir uyum çalışması olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bunların yanı sıra dernekler sayesinde günlük hayatta karşılaşılabilecek sorunlar konusunda neler yapılacağına dair temel şeyler öğrenmektedirler. Bir katılımcı dilekçe yazmak gibi temel bilgilere dernekler sayesinde eriştiklerini belirtmiştir. Başka bir katılımcı ise hastanede kullanılan terimleri derneklerin dil öğrenme programları sayesinde öğrendiğini aktarmıştır. Bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere katılımcılar dernekler aracılığı ile gündelik hayatı idame ettirebilecekleri temel bilgileri öğrenerek yeni geldikleri ülkede bağımsız bir şekilde yaşayabilme pratiği edinmektedirler.

4.2.2.Sosyal Hayat

Sosyal hayat, gündelik ilişkiler sırasında her insanın problemlerle karşılaşabileceği bir çevredir. Sosyal hayat içerisinde “yabancı” veya “Suriyeli” kimliğine sahip olmak insanlar üzerinde çeşitli önyargılara sebep oluyorsa, bu durum bahsedilen gruplara yönelik bir dezavantaj olarak karşımıza çıkabilmektedir. Araştırma kapsamında da katılımcıların sosyal hayat içerisinde “Suriyeli” olmaları sebebiyle içinde buldukları dezavantajlı konumun ortaya konulması amaçlanmıştır. Gündelik hayatta her insanın karşılaşabileceği problemlerden bahsedilmemiştir. Bu çerçevede çalışma kapsamında sosyal hayat; mahalle çevresi, toplu taşımalar, esnafla olan ilişki ve çocukların okul çevresi olmak üzere 4 alt başlık içerisinde değerlendirilmiştir.

4.2.2.1.Mahalle Çevresi

Barınma temel bir ihtiyaç olduğundan mahalle çevresi, sosyal hayat içerisinde dâhil olunan ilk alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar dil öğrenme sürecinden önce bile mahalle çevreleri ile çeşitli temaslarda bulunmaya başlamaktadırlar. Bu temas, çeşitli benzerliklerin bulunması ile sağlanmaktadır. Arapça bilen komşular ile daha kolay irtibat kurulması buna örnektir. Aşağıdaki ifadeler bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“ İlk geldiğimizde bir komşumuz var. O Arapça biliyor. Hemen geldi bizi ziyaret etti. Bir yardıma ihtiyacınız var mı, (diye sordu). Sağ olsun, ben Türkçe öğrenene kadar gerçekten çok yardım etti.”(K10)

Benzer deneyimlere sahip olan K2, komşularının kendisini ziyaret ettiğini, birlikte kahve içtiklerini ve vakit geçirdiklerini, Türkçe öğrenmek için devamlı komşularıyla iletişim kurmaya çalıştığını belirtmiştir. K2'nin konuyla ilgili ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Biz geldiğimizde çok iyi davrandılar. Diğer insanlara yaptıkları gibi yapmamışlar... Mardinli bir komşumuz var. O da devamlı Arapçasını geliştirmek için gelip konuşuyordu. Hepimiz onu da çok seviyoruz.”(K2)

Benzer şekilde K9'da, dil bilmenin insan ilişkilerini geliştirici tarafını mahalle çevresinde deneyimlemiştir. Arapça öğretmeni olan K9, İngilizce ve Arapça dillerini bilmektedir. Türkçe konuşma konusunda zorluk çekmemektedir. Komşularının çevirmene

ihtiyacı olduğuna kendisine danışıklarını aktarmıştır. Bunun gibi zorunlu hallerin insanları birleştirici bir tarafının olduğunu belirtmiştir. Aşağıdaki ifadeler, anlatılanları desteklemektedir.

“Burada hoca var Arapça ve İngilizce biliyor, (diyorlar benim hakkımda). Çevirmemi istiyorlar. Ben öğretmenim fark ediyorlar. Sonra daha iyi hissettim daha iyi davranıyorlar, daha iyi tanıyorlar.”(K9)

Bu gibi birkaç olayın ardından K9, çevresine destek vermesi sayesinde zamanla komşularıyla paylaştığı ortak bir alana sahip olduğunu, kendini mahalle ortamında daha güçlü hissettiğini, mahalle çevresi tarafından çoğunlukla sevildiğini belirtmiştir. İlk zamanlarda insanların çeşitli önyargılı söylentilerine sustuğunu ancak artık bu gibi durumlarla karşılaştığında susmadığını eklemiştir. Bunun sebepleri, katılımcının çevresindeki çoğu insan tarafından kabul edildiğini hissetmesi ve dil konuşma düzeyinin ilerlemesi olarak gösterilebilir. Bunun bir diğer sebebi ise Arapça öğretmeni olmanın verdiği toplumsal statüdür.

K7 de benzer şekilde komşularının Arapça çeviriye ihtiyaç duyduklarında yanına geldiğini belirtmiştir. Bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere Arapça bilmek, iki insan arasındaki ilk bağı oluşturmaktadır. Bahsedilen durum, katılımcıların ülkeye ilk geldiği sırada çevreye olan “yabancılık” hissini azalmasına katkı sağlamaktadır.

Arapça bilmenin yanı sıra, komşularla ortak dini faaliyetler gerçekleştirmek adına bir araya gelmek de uyumu kolaylaştırıcı bir unsurdur. Bununla ilgili K7 hafız olduğunu, Kur-an okumak amacıyla komşularıyla bir araya geldiklerini belirtmiştir. Birleştirici bir diğer unsur ise yemek kültürü olarak gösterilebilir. Aynı katılımcı, bazı komşuları ile farklı yemekler tadabilmek adına buluştuklarını, kendisinin ne pişirdiğini komşularının sorduğunu, bunu sormalarının kendisine tuhaf geldiğini ancak aynı zamanda bu durumdan memnun da olduğunu belirtmiştir. Sayılanlar gibi birleştirici unsurlar, komşuluk ilişkilerinin başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

Bir ilişkinin kurulması ve ilk adımın atılması kadar, onun ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan yeni durumlar da önemlidir. Aradan bir süre geçtikten ve insanlar birbirini tanımaya başladıktan sonra bu ilişki değişim gösterebilmektedir. Konuyla ilgili K7, komşularıyla

birbirlerinin evlerine gidip gelmeye başlamalarının çeşitli problemler doğurduğunu dile getirmiştir. Katılımcı, başlarda komşularının Suriye’den zor koşullar sebebiyle geldiklerini gördüklerinde üzüldüklerini ancak Türkiye’de standart bir hayata sahip olduklarını gözlemlediklerinde kıskançlık duyduklarını dile getirmiştir. Bu noktada katılımcının deneyimlediği “yabancı” olma durumu görünür hale gelmektedir.

Gelinen ülkede “yabancı” hissetme durumunu azaltan etmenler de vardır. Türk arkadaşlar ile aynı evde yaşamak buna örnektir. Katılımcılar bu sayede kabul görmüş hissetmekte ayrıca devamlı yeni Türkçe kelimeler öğrenmektedirler. Türklerle ev arkadaşlığı yapan katılımcılar dillerinin geliştiğini belirtmiştir. Bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadelerle bakmakta fayda vardır.

“Şimdi Türkçem daha iyi oldu. Ev arkadaşım Türk. Bir saat iki saat oturuyorum, sohbet ediyoruz.”(K3)

Katılımcı, karşılıklı önyargıların yıkılması açısından da bu durumun olumlu bir etkisinin olduğunu dile getirmiştir. Türkçesinin ilerlemesiyle birlikte katılımcının özgüveni yükselmekte, ırkçı tutumlara maruz kalsa da bunun her insan tarafından değil, bazı insanlar tarafından yapıldığının ayırdına varabilmektedir.

Bahsedilenlerden anlaşılacağı üzere gelinen ülkede kabul görme, ortak bir alan paylaşma özgüveni ve dil gelişimini olumlu anlamda etkilemektedir. Benzer deneyimlere sahip olan K5, yabancıları destekleyici bir mahalle çevresine sahip olduğunu, komşularının yavaş konuşsa dahi kendisini sıkılmadan dinlediklerini ve dil gelişimi noktasında kendisini her daim desteklediklerini belirtmiştir. Aynı katılımcı ablasının Suriye’de öldürüldüğünü, bunu duyan komşularının ise kendisine destek olmak adına çeşitli davranışlarda bulunduğunu açıklayarak onlara minnet duyduğunu aktarmıştır.

K1’de benzer şekilde yabancıları kabul edici bir mahalle çevresine sahip olduğunu dile getirmiştir. Bunun en büyük sebebi, kendisinden önce Türkiye’ye gelen akrabalarının olumlu komşuluk ilişkileri kurmuş olmasıdır. Bahsedilenleri destekler nitelikte aşağıda geçen ifadelerle bakmak yararlıdır.

“Bunlar İdris Yıldırım’ın akrabaları çocukları denildiğinde (bu adam mahallenin zenginlerinden biriydi) herkes iyi davranıyordu. Kirayı bazen 3 ayda bir ödüyorduk ama sorun yapmıyorlardı.”(K1)

Alıntılanan metinden de anlaşılacağı üzere K1, Türkiye’ye geldiğinde mahalle çevresi tarafından samimi ve yardımsever bir şekilde karşılandığını dile getirmiştir. Bu sayede katılımcının mahalle çevresine uyumunun kolaylaştığı söylenebilir. Benzer şekilde K6’da Başakşehir’de otururken iyi komşuluk ilişkilerine sahip olduğunu, sonradan taşındığı Esenyurt’ta ise bu bağı bulamadığını aktarmıştır.

Yapılan görüşmeler sırasında olumsuz mahalle çevresi deneyimlerine sahip katılımcılara da rastlanmıştır. Katılımcıların karşılaştığı bu olumsuz durumlar ise Türkler ile bağın kurulamamasına sebep olabilmektedir. Katılımcılardan birinin mahalle çevresinde yaşadığı olumsuz bir olaya aşağıda yer verilmiştir.

“Tabi ben yürüyorum arkadaşım ile birlikte. Türkler vardı. Bize bir terslik yaptılar. Siz nerelisiniz falan (demeye başladılar). Suriyeliyiz dedik. Ondan sonra bir olay yaşandı, beni bıçakladılar. 1 defa böyle oldu. Ondan sonra ben gecelerde dışarı çıkmıyorum.”(K14)

Katılımcı, geçmiş hayatında sosyal bir insan olduğunu ancak Türkiye’de böyle olamadığını, bunun en büyük sebebinin ise yaşadığı bıçaklanma olayı olduğunu belirtmiştir. Mahallesindeki yeni insanlarla da bu sebeple tanışmak istemediğini eklemiştir. Bu olayın ardından sadece mahalle çevresinden değil genel olarak akşam saatlerinde dışarıda olmaktan korkmaya başlamıştır. Sosyal ilişkilerini ve dışarıda geçireceği vakti sınırlandırmaya başlamıştır. Markete gitmek dışında, mahallede gezmediğini belirtmiştir. Sayılanlar göstermektedir ki K14, yaşadığı olayın travmatik etkilerini halen üzerinde barındırmaktadır. Benzer deneyimlere sahip başka bir katılımcının yaşadıkları da bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Bizim evimiz bodrum kat. Bizim pencerelerimiz (eliyle pencerelerin küçük olduğunu ve az ışık aldığını gösteriyor). O şekilde. O komşular üst katta. Arabalarını bizim penceremizin önünde koyuyorlar. Park yapıyorlar. O yüzden biz onlara anlattık

Biz hava alamıyoruz, o yüzden başka bir yere koyar mısınız, dedik. Hiç almadılar. Siz Suriyeli misiniz? Zaten siz hakkınız o, dediler.”(K15)

K15, bunun benzeri bir olay daha yaşadığını, bu sebeple insanlarla tartıştığını ancak bu sorunu çözmek adına yapabileceği herhangi bir şey olmadığını belirtmiştir. Bahsedilen ifadelerde dikkat edilmesi gereken nokta kalıp yargı içeren ifadedir. Katılımcıya “Suriyeli” olması sebebiyle bu şekilde davranılmasıdır. K9’da benzer şekilde komşularıyla girdiği diyalog sonucunda çeşitli önyargıya dayalı söylentilere maruz kalmıştır. Bunun yanında, selam verdiğinde karşılık alamama gibi görmezden gelinme davranışına da uğramıştır. Bu durumları ilk geldiği dönemde sık olarak yaşadığını belirtmiştir. K9’un aşağıdaki ifadeleri, katılımcıların sık karşılaştığı kalıplaşmış cümlelerden birine örnektir.

“Siz nerelisiniz, diyorlar. Söylediğimizde evine git, (diyorlar). Bu tartışmayı istemiyordum. Bu yüzden ben genelde susuyorum. Kimseyi tanımak istemiyordum.”(K9)

Olumsuz durumlar karşısında her kişinin tepkisi farklı olabilmektedir. K11 ise, maruz kaldığı çeşitli olumsuzluklar karşısında sosyal hayata olan katılımını azaltmadığını aktarmıştır. K11, oğulları mahalledeki parkta oyun oynarken çevresindeki Türk çocukların onlara “Git buradan!” dediklerine şahit olduğunu aktarmıştır. Yine aynı park ortamında ayrımcı tutumlarla karşılaştığını dile getirmiştir. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri desteklemektedir.

“Bir kere bahçede bir kadın bana tecavüz etti(saldırdı). Benim hicabım çıktı. Sonra çok şükür eşim hemen geldi. O durumdan sonra ben çok şaşırđım. Susmadım, ne söylerse ben söyledim. Arapça veya Türkçe”(K11).

Yaşadığı bu olayın ardından K11 parka gitmeye devam etmiştir. Görüşme sırasında K11’in 6 ve 7 yaşlarındaki iki oğlu görüşmeciyile tanışmak istemiştir. Çocukların ana dil seviyesinde Türkçe konuştuğu, sıcakkanlı ve girişken bir yapıda oldukları fark edilmiştir. Çocuklara “nereden geliyorsunuz?” diye sorulduğunda, komşudan geldiklerini, orada oyun oynadıklarını aktarmışlardır. Bu durum göstermektedir ki K11’in yaşadıkları, mahalle ortamından geri çekilmesine veya oğullarının ayrımcı tutum veya söylentilere maruz kalabileceği düşüncesiyle oyun oynamalarının engellenmesine sebep olmamıştır.

Bahsedilenlere genel olarak bakıldığında mahalle çevresine dair anıların, çoğunlukla kadın katılımcılara ait olduğu görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri, kadın katılımcıların eve komşularını davet etme girişimleridir. Kadın katılımcılardan bazıları yukarıda da bahsedildiği gibi Kur'an okumak veya sohbet etmek amacıyla bir araya gelmektedirler. Bu gibi durumların yaşandığı mahalle çevrelerinde katılımcılar, davet edildikleri yere gitmekte ve çevrelerindeki diğer kadınları kendi evlerine davet etmektedirler. Bir diğer sebep, erkek katılımcıların genellikle çalışma hayatı içinde olmasıdır. K4, çalışma hayatı yüzünden komşularına ayıracak vakti olmadığını aktarmıştır. K1 ve K8'de görüşme esnasında benzer yorumlarda bulunmuşlardır.

4.2.2.2. Toplu Taşımlar

Şehrin büyüklüğü sebebiyle İstanbul'da ulaşılacak istenen yere gitmek saatler sürebilmektedir. Bu durum, insanların çevresine bir süre gözlemlemesine ve bazen muhabbet edebilmesine zemin hazırlayabilmektedir. Ayrıca toplu taşımlar şahsi aracı olmayan çoğu katılımcının günlük hayatta içine girmek durumunda olduğu alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple toplu taşıma araçları da, insanı çevreleyen sistemlerden biri olarak ele alınmıştır.

Yapılan görüşmeler sırasında, katılımcıların toplu taşıma araçları içerisinde maruz kaldığı veya şahit olduğu çeşitli benzer olaylara rastlanmıştır. Bu olaylar, katılımcının ana dilini toplu taşıma içerisinde kullanmasından kaynaklanabilmektedir. K14, ulaşım araçlarında Arapça konuşan kişilerin, çevrelerindeki insanlar tarafından "Türkçe konuşun, sesinizi kesin!" söylentilerine maruz kaldığını duyduğunu belirtmiştir. K11 ise bu duruma çocuğuyla Arapça konuşurken maruz kalmıştır. Bir başka katılımcı da aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur.

"Otobüste Arap olduğum anlaşıldı çünkü babamla Arapça konuşuyordum. (Bir kişi yanımdan) geçeceği sırada bana geçebilir miyim demedi, kalk dedi. Kibar bir şekilde söylemedi. Ben sıkıntı çıkarmadım." (K2)

K3 ise, toplu taşımalarda Arapça konuşan herkesin Suriyeli olarak algılandığını ve bu kişilerin devamlı uyarılara maruz kaldığını duyduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çoğu, alıntılanan olaylar sonrasında herhangi bir tepki vermeyerek sessiz kalmışlardır. Bu tip

olayların ardından sosyal hayatta ana dillerini kullanma konusunda daha çekingen davranmaya başladıklarını dile getiren katılımcılar mevcuttur. Kötü muameleye maruz kalmamak adına bazı katılımcılar, kendi dillerini toplu taşımalarda kullanmama kararı almışlardır. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“(Çocuklarıma), Türkçemizi daha güzel konuşmak için dışarıda güzel bir fırsat var, diyorum. Bunun için toplu taşımada Türkçe (konuşalım), diye bir açıklama yapıyordum. Ama bu yalancı bir açıklama. Çünkü bu olumsuz şeylere maruz kalmalarını hiç istemem.”(K10).

Toplu taşımada gördükleri ve duydukları çeşitli olaylardan etkilenen katılımcılar, aynı durumlara maruz kalmamak için aynı şekilde davranmama çabasına girmektedirler. Bu durumun bir diğer örneği, katılımcılardan birinin toplu taşımalarda oturaklardan birine oturması ve çevrelerindeki diğer insanlar tarafından “sen bizim yerimize alıyorsun, şuan bizim yerimizde oturuyorsun!” söylentilerine maruz kalması olarak gösterilebilir. K7 ise “bak mülteciler buraya geldi, nerde onlar oturuyor, biz de ayakta kaldık” dediklerini duyduğunu belirtmiştir. K11 de benzer bir duruma maruz kaldığını belirtmiştir. K5’in bahsedilenleri destekler nitelikteki ifadelerine ise aşağıda yer verilmiştir.

“Kısa süre içinde Suriyeli göçmenlerin Türkiye’yi nasıl doldurduğunu ve onlar yüzünden her şeyin pahalı hale geldiğini ve artık Türkler için iş kalmadığını anlatmaya başladılar. Ben sessiz kaldım ama Suriyeli göçmenleri savunmaya başlayan bir adam, bir kadın ve kocası vardı ve bizim yüzümüzden metroda tartışma çıktı.”(K5)

Bahsedilen durumlar, Suriyeli göçmenlerden birinin başka birine yer vermesi sırasında yabancı olduğunun anlaşılması veya toplu taşımada Arapça konuşulması sırasında ortaya çıkmaktadır. Bu tip durumları gözlemleyen K10 toplu taşımalarda oturakları kullanmama kararı almıştır. Elde edilen bulgular göstermektedir ki insanlar, ana dillerini kullanmaktan ve toplu taşımada oturakları kullanmaktan vazgeçebilmekte ayrıca korkabilmektedirler.

4.2.2.3.Çocukların Okul Çevresi

Katılımcıların bazıları evli ve çocukludur. Bazıları da çocuklu Suriyeli kişilerle komşudur. Çocukların okul çevresinde yaşadıkları problemlerin katılımcılara ne şekilde yansıdığına da bahsedilmesi gereken konulardan biri olduğu fark edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında, yetişkinlerin gözlemleri üzerinden Türkiye’de göçmen çocuk olma deneyimlerine ve ortaya çıkan problemlere bakılmıştır. Çocuklar açısından bu problemler; akran zorbalığına maruz kalmak, öğretmenlerin azarlayıcı tutum ve davranışları olarak sıralanabilir. Çocukların bu olayları yaşadktan sonra okuldan uzaklaşmak isteme davranışı göstermesi de problemlerin bir çıktısıdır. Bu tip problemler karşısında çoğu katılımcı ne yapacağını bilememektedir. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Öğretmenler çok iyiydi ama öğrenciler tarafından hep zorbalık yaşıyordu. Oynatmak istiyorlarsa bile çok olumsuz bir yere koyarlar onu. Mesela futbol oynuyorlar. Kaleci olarak oynamak istiyorsan gel, istemiyorsan oynamayacaksın diyorlar. O dönemde çocuğumun her hafta okula gitmeyeceğim dediğini hatırlıyorum. Öğretmen elinden gelen yapmaya çalışıyor ama çoğu öğrenci ona karşı olumsuz bir şekilde davranıyorlar. Sen Suriyeli misin, sen fakirsin gibi (konuşuyorlar).”(K10).

Öğretmenin çocuğa olan olumlu bakışı ve uyumu kolaylaştırmaya yönelik tutumlarına rağmen, ortada zorbalığa uğrayan bir çocuğun olması dikkat çekmektedir. Aynı katılımcıya bunun sebebi ile ilgili ne düşündüğü sorulmuştur. Katılımcı, diğer velilerin kendi çocuklarına “Suriyeli” öğrenci ile oynamamalarını öğrettiğini düşünmektedir.

Alıntılanan metin üzerinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus öğrencilerin söylentileridir. Katılımcının aktardığına göre, çocukları ana dil düzeyinde Türkçe konuşabilmektedir. Sosyo-ekonomik durumları diğer velilerden farklı düzeyde değildir. Buna karşın Suriyeli bir ailenin çocuğu olmak, okul ortamında etiketlenmeyi ve dışlanmayı beraberinde getirebilmektedir. Bunun sonucunda çocuk da okuldan uzaklaşmak isteyebilmektedir.

Akran tutumları kadar öğretmen davranışları da çocuk üzerinde etkilidir. K10, komşusunun çocuğunun sınıf içerisine en arka sıraya oturtulduğunu, bu durumun çocuk “göçmen” olduğu için yaşandığını düşündüğünü belirtmiştir. Çocuğun derslerinde

ilerleyememesinin sebeplerinin birinin bu olduğunu dile getirmiştir. Başka bir katılımcı da, göçmen çocuklara öğretmenlerin sınıf içerisinde bağırdığını ve azarladığını belirtmiştir. Katılımcı çocuklarla Covid-19 döneminde konuştuğunda onların okul ile ilgili aşağıdaki yorumlarda bulunduğunu belirtmiştir.

“Çok şükür hoca bağırmıyor çağırıyor artık.”(K9)

Okuldan uzaklaşmak isteme davranışına sebep olan başka bir etmen de çocukların sosyal çevre tarafından maruz kaldığı olumsuz tutum ve davranışlardır. Mahalle çevresi ve toplu taşımalar bu çevrelere örnektir. Geçmiş hayatta duyulan söylentiler veya gösterilen tutumlar çocuğu da etkilemekte ve okul gibi alanlara yönelik çocuğun önyargı geliştirmesine sebep olmaktadır. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri desteklemektedir.

“Oğlumun küçük yaşta (öğrendiği) ilk Türkçe kelime “git” oldu. Ama ne anlama (geldiğini) bilmiyor. Okula gidince okuldan korktu, gitmedi 2 hafta (boyunca). Kavga etti (bizimle). Sonra alıştı.”(K11).

Çocukların okul içerisindeki yaşantıları dışında, yetişkinler de çocukların okul kaydı sırasında problem yaşayabilmektedir. K7, okul müdürünün çocuğunu okula kaydettirmek istemediğini ve katılımcının evraklarının eksik olduğunu bahane ettiğini anlatmıştır. Pek çok resmi kurum ile görüşerek derdini anlattığını, bu kurumlardan birindeki bir şahsın kendisine yardımcı olduğunu aktarmıştır. Başka birinin aracılığı olmadan çocuğunun istediği okulda okuyamayacağını belirtmiştir. Bu durumun sebebinin ne olduğunu düşündüğü sorulduğunda katılımcı, aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir.

“Ben kapalıyım. (Bu okul) laik. Bir de ben Suriyeliyim. Müdür diyor ki, bizim okulumuzda çok kibar öğretmenler var. Tecrübeli öğretmenler... Neden size kayıt vereceğim?”(K7)

Okul kaydıyla ilgili bir başka katılımcının da deneyimi bulunmaktadır. K9, Türkçe dilini bilmeyen komşusunun çocuğunu, okula kayıt ettirmeye gittiğini anlatmıştır. Çocuklarla ilgili okulda her ay bir problem çıktığını ve okul yönetimiyle görüşmek adına devamlı okula gitmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu problem, çocukların okula uyum sağlama zorluğu çekmelerinden kaynaklanmaktadır.

Yapılan görüşmeler sırasında okula uyumu etkileyen faktörlerin; okul zorbalığı, öğretmen tutumları ve geçmiş hayatta sosyal çevre tarafından deneyimlenen olumsuz tutum ve söylentiler olduğu fark edilmiştir. Okula önyargı geliştiren çocukların okula gitmek istememe davranışı göstermesinin sonuçlarıyla ebeveynler ilgilenmekte, bazen bununla ilgili kendilerini çaresiz hissetmektedirler.

4.2.2.4.Esnafla Olan Etkileşim

Sosyal hayat içerine her katılımcının iletişim içerisine girmek durumunda kaldığı bir diğer insan grubu esnaflardır. Alışveriş sırasında satıcılarla ilgili karşılaşılan bazı ortak durumlara rastlanmıştır. Bu durumlardan biri, yine dil engeli sebebiyle ortaya çıkmaktadır. K8, Türkçeyi yeni öğrenmeye başladığı zamanlarda ihtiyaçlarını nasıl dile getireceğini bilemediğini, satıcıların bazen çok sabırsız olduğunu ve bu yüzden ihtiyacı olan ürünleri almadığını dile getirmiştir.

Katılımcıların “yabancı” olmasının anlaşılmasıyla esnaf tarafından karşılaştıkları bir diğer durum ürün fiyatlarını farklı şekilde söylenmesidir. Bunula ilgili K7, esnafın Türklere farklı yabancılara farklı fiyat söylediğini aktarmıştır. K5’de alışveriş sırasında benzer durumlarla karşılaştığını aktarmıştır. Bu gibi durumlar sebebiyle bazı katılımcılar alışveriş sırasında tedirginlik yaşamakta, haklarını almak adına konuşmaktan çekinmektedirler.

Katılımcıların “yabancı” olduğunun anlaşılması üzerine karşılaştıkları yapıcı tutumlar da mevcuttur. K5, Arap olduğunun esnaf tarafından kolaylıkla fark edilip esnafın kendisiyle Arapça konuşmaya başladığını söylemiştir. Başka bir katılımcı da bahsedilenlerle ilgili benzer şekilde aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur.

“(Annem) pazarda satıcılarla konuşacak kadar Türkçe konuşuyor, satıcılar da Arapça öğrenmişler iletişim kurabiliyorlar.”(K2)

Yabancı olma sebebiyle karşılaşılabilecek bir diğer durum, bazı satıcıların katılımcılara yönelik çeşitli ırkçı söylentilerde bulunabilmesidir. K1, alışveriş sırasında bir esnafla uzun bir sohbet ettiğini ve adamla iyi bir iletişim kurduğunu, esnafın kendisinin nereli olduğunu sorması üzerine Suriyeli olduğunu söylediğini belirtmiş ve esnafın kendisine şunu söylediğini aktarmıştır:

“Suriyeli olduğunu bilseydim seninle konuşmazdım bile, dedi.”(K1)

K1 bu değişimin, Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal medyada geçen ayrımcı tavır ve söylentilerden kaynaklandığını düşündüğünü belirtmiştir. Dil kullanımı sebebiyle yabancı olduğunun hemen fark edilebildiğini aktarmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere yalnız dil bilme seviyesi değil, dilin pratiğe dökülüş şekli de katılımcıların kolayca ayrımcılığa uğramalarına sebep olabilmektedir. Bu gibi durumlarda katılımcılar, birbirlerinden destek alarak kendi aralarındaki etkileşimi geliştirmektedir.

4.2.3.Kendi Aralarındaki Etkileşimleri

Katılımcılar, karşılaştıkları benzer problemlerin üstesinden daha iyi gelebilmek adına birbirleri ile iletişim halindedirler. Bu iletişim, yeni gelinen ülkeye uyum sağlamaları açısından çoğu zaman birbirlerini desteklemeleri anlamına gelmektedir. Katılımcılar, özellikle yeni gelinen yerde Türkçeyi iyi düzeyde bilmemenin beraberinde getirdiği zorlukla, iş bulma sürecinde genellikle çevrelerindeki Suriyeli göçmenlerden destek almışlardır. Bu konu, tez içerisinde “İş Bulma Süreci” başlığı içerisinde daha detaylı şekilde işlenmiştir.

Katılımcılar yeni ülkeye ilk geldiklerinde karşılaştıkları bir diğer problem kalacak yer bulma konusudur. Bununla ilgili çalışmanın “İlk İrtibat” kısmında da belirtildiği gibi K14, dayısının ücretsiz olarak Suriyeli göçmenlerin kullanımına açtığı evde konaklayarak barınma ihtiyacını karşılamıştır. Bu süreçte kalacak yer problemi ortadan kalktığı için rahat bir şekilde iş aramaya başlayabilmiştir. İş arama sürecinin dil bilmeyen bir insan için zor olduğunu, aynı evde konaklayan diğer Suriyeli göçmenlerin aylarca iş bulamadığını, bu süreçte kalınacak bir yere sahip olmanın büyük bir avantaj olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların birbirlerine destek oldukları bir diğer nokta tercümanlıktır. Dili yeterli düzeyde kullanamayan bazı katılımcılar, Türkiye’ye ilk geldiklerinde çevrelerindeki diğer Suriyeli göçmenlerin desteği ile pek çok problemi çözüme kavuşturmuşlardır. K9, hastaneye giden komşusuna tercümanlık yapmak için eşlik ettiğini belirtmiştir. K16 ise, pek çok Suriyelinin hastanede dil engeli sebebiyle çeşitli problemler yaşadığını gözlemleyerek çevresinde buna ihtiyaç duyan herkese ücretsiz tercümanlık hizmeti sağladığını belirtmiştir. Aşağıdaki ifadeler de bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Ailemizde Türkçe bilen (sadece) ben varım. O yüzden hastaneye gittiğimizde ben onu(aile fertlerinden birini) alıyorum ve tercümanlık yapıyorum.”(K2)

Alıntılanan paragrafta dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ailesiyle birlikte yaşayan K2'nin ebeveynlerinin Türkçe konuşmamasıdır. Benzer şekilde K14 de annesinin Türkçe konuşmadığını belirtmiştir. K6 ise annesinin Türkçe kursuna gitmesine rağmen Türkçe konuşmadığını ve bu sebeple komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığını belirtmiştir. K2 ise yeğeninin Türk okuluna gitmesiyle Türkçe öğrendiğini ve annesine dil öğrettiğini aktarmıştır. Açıklananlar göstermektedir ki katılımcılar arasında ebeveynlerin Türkçe bilmeme durumu yaygındır. Bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadeler yararlıdır.

“Babam bana her gün 'burada' ve 'neden' kelimelerinin anlamını soruyor ve üç yıldan beri annem Türkçeyi A1 (düzeyinde) öğreniyor. Babam ve annemin kötü dilleri nedeniyle Türklerle ilişkileri yok.”(K5)

Buradan anlaşılacağı üzere üniversite öğrencisi katılımcılar toplumsal ve sosyal hayatta aktif olarak bulunabildiklerinden daha kolay Türkçe öğrenmekte ve Türkçe pratik yapabilmekte, bu sayede yaşlıların ve ailelerinin sosyal hayatta dil sebebiyle karşılaşılabilecekleri problemlerde onlara destek olabilmektedirler. Bu durum, dışarı çıkamaz durumda olan kadın ve okul çağında olmayan çocuk gibi grupların Türkçe öğrenememesi, toplumsal hayata katılamaması ve kendi hayatlarını tek başlarına idame ettirememesi demektir.

Anlaşılacağı üzere dil bilmeme sebebi ile özellikle Türkiye'ye ilk geliş sırasında karşılaşılan sorunların çözümünde katılımcılar, kendi çevrelerindeki Suriyeli göçmenlerden destek alarak problemlerini gidermektedirler. Ancak bu etkileşim, her zaman olumlu şekilde ilerlemeyebilir. K2, lise yıllarında Türkiye'ye geldiğini ve Geçici Eğitim Merkezleri'nde Arap öğretmenlerden ders aldığını belirtmiştir. Bu okulda, öğretmenleriyle pek çok olumsuz deneyim yaşadığını belirtmiştir. Bu deneyimlerden birine aşağıda yer verilmiştir.

“Hoca ırkçılık yapıyordu. Mesela Halepli hoca Haleplilere daha yüksek puan veriyor bana vermiyor. Diğer Halepli hocalarda aynı şeyi yapıyorlar. Onlar arasında gizli bir ilişki var, haliyle ben depresyona girdim ne yapacağımı şaşırdım.”(K2)

K2, Şam'dan geldiği için diğer Suriyeli öğretmenler tarafından ayrımcılığa maruz kaldığına inanmaktadır. Üniversiteye başlama konusunda öğretmenlerin diğer öğrencilerle daha fazla ilgilenildiğini belirtmiştir. K2, teyzelerinden bu konuda destek gördüğünü aktarmıştır.

Bahsedilenlerden de anlaşılacağı üzere katılımcılar, çevrelerinde çeşitli sorunlar yaşayan Suriyeli göçmenleri dinleyerek bu problemlere ortak hissedebilmekte ve gerektiğinde onlara çeşitli yönlendirmelerde bulunabilmektedir. K9, çevresindeki bir Suriyeli ailenin kız çocuklarını okul hayatına dâhil etmediğini, çocukların ne Arapça ne de Türkçeyi yeterli düzeyde bilmediğini, bu sebeple aile ile iletişim kurarak çocukların okula gitmesi konusunda anneyi ikna ettiğini anlatmıştır.

Yukarıdaki duruma bakıldığında, sosyal hizmet perspektifinde bir müdahalede bulunulduğunu söylemek mümkündür. Kayıtsız göçmen olarak İstanbul'da bulunan bahsi geçen aileye kamu kurumlarında çalışan personellerin ulaşması güç olmaktadır. Bu noktada katılımcılar hem dil hem de kültürel yakınlık gibi sebeplerle bu kişilere daha rahat bir şekilde erişebilmektedir. Doğru bir yönlendirilmenin yapılması sonucunda çocukların eğitim hayatına katılımının sağlanması ile çocuklar, çeşitli çevresel risk faktörlerinden uzaklaşmakta, okul ortamı sayesinde çevreleri ile kültürleşme sürecini başlatabilmektedirler.

4.3.Psikolojik Süreçler

Psikolojik süreçler ile kast edilen, etkileşimsel durumların insanın kendini görüş şekline yansımaları ve bunu etkileyen çevresel faktörlerin neler olduğudur. Bu çerçevede çalışmanın bu kısmında, çevresel faktörlerin insanda ne tip inançlar doğurduğu, bu inançların hangi söylentilerden ileri geldiği ve kültürel yakınlığın bu durumlar üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu üzerinde durulacaktır.

4.3.1.Duyumlar/Söylentiler

Yapılan görüşmeler sırasında, katılımcıların çoğunun çevrelerinden duydukları ortak bazı cümlelere rastlanmıştır. Bu cümleler genellikle insanların yanlış inançlarından veya bilgisizliklerinden kaynaklanan kalıplaşmış yargılardır. Katılımcılar bu tip ayrımcılık içeren söylentilere toplumsal ve sosyal hayat içerisinde karşılaşmaktadır. Ayrımcılığın tutum

boyutuna çalışmanın “çevreleri ile olan etkileşimleri ve toplumsal hayat” başlığında yer verilmiş olup bu kısımda yalnızca katılımcıların Suriyeli olması sebebiyle sıklıkla duyduğu kalıplaşmış cümlelere ve buna yönelik hislerine yer verilmiştir. Bu söylentilerin bazıları, Suriyeli göçmenlere Türk halkına kıyasla imtiyaz tanındığı üzerinedir. Suriyeli göçmenlere burs verilmesi(K12), sınavsız üniversiteye girmeleri(K1), devletten maaş almaları(K12), fatura ödememeleri(K16,K3), Suriyeli göçmenlerin Türklerin haklarını alması(K15), çalışma hayatını Suriyeli göçmenlerin işgal etmesi sebebiyle Türklere çalışacak iş kalmaması(K1, K13) bu durumlara gösterilebilecek örneklerdendir. Katılımcılardan biri, bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadede bulunmuştur.

“Siz herhalde çok para alıyorsunuz falan diyorlar. Biz almıyoruz ama açıklayamıyorum çünkü başka bir dil kullanıyoruz.”(K12)

Bu tip söylentilere maruz kalan K4 ve K12, dil engeli sebebiyle kendilerini savunamadıklarını belirtmişlerdir. K4, bu söylentiler karşısında bazen kendisinin de dalga geçerek karşılık verdiğini, “Su var mı Suriye’de? Hayat var mı?” gibi söylentilere maruz kaldığında “Su yok, biz kola içiyoruz.” diye karşılık verdiğini, bu durumun kendisini rahatsız ettiğini dile getirmiştir.

Katılımcıların çoğu, görüşme esnasında toplum arasında yanlış bilinen bu durumların doğrularını araştırmacıya açıklama ihtiyacı hissetmiştir. Türkçe konuşma düzeyleri henüz yeterli olmadığı zamanlarda toplumsal hayatta daha çekingen davrandıklarından bu tip söylentilere cevap verememişler ancak vermek istemişlerdir. Aynı olayların tekrar hatırlatılması üzerine katılımcılar vermek istedikleri cevapları istedikleri şekilde araştırmacıya aktararak rahatladıklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcılara bu tip söylentilerin oluşmasındaki sebeplerin neler olabileceği hakkındaki düşünceleri sorulduğunda genellikle sosyal medyanın tutumunu işaret etmişlerdir. K3, Suriyeli göçmenlerin hırsızlık ve cinayet haberlerinin diğer uyruklu bireylere kıyasla medyada daha fazla yankılandığını, bu sebeple Suriyeli göçmenlere yönelik kalıplaşmış yargılar doğduğunu düşündüğünü aktarmıştır. K9 ise, bazen çok küçük olaylarda bile insanları kışkırtmak amacıyla sosyal medyanın kullanıldığını düşünmektedir. K1’ de benzer yorumlarda bulunarak, Suriyeli göçmenlerin gerçekleştirdiği olumlu eylemlere

medyada daha az yer verildiğini veya hiç yer verilmediğini düşündüğünü aktarmıştır. Bahsedilenlere ilişkin aşağıdaki ifadelerle bakmakta fayda vardır.

“Twitter’ı açarsan biz bir şey yapmasak da gündemdeyiz.”(K1)

K3, çevresindekilerin kendisine devamlı “Ne zaman gideceksin Suriye’ye?” diye sorduğunu anlatmıştır. Türkiye’de okumakta ve çalışmakta olduğunu ve savaş bitince ülkesine döneceğini çevresindekilere açıkladığını ancak bu açıklamayı devamlı yapmaktan rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Sosyal medyada da Suriyeli göçmenlerin Türkiye’den gitmesine yönelik paylaşımlarda bulunduğunu görmüştür. Bahsedilenlerle ilgili başka bir katılımcı da aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur

“Çoğu zaman Twitter’da görüyorum. Ülkemizde Suriyeli istemiyoruz. Çok çıkarlar binlerce oluyorlar, istemiyorlar. Bu bizim ülkemiz niye buradasınız.”(K12)

K4’de benzer paylaşımlara denk geldiğini belirtmiştir. K13’de benzer şekilde “Ülkenize gidin!” yorumlarına maruz kaldığını dile getirmiştir. Katılımcılar, Suriyeli göçmenlere yönelik sosyal medyada yapılan bu tür paylaşımların, genellikle Suriye’ye Türkiye’den asker gönderilmesi ve Türk şehit haberleri gelmesi sonucunda hız kazandığını düşünmektedir. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri desteklemektedir.

“Suriye yansın, İdlip yansın, diyorlardı. Ben sadece görüp geçiyorum”(K2)

“Siz bizim ülkemizde oturuyorsunuz. Bizim askerimiz de sizin ülkenizde savaşırlar.”(K12)

K2, bu tip yorumlar okuduğunda herhangi bir yanıt vermediğini, sadece görüp geçtiğini anlatmıştır. Bunun sebebi, katılımcıların hem dil açısından kendilerini yeterli düzeyde açıklayamayacaklarına inanmaları hem de yeni geldikleri ülkede “problem yaratmak istememe” düşünceleridir. Bu tür yorumlarla karşılaşan katılımcılar, “Suriyeli” kimliğinin insan olmalarından daha önce geldiğini hissettiklerini belirtmektedirler. Aşağıdaki ifadeler bahsedilenleri desteklemektedir.

“İçimden hissediyordum bu beni tanımadan beni sevmedi.”(K1)

K1, iletişim henüz başlamadan Suriyeli olması sebebiyle insanlar tarafından sevilmediğini hissettiğini dile getirmiştir. Sosyal medyada insanların çok daha ırkçı söylentilerde bulunabildiklerini ancak yüz yüze bu durumun böyle olmadığını belirtmiştir. Türklerle yüz yüze tanıştığında sevileceğini ancak sosyal medyanın ve çeşitli söylentilerin etkisiyle Suriyeli olduğunu söylediğinde insanların kendisine yanaşmak istemediğini düşünmektedir. Kurulan arkadaşlık ilişkisinin samimiyeti ve göz temasının bu konuda belirleyici olduğu düşünülmüştür. Çünkü fiziksel temasın mümkün olduğu durumlarda arkadaşlarının, kimliğine yönelik olumsuz söylentilerde bulunmadığını ancak sosyal medyada aynı arkadaşlarının Suriyeli göçmenlere yönelik saldırgan yorumlar yazabildiğini dile getirmiştir.

K1'in belirttiği olaya benzer deneyimlere sahip katılımcılar vardır. Örneğin K15, ailesiyle yeni bir eve taşınmak istediğinde "Suriyeli göçmenlere ev vermiyoruz." cümlesiyle karşılaşmıştır. K10 ise "Sen Suriyeli misin? Sen fakirsin." gibi yorumlara denk geldiğini belirtmiştir. Bu kalıplar, Suriyeli olmanın, tercih edilmemesi gereken bir olgu olduğunu belirtmek için kullanılmıştır. K7 ise konuyla ilgili, herhangi bir olumsuz davranış sergilenmemiş olsa bile, "Suriyeli" olmanın eleştirilmek için yeterli olduğunu aktarmıştır. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri desteklemektedir.

"Eğer nefes alırsan neden böyle yaptın (diyorlar)."(K7)

Görüşme sırasında "Suriyeli" kelimesinin bir hakaret olarak kullanıldığı bazı söylentilere de rastlanmıştır. K1 arkadaş ortamında olumsuz bir olay yaşadığında kendisine "Allah'ın Suriyelisi" dendiğini ve bundan rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Yine arkadaşları tarafından okul ortamında "Bir Suriyeli bile benden yüksek almış" gibi cümlelere maruz kaldığını belirtmiştir.

Yapılan görüşme sırasında K1'in, Suriyeli kimliği sebebiyle pek çok kez önyargıya dayalı söyleme maruz kaldığı fark edilmiştir. Ancak okul çevresinde öğretmenleri tarafından bu duruma maruz kalmamıştır. Bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadeleri yorumlamakta fayda vardır.

"Hocalara gidiyordum. Durumumu anlatıyordum. Hiç kimse, sen Suriyelisin, diye azarlamadı."(K1)

Bu yorum göstermektedir ki, K1'in çevresindekiler tarafından Suriyeli olması sebebiyle karşılaştığı ayrımcı söylentiler, onun her ortamda ayrımcılığa veya azarlanmaya maruz kalabileceğine inanmasına sebep olmaktadır. Benzer deneyimlere sahip başka katılımcılar da vardır. Yine okul çevresiyle ilgili olan aşağıdaki ifade, bahsedilenleri desteklemektedir.

“Öğrencilerin çoğu bazı durumlarda ırkçılık çekiyorlar ama ben hiç böyle bir şey görmedim.”(K2)

Alıntılanan cümle göstermektedir ki K2, üniversite ortamında herhangi bir ayrıma uğramamış olsa bile, çevresindekilerin bu ayrımı yaşadığını duymaktadır. Çevresindeki Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları zorlukları duyan başka katılımcılar da bulunmaktadır. Buna örnek olarak K1, Sakarya Üniversitesi'nde bir arkadaşının öğretmeni tarafından dışlayıcı bir tutuma maruz kaldığını ve bu sebeple bölümü okumayı bıraktığını duyduğunu anlatmıştır. K3 ise, uzun saatler boyunca zor koşullarda çalışmak zorunda olan Suriyeli arkadaşlarının durumlarına tanık olduğunu ve üzüldüğünü belirtmiştir. Bahsedilenler göstermektedir ki katılımcılar karşılaştıkları ayrımcı tavırları birbirleri ile paylaşmakta veya sosyal medya aracılığı ile görmektedir.

Bahsedilenler göstermektedir ki duyular, yalnız Türklerin Suriyeli göçmenler hakkında söylediği kalıplaşmış yargılardan ileri gelmemektedir. Katılımcılar, kendi aralarında Türklerle ilgili çeşitli söylentilerde de bulunabilmektedir. K16, İstanbul'un tehlikeli bir şehir olduğunu, her insan ile iletişim kurmaması gerektiğini düşündüğünü ve bu konuda Arap arkadaşlarının onu uyardığını dile getirmiştir. Bu tip söylentiler, katılımcılarda çevreye yönelik tedirginlik ve güvensizlik hislerine sebep olmaktadır.

Bu tip olaylar katılımcılar arasında paylaşılmakta ve bunun sonucunda kendileri yaşamasalar bile çevrelerinin Suriyeli göçmenlere yönelik önyargılı tutumlarını bildiklerinden kendilerini bunu yaşamadıkları için şanslı saymaktadırlar. Ayrımcılıklara maruz kalmamak bir ayrıcalık olarak algılanmaktadır. Katılımcıların dışlanmaya maruz kalmasalar bile buna uğrayan kişilere tanık olması, Suriyeli kimliği hakkındaki düşüncelerini olumsuz olarak etkilemekte, sosyal çevre tarafından sevilmedikleri inancını yaratmaktadır. Aşağıdaki ifadeler bahsedilenleri desteklemektedir.

"Neden bütün Suriyeli göçmenler kötü ama siz değilsiniz?"(K5)

Bu tip duyular sebebiyle K5, kendisini "Suriyeli" kimliğinden uzaklaştırmaktadır. K5, bu tip yorumlara pek çok kez rastladığını ve bunu duyduğunda mutlu olduğunu dile getirmiştir. Belirtilen örnekler göstermektedir ki söylentiler, insanların kimliklerini tanımlamaları ve aidiyet duyguları²⁸ üzerinde etkilidir.

4.3.2.Hissedilen Kültürel Yakınlık Durumu

Bu çalışmada kültürel farklılıklar, toplumsal ve sosyal hayatta görülmeye alışık olunmayan durumlar ve davranışsal/tutumusal farklılıklar olmak üzere iki şekilde incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların toplumsal ve sosyal hayatta nasıl konumlandırıldığı veya mesleklerin cinsiyetleştirilmesi kültürden kültüre farklılaşmakta ve katılımcıların gündelik hayatta görmeye alışık olmadıkları durumlar ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili K9, Türkiye’de kadınların iş hayatının her kolunda aktif rol aldığını gördüğünde şaşırıldığını dile getirerek toplumsal hayatta görmeye alışık olmadığı bir durumu belirtmiştir. Suriye’de kadınların genellikle doktor ve öğretmen olarak çalıştıklarını, Türkiye’de ise kasiyer olarak çalışan bir kadınla karşılaştığında şaşırıldığını belirtmiştir.

Bahsedilen duruma geniş bir perspektiften bakıldığında kadınların eğitim almaması, çalışma hayatına daha zor katılması anlamına gelebilir. Bu durumda kadın katılımcılar eğitim hayatına girmiyorlarsa çalışma hayatına girememekte ve dil öğrenme süreçleri uzamaktadır. Dil bilmeme sebebiyle toplumsal ve sosyal hayata katılma motivasyonları düşmekte ve özgüvenleri azalmaktadır. Bu durum göstermektedir ki eğitim hayatında kadın katılımcıların aktif rol alması, hayatın diğer alanlarına katılımlarını kolaylaştırmış ve özgüvenlerini arttırmıştır.

Bahsedilen makro düzey ayırım dışında, katılımcıların komşuluk ilişkilerinde kurdukları birebir iletişim sırasında kültür kaynaklı yaşanan bazı zorluklar ve yanlış anlaşılmalarda bulunmaktadır. Ancak katılımcıların çoğu, Türk kültürü ile Suriye kültürü arasında sosyal hayatta pek farklılık ile karşılaşmadığını dile getirerek iki kültürü bu anlamda birbirine yakın bulmuştur. Aşağıdaki ifadeler bahsedilenleri desteklemektedir.

²⁸Konuya detaylı bilgi, tezin "benlik algıları" bölümünde bulunmaktadır.

“Birçok şeyi paylaşıyoruz; yemeği, gelenekleri ve hatta aynı hurafeleri...”(K5)

K16, K14 ve K13, kendi kültürleri ile Türk kültürünün çok yakın olduğunu hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bu katılımcılar, kültürel anlamda kabul edip uyum sağlamakta zorlanacakları belirgin bir davranış veya tutumla karşılaşmadıklarını ve kültürlerin aynı olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. K8 ve K15, iki toplumunda çoğunlukla benzer inançlara sahip olduğunu ve aynı bayramları kutladıklarını belirtmişlerdir. K14 ise düğünlerin ve pek çok âdetin benzer olduğunu düşündüğünü aktarmıştır. Bu durum, gelinen ülke halkına manevi anlamda yakın hissetmeleri demektir. Bazı katılımcılar, bu tip pek çok ortaklığın olduğu bir ülkede neden ayrımcılığa maruz kaldıklarını anlayamadıklarını belirtmişlerdir.

Farklı illerde yaşama tecrübesi elde eden katılımcıların bahsedilenlerle ilgili karşılaştırmacı görüşleri de vardır. Örneğin K12, Türkiye'nin güney doğu bölgesinde bir süre yaşadığını, o bölge adetlerinin kendi kültürüne çok yakın olduğunu ancak İstanbul'a geldikten sonra kültürel anlamda bazı ayrımlar hissettiğini dile getirmiştir. Bu ayrımların büyük çaplı olmadığını, zamanla İstanbul'da yaşamaya alışacağına inandığını eklemiştir.

K12'nin hissettiği ayrımların tutarlı bir tarafı bulunmaktadır. İstanbul, yüz ölçümü olarak geniş, fazla nüfusa sahip ve farklı kültürlerin bir arada yaşadığı bir şehir olduğundan katılımcıların karşılaştıkları insan çeşitliliği de fazladır. Bu sebeple diğer şehirlerdeki yaşam deneyimlerine kıyasla K12'nin İstanbul'da daha yabancı hissetme durumu anlaşılabilir olmaktadır.

Bazı katılımcılar ise, toplumsal ve sosyal hayatta yabancı hissetme durumundan ziyade, komşuluk ilişkileri sırasında gözlerine çarpan bazı küçük farklılıkları dile getirmişlerdir. Bu farklılıklar, bir davranışın karşı taraftaki insan tarafından farklı şekilde anlaşılması olarak düşünülebilir. Bahsedilenleri açıklayıcı nitelikte aşağıdaki ifadelere bakmakta fayda vardır.

“Türkler hemen terlik veriyor misafire biz asla yapmıyoruz. Bizim kültürümüz bu sadece hizmetçiler (yapar). Ama sizin kültürünüz bu daha kıbar (bir davranış). Ben gittim hocamın evine. Bana terlik (uzattı). Ben terledim utanmaktan. O dedi bu çok normal.”(K7)

K7, komşuluk ilişkilerini iletmiş bir katılımcı olduğu için sosyal hayattaki farklılıkları daha kolay fark edebilmektedir. Kültürel anlamda dikkatini çeken farklılıklardan biri de, mahalleye ilk geldiği günlerde Türk komşularının kendisine sordukları sorulardır. O dönemde K7, “Eşin ne kadar maaş alıyor?” sorusunu komşularından duyduğunu ve çok şaşırdığını belirtmiştir. Bunun hassas bir konu olduğunu dile getirmiştir. Bunun dışında Türklerin, “Kaç çocuğun var?”, “Nerede çalışıyorsun?” veya “Eviniz kaç odalı?” gibi sorular sorduklarını, bunların hassas konular olduğunu ve sorulmaması gerektiğini düşündüğünü aktarmıştır.

K10’de yine komşuluk ilişkileri sırasında bir farklılığın gözüne çarptığını dile getirmiştir. Alışık olduğu kültürde yemek yeme konusunda genellikle çekingen davranıldığını ve daveti veren kişiden yemek yeme konusunda ısrar beklediklerini aktarmıştır. Türk arkadaşlarının davetlerinde ise bu durumun böyle olmadığını fark ettiğini belirtmiştir. K10, alışık olduğu bu tip farklılıkları değiştirebileceğini eklemiştir. Katılımcının konuyla ilgili aşağıdaki ifadelerine de bakmakta fayda vardır.

“Mesela bu konular bana karışık geliyordu. Alıştığın bir şey 23 yaşına kadar, sonra tam tersine bir duruma gelmek gerçekten kolay değil.”(K10)

Bahsedilenlere benzer tutumsal farklılıklar gözlemleyen başka katılımcılar da vardır. Örneğin K1, tokalaşmanın kendi kültüründe yaygın olmadığını aktarmıştır. Suriye’de bu kültürün yaygın olmadığını ve bu hareketin kendisi için herhangi bir anlam taşımadığını belirtmiştir. Mecbur kaldığı durumlarda, karşısındakini kırmamak için tokalaştığını ancak bunu istemeyerek yaptığını aktarmıştır. Bazen de, bu davranışın kendi kültürlerinde olmadığını, bu sebeple yapmak istemediğini çevresindekilere açıklamaya çalıştığını belirtmiştir. Aşağıda K1’in konuyla ilgili ifadeleri yer almaktadır.

“Ben alışmaya çalışıyorum. İstemiyorum ama mecbur hissettiğimde yapıyorum.”(K1)

Bu tutumlar göstermektedir katılımcılar yeni geldikleri yere uyum sağlayabilmek adına alışık oldukları davranışlardan taviz verebilmekte veya bu davranışları tamamen değiştirebilmektedir. Bu değişim, aidiyet duygularını, kendilerini algılayış şekillerini ve kendilerine ait inançlarını etkilemektedir.

4.3.3.Benlik Algıları/İnançlar

Katılımcılar, çevrelerinden sıklıkla işittikleri söylentiler ve kendi aralarındaki etkileşimler sonucunda bazı inançlar edinmektedirler. Toplumsal hayatta Suriyeli kimliği sebebiyle çeşitli ayrımcı tutumlara maruz kalmak veya bu tip durumlar gözlemlemek de, Suriyeli kimliğinin istenmeyen bir durum olduğu inancını taşımaya sebep olabilmektedir. Bu inanç ise, kişilerin “Suriyeli gibi” gözükmek istememesini beraberinde getirebilmektedir. Bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadelere bakmak faydalıdır.

“Siz Suriyeli misiniz, diye sordular. Evet, Suriyeliyiz, dedik. Şaşırdılar. Siz çok güzelsiniz, çok iyisiniz, Suriyeliler hiç öyle değiller dediler.”(K15)

Alıntılanan ifade, katılımcının çevresinden sıklıkla duyduğu bir söylemdir. Katılımcıya, bunları duymasının kendisini nasıl hissettirdiği sorulmuştur. Katılımcı çok iyi hissettiğini belirtmiştir. Bu durumda K15’in “Suriyeli gibi” gözükmek istemediği düşünülmektedir. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında K15, kendi kültüründen uzaklaşma eğilimine girmektedir.

Kendi kültüründen uzaklaşarak yeni gelen yerdeki kültürü benimseme, literatürde asimilasyon olarak tanımlanmaktadır. Yapılan görüşme sırasında K15, Türklere benzemenin kendisini iyi hissettirdiğini belirtmiştir. “Suriyeli gibi” gözükmektense toplumsal hayatta “Türk gibi” gözükmeyi tercih etmektedir. Suriyeli olduğunun çevre tarafından fark edilmesi sonucu yaşadığı pek çok olumsuz anı bulunduğu için K15, “Suriyeli gibi” gözüktüğünde dışlanma ve ayrımcılık yaşayacağına inanmaktadır. Katılımcı, “Türk gibi” giyinerek ve “Türk gibi” davranarak toplumsal hayatta problem yaşamadığını aktarmıştır. Aşağıda belirtilen ifadeler de K15’in ifadelerine yakın bulunmuştur.

“Öğrencilerin çoğu bazı durumlarda ırkçılık çekiyorlar ama ben hiç böyle bir şey görmedim Allahtan. Hatta kendimi yabancı gibi değil Türk gibi hissediyorum.”(K2)

K2 pek çok kez Türklere yapılan ayrımcılığı kınadığını belirterek bunu Türklere yaşatan ülkeleri sevmediğini dile getirmiştir. K2’nin bu şekilde hissetmesini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Katılımcı, Suriyeli öğretmenlerinin Türkiye’de kendisine ayrımcı²⁹ tutumlarla yaklaşması sebebiyle kendi kültüründen uzaklaşmıştır. Bunun yanında Türk

²⁹Detaylı olarak “kendi aralarındaki etkileşimleri” bölümünde bahsedilmiştir.

arkadaşlarıyla olan yakın ilişkilerine³⁰ istinaden Türk kültürüne yakın hissettiğini ve Suriyeli gibi değil Türk gibi hissettiğini dile getirmiştir. Literatürde kendi kimliğinden uzaklaşarak yeni gelinen yerdeki kültürel kimliğe ait hissetme durumu asimilasyon olarak tanımlanmıştır. Benzer şekilde başka bir katılımcının da aşağıdaki ifadelerine bakmakta fayda vardır.

“Doğduğun yer senin memleketin değildir sana rızık veren yer senin memleketindir.”(K14)

Yapılan görüşme sırasında K14, doğduğu ülkeyi kendi vatanı olarak görmediğini dile getirmiştir. Geldiği ülkeye ise çeşitli sebeplerle minnet duymakta ve ülke kültürüne alışmaya çalışmaktadır. K14’ün Suriye kültüründen uzaklaşmaya ve Türk kültürüne yaklaşmaya çalışması asimilasyon stratejisine örnek olarak gösterilebilir.

K15, K14 ve K2’nin anlattıklarının yanı sıra bazı durumlarda yeni bir ülkeye gelen insanlar, hem kendi kültürlerinden uzaklaşma eğiliminde olup hem de göç ettiği ülke kültürüne de yaklaşmayabilmektedir. Bu durumda insanlar hem kendi kültürlerinden uzaklaşmakta hem de yeni gelinen yere aidiyet geliştirememektedir. Literatürde bu durum kültürleşme başlığı altında, marjinalleşme eğilimi olarak isimlendirilmiştir. Bahsedilenlere uygun bir örnek olarak K12’ye ait olan iki ifadeye bakmak faydalıdır.

“Biz Türk değiliz tamam anladık...”

“Suriye'ye gitsek kendimizi daha yabancı hissederiz.” (K12)

Bu iki cümleye bakıldığında K12, Suriye kültürüne yabancı hissetmeye başladığını belirtmiştir. Aynı zamanda Türkler tarafından çeşitli önyargılı tutumlar ile karşılaştığı için yabancı olduğunu hissettiğini de dile getirmiştir. Yapılan görüşme sırasında K12’nin toplumsal hayata uyum sağlamak ve Türkiye’de kalmak istediği ancak çevresel faktörlerden dolayı(dışlanmaya maruz kalmak gibi) bunu yapmakta zorlandığı çıkarımında bulunulmuştur. Literatürde, yeni gelinen yerdeki bölge halkının dışlayıcı tavrı “ayırma” olarak geçmektedir. Bunun sonucunda zaman içerisinde K12, sosyal hayattan ayrılarak marjinalleşme eğilime girebilmektedir. Yine ayırma stratejisiyle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerine bakmak yararlıdır.

³⁰ Detaylı olarak “öğretmenler ile etkileşim” ve “öğrenciler ile etkileşim” bölümlerinde anlatılmıştır.

“Bazıları istemiyorlar yabancılarla konuşmak, biz de uzaklaşıyoruz o zaman. Bazıları konuşuyorlar ama bizden nefret ediyorlar, onlardan uzaklaşıyoruz.”(K4)

K4, yabancı olması sebebiyle çevresindekilerin kendisinden uzaklaştığını hissettiğinde, kendisinin de onlardan uzaklaştığını dile getirmiştir. Bu ifade, ayrılma ve ayırma stratejilerine işaret etmektedir. Ancak K12’den farklı olarak K4, kendi kültüründen de uzaklaştığına dair herhangi bir söylemde bulunmamıştır. Yapılan görüşme sırasında da K4’ün kendi kültüründen uzaklaşmak istemeden yeni gelen yere uyum sağlamak istediği ve Türkiye’de bir hayat kurmak istediği anlaşılmıştır. Bu durumda K4’ün kültürleşme stratejilerinden entegrasyonu benimsemek istediği söylenebilir.

Katılımcıların entegrasyon stratejisini benimsemesini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerden biri gelen yer tarafından kabul edildiğini hissetmektir. Kabul edilme, devlet tarafından veya toplum tarafından sağlanıyor olabilir. Yapılan görüşmeler sırasında katılımcıların Türk vatandaşlığı almaya hak kazanmalarının, devlet tarafından kabul edildiğini hissetme olarak yorumlandığı fark edilmiştir. Aşağıdaki ifadeler, bahsedilenleri destekler niteliktedir.

“Türk vatandaşlığımı aldım. Bütün ailem Türk vatandaşı oldu. Hem Türkçe öğrendim hem Türk vatandaşı oldum. Daha güçlü hissediyorum.”(K11)

Türk vatandaşlığına sahip olmayan katılımcılar, kendi ülkelerine geri dönme ihtimallerini her zaman göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu sebeple Türk vatandaşlığını³¹ almaya hak kazanmak, katılımcıların geldikleri ülke tarafından tam anlamıyla tanınmaları, her ülke vatandaşı kadar her konuda hak sahibi olmaları anlamına gelmektedir. Bu durumda katılımcılar kendilerini daha güvende hissetmektedir.

K1 ise Türk vatandaşlığı olmaması sebebiyle mahrum kaldığı bazı durumları aktarmıştır. Okul bursuna başvuru yapamamak bu durumlardan biridir. Ancak yukarıda K11’den alıntılanan metnin tersine, Türk vatandaşlığına sahip olmanın, topluma aidiyet

³¹Türk vatandaşlığı ile ilgili bilgilere, tezin “gelecek vizyonları” bölümünde de yer verilmiştir.

hissine bir etkisinin olmayacağını aktarmıştır. Bahsedilenlerle ilgili aşağıdaki ifadelere bakılabilir.

“Türk vatandaşlığıyla gelsem de ben kendimi sürekli burada yabancı olarak görüyorum. Ben yabancı olduğumu biliyorum”(K1)

Belirtilen sebeple K1, yaşadığı olumsuz olaylar karşısında “Yabancıyız diye mi bize böyle davranıyorlar?” diye düşündüğünü dile getirmiştir. Yabancı olması sebebiyle ilk aklına gelen fikrin bu olduğunu aktarmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere katılımcılar, “Suriyeli” olma sebebiyle devamlı olumsuz söylentilere maruz kalmaları sonucunda, günlük hayatta karşılaşılabilecek problemleri yabancı olma durumlarıyla bağdaştırmaktadırlar.

Katılımcıların çoğunun bahsedilenlere benzer şekilde “Türkiye’de Suriyeli olmak” ile ilgili deneyimleri bulunmaktadır. Bununla ilgili K7’de esnafla yaşadığı olumsuz bir olayı anlatarak Suriyeli olması sebebiyle bunu yaşadığına inandığını dile getirmiştir. Benzer deneyimlere sahip başka bir katılımcının ifadeleri de bahsedilenleri desteklemektedir.

Türkiye’de karşılaştığım en büyük zorluk Suriyeli olmam. Suriyeli olmak kolay bir şey değil.”(K5)

Bu durumda katılımcıların çoğunun “yabancı” olma durumunu sosyal hayat içerisinde devamlı hissettikleri söylenebilir. Bazı katılımcılar kimlikleri sebebiyle ayrımcılığa maruz kaldıklarına inanmaktadırlar. Bu durum katılımcıların gelecek vizyonlarını da etkileyen bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.4.Gelecek Vizyonları

Yapılan görüşmeler sırasında katılımcılara ileride kendilerini nerede gördüklerine dair sorular yöneltilmiştir. Bu soru ile katılımcıların gelecek vizyonlarını etkileyen çevresel etmenler, Türk vatandaşlığına sahip olmanın bu vizyonu nasıl etkilediği, kendi ülkelerine dönme veya Türkiye’de kalma konusundaki düşüncelerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Bazı katılımcılar Türkiye’de kalma, bazıları ise ülkelerine geri dönme isteklerinden bahsetmiştir. Bu konudaki fikirlerinin zaman içerisinde değiştiğini belirten katılımcılar da vardır. Örneğin K13, Türkiye’ye ilk göç ettiği dönemde savaşın biteceğine inandığı için

ülkesine geri döneceğini düşünmüştür. Ancak Suriye’de savaşın, ülke içi karışıklıkların ve belirsizlik durumunun devam etmesi ile Türkiye’de bir hayat düzeni oturtmuştur. Geleceğe dönük ideallerini de Türkiye’de gerçekleştirmeye karar vermiştir. K13’e kendisini ileride nerde gördüğü sorulduğunda aşağıdaki şekilde yanıtlamıştır.

“İnşallah üniversiteden mezun olduğum zaman bir okul açacağım”(K15).

K6, K13 ve K16’da ileride kendilerini okudukları bölümle ilgili bir meslek kolunda gördüklerini dile getirmişlerdir. Bu katılımcılar aynı zamanda, ileride kendilerini Türkiye’de görmektedir. Bunların yanı sıra K4 ve K8 ileride ailelerini de Türkiye’ye getirme planlarının olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde K14 ve K2’de Suriye’ye dönmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir. Aşağıdaki ifadeler bahsedilenleri desteklemektedir.

“Buraya geldikten sonra artık kendimi burada görüyorum, geleceğimi de buraya yazdım. Artık kendi planım var, başka yerde de yapamam ki ben zaten... İleride çalışma hayatı ve gelecek hayatımı burada planlıyorum.”(K2)

Bazı katılımcılar ise gelecek planlarının belirsizliğinden bahsetmişlerdir. Bu katılımcılar gelecek planlarını, Türkiye’de kalma, Suriye’ye dönme veya Avrupa’ya gitme anlamında her şekilde kurgulamışlardır. Örneğin K8, Türkiye’de kalma durumunun ve gelecekte ne yapacağını belirsizliğinden bahsetmiştir. Başka bir katılımcının aşağıdaki ifadeleri de bahsedilenler için uygun bir örnektir.

“Ben bu bölümü(ebelik) seçerken hem Türkiye’de hem Suriye’de benim için iyi olur (diye seçtim). Çünkü bu bölüm Suriye’de çok isterler. Hem de burada mı kalacağım geri mi döneceğim bilmiyorum... Yarın ne olur bilmiyorum bu yüzden uygun bir bölüm seçtim.”(K12)

Aynı katılımcı Suriye’ye geri dönmek istemediğini ancak mecbur kalırsa da buna uyum sağlamak durumunda olduğunu belirtmiştir. Türkiye’nin ileriye dönük Suriyeli göçmenlerle ilgili nasıl bir politika izleyeceğini net bir şekilde ortaya koymaması, Suriyeli göçmenlerin geçici koruma kapsamında ve üçüncü bir ülkeye gönderilme amacıyla Türkiye’ye kabul edilmiş olması ve temelde Suriyeli göçmenlerin ülkelerindeki savaş

sebebiyle Türkiye'ye gelmiş olmaları, katılımcıların ileride geri gönderilme ihtimallerini düşünmelerine yol açmaktadır.

K11 gibi Türk vatandaşlığına sahip katılımcılar, daha rahat bir şekilde gelecek ideallerinden bahsederken, buna sahip olmayanlar gelecek idealleriyle ilgili konuşma konusunda çekinceli davranmışlardır. K12 örneğinde olduğu gibi genellikle kendileri için birden fazla yol çizmiş, Suriye'ye dönme ihtimallerini de göz önünde bulundurarak gelecek ideallerinden bahsetmişlerdir.

Bu konuda kararsız kalan katılımcılardan biri de K3'tür. K3, yakında Türk vatandaşlığı almaya hak kazanacağını ancak aynı zamanda kendi ülkesine özlem duyduğunu aktarmıştır. Bugün Türk bir ortağıyla birlikte çalıştığını ve ileride yönetici olmak istediğini aktarmış ancak nerede yaşayacağını bilmediğini ve bu konuda kararsız kaldığını belirtmiştir. K3 dışında iki katılımcı daha kendi ülkelerine özlem duyduklarını ve geri dönmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir.

“Bitmeyen savaş bittikten sonra Suriye ye dönmek... Kendi ülkem var. Kendi ülkemde yaşamak varken orada yaşamayı tercih ederim. Bizim orada evlerimiz var tarla, arsa, baya imkânlarımız var. Orada daha rahat yaşarım.”(K1)

“Gelecek umurumda değil, bugünü önemsiyorum. Yakınlarda Suriye'ye dönmeyi umarım. Çünkü ağaç köklerinden uzaklaşmaz ve orada benim köklerim var.” (K5)

Yukarıda da belirtildiği gibi iki katılımcı, savaşın bitmesini ve ülkelerine geri dönmeyi ummaktadırlar. Ancak savaşın bitmesiyle ilgili K1'in çeşitli tereddütleri bulunduğundan mezun olduktan sonra yurt dışına çıkma fikrinin bulunduğunu belirtmiştir. K1, ileride Suriye'ye dönme veya yurt dışına çıkma fikirlerinden bahsederek Türkiye'de kalmak istemediğini aktarmıştır. Bu fikrin kaynaklarından birinin sosyal ve toplumsal hayatta yaşadığı zorluklar ve çeşitli ırkçı söylentiler olduğu söylenebilir.

K10'da benzer şekilde hayatı boyunca Türkiye'de kalmak istemediğini, ülkesindeki durum düzeldiğinde Suriye'ye dönmek istediğini, bulunla birlikte Türkiye'de minnet duyduğu pek çok değerli Türk tanıdığını aktarmıştır. Bu minnet duygusu ile K10, Türkiye ile

Suriye arasında proje yapmak istediğini belirtmiştir. K10'un aşağıdaki ifadeleri bahsedilenleri açıklar niteliktedir.

“Türkiye benim ikinci vatanım gibi... Saygı duyuyorum ve borçlu hissediyorum ona karşı. O yüzden güzel bir proje (yapmak istiyorum) iki ülke arasında. Profesyonel bir şey yapmak istiyorum. Teşekkür etmek adına...”(K10)

Çalışmanın gelecek vizyonları bölümüne genel hatlarıyla bakıldığında, katılımcıların çevreleriyle kurdukları etkileşimin hayat planlarını etkilediği söylenebilir. Türkiye’de yaşamaya alışmış ve çevreye uyum sağladığına inanmış olan katılımcılar hayatlarını da Türkiye’de geçirmeye yönelik planlamaktadır. Ancak geldiği yer ile aidiyet kuramayan ve devamlı dışlandığını hisseden katılımcılar ülkelerine geri dönme veya başka bir ülkeye gitme arzusundadır. Bu durum göstermektedir ki katılımcıların çevreyle kurdukları etkileşim, onların psikolojik süreçleri ve gelecek vizyonları üzerinde etkilidir.

5. TARTIŞMA

Suriye’de meydana gelen iç savaş sonucu pek çok insan yurtlarını terk ederek Türkiye’ye göç etmiştir. Göç sonrası yerel halk ile göçmenlerin etkileşime girmesi, pek çok yeni durum ortaya çıkarmıştır. Suriyeli göçmelerin çevreleri ile olan etkileşimlerine odaklanılan çalışmamızda, katılımcıların toplumsal ve sosyal hayata katılımı ve bu sırada ortaya çıkan problemler anlaşılmaya çalışılmıştır. Ekolojik sistem kuramının sunduğu “çevresi içinde birey” anlayışından yararlanılarak, çalışma kapsamında seçilen katılımcıların Türkiye’deki yaşam deneyimlerine yer verilmiştir. Bu yaşam deneyimleri ve göze çarpan etkileşimsel problemler, sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmiştir.

Çalışma dört ana kategori ve çeşitli alt kategorilere ayrılmıştır. Bu kategorilerin ilki, katılımcıların Türkiye’ye geliş süreçlerinde yaşadıkları problemler ve iletişime geçtikleri insanların detaylı bir incelemesini içermektedir. İkinci kategori ise katılımcıların çevre ile olan etkileşimini esas almaktadır. Bu kategoride katılımcıları çevreleyen sistemler, toplumsal hayat ve sosyal hayat olmak üzere iki başlık içerisinde değerlendirilmiştir. Toplumsal hayat, insanlar arasındaki formel ilişkiler ağını, sosyal hayat ise enformel ilişkiler ağını içermektedir.

Katılımcıların çevrelerinde sıklıkla duydukları kalıplaşmış yargılardan nasıl etkilendiği ve kültürel anlamda kendilerini nasıl konumlandıkları da çalışma kapsamında anlaşılmaya çalışılmıştır. Bahsedilenler, çalışmanın üçüncü kategorisini oluşturmaktadır. Kültürel konumlandırma durumu, kültürleşme stratejilerinden yararlanılarak incelenmiştir. Çevresel duyuların ve kültürü tanımaya dair yapılan gözlemlerin, katılımcıların kendilerine yönelik inançlarını nasıl etkilediği de yine bu kategori içerisindeki “benlik algıları” bölümünde irdelenmiştir. Çalışmanın ikinci ve üçüncü kategorileri sayesinde, bireye psiko-sosyal yönden bakmak mümkün olmaktadır.

Katılımcıların toplumsal ve sosyal çevrede yaşadıkları iletişimsel problemler ve bu problemlerin benlik algılarına yansımaları, sosyal hizmetin araştırma alanlarından biridir. Sosyal hizmet mesleği, bu iletişimsel problemlerin tespiti ve giderilmesi adına çözüm önerileri geliştirerek, müracaatçıların hizmetlere erişim ve doğru hizmetten en iyi şekilde yararlanmasını sağlamaktadır.

Sosyal hizmet mesleği, bu problemleri ortadan kaldırmaya çalışırken bireyi güçlendirmeye yönelik çalışmalarda da bulunur. Çalışma kapsamında da tespit edildiği üzere, katılımcıların olumsuz durumlarla karşılaşmasının kendilerini görüş şekillerine yansımaları bireyin güçlendirilmesini gerekli kılar. Bu yönüyle çalışmanın psikolojik süreçler bölümü de, birey merkezli bir güçlendirmenin nasıl yapılabileceği ile ilgili problem tespitleri yapılmasını mümkün kılar.

Belirtilen zeminden yararlanılarak 16 katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler öncesinde, katılımcılarla ilk irtibat kurulduğunda dikkat çeken birkaç nokta bulunmaktadır. Bu noktalardan biri katılımcıların Türkçe konuşma konusundaki çekinceleridir. Görüşme öncesinde katılımcılara, tez konusunu ve araştırmacıyı tanıtıcı bilgiler verilmiş ve görüşmenin içeriğinden bahsedilmiştir. Katılımcıların üniversite öğrencisi olmaları ve Türkçe dil yeterliliklerinin bulunmasına rağmen, konuşma konusunda kendilerine dair şüphe duymaktadırlar. Bu tedirginliklerini araştırmanın başında ve araştırmacının kendini tanıttığı esnada belirtmişlerdir. Konuşmanın ilerlemesi ile bu tedirginliğin azaldığı görülmüş ancak çeşitli dil bilgisi hataları yapmaları durumunda mahcup davranışlar ve sözler sergiledikleri dikkat çekmiştir.

Görüşmeler sırasında da katılımcıların çoğunun ortak olarak yaşadığı pek çok durum tespit edilmiştir. Bunlardan biri, Türkiye'ye gelme kararı vermelerindeki benzerliktir. Katılımcıların Türkiye'ye gelme kararı vermelerindeki temel etmenler, Suriye'de çalışma ve eğitim hayatının durma noktasına gelmesi ve savaştan kaçma isteği olarak gösterilebilir. Apak (2014)'ın çalışmasında da benzer şekilde, göçmenlerin göç etme sebepleri, maddi problemler ve can güvenliği olarak belirtilmiştir.

Türkiye'ye çeşitli tanıdıklarıyla irtibat kurarak gelen katılımcıların çalışma hayatına katılma, dil öğrenme ve eğitim hayatına girme süreçleri, diğer katılımcılara kıyasla daha kolay bir şekilde gerçekleşmiştir. Katılımcıların kurduğu bu ilk irtibat, toplumsal ve sosyal hayata uyum noktasında bir destek mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydın (2018)'in çalışmasında da çalışmamızla benzer şekilde Suriyeli göçmenlerin göç etmeden önce Türkiye'deki tanıdıklarıyla irtibat kurduğu bulgusuna rastlanmıştır. Apak (2014)'ın çalışmasında da, araştırmamızla benzer şekilde göç edilen yerde tanıdıkların bulunmasının uyumu kolaylaştırıcı bir etken olduğu belirtilmiştir.

Barınma ihtiyacının karşılanmasının ardından katılımcılar genellikle, ilk olarak çalışma hayatına girmektedir. Katılımcıların 14'ü çalışma hayatına katılmıştır. Bu kişilerin çalışma hayatında en çok karşılaştıkları problemler sigortasız ve vasıfsız iş kollarında uzun saatler çalışmak zorunda kalmaktır. Göçmen olmaları sebebiyle işverenleri tarafından daha kolay sömürülebilmeleri ve haklarını hukuksal anlamda nasıl savunacaklarını bilememeleri de iş yaşamında karşılaştıkları diğer olumsuzluklardır. Benzer şekilde Aydın (2018, s.118)'ın çalışmasında da çoğu katılımcı, kötü çalışma şartlarından şikâyetçidir.

Katılımcılar, yukarıda da bahsedilen şekilde işverenleri ile etkileşimsel problemler yaşadıklarında ve geldikleri ülkenin kendilerine tanıdığı haklardan habersiz olduklarında genellikle hukuki destek almamaktadırlar. Sosyal hizmet gibi hak savunuculuğu ve öğreticilik rolleri bulunan bir meslek grubu açısından bu tip problemlerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi adına girişimlerde bulunulması önemlidir. Ayrıca bu durum, katılımcının kendisine, çevresine ve hukuk sistemine güven duymadığını da göstermektedir.

Katılımcıların çalışma hayatında yaşadıkları bu problemlerin sebeplerinden biri, dil bilmemeleri sebebiyle her iş koluna dâhil olamamaları ve vasıfsız iş kollarında çalışmak zorunda kalmalarıdır. Yine dil bilmeme sebebiyle katılımcıların çoğu Türkiye'ye ilk gelişlerinin ardından Suriye'de eğitim gördüğü alanda iş bulamamıştır. Aydın (2018, s. 117)'ın çalışmasında ise çalışmamızla benzer şekilde eğitilmiş Suriyeli göçmenlerin kendi meslek alanlarında iş bulamadıkları belirtilmiştir. Bunun yanı sıra araştırmamızda katılımcıların çoğu, ileride kendisini eğitim aldığı bölüm ile ilgili bir meslekte görmektedir. Bu durum göstermektedir ki katılımcıların gelecek beklentileri bulunmaktadır. Benzer şekilde Apak (2014)'ın çalışmasında da Mardin'de yaşayan Suriyeli göçmenlerin olumlu gelecek beklentilerine sahip oldukları belirtilmiştir.

İş yaşamına kişiler arası ilişkiler anlamında bakıldığında ise çoğu katılımcının iş arkadaşları ile problem yaşamadığı anlaşılmıştır. İş yaşamı profesyonel bir alan olduğundan çoğu katılımcı iş arkadaşlarıyla iletişime girmek zorunda olmadığını belirtmiştir. Okul hayatı ise iş yaşamının profesyonelliğinden farklı bir arkadaş çevresi sunmaktadır. Katılımcıların çoğu iş yaşamında olduğu gibi başlarda okul arkadaşlarıyla yakın ilişkiler kurmaya da yanaşmamıştır. Ancak okulda verilen ödevlerin grup ile yapılması gerektiği zamanlarda,

katılımcıların okul arkadaşları ile ilk irtibatı kurduğu dikkat çekmiştir. Genellikle bir zorunluluk olarak doğan bu irtibat, katılımcıların arkadaş çevresine alışmasını sağlamaktadır.

Araştırmamızda okulda arkadaş çevresi bulunan katılımcıların uyumlarının da diğer öğrencilerden daha iyi olduğu fark edilmiştir. Benzer şekilde Karabaş (2018)'in göçmen çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmada, çocukların arkadaşlık ilişkilerinin gelişmesinin uyumu kolaylaştırdığı çıktısına ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin yabancı öğrenciler hakkındaki düşünce ve davranışları da öğrenciler arası ilişkileri etkileyen bir unsurdur. Öğretmenlerin katılımcılara yönelik olumlu söylentilerini derslerde dile getirmesi, yabancı öğrencilere olan farkındalığı arttırmakta ve Türk öğrencilerin tutumunu etkilemektedir. Bunun yanında çalışma kapsamında Suriyeli olması sebebiyle öğretmeni tarafından ırkçı bir tutuma maruz kalan katılımcıya rastlanmamıştır. Öğretmenlerle yaşanan problemler genellikle katılımcıların Türkçe dilini konuşma anlama ve yazma konusunda zorlanmasından ve öğretmenlerin bazılarının katılımcılara bu konuda destek vermemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu noktada yabancı olması ve dil bilmemesi sebebiyle Suriyeli katılımcılara ayrı bir ödev verilmesinin bir ayrıma mı yoksa kolaylaştırıcı ve rahatlatıcı bir duruma mı yol açacağı bilinmemektedir. Suriyeli öğrencilere okul içerisindeki dezavantajlı durumlarından dolayı ayrıcalıklı davranılması, öğrenciler arasında katılımcılara yönelik ırkçı tutum ve söylentilerde artışa sebep olabilir. Bunun yanında yabancı olma ve dil bilmeme durumlarının tamamen görmezden gelinerek Türk öğrenciler ile aynı sınavlara girmeleri ve aynı ödevlerden sorumlu olmaları, ders notlarının ve okul motivasyonlarının düşmesine, genellikle okulda dönem uzatmalarına sebep olmaktadır³².

Okul motivasyonunu olumlu anlamda etkileyen değişkenler de mevcuttur. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin yabancı öğrencilere yönelik farkındalığının olmasının ve sınıfa bu konuda eğitici bilgilendirmeler yapmasının öğrenciler üzerinde etkili olduğu ve arkadaşlık ilişkilerinin bu durumdan olumlu olarak etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Arkadaşlık ilişkilerindeki ilerleme, dersler konusunda katılımcıların

³²Dezavantajlı gruplara ayrıcalık tanınmasının toplumda birleşmeye mi yoksa ayrıma mı dönüşeceği konusu çalışmanın "çokkültürcülük" bölümünde tartışılmıştır. Literatür taramasının bu bölümünde, araştırmalarda rastlanan farklı fikirlere yer verilmiştir.

destek almasını ve dönem uzatmamasını sağlamaktadır. Kendini başarılı hisseden katılımcıların özgüvenlerinde artış olmakta ve sosyal çevreye katılım konusunda daha girişken davranmaktadırlar.

Bahsedilenlerden de anlaşılacağı üzere okul, içindeki aktörlerin birbirinden etkilendiği ve birbirini etkilediği bir ortam olarak bütüncül şekilde değerlendirilmelidir. Bronfenbrenner'in çevresi içinde birey perspektifinden bu duruma bakıldığında, okul hayatında karşılaşılan olumlu tutumların, çevredeki diğer mikrosistemler ile girilen iletişim etkilendiği söylenebilir.

Okul hayatı gibi katılımcıların tümünün içinde bulunduğu bir diğer resmi kurum İl Göç İdaresi'dir. Bu kurumla ilgili bahsedilen en büyük problem, güvenlik görevlilerinin tutumudur. Katılımcıların çoğu, aşağılayıcı bir üslup ve pek çok davranış ile karşılaştıklarını dile getirmiştir. Bunun dışında İl Göç İdaresi'nin randevu alma sisteminin özellikle 2014-2015 senelerinde oturmadığı, bu dönemde Türkiye'ye gelen katılımcıların sıra alma ve kimlik kartı çıkarma noktalarında teknik anlamda problem yaşadıkları da anlaşılmıştır.

Pek çok katılımcının içinde bulunduğu bir diğer kurum ise hastanelerdir. Hastanelerde tercüman hizmetinin bulunmasına rağmen bazı katılımcılar bu hizmetten yararlanamamış, dil engeli sebebiyle randevu alma, doktorla ve doktor sekreteriyle iletişim kurma noktalarında sıkıntılar yaşamışlardır. Görüşmeler sırasında katılımcıların dil öğrendikten sonra çevrelerindeki dil bilmeyen insanlara hastane ile ilgili işlemlerde yardımcı oldukları fark edilmiştir. Bu noktada çalışmayan ve eğitim hayatına katılmayan ebeveynler veya yaşlıların dil bilmediği, yanlarında Türkçe bilen biri olmadan hastane işlerini gerçekleştirmekte zorlandığı anlaşılmıştır. Bu durum dil bilmeyen yetişkinlerin, dil bilen çocuklarına bağımlı olmaları anlamına gelmektedir.

Bahsedilen duruma YUKK çerçevesinde bakmakta fayda vardır. YUKK'un uyum başlıklı 96. maddesiyle, mültecilerin kendi kendilerine yetecek düzeyde yaşayabilmeleri amaçlanmıştır³³. Ancak yukarıdan da anlaşılacağı üzere tercüman hizmetinin bulunduğu kurumlara katılımcıların dil bilmeyen komşuları gitmekte zorlanmaktadır. Bu durumda kendi hayatılarını tek başına idame ettirme noktasında problem yaşamaktadırlar. Bunun yanı sıra,

³³ YUKK'un uyum ile ilgili maddelerine, çalışmanın "Türkiye'de iltica ve göç mevzuatı" başlığında yer verilmiştir.

tercüman hizmetinin verilmediği kurumlarda, katılımcıların Türkçe bilmeyen yakınlarının, YUKK çerçevesinde uyum noktasında amaçlanan noktaya gelmekte zorlanacakları görülmektedir.

Hastane personellerinin de dil konusunda problem yaşayan katılımcıları tercüman hizmetine yönlendirmediği fark edilmiştir. Hastane personelinin, gerekli hallerde katılımcıları neden tercümana yönlendirmediği ise çalışma kapsamında görülemeyen kısımlardan biridir. Ancak bu durum göstermektedir ki personellerin, göçmen hakları anlamında bilgilendirici seminerlere ihtiyacı vardır.

Hastanelerde karşılaşılan bir başka ortak problem ise hastane personellerinin katılımcılara olan tutumudur. Katılımcılardan elde edilen bilgiler ışığında, bazılarının hastane personeli tarafından azarlandığı veya kötü muameleye maruz kaldığı fark edilmiştir. Bu katılımcılar, bahsedilen sebeple resmi kurumlara gitmeye çekindiklerini dile getirmişlerdir.

Göçmenlere sağlanan hizmetlerin iyileştirilmesi önemli bir konu iken, katılımcıların imkânlar iyileştirilse bile kamu kurumlarına gitmeye korkmaları daha temel bir problem olarak karşımıza çıkmıştır. Bir hizmetten yararlanmak adına halk için açılan bu kurumlara katılımcıların gidememesi, etkileşimsel problemler yüzünden bu kurumların fonksiyonlarını tam anlamıyla gerçekleştirememesi demektir. Bu noktada etkileşimsel problemlerin hizmetlere erişimi engellediği araştırmanın önemli bulgularından biri olarak gösterilebilir.

Sosyal hizmet gibi müracaatçıların hizmete erişimini kolaylaştırmayı amaçlayan bir meslek grubu için bahsedilen durum önemlidir. Çünkü toplumsal ve sosyal hayattaki çeşitli travmatik olaylar veya ırkçılığa dayalı söylentiler sonucu katılımcıların kendi içlerine çekilmesi ve resmi kurumlara müracaat edememesi, çeşitli haksızlıklara uğrasalar dahi devlet tarafından görünmez olmaya başlamaları demektir. Toplum içerisinde görünmez olmak, uzun vadede hem yerel halk hem de katılımcılar açısından olumsuz durumlara sebep olabilmektedir.

Resmi kurumlar dışında etkileşime girilen bir diğer çevre, sosyal hayat olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların sosyal hayatta etkileşim içerisinde olduğu alanlar ise mahalle, toplu taşımalar ve esnaflarla ilişkiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Karşılaşılan

etkileşimsel problemlerin de genellikle bu çevrelerde yaşandığı fark edilmiştir. Bu problemler, resmi kurumlardan farklı olarak bir arada yaşama deneyimleri sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Birlikte yaşama deneyimlerinin en görünür olduğu çevre, mahalle olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmamız kapsamında mahalle çevresiyle olan ilişkilerin cinsiyete göre farklılaştığı anlaşılmıştır. Bu çerçevede kadın katılımcıların komşuluk ilişkilerinin erkek katılımcılara kıyasla daha gelişmiş olduğu fark edilmiştir. Bahsedilen durumun temel sebeplerinden biri, kadın katılımcıların komşularını eve davet etme girişimleridir. Dil öğrenme süreci de bu sayede gelişmekte, katılımcıların özgüvenleri artmakta ve topluma olan uyumları kolaylaşmaktadır.

Mahalle çevresinde iyi ilişkiler geliştirmeye etki eden çeşitli değişkenler vardır. Bunlardan biri hangi aile tipine sahip olduğudur. Aydın (2018, s. 121)'ın çalışmasında Suriyeli katılımcıların genellikle geniş aile şeklinde yaşamaları sebebiyle komşularınca ses yaptıkları şeklinde uyarılar aldıkları bilgisine ulaşılmıştır. Bu sebeple mahalle ile girdikleri iletişim düşük düzeyde seyretmektedir. Çalışmamız kapsamında ise bazı katılımcıların Aydın (2018)'in çalışmasıyla benzer şekilde, Türkiye'ye ilk geldikleri süreçte bir süre yakınlarının evlerinde geniş aile şeklinde yaşadıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Ancak zamanla tüm katılımcılar çekirdek aile şeklinde veya arkadaşları ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Katılımcıların çoğunun çocuğu bulunmamaktadır. Bu gibi sebepler doğrultusunda katılımcılar, komşularından genellikle gürültü anlamında şikâyet almamaktadırlar.

Arapça bilmek, komşuluk ilişkilerini olumlu anlamda etkileyen bir diğer etmen olarak karşımıza çıkmıştır. Bunun sebeplerinden biri, mahalle çevresinde Arap bir çevirmene ihtiyaç duyulduğunda katılımcıların komşularına yardımcı olmasıdır. Diğer bir sebebi ise dini faaliyetler gerçekleştirmek için bir araya gelen mahalle çevresince, katılımcıların istenmesidir. Bu faaliyetlerde Arapça dili komşuluk ilişkilerini olumlu anlamda etkileyen bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yalnız Arapça bilmek değil, Türkçe konuşma seviyesi de ilişki durumları konusunda belirleyici bir diğer etmendir. İyi düzeyde Türkçe konuşulamaması katılımcıların

karşısına çoğunlukla da bir engel olarak çıkmaktadır. Türkçe konuşma, yalnız mahalle çevresinde değil mikro düzeyde girilen her iletişim üzerinde etkilidir.

Mikro düzeyde özellikle okul hayatı, çalışma ortamı ve resmi kurumlarda dil engeli sebebiyle pek çok problem oluşmaktadır. Dil engeli sebebiyle ortaya çıkan etkileşimsel problemler; çalışma hayatında her tür iş koluna başvuruda bulunamamak ve vasıfsız iş kollarında çalışmak zorunda kalmak, akademik alanda dili anlama ve yazma konusundaki problemler sebebiyle derslerden düşük not almak veya dersleri başarı ile tamamlayamamak olarak özetlenebilir. Kendilerini iyi bir şekilde açıklayamayacaklarını düşündükleri için resmi kurumlara gitmeye çekinmeleri de yine bu çerçevede sayılabilecek bir problemdir. Benzer şekilde Aydın (2018, s. 121), dil bilmemenin etkileşimsel anlamda pek çok probleme sebep olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

İyi düzeyde dil bilinmesi durumunda ise katılımcıların komşuluk ilişkileri ilerlemekte, okul başarısı yükselmekte, hak aramaktan ve resmi kurumlara başvuru yapmaktan çekinme durumu azalmakta, özgüvende artış yaşanmakta, tüm bunların sonucunda toplumsal ve sosyal hayata uyum kolaylaşmaktadır. Benzer şekilde Karabaş (2018)'da dil etmeninin uyumu kolaylaştırıcı bir faktör olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların yerel kültüre ne derece yakın hissettikleri de uyumu etkileyen bir etmen olduğundan araştırma kapsamında anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın “duyumlar/söylentiler” kısmında da bahsedildiği gibi katılımcılar, yalnız Suriyeli olmaları sebebiyle çeşitli ırkçı söylentilere maruz kaldıklarını aktarmıştır. Ayrıca sosyal hayat içerisinde ana dillerini kullandıklarında da çeşitli olumsuz tutum ve davranışlar ile karşılaştıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumda yerel halkın Suriyeli katılımcılara yönelik kültürleşme stratejisinin “ayırma” olduğu söylenebilir³⁴. Katılımcılar ise bu tutum karşısında yerel halktan ayrılma veya hem kendi kültürlerinden hem de ev sahibi toplumun kültüründen

³⁴Uyum süreci çift taraflı işlediğinden, kültürleşme stratejilerini anlama noktasında göçmenlerle olduğu kadar yerel halk ile de çalışılmalıdır. Yerel halkın kültürleşme stratejisi ise, yerel halk ile gerçekleştirilen görüşmeler sonrasında anlaşılabilir. Ancak bu çalışma yalnız Suriyeli katılımcılar ile gerçekleştirildiğinden yerel halkın kültürleşme stratejisi, Suriyeli katılımcıların gözlemlerinden ve algılarından yola çıkılarak yorumlanmıştır. Bu sebeple Türklerin kültürleşme stratejilerinden bahsedilirken, Suriyeli katılımcıların algısından bahsedilmektedir. Burada Türklerin kültürleşme stratejilerinden ne olduğunun anlaşılmasından ziyade, Suriyeli göçmenlerin ev sahibi toplumun tutumunu ne şekilde algıladığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

uzaklaşarak marjinalleşme eğilimine girebilmektedir. Bu çalışmada ayrılma ve marjinalleşme eğilimde olan katılımcılara rastlanmıştır.

Kültürleşme stratejileri, yerel halk ve göçmenlerin davranışsal ve tutumsal farklılıkları doğrultusunda şekillenmektedir. Bu çalışmada, katılımcıların Türkiye'ye geldikten sonra bazı kültürel farklılıklar gördükleri ancak bunların belirgin ve rahatsız edici düzeyde olmadığı, Suriye kültürünü Türk kültürüne yakın buldukları anlaşılmıştır. Bu açıdan bakıldığında yerel halkın katılımcılara yönelik entegrasyon stratejisi uygulaması durumunda, katılımcıların da yerel halka yönelik entegrasyon stratejisi uygulayabileceği söylenebilir.

Kültürleşme stratejilerini etkileyen bir diğer faktör, Suriyeli göçmenlere Türk vatandaşlığı verilme durumudur. Katılımcılara Türk vatandaşlığı verilmesi, kendilerini görüş şekilleri ve gelecek vizyonları üzerinde etkilidir. Yapılan görüşmeler sırasında Türkiye'de kalmak isteyen katılımcılar, gelecek ideallerinin vatandaşlık verilmesi durumuna bağlı olarak değişeceğini dile getirmiştir. Türk vatandaşlığına sahip olunması durumunda katılımcıların gelecek planları da Türkiye üzerine kurulmaktadır. Bu ise kültürleşme sürecini katılımcıların bakış açısından olumlu olarak etkileyecek bir faktördür³⁵.

Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ışığında kültürleşme sürecini önemli ölçüde etkileyen söylentilerin aynı tip olduğu fark edilmiştir. Katılımcıların toplu taşımalarda karşılaştıkları ayrımcı muameleler de birbirine yakındır. Halk arasında Suriyeli göçmenler hakkında yanlış bilinen bilgilerin de birbirine çok yakın olduğu, görüşmelerde çoğu katılımcının aynı önyargılı ifadeyi kullanmasıyla fark edilmiştir. Bu benzerliğin kaynaklarından birinin sosyal medya olabileceği düşünülmüş, katılımcılar da bu konuda benzer görüşler dile getirmiştir.

Medyanın Suriyeli göçü ile ilgili “mülteci krizi” terimini ve Suriyeli göçmenler için “misafir” kavramını kullanmasını yerel halkın algılayış şekli, sosyal medyanın ev sahibi toplumun bakış açısına etkisine örnek olarak gösterilebilir. Çalışmanın “Yerel Halk Açısından Suriyeli Göçü” bölümünde de bahsedildiği gibi bu terimleri kullanmanın sonucunda ev sahibi toplum çeşitli önyargılı söylentiler geliştirmiştir. Katılımcıların çoğunun

³⁵ Bu çalışma, yalnız Suriyeli katılımcılar ile gerçekleştirildiğinden ve uyum sürecine çift taraflı bakılması gerektiğinden, yerli halkın bu duruma göstereceği tutumun da öngörülerek bir değerlendirmede bulunulmasının daha sağlıklı olacağı düşünülmüştür. Bu sebeple Türk vatandaşlığı verilme durumu, yalnız Suriyeli katılımcılara yansıyan psikolojik boyutu ile değerlendirilebilmiştir.

karşılaştığı “Siz ne zaman ülkenize dönüyorsunuz?” sorusunun da kullanılan “misafir” kavramı sebebiyle doğduğu literatür taraması sırasında elde edilen bir bilgidir. Bu açıdan literatür taramasında belirtilen bilgiler ile çalışmamızın bu bölümüne ait çıktıları birbiri ile tutarlıdır

Çalışmamızda, katılımcılara yönelik olumsuz söylentilere toplumsal ve sosyal hayatın her alanında yani her mikrosistemde rastlanılabildiği fark edilmiştir. Katılımcıların hepsi, önyargıya dayalı bu söylentilere en az bir kez rastlamıştır. Bu söylentiler sebebiyle katılımcıların bazı çevrelere çekingen şekilde yaklaştığı anlaşılmıştır. Yine bu söylentiler sebebiyle katılımcıların bazı resmi kurumlara ihtiyaç dâhilinde bile başvuruda bulunmaya çekindikleri fark edilmiştir.

Önyargıya dayalı olumsuz söylentilerin farkına varılması ve değiştirilmesi adına, sürece belediyelerin ve sivil toplum kuruluşlarının da dâhil edilerek göçmenlere yönelik bilgilendirici faaliyetlerin resmi kurumlar ve sosyal hayatta yaygınlaşması gereklidir. Suriyeli göçmenler açısından ise Arapça kanallarında Türkçe yayınların da yapılması sayesinde toplumsal veya sosyal hayatın herhangi bir alanına dâhil olamayan kişilerin kültürleşme süreçlerini medya kanalıyla sağlaması ve dillerini de bu yolla geliştirmesi sağlanabilir.

Yine literatür taraması sırasında halk arasında “paylaşılan önyargılar³⁶” olabildiği bilgisine rastlanmıştır. Bu önyargılar ile kast edilen, halk arasında yaygınlaşan etnisiteye dayalı olumsuz düşünce ve söylentilerdir. Yapılan görüşmeler sırasında bu tip kalıplaşmış yargılar ile tüm katılımcıların karşılaştığı fark edilmiştir. Bunun azaltılması adına kültürler arası iletişimin geliştirilmesi gerekmektedir. İlimli bir çevrede hayatlarını geçirmekte olan ve bu tip söylentilere daha az rastlayan katılımcıların sosyal hayata katılım ve uyumlarının daha fazla, kendilerine ve çevrelere yönelik önyargılarının daha az olduğu fark edilmiştir.

Katılımcılar, ırkçılığa dayalı söylenti ve tutumlardan korktukları için Suriyeli olduklarının anlaşılmasına yönelik durumlar içine girmekten çekinmekte ve korkmaktadırlar. Bu ayrımcı muameleler, katılımcılar sosyal hayatta Arapça konuşurken de ortaya

³⁶Çalışmanın “çokkültürcülük” bölümünde bahsedilmektedir.

çıkabilmektedir. Sosyal ve toplumsal hayata “Suriyeli” olarak katılmaktan çekinmelerinin ileriye dönük kimlikleriyle ilgili bir takım problemlere sebep olabileceği düşünülmüştür.

Görüşmecilerin bu söylenti ve tutumlarla karşılaştıklarında verdikleri tepkiler birbirinden farklılık göstermektedir. Bazı katılımcılar ırkçı bir tutuma maruz kaldığında sustuğunu veya ağladığını belirtirken bazıları tartıştığını veya polise şikâyetle bulunduğunu dile getirmiştir. İlk grup katılımcılar, problemle karşılaştıklarında kendilerini yeterli düzeyde Türkçe ifade edemeyeceklerine inanmaktadırlar. Görüşmeler sırasında, her katılımcının kendini ifade edebilecek yeterlilikte Türkçe konuşabildiği ancak bazılarının bu konuda kendilerine güvenmedikleri, bu sebeple de problemlere verdikleri tepkilerin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcılar, her ne kadar ırka dayalı problemlerle karşılaşmış olsa da, genellikle Türkiye’de kalmaya devam etmek istediklerini dile getirmişlerdir. Bu durumun temel sebeplerinden bir, katılımcıların çoğunun uzun süredir Türkiye’de bulunmaları sebebiyle yerleşik bir düzen kurmuş olmaları, dili anlıyor ve konuşabiliyor olmaları ve eğitim hayatına devam edebilmeleridir. Katılımcıların 3’ü Suriye’de savaşın bitmesinin ardından ülkelerine geri dönmek istediklerini dile getirmiştir. Çalışmamız kapsamında ülkesine geri dönmek isteyen 3 katılımcının bu konudaki motivasyonu kendi ülkelerine duydukları özlemdir.

Araştırmamız ile tutarlı sonuçlara ulaşan Apak (2014)’ın Mardin’ de gerçekleştirdiği nicel çalışmada, katılımcıların yarısı şartlar uygun hale gelirse Suriye’ye geri dönmek istediklerini dile getirmiştir. Aydın (2018, s. 116)’ın çalışmasında ise ekonomik durumu Suriye’de daha iyi olan katılımcıların ülkelerine geri dönmek istedikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise ekonomik durum ile ülkeye geri dönme isteği arasında herhangi bir bağlantı kurulamamıştır.

Türkiye’de kalmak, Suriye’ye geri dönmek dışında üçüncü bir ülkeye gitmek de göçmenlerin tercih edebileceği durumlardan biridir. Araştırmamızda katılımcılardan yalnız biri, bir seçenek olarak Avrupa’ya gidebileceğini belirtmiştir. Diğer katılımcıların Avrupa’ya gitmeyi bir tercih olarak belirtmemesinin sebebi dini ve kültürel anlamda kendilerini Türkiye’ye yakın hissetmeleridir.

Katılımcıların gelecek idealleri, geldikleri ülkeye hissettikleri aidiyet ve kültürel yakınlık durumu ile ilişkilidir. Burada, inançlar, değerler ve normlar kümesi olan makrosistemden bahsedilmektedir. Makrosistem, çevre ile kurulan etkileşimlerden etkilenmektedir. Buradan hareketle, bireyi çevreleyen sistemlerin hepsinin birbiri ile ilişki içerisinde olduğu, mikrosistemlerdeki değişimlerin makrosistemi etkilediği söylenebilir.

Her sistemin bir diğer sistem üzerinde etkiye sahip olduğunun anlaşıldığı bu çalışmada, kültürlerarası ilişkileri geliştirici çalışmaların yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Bu sayede önyargıya dayalı söylemlerin azalacağı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün de belirttiği üzere "harmonizasyon" stratejisinin uyum noktasında gerçekleştirilebileceği söylenebilir. Bu sayede toplumda yeni bir uyum dengesinin kurulmaya başlanabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, B. Y., & Acar, H. (2002). Sistem kuramı-ekolojik sistem kuramı ve sosyal hizmet "temel kavramlar ve farklılıklar". *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 13(1), 29-35.
- Adıgüzel, Y. (2016a). Göçmenlerin kültürel etegrasyonu. *Türkiye'de geçici koruma altındaki suriyeliler: tespitler ve öneriler* içinde (pp. 173-197). İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Adıgüzel, Y. (2016b). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Akgöz Çevik, S. (2016). Suriye'den Türkiye'ye göç'ün etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 80-83.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 59-82.
- Akkoyunlu Ertan, K., & Ertan, B. (2017). Türkiye'nin göç politikası. *Contemporary Research in Economics and Social Sciences*, 1(2), 7-34.
- Altınsoy, F., & Özyer, K. K. (2018). Liseli ergenlerde okula aidiyet duygusu: umutsuzluk ve yalnızlık ile ilişkileri. *İlköğretim Online*, 17(3), 1751-1764.
- Altundeğer, N., & Yılmaz, M. E. (2016). İç savaştan bölgesel istikrarsızlığa: suriye krizinin türkiye'ye faturası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), 289-301.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap(Pınar Yayın Grubu).
- Apak, H. (2014). *Suriyeli göçmenlerin uyumu ve gelecek beklentileri: Mardin örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi: Mardin.
- Artan, T. (2010). Sosyal hizmet kuramları. *Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Dergisi*. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyalhizmetler_ao/sosyalhizkur.pdf.
- Aslan, A. (2019). Entegrasyon, çokkültürlülük ve katılım: Almanya Türkleri'nin yaklaşımı. *Farabi International of Social Sciences*, 74-86.
- Aslan, G., & Tanhan, A. (2019). Ergenlerde okul aidiyeti, okul işlevleri ve psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 33(2), 318-332.
- Aydın, M. K., & Çakmak, E. E. (2017). Sosyal devletin temelleri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 1-19.
- Aydın, O. (2018). *Sultanbeyli'de yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyeli göçmenlerin entegrasyon süreçlerine ilişkin niteliksel bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi: İstanbul.
- Balı, A. Ş. (2001). *Çokkültürlülük ve sosyal adalet* (1 b.). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

- Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Bauman, Z. (1999). *Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar*. İstanbul: Sarmal Yayıncılık.
- Berry, J. W. (2003). Acculturation: Advances in theory, measurement and applied research. P. B. K. Chun içinde, *Conceptual approaches to acculturation* (s. 17-37). Washington, DC: APA Press.
- Berry, Phinney, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55(3), 303-332.
- Bilge Zafer, A. (2016). Göç çalışmaları için bir anahtar olarak "kültürleşme" kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(30), 75-92.
- Borlat, C. (2019). *1989 zorunlu göçü, göçmenlerin sosyal entegrasyonu: Bulgaristan göçmenleri üzerine bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Bourse, M., & Yücel, H. (2017). *Kültürel çalışmaları anlamak*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Bozkurt, K. (2016). Geri kabul ve vize serbestisi anlaşması. *TBB Dergisi*(125), 389-393.
- Bozkurt, K. (2018). Suriye iç savaşı: Savaşın yarattığı mültecilik akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (tarih yok). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32, 513-531.
- Canbey Özgüler, V. (2018). Göç ve uyum politikaları. *Advancements in Business and Economics*, 1(1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abe/issue/40292/481087>.
- Carlson, M., & Rabo, A. (2011). İsveç'te öğretmen eğitimini yeniden düzenlemek "çeşitlilik" paradoksları. M. Carlson, A. Rabo, & F. Gök içinde, *Çokkültürlü toplumlarda eğitim: türkiye ve isveç'ten örnekler* (s. 1-25). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: bes yaklaşıma göre araştırma ve araştırma deseni*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlar, A., & Onay, A. (2015). Entegrasyon/uyum: kavramsal ve yapısal bir analiz. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. M. Yüceşahin içinde, *Göç ve uyum* (s. 33-65). London: Transnational Press.
- Çelebi, N. (1993). Kavram tanımlamaları. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 16-20.
- Çelik, Ç. (2007). Niklas Luhmann'da sosyal sistem olarak toplum ve modern toplumun karmaşıklığı sorunu. *Bilimname*, 1, 51-74.

- Çiçekşögüt, A. (2017). Uluslararası göç hukuku perspektifinde yerinden edilmiş Suriyelilerin Türkiye'deki statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-16.
- Danış, Z. (2006). Davranış bilimlerinde ekolojik sistem yaklaşımı. *Aile ve Toplum*, 8(3), 45-59.
- Davaslıgil, Ü. (1997). Ekolojik Yaklaşımın psikoloji ve eğitime uygulanması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 21(103), 66-79.
- Dedeoğlu, B. (2015). *Uluslararası ilişkilerde özel bir alan: bölgesel bütünleşme*. İstanbul: Yeniüzyıl yayınları.
- Dedeoğlu, S., & Ekiz Gökmen, Ç. (2011). *Göç ve sosyal dışlanma: Türkiye'de yabancı göçmen kadınlar*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(3), 149-157.
- Doğan, M. (2019). *Temel eğitim kurumlarındaki Afgan uyruklu öğrencilerin sosyal entegrasyonunda okulun yeri: Karaman örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman.
- Doytcheva, M. (2005). *Çokkültürlülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duyan, V. (2013). *Sosyal hizmet kuramları ve yaklaşımları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-20.
- Eminoğlu, N. (2020). *Kültürlerarası şehirler: sosyal uyumun aracı olarak kültürlerarası iletişim*. Ankara: RESLOG.
- Erdem, F., & Özen, J. (2003). Niklas Luhmann'ın tanıdıklık, emin olma ve güven ayırımı. F. Erdem, Ö. Janset, & F. Erdem (Ed.) içinde, *Sosyal Bilimlerde Güven* (s. 53-59). Ankara: Vadi Yayınları.
- Ettekal, A. V., & Mahoney, J. L. (2017). Ecological systems theory. A. V. Ettekal, J. L. Mahoney, & K. Pepler (Ed.) içinde, *The SAGE Encyclopedia of Out-of-School Learning* (s. 239-241). Thousand Oaks: SAGE Publications.
doi:<http://dx.doi.org/10.4135/9781483385198.n94>
- Ferguson, C. (2008). Promoting social integration. *Expert Group Meeting on Promoting Social Integration*. Helsinki, Finland, : United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA).
- Gezici Yalçın, M. (2017). *Göç psikolojisi*. Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayıncılık.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). <https://www.goc.gov.tr/>. Erişim tarihi: 13.02.2021

- Gök, N. (2019). Suriye Krizi'nin Türkiye'ye yansımaları (2011-2017). *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(8), 77-114. doi: doi.org/10.32739/uskudarsbd.5.8.59
- Gökler, I. (2008). *Sistem yaklaşımı ve sosyal-ekolojik yaklaşım çerçevesinde oluşturulan kavramsal model temelinde kronik hastalığı olan çocuklar ve ailelerinde psikolojik uyumun yordanması* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gutmann , A. (2005). Giriş. K. A. Appiah, J. Hebermas, S. C. Rockefeller, M. Walzer, & S. Wolf içinde, *Çokkültürcülük: Tanınma politikası* (s. 23-41). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Günlü, R. (2014). Göç, kimlik ve öğrenme: bilincin toplumsal örgütlenmesi. *Mülkiye Dergisi*, 27(240), 269-284. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mulkiye/issue/240/879>
- Habermas, J. (2005). Demokratik Anayasal Devlette Tanınma Savaşımı.
- Härkönen , U. (October, 2007). The Bronfenbrenner ecological systems theory of human development. *Scientific Articles of V International Conference Person, Color, Nature, Music* (s. 1-16). Latvia: Daugavpils University. http://www.oppi.uef.fi/wanda/users/uharkone/tuotoksia/Bronfenbrenner_in_%20English_07_sent.pdf
- Heppner, P., Wampold, B., & Kivlighan, D. (2008). *Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Kara, P., & Korkut, R. (2010). Türkiye'de göç iltica ve mülteciler. *Türk İdare Dergisi*(467), 153-161.
- Karabaş, B. (2018). *Suriyeli göçmen çocukların ev bağlamında mekanla olan ilişkileri ve türkiye'ye uyum süreçleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kartari, A. (2016). *Kültür, farklılık ve iletişim: kültürlerarası iletişimin kavramsal dayanakları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kaya, A. (2020a). *Türkiye'de Suriyeli göçü ve belediye deneyimleri: Birlikte yaşam ve sosyal uyum*. Ankara: RESLOG.
- Kaya, A. (2020b). *Türkiye'de Suriyeli Göçü ve belediye deneyimleri: Kapsayıcı sosyal hizmet uygulamaları*. Ankara: RESLOG.
- Kaya, A. (2020c). *Türkiye'de Suriyeli Göçü ve belediye deneyimleri: Kitlesel göçler yerel yanıtlar*. Ankara: RESLOG.
- Kılınç, U. (2019). *İnsan hakları ve mülteci hukuku ışığında göç ve yerel yönetimler*. Ankara: Bee Company.
- Kozaman, S., & Şengezer, B. (2013). Sosyo-ekolojik sistem yaklaşımı bağlamında türkiye'de çevresel değişimler ve sosyo ekonomik yapı ilişkisi. *Megaron*, 8(3), 179-189.
- Köşk, U. C., & Özbek, Ç. (2017). Kürselleşme ve uluslararası göç ilişkisinde değişen göçmen algısı. *Social Science Studies*, 5(8), 247-259.

- Küçük, S. (2013). Batı'nın batılılaşması: Zihinsel dönüşümün eylemsel kökeni. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 432.
- Lindberg, I. (2011). Çokdilli eğitim: İsveç'ten bir perspektif. M. Carlson, A. Rabo, & F. Gök içinde, *Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim: Türkiye ve İsveç'ten Örnekler* (s. 73-97). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Orhan, A., & Yılmaz Genç, S. (2018). Göç teorilerine kısa bir bakış, gerçekler ve efsaneler. A. Orhan, & S. Yılmaz Genç içinde, *Göç, Mültecilik ve İnsanlık* (s. 254-264). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.
- Orhan, O., & Gündoğar, S. S. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri*. Ankara: Orsam.
- Özdemir, Ç. (2016). Suriye'de iç savaşın nedenleri: Otokratik yönetim mi, bölgesel ve küresel güçler mi? *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 81-102.
- Özlem, D. (2015). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürcülüğü yeniden düşünmek: kültürel çeşitlilik ve siyasi teori*. (B. Tanrısever, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınları.
- Perruchoud, R., & Redpath, J. (2004). *Göç terimleri sözlüğü*. IOM.
- Sağlam, Ö. (2011). *Sosyal devlet ve insan hakları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Saygın, S., & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 312-333. doi:10.18863/pgy.364115
- Simmel, G. (2003). *Modern kültürde çatışma*. (T. Bora, N. Kalaycı, & E. Gen, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınevi. Sirkeci, İ., Yüceşahin, M. M., & Şeker, B. D. (2015). Uyum çalışmalarına giriş. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. M. Yüceşahin içinde, *Göç ve Uyum* (s. 1-8). London: Transnational Press.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*(55), 103-134.
- Şahin, B. (2017). Almanya'daki Türk Göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklararası karşılaştırması. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 227-252.
- Şahin, B. (2017). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklararası karşılaştırması: kimlik ve ait hissetme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi(HÜTAD)*, 8, 227-252.

- Şeker, B. D. (2015). göç ve uyum süreci: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. M. Yüceşahin içinde, *Göç ve Uyum* (s. 9-21). London: Transnational Press.
- Şit, B. (2008). Modern vatandaşlık kavramına bir bakış. *TBB Dergisi*(76), 64-68.
- Taşçı, Ö., & Kara, A. (2019). Türkiye’de oluşturulan yeni uyum politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 260-305.
- Taştan, C. (2017). *Sosyal entegrasyon rehberi*. İstanbul: Hak-İş Konfederasyonu.
- Taylor, C. (2005). Tanınma politikası. K. A. Appiah, J. Habermas, S. C. Rockefeller, M. Walzer, & S. Wolf içinde, *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası* (s. 43-83). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tepeciklioğlu, A. O., & Tepeciklioğlu, E. E. (2015). Teoriden pratiğe Suriye krizi ve uluslararası toplum. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(1), 163-193. doi:10.16987/ausbf.46378
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası emek göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlar.
- Türker, D., & Yıldız, A. (2015). Göçmenlerde sosyo-psikolojik entegrasyon analizi. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. M. Yüceşahin (Dü) içinde, *Göç ve uyum* (s. 23-31). London: Transnational Press.
- Uğur Göksel, G. (2019). *Göçmen entegrasyonu ve tanınma teorisi: Adil entegrasyon*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- UNHCR. (2019, Eylül). *Turkey Fact Sheet*. UNHCR.
- UNHCR. (2020, Eylül). *Turkey Fact Sheet*. UNHCR.
- Ünsal, A. (2020). *Suriyeli Mültecilerin sosyal entegrasyonu: Reyhanlı örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde.
- Volkan, V. D. (2017). *Göçmenler ve mülteciler: Travma, sürekli yas, önyargı ve sınır psikolojisi*. Ankara: Pusula Yayıncılık.
- Yanar, B., & Erkut, G. (2020). Belediyelerin Suriyeli mültecilere yönelik politikaları. *Şehir ve Medeniyet: Şehir Araştırmaları Dergisi*, 191-211.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, H. (2013). *Türkiye’de Suriyeli mülteciler: İstanbul örneği*. İstanbul: Mazlumder.
- Yılmaz, D. (2017). Ekolojik sistem yaklaşımı çerçevesinde bir olgu sunumu: Suça sürüklenen çocuk ve ailesi üzerine bir çalışma. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 2(1), 87-94. doi:10.24013/jomelips.311330
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş*. İstanbul: Nika Yayınları.

EKLER

Ek 1: Soru Formu

1. Soru Formu

1. Demografik sorular

Yaşınız

Cinsiyetiniz

Eğitim durumunuz

Kim/kimlerle yaşamaktasınız?

Suriye'nin neresinden geldiniz?

Nasıl geçinmektesiniz?

Hangi okula gitmektesiniz?

Hangi semtte yaşamaktasınız?

2. Türkiye'ye geldikten sonraki sürecinizden bahseder misiniz?

İlk olarak hangi şehre geldiniz?

Kimlerle irtibat kurdunuz?

3. Okul yaşantınız hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Okul çalışanları ile iletişiminiz nasıldır?

Okul arkadaşlarınız ile iletişiminiz nasıldır?

Okul yönetimi ile iletişiminiz nasıldır?

Öğretmenleriniz ile iletişiminiz nasıldır?

Ders ortamınızdan bahseder misiniz?

5. Mahalle çevrenizden ve komşuluk ilişkilerinizden bahseder misiniz?

Mahalle çevrenizi nasıl tanımlarsınız?

Mahalle arkadaşlıklarınızdan bahseder misiniz?

Ailenizin komşuluk ilişkileri nasıldır?

6.Esnaf ile olan ilişkiniz nasıldır?

7.Toplu taşımalarda size olan tutum nasıldır?

8.Aileniz hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ailenizin eğitim durumu nedir?

Ailenizin Türklerle olan ilişkisi nasıldır?

Ailenizin Suriyeli göçmenlerle olan ilişkisi nasıldır?

Ailenizin dil bilme durumu nedir?

Aileniz ile okul arasındaki ilişkiden bahseder misiniz?

Aileniz ile okul arkadaşlarınız arasındaki ilişkiden bahseder misiniz?

9. Çalışma hayatınızdan bahseder misiniz?

İş yaşamınızdan ve çalışma arkadaşlarınızla olan ilişkinizden bahseder misiniz?

Çalışma hayatında karşılaştığınız problemler nelerdir?

10. Bulduğunuz resmi kurumlardan bahseder misiniz?

Hastaneye gittiğinizde nasıl bir tutumla karşılaşırsınız?

Sosyal hizmet kurumlarına gittiğinizde nasıl bir tutumla karşılaşırsınız?

Polise gittiğinizde nasıl bir tutumla karşılaşırsınız?

İl Göç İdaresi'ne gittiğinizde nasıl bir tutumla karşılaşırsınız?

Belediyelere gittiğinizde nasıl bir tutumla karşılaşırsınız?

Resmi kurumlarda çalışan personelin çevrenizdeki diğer insanlara olan tutumu nasıldır?

11.İletişim içerisinde olduğunuz dernekler var mıdır? Bu derneklerde geçirdiğiniz zamanlardan bahsedebilir misiniz?

12. Siz karşılaşmamış olsanız bile çevrenizde Suriye'den Türkiye'ye göç edip Türkiye'de çeşitli zorluklarla karşılaşan insanlar var mıdır? Var ise bu zorluklar nelerdir?

13. Türkiye'de çevrenizdeki insanlar tarafından tepki aldığınız bir davranışınız var mı?

14. Türkiye'de çevrenizdeki insanlar tarafından tepki aldığınız bir düşünceniz var mı?

15. Türkiye'de çevrenizdeki insanlar tarafından tepki aldığınız bir inancınız var mı?

16. Türkiye ve Suriye'nin kültürel yakınlık durumu hakkında neler söyleyebilirsiniz?

17.İleride kendinizi nerede görmektesiniz?

İleride Türkiye'de yaşamaya devam etmek istemekte misiniz?

İleride akademik hayatınızla ilgili neler düşünüyorsunuz?

Ek 3: İntihal Raporu

Suriyeliler ve Uyum Ekolojik Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet Perspektifinde Bir Değerlendirme			
ORJINALLIK RAPORU			
%3	%3	%1	%2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ
BİRİNCİL KAYNAKLAR			
1	ec.europa.eu İnternet Kaynağı		<%1
2	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı		<%1
3	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi		<%1
4	sosyalhizmetkongresi2018.aydin.edu.tr İnternet Kaynağı		<%1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı		<%1
6	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı		<%1
7	orgm.meb.gov.tr İnternet Kaynağı		<%1
8	Submitted to Cyprus International University Öğrenci Ödevi		<%1
9	auzefkitap.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı		<%1